

באור פני מלך

ארבע שנים להסתלקות
רבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל

הפולס

תוכן

4

"והלכת בדרכיו"

החיים האמיתיים והמאושרים | שיחה
יסודית מפיו של מרן רבינו זצוק"ל

7

זאת תורת האדם

טיפות מים שיחותיו ומאמריו של רבינו
זצוק"ל, כחוט השני בדרכו בלימוד
נבוכה של הפסוקים, מאמרי חז"ל גמרות
והמדרשים, מהם הפיק את המסקנה
המוסרית והנצרכת לעבודת האדם

14

כְּתִבֶּם עַל לִוַּח לִבְכֶּךָ

נדיר ומיוחד - עניני מוסר ויראת ד'
מכתב יד רבינו זצוק"ל | הרב יאיר ארלנגר

16

לולי משה בחירו עמד בפרץ

"גדולי ישראל יחידים בהיסטוריה
זכו להימנות ברשימה הזאת..."
| הגרייז בלאך שליט"א, לייקווד

30

בסוד קדושים

על הקשר העמוק והטמיר של
הגאון הצדיק רבי סנדר ארלנגר
זצוק"ל עם רבינו זצוק"ל

32

אוהבן של ישראל

פעילי "איגוד בני התורה הספרדים"
בפאנל מיוחד ומסעיר, שחושף פן
בלתי מוכר בדמותו של רבינו זצוק"ל

36

עריסתו של רבי

פרטים היסטוריים במחיצת הרה"ג ר'
מנדל אויערבאך שליט"א - על שנות
נערותו וצעירותו של רבינו זצוק"ל

39

ראש הישיבה

ותיקי התלמידים לפנים מהפרגוד,
על מעמד השיעור הסגור, בקצה
המטה בדמותו של "ראש הישיבה"

44

באור פני מלך

ארבע שנים בלי אב ורועה | שיחת
זכרון יחודית עם תלמיד רבינו,
הגאון רבי עמי גורן שליט"א

47

"רבי'ה פארגעסט מען נישט"

"רבי'ה לא שוכחים", זכרונות הוד
בשיחה עם תלמיד רבינו המובהק,
הגרא"ד יעקובזון שליט"א

50

שליט הדעת

תובנות מזכרונות הימים הבלתי נשכחים
בצילו של מרן עשרות בשנים, עם
הגאון רבי חיים יצחק פרנקל שליט"א

52

נתן עיניו וליבו

נטפי זכרון, עדויות ועובדות
מרגשות, עם תלמיד חביב הגאון
רבי יעקב הלוי וואלפא שליט"א

55

בעומקה של סוגיא

שיחת זכרון מאלפת עם "החוזר"
על השיעורים, הרב הגאון רבי
אליעזר גורא שליט"א

57

"אני בינה"

שיחת זכרון עמוקה עם תלמיד
ומחבר 'דעת קנית', הרה"ג רבי
ישראל יהודה ויינר שליט"א

59

הליכות שמואל

לקט שמועות משלחנו של
רבינו על ד' פרשיות

60

עבד ד'

על הנהגות וזכרונות מרבינו
זיע"א, מרשימות תלמיד הרה"ג
רבי שלמה סובל שליט"א

62

מבעד לעדשה

הסיפור שמאחורי התמונות
| פרויקט מצולם

64

לאורו נלך

"נוגעים בנשמת חיינו ואסור
להתקרב. יש לעמוד על המשמר שלא
להתייצב ולא לשתף פעולה כלל"

"והארץ נתן לבני אדם"

יתברך ולבטוח בד' שהוא הזן ומפרנס, וכמו שכתוב וכי תאמרו מה נאכל וציויתי את ברכתי, וביארו בזה, שאם אין שואלים מה נאכל, אף אין צריך ברכה מיוחדת, וע"י דמהרהרים ושואלים, צריך כבר ברכה מיוחדת, והתכלית זה לחיות כל ששת השנים שעובדים בשדה, באותה אמונה שהכל מן השמים, ולהאמין בחי העולמים ולזרוע וכו'. ועוד יש בתוספת דזה כממוצע בין הקודש לבין התפשטותו בימי החול, ומבואר בדברי רבנו הגר"א ז"ל דכל מעבר מבחינה לבחינה, צריך ממוצע ביניהם, ואף בין יום ולילה יש ממוצע של בין השמשות, וכן מבואר ברבנו הגר"א שיוסף הוא התוספת וההתפשטות של יעקב, והוא ממוצע בין האבות ובין השבטים, דכלפי האבות הוא שבט, וכלפי השבטים הוא אב, וככתוב נזיר אחיו, שהוא ראש להם, וזה מהות שמו יוסף, הוספה וממוצע בין האבות להשבטים, וזוהי מצות התוספת ליקח ולהמשיך את העיקר על כל הזמנים ולחיות דבוק באמיתותו יתברך.

ומצינו מצות התוספת, בשבת [ויו"ט נמשך מקדושת השבת] ושביעית, והשבת קודש הקדשים [הגר"א], יומו של הקב"ה, והעולמות מתעלים גבוה מעל גבוה, ואין מקום כ"כ לאחיזת הרע, ונאמר בזה תוספת לזכות ולחיות מכח השפעת השבת בכל ימות החול, והשביעית קדושתה בקרקע עולם המעשה בדרגות היותר תחתונות, ובמה שבידינו בבחינת והארץ נתן לבני אדם [ויש בספר יוסיפון פרק כ"ז במלחמת הורקנוס ואחיו שכשקרבה שנת השמיטה אמרו דכיון ששנה זו מקודשת לא נעשה מלחמות בשנת הקודש], והתוספת היא להרחיב קדושת הארץ, וזה בדרגות היותר תחתונות, ומובא מקדוש ד' האר"י זיע"א, דככל שהדברים קרובים לעולמות התחתונים, יש יותר קטרוגים בגלוי הדברים, ואולי יש רשות לומר דלפיכך ניתנה ההלכה דתוספת שביעית בדרך רמז והסתר, על ידי שנאמרה להתיר חרישת עשר נטיעות, דמזה נלמד איסור התוספת, וגם נתבאר בעניותנו בדעת הרמב"ם דאין החרישה להדיא מעיקר המלאכות בשביעית, וזה רק שייך להנהגה בשביעית, ואם וכו'.

והנראה דלהנהגת וקיום התוספת של השביעית, צריך שהארץ תהיה ברום מעלתה העליונה, ושנינו בפ"ק דכלים, עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, דמביאין ממנה העומר [והבכורים, הגר"א לא גרס] ושתי הלחם, והקדושה העליונה היא קודש הקדשים, ועיקר המעלות הן מבחינת בית המקדש הקרוב קרוב למעלת המקדש, ולא אמרו בקדושת ארץ ישראל, דנוהג בה תרומות ומעשרות, דזה אינו מענין מעלת המקדש, אלא שמביאין ממנה עומר ושתי הלחם למקדש, ואשר על כן ניתנה ההלכה דתוספת שביעית, רק כאשר ארץ ישראל בתוקף קדושתה בזמן שבית המקדש קיים ושכנתי בתוכם, דאז כבר מתגלה קדושת השביעית גם לפני שנת השבע עצמה, אבל בזמן שאין בית המקדש, ואין הארץ בתוקף קדושתה השלימה, אין ההנהגה דקיום תוספת שביעית, עד שתהא ירושה שלישית בבנין בית קדשנו ותפארתנו במהרה בימינו, ונזכה בקרוב לגלוי כבודו יתברך, ויגלו לנו טעמי תורה, ומלאה הארץ דעה את ד' וגו'.

(דרכי שמואל – ראש השנה, סימן י"ב)

הנראה לבאר קצת אף לא כטיפה מן הים, דביסוד הענין דמוסיפין מהחול על הקודש בשבת ויו"ט ויוה"כ ושביעית, יש בזה שני ענינים, א. קדושת היום והזמן מתחיל להתנוצץ מלפנים, ושייך גם לאחריו, ב. ועוד יש בזה מצד האדם כמבואר בחובת הלבבות שער יחוד המעשה פ"ה [ומרגלא בפומיה דרבנו החת"ס זיע"א בביאוריו על התורה], שאמר אחד מן החסידים מי שאין לו תוספת אין לו עיקר, וה"נ בגדר התוספת מזמן החול על הקודש, דכל המצוות ועניני הקדושה שניתנו בזמנים קבועים, עיקר ענינם ללמוד וליקח מזמנים אלו לשאר הזמנים, ואשר יחיה האדם על פיהם אף בזמני החול, ומי שאין לו תוספת אין לו עיקר, דהתכלית של העיקר ללמוד ממנו איך לחיות לפני ד' תמיד.

ומבואר במדרש רבה [כ"ח ג'] כי תבואו אל הארץ וקצרתם את קצירה, דעשירית האיפה של העומר כנגד עשירית האיפה מן שירד לישראל במדבר, ובענין המן אמרו חז"ל והובא ברש"י שמות ט"ז ל"ב כשאמרו לירמיה איך נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, והוציא להם ירמיה הנביא את צנצנת המן, והראה להם ואמר ראו דבר ד', בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו, ובא להראותם וללמדם שצריכים אנו ללמוד מהזמן שהיו ישראל במדבר עם המן, דהחיים האמיתיים הם על פי ד' בלא השתדלות, וכשבאו לארץ ונגמרה התקופה שאוכלים את המן, ככל הניסים שהיו לזמן ידוע, אמרה תורה להביא את קצירת העומר, ללמדנו שהעומר שכאילו בא על ידינו ביגיע כפינו, זה אותו המן שהיה במדבר, וההשכילו נפלאותיך, שצריך להיות לישראל, הוא להאמין ולחיות שהכל בידי ד', כדוגמת המן שהיה במדבר, ודבר זה בא ירמיה ללמדם ע"י שהראה להם את צנצנת המן, וזה התכלית של כל הנסים, כנודע בזה דבריו הקדושים של הרמב"ן, להתבונן בזה בכל מה שנראה טבע ח"ו, דהכל מן השמים.

ומי שזוכה יש לו בחינת מן אף בזמן הזה, וכמו שאמרו בברכות לה: דמי שתורתו אומנותו זוכה שמלאכתו נעשית על ידי אחרים, ואינו צריך לטרוח על מזונותיו, ולשון המסילת ישרים בדרגת הקדושה, שהמאכל והמשתה שהאיש הקדוש אוכל עילוי הוא למאכל ולמשתה ההוא, והרי זה כאילו אוכל מקרבנות שנקרבו על גבי המזבח ממש, וכנודע מרבנו חיים מואלאזין נ"ע, דאכילת קדשים היתה כמו מן ממש, והוכיח כן ממה ששאלו חז"ל, למה הוזהרו ויתד תהיה לך על אונך, הלא המן היה נבלע באיברים, ותיצו דזה ממה שאכלו ממה שתגרי עכ"ם מכרו להם, וקשה הא היה שם במדבר אכילת קדשים, ואלא אכילת קדשים גם כן היתה נבלעת באיברים כמו באכילת המן. וכמו כן זה תכלית כל השבתות והמועדים והמצוות ללמוד מהם לקח לכל ימי החול, וכנודע [עייין בקרבן נתנאל גיטין בסו"פ מי שאחזו סק"ה], שבכל יום ויום מימות השבוע יש בו בחינות מהשבת, וידוע מהזוהר שתלמיד חכם הוא בחינת שבת, וזה למי שזוכה שמרומם את עצמו להתעלות כל ימות השבוע [וכמו שרמזו חז"ל ביצה טז. על שמאי הזקן, שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת], וכמו כן שנת השמיטה אמרה תורה ושבתה הארץ לד', ותכליתה להאמין בחוש שהכל מאתו

החיים האמיתיים והמאושרים פ"והלכות בדרכיו

"כתר תורה מונח לפני כל אחד ואחד, כל כלל ישראל ממלכת כהנים וגוי קדוש יכולים כל אחד ואחד להגיע לדרגות הגבוהות ביותר" • "אשרינו מה טוב חלקנו ומה יפה ירושתנו, בן תורה בכל רגע ורגע שבו הוא עוסק בתורה צריך להרגיש האדם המאושר ביותר" • "כל אחד ואחד בידו לבחור בטוב בכל עת ובכל זמן" • "אם כי אין הקב"ה בא בטרוניה על בריותיו מכל מקום הקב"ה נתן לאדם כלים כדי להקטין הניסיון, על ידי שיהיה תוכו מלא דעת ובאופן טבעי יהיה לו קל יותר לעמוד בנסיון, וזוהי עבודת האדם לחיות עם דעת, ובשעה שהאדם חי עם דעת והתבוננות 'קרוב אליך הדבר מאד', הוא יותר מרומם ונמצא במצב של מנוחת הנפש, פכים קטנים כבר אינם תופסים מקום כל כך, והוא אינו מרגיש שחייבים לו, הוא שמח לתת לאחרים והחיים שלו שונים לגמרי" • "הקב"ה נתן לאדם כח להחיות את הרוחניות, ואדם שחי עם הרוחניות חי חיים מאושרים, וממילא לא קיימת אצלו קרקע לצמיחה של תרעומות ותלונות, והוא יכול לכבד את האחרים, שתכלית האדם היא לכבד את השני, והרגל נעשה טבע, וחיים אלו הם חיים שהשכינה שרויה בתוכם"

אלא שעליו להתבונן לדעת שכל הישג ואפילו קטן הוא חשוב עד מאד, ואין כאן מקום להישבר ולהיכנס לחלישות הדעת, כי המוטל על כל אחד הוא לעסוק בה כפי כוחו ושכלו, וכל הבנה ולימוד שזוכה להשיג מהתורה הקדושה הרי זכה בחיי נצח וחיי עולם שאין לנו בהם שום השגה כלל.

אחד מתלמידי רבינו הגר"א ומשמשי שמע פיו יסוד נורא, והוא שענין ה'שמח בחלקו' הוא גם ברוחניות, שגם ברוחניות על האדם להיות שמח בחלקו. והנה יש להוסיף ש'שמח בחלקו' אינו 'השבע בחלקו', שהרי השבע אינו שואף ליותר ואילו האוהב רוצה עוד ועוד, וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה 'אוהב כסף לא ישבע כסף' ודרשו חז"ל 'אוהב תורה לא ישבע תורה'. אדם האוהב תורה אינו שבע, ואם הוא שבע אינו אוהב, כי אדרבה ברוחניות, בתורה, כלי מלא מחזיק כלי ריקם אינו מחזיק, וכשהוא כבר שבע ומסתפק בכך, סימן שלא טעם טעם תורה ואינו אוהב תורה.

ונמצא שמלחמת היצר היא פנים ואחור. מחד גיסא, הוא מייאש את האדם שכל מה שהשיג אינו אלא דבר מועט, ומאידך, הוא מפתהו להרגיש שבע בחלקו. ותפקידו של האדם מצד אחד להיות שמח בחלקו ומצד שני לשאוף תמיד ליותר ולא להרגיש שבע בחלקו ולחשוב שאין לו עוד צורך להשקיע ולהקדם, ומשל למה הדבר דומה, לאדם ששאף כל ימיו להיות עשיר מופלג אלא שלא עלה הדבר בידו, האם יזלזל במה שהשיג ויכלה את ממונו, מתוך מחשבה שאם לא עלה בידו להיות מעשירי העולם אין לו צורך בכלום? כך האדם, למרות שאיפתו המופלגת לתורה, יחד עם זאת עליו להיות שמח בחלקו. וכשהאדם שמח בחלקו הרוחני, מתוספת בו שמחה כוח וגבורה להוסיף עוד ועוד.

והנה המידות שבין אדם לחברו גם עליהן

אין אתם נמסרים בידו, ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו. וזה לעומת זה עשה האלוקים, כי גם השטן מוסר עצמו להלחם ביותר נגד לומדי התורה, כאשר מצינו ששרו של עשיו ירד מהשמים להילחם דוקא נגד יעקב אבינו ע"ה. ולא באברהם ויצחק, ומשום שיעקב היה עמוד התורה, בא להילחם בו ביתר שאת.

מלחמת היצר - פנים ואחור

ובאמת הרי החוש מעיד, כי דוקא בדברי תורה גופם היצר מתגבר ביותר ומביא על האדם נסיונות של מחשבות, 'חלישות הדעת' וקשיים,

סוד הדברים הוא יסוד הלב, בתחילת ה'בקשות' של שמונה עשרה מזכירים 'בינה' ותיכף אחר כך 'השיבנו אבינו לתורתך'. בינת הלב היא רק על ידי תורה, ולימוד תורה היא זכות גדולה ונוראה עד למאוד, וכמו שאמרו 'אין תחילת דינו של האדם אלא על דברי תורה', ואמרו חז"ל 'שלשה כתרים הם כתרי תורה כתרי כהונה וכתרי מלכות, מי שזכה בכתרי תורה כאילו זכה בכולן ומי שלא זכה בה כאילו לא זכה באחת מהן, וכתרי כהונה ומלכות אין באין אלא מכחה של תורה'. ועוד אמרו חז"ל 'יקרה היא מפנינים, מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים', ומבואר בגמרא שאפילו כהן גדול עם הארץ בשעה שהיה יוצא מבית קדשי הקדשים, היו שמחים עימו כולם שמחה גדולה, ואמרו חז"ל שליוו כל עמא דארעא את הכהן גדול בשמחה גדולה מאד, וכשראו את שמעיה ואבטליון שבקוהו, ואזלו בתר שמעיה ואבטליון מקבלי התורה. וכמובן שאם הכהן גדול הוא גם בעל תורה, מעלתו גדולה עוד יותר, אבל מעלת לומד התורה הנכנס בחדרי תורה לפני ולפנים גדולה עוד יותר מכהן גדול ברגע הנעלה ביותר שבו נכנס לפני ולפנים. והדברים הגבוהים ביותר הם התשובה האמיתית.

שורש כל העולמות וההתחלה של הכל היא התורה. ברוממות עצמותו כביכול דקודשא בריך הוא אין לנו שום השגה, וההשגה היא רק ע"י התורה שהיא הדבר הגבוה מכל גבוה. כתרי תורה מונח לפני כל אחד ואחד, כל כלל ישראל ממלכת כהנים וגוי קדוש יכולים כל אחד ואחד להגיע לדרגות הגבוהות ביותר. אשרינו מה טוב חלקנו ומה יפה ירושתנו, בן תורה בכל רגע ורגע שבו הוא עוסק בתורה צריך להרגיש האדם המאושר ביותר. ואמרו עוד 'בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין אם אתם עוסקים בתורה

באור
פני
מלך
העלם

נצטווינו מסיני, וכמו שכתב הרע"ב בפירושו לאבות, "לפיכך התחיל התנא משה קיבל תורה מסיני, לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם, אלא אף אלו נאמרו בסיני". והציטוי על המידות הוא 'והלכת בדרכיו' להדמות לבורא, 'מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה חנון'. ובאמת עלינו ללמוד מכאן את רוממות העבודה של עבודת המידות, שהרי לא מצינו שום מצוה בתורה חוץ מהמידות שתהיה בציטוי של 'והלכת בדרכיו', להתדמות לבוראו בדרך של 'מה הוא, אף אתה'. ושורשי המידות שבין אדם לחברו גם הם בין אדם למקום.

והנה כשנתבונן בענין נשיג את הענין הגדול של להיות שמח בחלקו גם ברוחניות, וגם זה נכלל בבחינת 'והלכת בדרכיו', שהרי כביכול גם הקב"ה שמח בחלקו, דהיינו, כלל ישראל הם חלקו של הקב"ה וככתוב 'כי חלק ד' עמו יעקב חבל נחלתו', והקב"ה שמח עם כלל ישראל, ואף שיש מצב של חטא שבו כביכול מתישים כוח של מעלה, עם כל זה הקב"ה שמח בכלל ישראל שהם חלקו בכל מצב שהם. וכמו כן גם לומד התורה צריך להיות שמח ומאוושר בחלקו 'כמוצא שלל רב', וכמו שביאר רבינו הגאון רבי עקיבא איגר, שהמוצא שלל רב שמח שמחה גדולה, אלא שעם השמחה מעורב גם כן הצער שאינו יכול לאסוף את הכל. וכך גם לומד התורה, ככל שלומד יותר, רואה שהתורה רחבה הרבה יותר והוא אוסף ושמח ועם השמחה מתערב גם הצער שאינו יכול לאסוף עוד יותר.

השמח החלקו - מקטין מעצמו את הניסיון

השמחה בחלקו היא פתח גדול לענייני בין אדם לחברו. ידוע שפעם באו לפני מרן החפץ חיים והציעו לפניו את פלוני כמשגיח בשיבה גדולה, ומרן החפץ חיים קצת משך ידו מהענין, משום שאותו פלוני היה אצלו, והתאונן הרבה, ונסתפק אם אדם שכזה יכול להיות משפיע רוחני. מי שאינו מרוצה מעצמו יש לו טענות, ואולם עבודת האדם להגיע להיות בבחינת שמח ומאוושר במה שיש לו, ואז יש לו יותר כוח לתבוע מעצמו ויכול יותר לסבול את האחרים ולתת

להם.

"איזהו מכובד המכבד את הבריות", אומר המהר"ל, מי שהוא מכובד גדוש ומלא יכול לחלוק ולתת כבוד לאחרים, אבל אדם שהוא עצמו נצרך לכבוד אינו יכול לתת.

תלמיד חכם שאני מכירו מקרוב, הוא אדם מלא שמחה על אף שיש לו בביתו צרות רבות רח"ל, וסוד השמחה שלו הוא מה שיושב ולומד בלילה בעיון רב ויש לו מכך שמחה גדולה, וכשיש שמחה יכולים לסבול, ולא עוד אלא ששמחתו ואושרו מכח עמל ועסק התורה ממלאים את לבבו, וזוכה להשפיע שמחה על כל הסובבים אותו.

מרן הגאון רבי ישראל מסלנט אומר, שבכל דבר צריך להקטין הניסיון, ואכן הרי השמחה שיש לאדם השמח בחלקו, נותנת לו יותר כוח לעמוד בנסיון. ובהקדמת בן המחבר בספר נפש החיים כתב, "שזה כל האדם לא לעצמו נברא רק להועיל לאחרים, ככל אשר ימצא בכוחו לעשות", שצריך האדם לזכור שהוא נברא להיות נותן ולא להיות מבקש.

שנינו באבות דרבי נתן 'כל הנותן דברי תורה על לבו מבטלין ממנו הרהורי חרב, הרהורי רעב, הרהורי שטות וכו' וכל שאינו נותן דברי תורה על לבו נותנין לו הרהורי חרב, הרהורי רעב, הרהורי שטות וכו'. אדם המתחכם בדברי תורה מוסיפים לו חכמה על חכמתו, וזה לעומת זה עשה האלוקים כמו שהמתנהג בדרך חכמה מוסיפים לו חכמה על חכמתו, כך המתנהג בדרך שטות מוסיפין לו שטות על שטותו, ובאמת כי החוש מעיד כמה שטות והבל יש במריבות שבענייני בין אדם לחברו, וכשמתבונן אח"כ בקפידותיו וענייניו, הלא יבוש מעצמו איך נתפס בדברי שטות דשטות...

המלאכים נקראים עומדים, כמש"כ 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה', אבל האדם אינו יכול לעמוד על מקומו, אלא או עולה או יורד, וכמו שכתב בביאור הגר"א על הפסוק 'אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה', שהאדם נקרא הולך שצריך הוא לילך תמיד מדרגה לדרגה ואם לא יעלה למעלה ירד מטה מטה ח"ו, כי אי אפשר שיעמוד בדרגא חדא, וזהו אורח חיים למעלה וגו' למען וגו' כדי שלא יטה לרדת למטה שאולה.

יבין נא האדם כי העיקר להשתדל תמיד ללכת בדרכי עליה, אבל לא תשבר רוחו מחולשת

מדרגתו, כי אין האדם נתבע אלא לפי כוחותיו ועל כל אחד לאסוף שלל כפי כוחו והשגתו, שהרי כל אחד נברא בדווקא כפי מצבו, ותפקידו הוא כמידת יכולתו, והעובד כפי יכולתו ממלא שלימות נפשו.

מצבנו בעולם הזה - בחירה תמידית

אמרו חז"ל "שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא, יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו". מצבו של האדם בעולם הזה אינו מצב של מנוחה, נוח לו לאדם שלא נברא, אמנם הדבר לטובתו, וזהו שנקטו חז"ל בלשון 'נוח לו שלא נברא' ולא 'טוב לו שלא נברא', מכיוון שהקב"ה שכולו טוב וחסד, עשה את הטוב ביותר עבור האדם.

נאמר 'כי קרוב אליך הדבר מאוד', וכוונת הפסוק שתמיד וגם כיום הדבר 'קרוב'. ואמנם דייקדק ואמר 'קרוב' ולא 'קל', שניסיונות החיים רבים הם ואין הדבר קל, ומכל מקום לאדם שחי בדעת ומתבונן ומחשב חשבונו של עולם, הדבר קרוב מאד. וכל אחד ואחד בידו לבחור בטוב בכל עת ובכל זמן, כמו שמבאר רבינו הגר"א על מה שכתוב 'ראה אנכי נותן לפניכם היום' מה שאמר 'נותן' בלשון הווה, ולא 'נתתי', פירושו שאמר הקב"ה שכל ימיו בידך לבחור בדרך הטוב, אפילו עד יום המיתה. וכשהאדם מגיע לכך באיזו מידה ולא מדובר במדרגות גבוהות ונישאות, יש לו לשמוח שמחה גדולה, וכמה שיהיה יותר מאושר יוכל לתבוע מעצמו יותר ויותר.

בשעה שהאדם בונה בית יש כאן צירוף של שני עולמות ושתי תכונות שונות, ו'קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף', ואמנם כדי לבנות את ביתו צריך שיהיה האדם בחזקת נותן ומשפיע, וחז"ל חייבו את האדם שיהיה אוהבה כגופו ומכבדה יותר מגופו, ואף שבמצוות ואהבת לרעך כמוך, גם במדרגה הגבוהה ביותר לא נדרש האדם ליותר ממדרגת 'כמוך', מכל מקום כאן אמרו חז"ל ומכבדה יותר מגופו, שעל האדם לתת ולתת, ובשעה שהאדם עצמו נצרך לכבוד, אין באפשרותו לחלוק ולתת כבוד. כשפגשתי את מרן הגר"א דסלר זצ"ל אחרי שנהייתי חתן, בירכנו שזוכה כל ימינו לרצות לתת זה לזה, כי התפקיד של חתן וכלה הוא להתרגל להיות 'נותן', וכששניהם מתרגלים לכך, הרי יתמלא ביתם בשפע שמחה וקדושה.

טעם תפילה - רק ב"תפילה חדשה"

דוד המלך הוא יסוד התפילה וכמו שאמרו חז"ל כשבא דוד בא תפילה, ודוד המלך ע"ה אומר 'אני תפילה', ואמר עוד 'כרם זלות לבני אדם' וגו' ודרשו חז"ל 'מאי דכתיב כרם זלות לבני אדם, אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזולזלי בהן', ופרש"י כגון תפילה שעולה למעלה. דוד המלך מדבר על בני אדם הזוכים להיות 'עובדים' בתפילה ומתפללים בכוונה, ועליהם הוא אומר שמכל מקום יכולים להוסיף עוד יותר. אדם יכול להתפלל עם כל חושי וכוונותיו בקול ובכוונה ועדיין לא די בכך, אלא שהתפילה צריכה להיות תפילה 'חדשה', תפילה שאינה חזרה על

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מן רבינו
הגר"ש
אויערבאך
זצוק"ל

ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו'. דוד המלך תיכף כששמע שנכשל אמר 'חטאתי לד', ומכיון שלא המתין ולא ניסה להצטרף אמר לו נתן הנביא גם ד' העביר חטאתך ולא תמות', ואילו שאול בחיר ד', בשעה ששמע שחטא ניסה להסביר את עצמו ואף שלבסוף הודה כבר אחר את המועד ואף שבקש 'ועתה שא נא חטאתי' אמר לו הנביא 'כי מאסת את דבר ד' וימאסך ד' מהיות מלך על ישראל'. וגם אצל אדם הראשון עיקר החטא היה רגע לאחר שאכל מן העץ, בשעה שאמר 'אכלתי ואוכל', דברים אלו הם עמוקים ואין לנו השגה במדרגתו של אדם הראשון, ומכל מקום קודם החטא לא אמר אכלתי ואוכל, ורק לאחר שנפל ומצא עצמו בירידה, אמר כן.

'עולם' הוא מלשון 'העלם', הרוחניות בעולם אינה ניכרת, ולעומת זאת הגשמיות בעולם מוחשית, 'אכן אתה קל מסתתר', נאמר גם על זמנים שלגילוי שכינה, שאת הרוחניות צריך תמיד להחיות, והקב"ה נתן לאדם כח להחיות אותה. ואחז"ל 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים', שהאדם צריך להישמר בכל עת שלא להתלכלך, כי העולם הזה הוא מאד מוחשי ולא קל לעמוד בניסיונות, ואמר 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', הקב"ה נתן לאדם כח להחיות את הרוחניות, ואדם שחי עם הרוחניות חי חיים מאושרים, וממילא לא קיימת אצלו קרקע לצמיחה של תרעומות ותלונות, והוא יכול לכבד את האחרים, שתכלית האדם היא לכבד את השני, והרגל נעשה טבע, וחיים אלו הם חיים שהשכינה שרויה בתוכם.

לא המדרש עיקר אלא המעשה, ולחיות כך בפועל אינו קל, אבל 'קרוב אליך הדבר מאד'. ובזכות החיים בדעת ובהתבוננות נזכה לגאולה השלמה במהרה ונשמח בשמחת עולם בבנין בית המקדש ומלכות בית דוד במהרה בימינו אמן.

נאמר בכינוס שנערך ע"י ארגון 'בית הלב', נכתב ע"י הרה"ג ר' אי"ש גרנג'ווד ופורסם במוסף 'יתד השבוע' ט"ו בתמוז תשס"ח

יותר, וגם בשעה שהוא תובע מעצמו אינו תובע מאחרים ולא מרגיש שאחרים חייבים לו, וגם כאשר הוא מוותר אינו מרגיש 'מסירות נפש' בכל דבר קטן, ולעומת זאת אדם שאינו חי במחשבה והתבוננות ותובע מעצמו מתוך צער, תובע גם מאחרים ומרגיש שכולם חייבים לו, ואז כל ויתור קטן הוא 'מסירות נפש' גדולה עבורו.

ואף שלמען התורה צריך האדם לעמוד להצטער ולייגע את עצמו, מכל מקום זהו ניסיון קשה, ואם כי אין הקב"ה בא בטרוניה על בריותיו מכל מקום הקב"ה נתן לאדם כלים כדי להקטין הניסיון, על ידי שיהיה תוכו מלא דעת ובאופן טבעי יהיה לו קל יותר לעמוד בנסיון, וזוהי עבודת האדם לחיות עם דעת, ובשעה שהאדם חי עם דעת והתבוננות 'קרוב אליך הדבר מאד', הוא יותר מרום ונמצא במצב של מנוחת הנפש, הפכים קטנים כבר אינם תופסים מקום כל כך, והוא אינו מרגיש שחייבים לו, הוא שמח לתת לאחרים והחיים שלו שונים לגמרי.

"מקומך אל תנח!"

ובאמת האדם צריך לדעת שגם אם לפעמים הוא נכשל, עדיין לא איבד את מקומו, וכמו שידועים דברי הגר"א במשלי, 'אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח' פירוש אם יצר הרע חטף אותך ברשתו ועשית עבירה, מכל מקום אל תיפול ממדרגותיך, ואחוז דרכיך הטובים. שעיך פועלת היצר אינה עצם הכישלון בחטא, אלא להוריד ולהפיל את האדם ממדרגתו. וזהו שאמר שלמה בחכמתו 'מקומך אל תנח' גם אם נכשלת, יש דרכים לתקן לחזור בתשובה להתחרט ולהתוודות, ומקומך אל תנח, אל תתן עצמך ליפול ממדרגתך.

אדם רוצה שלא להיכשל בחטא, אבל אדם הוא אדם והוא עלול להיכשל, ובשעה שנכשל, תיכף עליו להודות בחטאו ולחזור ולתקן ולא לנסות להצטרף, כמו שאמרו חז"ל 'שאל באחת

התפילה שקדמה לה.

ולמרות שבתורה ישנו מושג של 'חזרה', אם כי גם בזה נאמר תנאי גדול של 'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים' אך בכל אופן צריך לחזור, אך מכל מקום בתפילה אדם החוזר על אותה תפילה של יום האתמול, לא טעם טעם תפילה. ובאמת כל תפילה היא תפילה חדשה, וכמו שכתב בנפש החיים שבכל פעם שמתפללים נגרמים תיקונים חדשים בסדור העולמות והכוחות, ומעת שתקנו התפילה ועד ביאת הגואל במהרה בימינו, לא היה ולא יהיה שום תפילה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל.

והנה הקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית והיינו תמיד ממש בכל עת ורגע הוא מחדש ומקיים את כל העולמות, ולהבדיל גם היצר הרע מתגבר ומתחדש כמו שאמרו רז"ל 'אמר רבי יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום', וכמו כן גם האדם צריך להתגבר ולהתחדש בכל יום, ובאמת האדם יכול להתחדש כל יום ולצאת עם הרגשה של כל תענוגות שבעולם כשהוא טועם טעם תפילה, טעם תורה, טעם מצוות, וטעם של בן אדם לחברו, וכל אחד יכול באיזו מידה לטעום טעם זה, ובזה אין גבול לעליה. אדם המקיים ובחרת בחיים שזוהי הבחירה בתורה ובמצוות, זוכה להיות מאושר תמיד.

סוד האושר - הנתינה

ידוע בשם הגר"ח ויטאל ועוד אחרים, שהחסד הגדול ביותר הוא עם הקרובים, וקרובים הם אלו שמחוייב בהם מדין 'מבשרך לא תתעלם', והעיקר שבהם היא אשתו, שהיא רעך הקרוב ביותר, ואמרו חז"ל 'אסור לאדם שישא אשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו, ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך'. לא אמרו חז"ל שהוא יסבול מכך שיראה בה דבר מגונה, אלא רק שאם תתגנה עליו, יחסר לו באחד מיסודי התורה במצות ואהבת לרעך כמוך שהוא כלל גדול בתורה.

האדם צריך להיות שמח ומאושר במידה גדולה כ"כ עד שיוכל 'לתת' לאחרים... וכשהוא נותן הוא האדם המאושר ביותר, העונג הגדול ביותר הוא לכבד את האחר, אדם הרוצה רק לקבל לעולם אינו מרוצה, ולעומת זאת, כשהאדם נותן הנתינה נותנת לו כוח ושמחה. החיים מורכבים מהרבה פרטים קטנים ודוקא בהם הניסיון קשה. קל יותר לעמוד בנסיון גדול, מכיון שבדבר גדול האדם עומד וחושב אבל בפכים הקטנים האדם ממשיך בדרכו. האדם מועד לעולם, כוונתו להזיק, היזקו מצוי ויש הנאה להיזקו והוא עלול להיכשל. אבל כשהאדם מתנהג באופן של אורח חיים למעלה למשכיל ומגיע מהתפילה ומהלימוד עם מטען רוחני, הוא אדם מלא שיכול לתת ולכבד אחרים. ואין הפרש בין מצוה זו שהיא בין אדם לחברו, למצוה שבין אדם למקום, שניהם מרועה אחד ניתנו. ידועים הרבה מעשים נוראים על גמילות החסד של מרגא רבי חיים מבריסק, שמלבד גאונו הגדולה היה גם בעל חסד נפלא, ואמר עליו פעם בנו מרן הרב מבריסק, שהוא לא היה עושה חסד בגלל שהיה בעל לב רך או שהיה סתם אדם טוב ובעל תכונות מיוחדות, אלא שעשה כן, כמו שעושים מצוה בין אדם למקום כמו שכתוב בתורה להניח ציצית ותפילין, כך כתוב והלכת בדרכיו, הכל מקשה אחת. עלינו לזכור כי תחילת מצות ואהבת לרעך כמוך היא בקרוב ביותר, ברעך ממש, רעך זו אשתך.

כשהאדם חי בדעת ובתבונה ושמח בחלקו, הוא מרוצה ושמח, ובאופן טבעי הניסיון שלו קטן

**באור
פני
מלך
העלם**

זאת תורת האדם

עשרות בשנים, נודעו בעולם התורה והיראה שיחותיו ומאמריו של רבינו מרן בעל ה"דרכי שמואל" זיע"א, בהיקף אדיר בכלל נושאי עבודת האדם בעולמו בדרך העולה • מביני דבר ברי לבב השכילו להבחין מבין השיטין, בעומק המיוחד ודרכו בלימוד נכוחה של הפסוקים, מאמרי חז"ל גמרות והמדרשים, מהם הפיק רבינו את המסקנה המוסרית והנצרכת לעבודת האדם • ארבע שנים להסתלקותו, קבצנו טיפות מן הים הגדול, מאותן מאות דוגמאות מופלאות הטמונות בין בתרי אמרי פיו, מהן עולה ומיתמרת ההבנה העמוקה והדרך המיוחדת להבין עומק הכתובים, ובבחינת תן לחכם ויחכם עוד • כְּחוֹט הַשָּׁנִי שִׁפְתוֹתֶיךָ וּמִדְבָּרְךָ נֶאֱמָה

הרב י. ארלנגר

בסוד שיח

בתוך מכלול מעשי תקפו וגדולתו של מרן זיע"א, מאירות באור יקרות השעות הרבות בהן עסק והדריך בדרכי העבודה ויראת ד' והנחיל מורשה לדור. חלק קטן מן האוצרות העצומים שנגלו לפני כל מי שזכה להתחמם לאורו של רבינו, היו שיחותיו מרוממות הלב והנפש, בהן הטעים ופרש מעט מן ההשגות הנוראות בפסגות שבהן היה שרוי, שיחות שדרשו ותבעו תביעה נוקבת ומנקרת גידין עד 'למעשה למעשה ממש'. ישנה נקודה אחת מיני רבות, אותה הזכיר רבינו שוב ושוב בשיחותיו, והיא הצורך לתפוס את ה"פנים" - את התוכן הפנימי של הדברים, והיא שאפיינה את "דרך הלימוד" שאותה יצק בשיחות. כך היה אומר רבינו: **בכל דבר יש את ה'חיצוניות' ויש את לב הדברים. ומובא ברבינו הגר"א ז"ל וב'חתם סופר' זי"ע, על "וכל העם רואים את הקולות ומשה ניגש אל הערפל אשר שם**

האלוקים" (שמות כד יד), שגם במעמד הכי גדול שהיה, גם במציאות הזו של מעמד הר סיני, יש איזו בחינה של "לשמוע את הקולות", יש מצב של לשמוע רק את החיצוניות של הדברים, ויש מי שניגש לעומק הדברים... וכך, כל מי שלומד בשיחותיו של רבינו, מגלה את העומק הנפלא, את הדרך בה הוא תמיד נגע בלב הענין, בלב הנושא, כאשר הוא עומד ומדגיש את העומק הנלמד והמוטמן בתוככי המימרה, הפסוק או המדרש, וכך מלבד הנושא הכללי, יש כאן פרק לימוד יחודי בכל מאמר חז"ל. כאמור, נקודה יחודית זו של דרך יחודית ומעמיקה ללימוד כל פסוק ומאמר חז"ל בעומק ובהיקף נורא, נמצאת באין ספור דוגמאות, ומעט מהן נלקטו, ללמד בינה ודעת, ולחכמים ויחכמו עוד. טעמו וראו כי טוב - מאמרי חז"ל בהם למד, ולימד רבינו דעת את העם.

מהי דירה ומה הם "אהלי רשע"

דוד המלך ע"ה אומר (תהלים פ"ד י"א): "בחרתי להסתופף בבית אלוקי, מדור באהלי רשע". המפרשים (רש"י רד"ק ומצודות שם) מבארים כי עדיף "להסתופף" - מלשון 'סף השער' של בית ד', יותר מאשר "לדור" - מלשון 'דירה' באהלי רשע. וברור שאין הכוונה ואין הוה אמינא וסלקא דעתך, שבשביל לומר שחיי תורה ומצוות עדיפים על חיי רשע, זקוקים לרוח קדשו של דוד המלך ע"ה. אלא הכוונה היא שאפילו לדור ב"דירה", שלגבי דוד המלך נחשבת 'דירה', וראויה מכל הבחינות גם לגבי דוד המלך, אבל היא ב"אהלי רשע", יש לבחור בשיבה, בבית אלוקים, ולו רק להסתופף בלבד, אפילו רק להיות בסף בית המדרש. כי כל מי שזוכה אפילו רק לעמוד בסף השער של הישיבה, יש לו תקומה.

"חייב" - מחויבות של ממש

אמרו בתנא דבי אליהו (רבא פכ"ה) 'חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב', נקטו חז"ל בלשונם מטבע של חיוב, חייב לומר!

נצרכה לדורות - ממש

הנה אמרו חז"ל (מגילה יד.) "הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה", ובזמן שלפני החורבן היו עוד ועוד נביאים ובכל יום נשלח נביא לישראל, ומה שנכתב הוא רק מה שנצרך לדורות. וודאי שאין לפרש שדורות אחרים לא יכלו ללמוד כלל שום דבר מאותם נבואות שלא נכתבו, ובודאי הוא שאם שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד הרי ש"דבר ד' יקום לעולם" ומכל נבואה שייך ללמוד משהו, אלא מתבאר מחז"ל שאלו הנבואות שכן נכתבו הן הנבואות שכל עיקר הנבואה מיועדת לכלל הדורות, ואף שהנביא נשלח בפועל בזמן מסוים מכל מקום עצם הנבואה נאמרה מתחילה לדורות ולכל זמן וזמן.

בית מדרש חייב חידוש

אמרו חז"ל (חגיגה ג.) "אין ביהמ"ד בלא חידוש", אם זה נקרא בית מדרש הרי שהוא מחדש. המציאות של דברי תורה היא שהם פרים ורבים, וכל אחד יש לו חלק משלו בדברי תורה. וכתב הגר"א ז"ל שזה הפשט ב"ותן חלקנו בתורתך", כי כל אחד יש לו חלק בד"ת ויש לו את הכוח המיוחד שלו.

ולולא שהיו חז"ל אומרים לנו את זה, לא היינו מבינים את זה כל כך, שהרי אדם מחויב להיות מכיר את מקומו, ו'דע את עצמך', הדבר הראשון שאדם מחויב הוא לדעת למה הוא חותר... אבל עם כל זאת חז"ל מחייבים לדעת, עד כמה האדם נתבע 'חייב לומר מתי יגיעו מעשי', וממילא הוא יתאמץ בכל עוז למה שהוא יכול, ויותר ממה שיכול...

אני רגיל לחזור על לשון החינוך, 'אין ספק שטבע האב צפון בטבע הבן' (מצוה תק"ס), וזהו הכח המיוחד שהורישו לנו האבות, על ידי יגיעתם הנוראה, זה הפך לטבע של כלל ישראל, "אשרי בניו אחריו". וחז"ל חייבו את האדם ממקום עומדו שיתעורר בהתעוררות עצומה. הכח הזה, אחרי שהאבות פתחו את הדרכים ואת השערים, הוא כח שצפון בכל אחד ואחד, והוא נתבע עליו.

דברי תורה - כולל כל הרגשות הרוחניים

ואמרו חז"ל על ד"ת ש'נוח לאבדם ככלי זכוכית' (חגיגה ט"ו ע"א) והכוונה בד"ת כל הדברים הרוחניים - שייך שאדם יאבד את כל מה שכבר קנה בהרגשים ובשאיפות ובכוחות הנפש שלו, את כל מה שהוא השריש בעצמו כמה גדולה היא המעלה של תורה, גם את זה שייך שהוא יאבד, בכולם יש את הכלל של טבע

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מרן רבינו
הגר"ש
איערבאך
זצוק"ל

גלויים גם בשעת ההסתר, רואים שדוקא בזמנים שהיה יותר הסתר פנים, שהיתה יותר ירידה, הרי שבתורה הגיעו כלל ישראל ליותר גילויים. אך בשעה שהדיבור יצא בפה, או אז זו השעה הכי קשה, תמיד לזכור שהקב"ה מקיים בכלל ישראל תמיד "לא מאסתי ולא געלתי" תמיד יש את "ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים".

בזמן ההסתר

מבואר בפרקי היכלות (פכ"ז) שאף על פי שמפורש (יומא כ"א:) שבבית שני חמישה דברים חסרו, והם היו דברים גבוהים של הגילוי שכינה והאורים ותומים, הרי שדווקא בבית שני נתגלה זיוה ותפארתה, הודה והדרה של תורה. דווקא בזמן ההסתר יש יותר הודה והדרה של תורה. ואם לא היה הדבר כתוב אי אפשר לאומרו, כי באיזו בחינה ברוב חסדיו ית"ש, מה שנשאר אחרי החורבן ואחרי הירידה, מתגלה בתורה משהו שלא נתגלה קודם. ידועים הם דברי החזו"א זי"ע, שהתבטא כי ה"לא מאסתי ולא געלתי" מתבטא בזה שיש לנו 'קצות' ורעק"א...

מהי ה"מיתה"

ודרשו חז"ל "אדם כי ימות באהל", אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה (ברכות

'בא דוד באת תפילה', "ואני תפילה", דוד המלך ברוח קדשו מדבר על אלה שכן מתפללים, ממש מתפללים, אבל לפי ה'רומו של עולם' עדיין נקרא 'מזלזלין'. - חז"ל לא מדברים על רשעים, כי אם על "בני אדם" שזכו לדרגות ושמבינים מה זה 'רומו של עולם' ובכל זאת מזלזלים בזה, כי "טבע החומר משכח" הגוף החומרי והסביבה משכיחים את הענין הרוחני את מצבו האמיתי של האדם, ואת הידיעה כי כל עניניו הגשמיים הם רק חולפים.

במעלה העצומה נחשבת רק כ"טעמה"

איתא בגמרא בברכות (לא.) על תפילתה של חנה "כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מהני קראי דחנה", ובכל זאת חז"ל מגדירים את חנה "שטעמה טעם תפילה" (מדרש משלי לא), רק טעמה. וה"טעימה" כשלעצמה היא דרגה גבוהה שמוטלת עלינו, הביקוש לכך "אם תבקשנה" הוא מה שיש לנו, ועל ידו ניתן להגיע ל"אז תבין".

תחבולות - כל אדם יודע מה הם

ואמר החכם מכל אדם (משלי כד) "בתחבולות תעשה לך מלחמה", כי טבע האדם לחפש תחבולות ולהשיג כל מה שחשוב לו, ובדברים גשמיים האדם מחפש תחבולות באופן טבעי להשיג את מבוקשו ומורגל לזה מעת ילדותו, וזהו שמלמד שלמה המלך שגם ברוחניות זה החיוב וקל וחומר הוא כי הדברים הרוחניים הם עיקר חיות האדם, ויש הכרח להתבונן ולחפש תחבולות איך להשיג ולקנות אותם, ואף אמנם שיש תועלת לשמוע ולקרוא דברי התעוררות, מכל מקום הם רק כלי מלחמה לאדם אך את המלחמה עצמה הוא מוכרח לנהל בעצמו, וכל אדם יודע בנפשו מה הם המכשולים והנסיונות שלו ומה הם כוחות הנפש בהם הוא יכול להתגבר וכשמנצח במלחמה זוכה להיות בן חיים בחיים האמיתיים של "ואתם הדבקים בד' אלוהיכם חיים כולכם היום".

לזכור יום המיתה - ללא עצבות

אמרו חז"ל (שבת קנג.) "שוב יום אחד לפני מיתתך וכו' וכי אדם יודע איזהו יום... אמר להן וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה". ואין הכוונה בזה להיות בעצבות ח"ו, אלא להבין את גודל היקר של כל יום ועוצם החיוב לנצל אותו כראוי. וחלק עיקרי בחיוב הגדול הזה הוא לדעת לנצל את הזמנים מיוחדים כראוי, ולהעיר עצמו בכל כחו כדי לזכות לחיים האמיתיים, חיים כולכם היום.

מהי השעה ה"קשה"

ואמרו רז"ל (ירושלמי סנהדרין נ"א ע"א) - 'אין לך שעה קשה בעולם מאותה שעה שאמר לו הקב"ה למשה "ואנוכי הסתר אסתיר פני". ואני בעניי מרגיש, לכאורה הרי היה צריך להיות שהשעה שיש את ההסתר היא הכי קשה, ולא 'בשעה שנאמר'. רק שבאמת, תמיד בכל מצב הקב"ה נותן לנו ברחמים, וככל שמתאמצים ומתעוררים יותר יש עוד יותר רחמים וחסדים

החומר משכח.

קללות - מאהבה אמיתית

חז"ל הקדושים, שהם אוהבי ישראל האמיתיים, אמרו על 'כל האומר הקב"ה ותרן' - 'וותרו חייו' (ב"ק נ' ע"א). לא נחה דעתם עד שקיללהו ממש. חז"ל באים להרעיש את האדם, ולמנוע את השאננות. היצר מסמא את עיניו ומרגיע אותו 'הקב"ה ותרן'. הם, אוהבי ישראל האמיתיים רצו לעקור את הנגע הזה ואת הטעות הזאת, שהקב"ה מוותר ח"ו, זו הטעות הגדולה ביותר, אי אפשר לומר לא הן ולא שכרן ח"ו. [ובהרחבה אמר רבינו:] ואמרו חז"ל (תענית כ' ע"א) - 'טובה קללה שקללן אחיה השילוני מברכה שברכם בלעם', בלעם עמד וברכם בדבר האמיתי "לא הביט אוון ביעקב" (במדבר כ"ג כ"א), אך חז"ל הקדושים מגלים מה קרה אחר כך, מלבד מה שהכשיל את עם ישראל בפועל, הרי שמכח ברכתו, על ידי ששמעו ברכתו, גבה ליבם (ילקוט במדבר רמז תשע"א). ולעיתים כשרואים מי שהוא מדבר כל הזמן מאהבת ישראל, צריך בדיקה אם אין הוא מתלמידיו של בלעם הרשע ח"ו. אך הנביאים, ואף הקב"ה בעצמו, לימדונו באלה בברית ובקללה, לשמור ולקיים את התורה, ולא להיתפס לשאננות.

מהי צורת תלמיד חכם

הגמרא בחגיגה (כ"ז.) מגדירה - מהו תלמיד חכם, 'אין אור של גיהנום שולטת בו, ק"ו מסלמנדרה, שהיא תולדת האש והוא כל גופו אש', כמבואר שם. משמע שזו צורה של תלמיד חכם, כך צריך להיראות כל תלמיד חכם, שהרי לא כתוב שיש רק כמה כאלה יחידים, אלא שכך נראה תלמיד חכם באשר הוא ת"ח.

הגדרה מה היא תפילה

גדר עבודת התפילה, גדר המצוה בה הוא בלב, וכדאמרו ז"ל "עבודה שבלב זו תפילה" (תענית ב.). ואף ש"המתפלל צריך לחתוך בשפתיו" (ברכות לא.) אך מהותה של התפילה היא בלב ואם כן ההתחזקות בתפילה והכנת הלב, זו הדרך להגיע להתעוררות הלב, ולהכניס בלבו אמונה ויראה.

ואף שבכל התורה והמצווה העיקר הוא הלב ו"רחמנא ליבא בעי" (סנהדרין קו:) אך בתפילה עצם המצוה והעבודה היא בלב, וזמן התפילה הוא זמן מיוחד. וזה הענין שאמרו "אל ירבה בתפילה שלוש שעות" (הגר"א במשלי פכה יז ובספר הבהיר) מכיון שזמן התפילה הוא זמן מיוחד, וזה זמן שאדם צריך להתעלות. והאדם מוגבל בזה שכן הוא מוגבל בחומריותו כי רק המלאכים הם בגדר "עומדים", אך האדם בהכרח מוגבל, ולא שייך בו מצב מיוחד של תפילה יותר מג' שעות. ואם כן ראוי לתת לזמן התפילה דגש חזק, שימלא תפקיד מרכזי בחייו, ולא להתרשל בזה ח"ו.

מי הם ה"מזלזלין"

חז"ל למדו על ענין התפילה "כרום זלות לבני אדם", "אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם" (ברכות ו:), ואני רגיל לומר בעניי תמיד, שדוד המלך ע"ה רבן של כל בעלי רוח הקודש, לא בא לומר על מי שלא מתפלל כראוי שהוא 'מזלזל', דבר שכזה גם אנחנו יכולים להגיד... דוד המלך שעליו אמרו חז"ל בגמרא -

**באור
פני
מלך
העלם**

סג): ואין הכוונה דווקא להיות בסיגופים, אלא אם כאשר האדם השרוי בתוך העולם החומרי מרגיש שהעיקר זה העולם הזה, התאוות וכל הנאות העולם, הרי שהוא רחוק מהרוחניות. ובשביל לידבק בתורה צריך לדעת ולהבין שאין שום הנאות חוץ מתורה, 'מה יעשה אדם ויחיה ימית את עצמו', ובלי זה לא שייכת דבקות אמיתית בתורה.

איך יוצאים לחרות

רש"י בשבת (ג' ע"ב ד"ה ידו) כתב שאין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה, ובלא ההנחה אין לזה שם הוצאה כלל. עיקר היציאה לחירות היתה כהכנה לקבלת התורה. בלי קבלת עול תורה, ובלי הכנה לעסוק ולעמול בתורה, שזה עיקר משמעות החירות והגאולה, בלי זה אין כאן יציאה כלל.

כשרואים שמתחזקים!

ידועים דברי התוספתא בשבועות (פ"ג ה"ג), שלראות עוברי עבירה זה נחשב עונש, ולראות מצוה זו זכות וזה שכר. 'כן היה ר' אלעזר בן מתיא אומר: הרואה עוברי עבירה - מתחייב לראות, הרואה עושי מצוה זכה לראות'. וכאן, כאשר רואים ציבור שטרחו ובאו בגופם, ואינם שותפים רק בליבם, אלא באים בגופם וגם במוחם ובליבם,

באים בשם ד', לראות מעמד נורא וגדול, דבר זה בעצמו מהווה זכות גדולה.

הבינה והגבורה

"אני בינה לי גבורה" (משלי ח' יד'), עד כמה שאנחנו נבין בעצמנו את האמת, כך תהיה לנו הגבורה לעמוד. הזמן הזה הוא בודאי הזמן של אחרית הימים, וכל כך הרבה הזהירו על הזמן הזה, אם לא עכשיו אימתי, אם לא נתחזק כמה שיותר, בלא שום קרירות...

מה למדים מדברי המן

בגמרא אמרו שהמן הרשע שהיה חכם גדול, הוא אמר 'אלוקיהם ישן הוא' (עי' מגילה יג: אסתר רבה ז יב). אם אנחנו ישנים ח", הרי שיש בחינה של "ד' צלך על יד ימינך", כמו שאנחנו כך כביכול...

כיצד מתחברים ל"יראים"

דוד המלך ע"ה אומר "חבר אני לכל אשר יראוך" (תהילים קיט סג). אני רוצה להתחבר לכל יראי ד', להצטרף איתם, להתחבר, לקבל ביחד להיות עם 'יראי ד' שהם 'ברכו את ד'". - תמיד עלינו להודות להקב"ה על כל הארת פנים, ובמיוחד בזמנים קשים ובמצבים קשים, שקשה לי אפילו להתבטא, כאשר יש הארת פנים שמצאו מקום למקדש מעט, חובה עלינו להודות ולא להסתכל רק על המקום שאנחנו רואים, בודאי גם על זה חובה להודות, ולואי ונודה כראוי, אבל אדם חייב להתבונן מאיפה זה מגיע שאנחנו טפלים שבטפלים, קיבלנו הארה מהשמים, מן המקור, "מציץ מן החרכים", יש איזו בחינה של "מציץ", עדיין לא זכינו שיהיה הכל בגילוי, ולזה אנו מצפים לגאולה השלימה במהרה, אך כל פעם כשיש הארת פנים משמים, מוטל עלינו להתבונן שזה מגיע מהקב"ה, שעדיין רחמיו עלינו.

כוחו של יום אחד בחצרות ד'

דוד המלך ע"ה, אומר (תהילים פ"ד י"א) "כי טוב יום בחצריך מאלף", רש"י הקדוש (שם) אומר פשוט - דוד המלך אומר טוב לי יום אחד בחצרות ד' ולמחר ימות [שכולנו נאריך ימים ושנים לעבודת ד', מתוך הרחבת הדעת ושמחה], מאלף ימים שלא בחצרות ד'. דוד המלך, השיא של אדם מישראל, דוד המלך, נעים זמירות ישראל, וכתוב שדוד המלך עבר בליבו כל ההשגות, כל מה שיקרה עד אחרית הימים, ובשל כך כולם שייכים לשיריו ומזמוריו של נעים זמירות ישראל, הוא אומר שיום בחצרות ד', כמובן כשזה בשלמות, רק היום הזה, ושכולנו נאריך ימים ושנים, טוב מאלף ימים שהם ח"ו בלי חצרות ד'.

מי מוצא מקום לה'

ואם מותר להגיד, הדברים ראויים למי שאמרם, דוד המלך שאמר (תהילים קל"ב) "אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שינה לעיני ולעפעפי תנומה, עד אמצא מקום לד'", מי יכול למצוא מקום לד', הרי היו צריכים למצוא מקום לבית המקדש, מי שאין לו תנומה בלי זה, מי שאין לו מנוחה, שהוא לא יכול לשכב לישון ולא מוצא את עצמו "עד אמצא מקום לד'..."

ואיתא במדרשים שהיו מלעיגים עליו וצוחקים ממנו (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ה), וגם אחר כך כשהיתה נבואה ששלמה בנו יבנה, גם אז דוד המלך אומר (תהילים קכ"ב א') "שמחתי באומרים לי בית ד' נלך", גם על זה הוא שמח (מכות י'). הוא שכל כך ציפה שיהיה בית המקדש, הוא הגבר שיכול למצוא מקום, "עד אמצא מקום" שלא מוצא בלי זה, הוא אומר טוב יום אחד, אפילו למות אחריו, מאלף ימים בלי זה ח"ו.

המנוול שמגיע לבית המדרש

חז"ל לומדים (סוכה נב): 'אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש', וכבר עומדים על ביאור הדברים ושואלים (ברכת אברהם להג"ר אברהם אביש אב"ד פרנקפורט ברכות ה.) וכי בבית מדרש אין יצה"ר? הרי אין שום דבר בעולם הזה שזה סוף, תמיד יש בחירה. אבל בכל אופן במקום שנקרא בית המדרש שמה אין את ה'מנוול זה', שם זה כבר אחרת.

תביעה של אהבה

על אחד שלא נזהר, שמתעצל במלאכתו, נאמר "גם איש מתעצל במלאכתו חבר הוא לאיש משחית" (עי' משלי י"ח ט'). באים חז"ל הקדושים מרוב אהבתם לישראל, מרוב אהבת ישראל האמיתית שלהם והם מתבטאים ואומרים יותר מכך - 'חבר הוא לירבעם בן נבט' (עי' ברכות לה:). ירבעם בן נבט זה היה הכי נורא, הוא הכשיל את כל ישראל בעבודה זרה, וכמותו הוא המתרפה במלאכתו, אם במצב שבו הוא נמצא הוא מתרפה, אז חבר הוא לאיש משחית. חז"ל הקדושים שהגמרא בע"ז (י: אומרת עליהם כי 'זוטר שבהם מחיה מתים', הם תובעים ודורשים ואומרים שהמתרפה חבר הוא לירבעם בן נבט שהסית ליבם של ישראל מאביהם שבשמים, הוא שייך לקבוצה הזאת, למקום הזה...

בשבת הכל חוזר לשורשים

ואני רגיל לחזור על דברי הגר"א ז"ל (ביאור לתיקון"ו ל"ו ע"ב ד"ה ואיהי תוספת) על דברי הגמרא בביצה - 'כל מזונותיו של אדם קצובין מר"ה לר"ה חוץ מהוצאות שבת ויו"ט', שעיקר הכוונה על השפע ברוחניות. ובר"ה נידון כמה סייעתא דשמיא יקבל בשנה הבאה, ולשון הגר"א שם שזה גם כפשוטו - בגשמיות, אבל עיקר הכוונה במה שאמרו כל מזונותיו של אדם וכו' היינו עד כמה ראוי האדם לקבל חיזוק כוחות הנפש וסייעתא דשמיא להתעלות ולהתגבר בחיי הנצח הרוחניים, ביום השבת, שהוא יומו של הקב"ה, והכל חוזר לשורשים, וזה חוץ מהחשבון. וחזרנו על זה כמה פעמים, אך תמיד צריך ש'היו בעיניך כחדשים'.

מה תכלית הבכיה

באיכה, באמצע המגילה, קוראים "טוב לגבר כי ישא עול" (איכה ג' כ"ז), וצריך להבין מה זה שייך כעת לקינה על חורבן. אלא הדברים פשוטים, מפני שאיננו בוכים על ספינה שטבעה בים, על מה שהיה פעם, אלא אנו יושבים ומצפים לבנין ביהמ"ק. וכאן כשיש חורבן, אנחנו מחפשים

איך יהיה טוב. ועל זה הפסוק אומר מה הטוב האמיתי? "כי ישא עול"! זוהי תכלית הבכיה - להגיע לבנין. וכל התיקון וכל הבנין הוא על ידי התורה, וכל קנינה על ידי העול, שהרי "אין לנו שיור רק התורה הזאת", ולכן "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו". ואף שאמנם בכל החיים, אף פעם לא נגמר ה"כי ישא עול", אבל בודאי יש את הכפשוטו של ה"בנעוריו".

אין לנו שיור אלא

אנו אומרים בתחינותינו בסליחות: 'אין לנו שיור רק התורה הזאת', כי רק זה מה שבאמת נשאר לנו. ולמרות שחסרים לנו בית המקדש והמשכן, וכשאלה חסרים הרי הכל פגום, וגם לימוד התורה אינו במדרגה העליונה, וכמו שמבאר אדוננו הגר"א על הפסוק "כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים", שבזמן הבית היתה סייעתא דשמיא מיוחדת לתורה, וכן נאמר "מלכה ושריה בגוים אין תורה", כי אחרי החורבן נתרופפו עמודי התורה, ומכל מקום הדבר היחידי שבכל זאת נשאר לנו הוא "אין לנו שיור רק התורה הזאת". זאת התורה שעליה מסרו אבותינו ואבות אבותינו את נפשם בתקופות שונות, כמה הריגות, כמה גזירות שמד, כמה נחלים של דם ודמעות עד דור אחרון ממש, וד' יאמר לצרותינו די, והכל עבר עלינו ודורות עמדו בכל זה רק כדי לשמור מכל משמר את התורה הקדושה הנצחית שנשארה לנו.

אחת! - שאלתי

בבקשה "אחת שאלתי", לא מודגשת רק הבקשה של "שבתי בבית ד'" אלא היותה "אחת", רק שאלה זו. ומבואר בחז"ל שיש כאן יותר בקשות "אמר לו הקב"ה אתה אומר אחת שאלתי שבתי בבית ד' וחזרת ואמרת לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו. אמר לפניו רבש"ע לא יהא העבד שווה לרבו, בתחילה לא באת אלא באחת שנאמר (דברים י ב) ועתה ישראל מה ד' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואחר כך פתחת עלינו במצוות הרבה "ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו" (מדרש תהילים כ"ז).

לב טהור - ורוח נכון

הדבר הראשון והעיקרי היא היראה שהיא היסוד לכל המעלות, כי היא מגרשת את רוח הטומאה שבאדם. כי באדם יש את הניגודים, וכלשון חז"ל "לב טהור" "מכלל דאיכא טמא" (סוכה נב:): "ורוח נכון" בא לשלול רוח שקר, ושני הכחות הללו פועלים בתוכו, וכשזה עולה זה יורד. וראשית החכמה המפתח לכל, היא יראת ד'. ובזוה"ק נקראת היראה שער לכל הקנינים, "יראה דא תרעא דכולא", "יראה דא תרעא לכל טובא דעלמא". היראה היא השער לד'. כי על ידי היראה מגרש ומחליש את כח החומר שבו ואת כחות הרע ועל ידי זה משרה בתוכו רוח של קדושה.

מאה - מאה ואחת!

"אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למאה ואחת" (חגיגה ט:), וביארנו כי ההבדל הוא לא רק בפעם המאה ואחד, כי אם גם בפעם הראשונה, אם הוא מוגבל בכח למודו שלא לחזור יותר ממאה פעמים, הוא מוגבל באהבתו ושייכותו לתורה, וע"ז קראו חז"ל "אשר לא עבדו". כל

שכן וכל שכן, כשיש ימים מסוימים לפריקות עול תורה, או שעכ"פ פורק עול כבר בסיבה קטנה כמה רחוק הוא מלהיות "עובד ד'", והוא שגינו חז"ל מאוד (סנהדרין צט:): מי שלומד תורה לפרקים.

לחיות בפועל

אמרו חז"ל "בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה" (מכות כד.), ובדורות הראשונים כשהיו במדרגה גבוהה כפי שנתבאר, הרי שאפילו חטא קל היה חמור מאד והיה יכול לגרום לירידה עצומה וכדמצינו בירבעם שאמרו חז"ל שכל חכמי ישראל היו לפניו כעשבי השדה (סנהדרין קב.) ומה שחטא התחיל בדקות שקצת נתגאה ועל ידי זה הגיע למצב נורא שחטא והחטיא את הרבים. וככל שהיה ירידה בדרגת הדורות, היה ניתן להסתפק בפחות עיקרים ובא ישע' והעמידן על שש וכו', עד שבא חבקוק וראה שלפי מצב דורו מספיק עיקר אחד של צדיק באמונתו יחיה, ובפחות מזה לא שייך להסתפק. וענין באמונתו יחיה הוא שאין מספיק אמונה של ידיעה בלבד, אלא שהאדם יחיה באמונתו וירגיש בדברים הרוחניים שהם עיקר החיים ובלא זה אינו חי כלל, לחיות עם הידיעה שיש עולם הבא, יש שכר ועונש גדול ונצחי על כל מעשה, להרגיש פחד עצום מיום הדין ושמחה גדולה בעבודה ד', ובזה יהיו עיקר חייו.

כי באמת ובפועל לכל אחד יש ענינים שמרגיש שאיכפת לו מהם ושואף אליהם, ואם אדם מקיים את כל מצות התורה אך עיקר הרגשת החסרון והשאילה הם בעיניו ממון ואוכל ושאר הנאות הגוף - הלזאת יקרא חיים?

לא רק ידיעה שכלית

תחילת לשון הפסוק בחבקוק, הִנֵּה עֹפְלָה לֹא יִשְׁרָה נִפְשׁוֹ מדבר על נבוכדנאצר, ויש לשון במדרש, שנבוכדנאצר אף פעם לא היה מרוצה, אמנם הוא כובש ממלכות, אך תמיד הוא נשאר אותו אחד, ולעומת זאת "וְצִדִּיק בְּאַמוּנָתוֹ יִחְיֶה", ההדגשה היא על ה"יחיה" להיות במצב שהוא חי באמונה, לא רק ידיעה שכלית, וזו היא המעלה שעליה מדבר חבקוק, להיות אדם חי באמונה להסתכל על כל פרט במבט של אמונה, כל דבר שקורה עם התבוננות באמונה בהשגחה ובבטחון לדעת שהכל הוא מהקב"ה.

בפועל קורה ההפך, אדם שומע את כל ההסברים הטבעיים למה זה קרה, אכן אמנם יש מצב של "קל מסתתר" יש הסתר פנים, וכל ההסברים הטבעיים הם בתור התלבשות איך זה קרה באיזו צורה טבעית, אבל החיוב שלנו הוא לא להסיח דעת כלל, לדעת שזו יד ד' להבין מה ד' רוצה מאתנו.

מי הוא שראוי שלא התפלל

לפעמים אדם עובר ועומד בנסיון ומצליח בעבודתו, אך עדיין יש עבודה מיוחדת אחר שכבר סיים והשלים את עבודתו. ורגיל אני להזכיר תמיד ביישיבה שהנסיון של מוצאי יוה"כ הוא נסיון קשה, אחרי שעובדים כל היום ועומדים בתפילה ובתשובה ואחר כך כשמסתיים היו"כ מתנערים קצת, כך גם יש עבודה ונסיון מיוחד בזמן שקמים מהגמרא וכשיוצאים מהתפילה.

וזהו שכתבו בגמרא (יומא נג:) "המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום, משל לתלמיד הנפטר מרבו, ואם חוזר לאלתר דומה וכו' השב על קיאו, ואם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל". ובדאי לא מדובר במי שלא התפלל כראוי, שכן אחד שכזה לא שייך להוכיחו על מצבו בסוף התפילה, אלא מדובר באדם שחז"ל קראו לו "מתפלל", הוא התפלל כראוי, ובכל זאת אם בסוף התפילה כשהוא נפרד ומסיים הוא מתנהג כמי שרווח לו, הרי שהוא מגלה בעצמו שבעומק הלב היה לו הדבר למשא. הוא אמנם התאמץ להתגבר ולהתפלל כנדרש, אך לבסוף כאשר סיים את התפילה הוא הרגיש בנפשו איזו הרגשה של הקלה, כמי שהשתחרר מהעול. וזו עבודה מיוחדת ונסיון מיוחד בזמן שקמים מהגמרא בסוף הסדר או אחרי התפילות.

החלק של כל יחיד בתורה

"ותן חלקנו בתורתך". כל אחד, כל לומד, כל בן ישיבה, כל אברך, יש לו דבר ייחודי בתורתו. כל אחד יש לו משהו מיוחד משלו, כל אחד יש לו 'חדרי חדרים בתורתו' כלשון חז"ל (תנא דבי אליהו רבא פ"ו), ואין ברוחניות 'כלל מאתיים מנה' מי שיש לו חלק גדול יותר בתורה ממילא כולל תורתו של זולתו, ואף אחד תורתו אינה בטלה בשל אחרים, כי הניחו מקום לכל אחד להשיג משהו מיוחד לו, מעלה שאין אפילו לאדם גדול ממנו שאינו מגיע לקרסולי קרסוליו.

כיצד מתעוררים

לשון הרמב"ם (עי' מזוזה פ"ו הי"ג, אבל פי"ג הי"ב) "יעור משנתו". כי יש הרבה סוגים של תרדמה, וכלשון המדרש (בראשית רבה מ"ד י"ז) 'תרדמה של שטות וכו'. יש אדם שהוא ער, מסתובב ומדבר, אבל למעשה נמצא בתרדמה נוראה. ומי שלא חי את החיים הנצחיים, בשמחה הכי גדולה, הרי הוא ישן ממש.

ירידת הדורות אינה גזירת הכתוב!

הקב"ה הראנו כי ירידת הדורות אינה גזירת הכתוב. אמנם יש ירידת הדורות, אבל לא צריך לעזוב בגלל זה ח"ו, אלא תמיד להתנשא ולהתרומם, הקב"ה מראה ושולח לנו כדי שנלמד

שאפשר להגיע גבוה מעל גבוה. וזהו ש'שתלן הקדוש ברוך הוא בכל דור ודור', כי עד כמה שיש ירידת הדורות, הרי הקב"ה מראה לנו בכל דור ודור כמה כוחות ענקיים שיש...

מהי ה"קושייה"

אנחנו כבר שכחנו את פירוש המילה 'קשה', כשיש לנו קושיה אנחנו שמחים, וב"ה ולואי ונמשיך ונשמח בדברי תורה. אך 'קשה לי' זה נהיה מליצה, 'ונראה לישב', ואין זה ח"ו מליצות. מי לנו גדול כרבינו הגרע"א שהוא לא זוכה להבין ומתפלל כפשוטו: 'וד' יפקח עיני העוורות והיו למאורות' (עי' חי' רעק"א נדרים י"ג.), ורק הוא 'מאיר עיני ישראל בתורתו'... ובאור שמח (עי' או"ש נדרים פי"א ה"ד ד"ה והנני וסנהדרין פי"ז ה"ז) כותב ידוע שנצטערתי על זה ממש, זה הדרך להרבות תורה, זה הדרך לקנות תורה. להרגיש ולחיות את הדברים.

מהו ה"מוסר"

אני רגיל להזכיר, דברי המשנ"ב (סי' תר"ג ס"ק ב' ועי' סי' א ס"ק י"ב) שהאר"ז ל' ורבינו הגר"א ז"ל הורו ללמוד מוסר וספרי יראה בכל יום, ומי יכול לחלוק על זה ח"ו.

וידוע מהמשגיח הקדוש ר' יחזקאל זצוק"ל, שתבע בכאב, באם מיישהו בעבור לימוד המוסר מוריד מעמל התורה? אדרבה, הפחד מירידה באהבת התורה ועמל התורה, הוא חלק מהמוסר, וככל שאדם מייסר עצמו צריך להיות יותר קשור לתורה, ובלי תורה אין בזה טעם.

ואין הכוונה במוסר, רק לקרוא וללמוד את הדברים, ודאי שבלי זה לא שייך, אך הכוונה היא לחיות את מה שלומדים למעשה. ו'לייסר עצמו' הכוונה, לשבר את מידותיו ואת תשוקותיו.

וכלשון רבינו הגר"א זי"ע הידוע על לשון הפסוק 'החזק במוסר אל תרף כי היא חייד' - 'כי מה שהאדם חי הוא כדי לשבור מה שלא שבר עד הנה אותה המידה, לכן צריך להתחזק ואם לא יתחזק למה לו חיים' (משלי ד', י"ג. והגר"א שם). כי זה עצם החיים, כשיכול לשבור ולחזק, ובלא זה 'למה לו חיים'.

ודאי שהאל"ף בי"ת, כל ההתחלה הוא על ידי לימוד בספרי המוסר, אך צריך לזכור שכל הכוונה בלימוד המוסר הוא לעורר עצמו למעשה, לייסר עצמו ולשבור מידותיו, ולא לשכוח את העיקר.

עיני האדם פתוחות לכל העולם... האדם רוצה לבלוע את הכל, לבלוע את העולם, לראות כל מה שקורה. וזו הכוונה במעלתו של רב, לרוב חסידותו, שלא נתן עיניו מחוץ לד' אמות (רש"י מנחות קי. שו"ת הגאונים שערי תשובה סי' קעח), ובלי זה הוא לא היה רב. בדרגתו העצומה, שבה גם תלמידיו לא יכלו לעמוד [וכמו שמוכר ב'מילי דחסידותא', שתלמידיו סימאו עצמם וכו'], שלא לצאת ממקומו [ד' אמות הוא מקום האדם לגבי תחומין ומציאה ועוד]. אבל אדם רוצה לראות ולהסתכל.

לחפש עם הנר

ולשון הכתוב "עקוב הלב מכל ואנוש הוא מי ידענו" (ירמיה י"ז ט'), כתוב כאן דבר נורא, יש באדם "נר אלוקים נשמת אדם", לא כתוב לגביהם שהם נועדים לחפש ברום רקיעים, אלא - "חופש כל חדרי בטן" (משלי כ' כ"ז), הנר אלוקים שבאדם נועד כדי לחפש בתוככי עצמו. זה יסוד המוסר, לבער מקרבו את החמץ שבו,

לטהר את נשמתו, להכיר את עצמו לעומק, את "נר ד' נשמת אדם" שבו, ואז לעקור ולשרש כל מידה רעה, כל תשוקה, כל דבר שאינו יראה ואהבה, להיות "חופש כל חדרי בטן", זהו לימוד המוסר.

אם לא תדעי

"אם לא תדעי לך... צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים". תמיד גדולי ישראל עוררו, ועמדו בפרץ, אולם אינני יודע אם על דברים כאלו פשוטים אפשר לומר "אם לא תדעי"... תמיד עוררו כשהיה איזה ספיקות בהנהגה איך להתנהג עם זה ועם זה, אך כאן מדברים על עניינים שהם עיקרי ויסודות היהדות, כאשר מגיעים עד לתינוקות של בית רבן, כאשר מכניסים בת"ת ובבתי ספר ובסמינרים את האוירה של הקרירות, כאשר אפילו מגידים העומדים בפרץ מפחדים להזכיר דברים שבתורה עצמה, נורא ואיום! אני לא מפרט מפני כבוד ד' וכבוד הציבור, אבל הגענו למצב שמפחדים להזכיר את הדברים היסודיים של כלל ישראל.

יותר קשה!

איתא בילקוט (ישעיהו רמז תל"ו) 'קשה הוא סילוקן של צדיקים לפני מי שאמר והיה העולם, ממאה תוכחות חסר שתים שבמשנה תורה ומחורבן בית המקדש'. כשחז"ל אומרים שזה יותר קשה, הרי שודאי הדברים נכונים קיימים ונאמנים, שמיתת צדיקים קשה יותר מחורבן הבית ומצ"ח קללות, אמנם לפעמים צריכים 'אמונת חכמים' על דברי חז"ל, וודאי שיש אמונת חכמים על כל דבריהם, וזה דבר עיקרי מעיקרי התורה, כי בלי אמונת חכמים אין ח"ו כלום, אבל לפעמים הדברים פשוטים ונראים בעין של כל אחד ואחד.

במציאות של היום, רואים לצערנו הגדול את ה'קשה סילוקן של צדיקים' בחוש ממש, בפטירתו והסתלקותו של האדם הגדול בענקים, שמלבד מה שהוא היה מגן על כלל ישראל בתורתו וביראתו, הרי שהוא היה עומד בפרץ ממש כנגד כל פרצה, ובכל כח התורה שלו, ומכוחו הגדול "אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה" (תהילים קמד יד). וכעת, אחרי הסתלקותו מרגישים בחוש את ה'קשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בית המקדש ומצ"ח קללות'.

ה'תמימה' וה'משיבת נפש'

דוד המלך ברוח קדשו אומר (תהילים י"ט ח') "תורת ד' תמימה משיבת נפש", ובודאי ה"משיבת נפש" היא ככל שאדם מונח בתורה, ככל שהתורה מונחת בכל חושיו והוא עמל ומכיר ויודע לפני מי אתה עומד ועמל, ודאי שרק זה, רק תורת ד' היא "משיבת נפש". ואם רוח הקודש של דוד המלך אומרת שתורת ד' היא משיבת נפש, הרי שבלי זה אין משיבת נפש! ואולי יכול אדם להתבלבל ולהתפעל מדברים אחרים, אבל אין בהם משיבת נפש כי אחריתם מר, תוגה ומרורים.

ואין ספק כי "משיבת נפש" האמיתית של "תורת ד'" היא משפיעה על כל הבית בגשמיות וברוחניות, כשהחיים הם חיים של תורה הכל אחרת, זה האושר הנצחי הגדול ביותר. ובאמת איני יודע אם יש צורך להאריך בדברים שהם עיקרי וגופי תורה, אבל ד"ת תמיד צריכים חיזוק, כל אחד יודע שדברי תורה צריכים חיזוק בכל הכח.

אשריך!

באמת גם בלי ה'אשריך בעולם הזה' היינו מחויבים, אבל חז"ל (אבות פ"ו מ"ד) מדגישים לנו 'אשריך בעולם הזה'! גם כאן בעולם הזה האושר היחידי, הוא זה המגיע על ידי עמל התורה וקיום התורה.

להשריש - רק "מלפני אדון"!

התשובה על השאלה מה לך הים כי תנוס, היא מלפני אדון, מפחד ד' ומהדר גאווה. והנה אמרו חז"ל במדרש תהילים שם, מה ראה הים ראה ארונו של יוסף, ולכאורה אין זה פשט הכתוב, שמפורש בכתוב שהים ראה את אדון הארץ הקב"ה ונס, והביאור בזה שבאמת ראה הים ארונו של יוסף, את הזכות הגדולה שהיה ליוסף שנאמר בו וינס וייצא החוצה, ומפני זה ראויים ישראל לנס הגדול, אמנם זהו רק הדבר שמעורר את הזכות, אבל התכלית היא כבוד ד' והדר גאווה, באופן שהניסה של הים בפועל, היתה מפני כבוד ד'.

דבר זה הוא יסוד גדול לכל החיים האמיתיים, פעמים רבות אדם מתעורר ויש בליבו הרגש גדול מפי גודל קדושת הזמן או קדושת המקום, וצריך לזכור תמיד ולהשריש בקרבו, שתכלית כל זה הוא הקב"ה בכבודו ובעצמו.

ועד כדי כך שחז"ל דרשו "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו", אמר שבת משם שמירה ואמר מקדש משם מורא. יכול יהא ירא מן המקדש? תלמוד לומר "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו" -- מה שבת, לא מן השבת אתה מתירא אלא ממי שפקד על השבת, אף מקדש, לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש".

והרי מדברים במי שנמצא במקדש והוא ירא וחרד מן המקום הנורא הזה, בבחינת 'מה נורא המקום הזה', וכאשר יש מצוה מיוחדת של מורא מקדש, ועם כל זאת צריכים להזהיר, דע לך שלא מן המקדש אתה מתירא אלא ממי שציוה עליו, וח"ו אם אדם לא חי נכון ולא משייך כל דבר להקב"ה, הוא יכול לבוא מזה לגרוע ביותר, שאם הוא מתעורר מקדושת המקדש בלבד, לבסוף יכול לבוא לעבודה זרה שהוא מאמין ועובד

למקדש ח"ו.

וכן בקדושת המועדים באכילת המצה ושאר דברים שאדם מקיים את המצוות בהתלהבות והרגש הלב, יש לזכור ולחיות בכל שעה מפני מה אנו עושים כן ולפני מי אנו עושים את כל העבודה הזאת, לפני מי שציונו על כל זה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

והנודע ביהודה היה אומר קודם התקיעות, "כי הגדלת על כל שמך אמרתך", שיותר גדול מכל השמות הקדושים הענינים והכוונות, הוא אמרתך, שהקב"ה עצמו ציוה על כך, רחמנא אמר תקעו כדברי הרמב"ם הידועים בהל' שופר.

אילו פינו מלא שירה כים

ידועה הקושיה, שבתחילה אומר, "אין אנחנו יכולים להודות", ולבסוף על כן אברים שפלת בנו, ומשמע שיש יכולת בידם להודות לפניו. והביאור הפשוט בזה שמה שאומר אילו פינו מלא זה בא להעצים ולהקדים שאין יכולת בידנו למצות את ההודאה אליו יתברך, אך פשוט וברור שמשום כך אינו נפטר מן ההודאה אלא יעשה ככל שיש יכולת בידו להודות.

ועוד אפשר לבאר, שההדגשה מתחיל אילו פינו היינו אם האברים היו דברים עצמיים של האדם אין בהם בכדי להודות לפניו יתברך, אבל מכיון שאת האברים אתה פלגת בנו הרי הם כלי ד' ומשרתיו, ולכן הם מצד עצמם מודים ומשבחים לפניו, וכאילו אין זה האדם עצמו שמודה ומשבח לד'.

להתחזק בדברים פשוטים

שהרי אמרו חז"ל (שבת קל"ח ע"ב) - 'עתידיה תורה שתשתכח מישראל, עד שבא רבי שמעון ואמר שלא תשתכח, שנאמר "כי לא תשכח מפי זרעו"'. וח"ו יש פה איזה נידון, איזו הוה אמינא שצריך את דברי רשב"י 'לסמוך עליו', היינו שתמיד וודאי שבזמן כזה של חיזוק צריך להתחזק אף בדברים שהם כאמור פשוטים מאוד.

מהו חדש

תמיד הלשון בחז"ל שהיו הדברים 'שמחים כנתינתן מסיני' (שה"ש רבה א' ב'), ולהיפך ממה

שנדמה לאדם מן השוק, שרק אם זה יהיה דבר חדש זה ישמח, וכתוב כאן, שאם זה כנתינתן מסיני ממש, אז יש את השמחה האמיתית.

מדוע לא לומר הלל בכל יום

חז"ל אומרים במסכת שבת (קי"ח): 'כל הקורא הלל בכל יום, הרי זה מחרף ומגדף'. והפשט בזה, שכשאדם נמצא במצב קבוע, הוא תמיד בוטח בקב"ה שהכל יהיה בסדר, מבחינתו כל יום הוא היום הכי טוב, שהרי ברור לו שהקב"ה עושה הכי טוב וממילא אין שום בעיות, הוא לא רואה כשיש צרות ורדיפות, הרי שהוא נקרא מחרף ומגדף, כשהוא לא מבחין בין זמן של קריעת ים סוף של "הים ראה וינס", זמן של הלל והודאה, לבין זמנים אחרים, שח"ו רודפים אחרינו, ועיקר הרדיפה היא על הרוחניות, כשהולכים ח"ו לעקור הכל, כי כל כוונתם לעקור את התורה מישראל ח"ו, במצב שכזה כשאדם לא מבחין, הרי זה חירוף וגידוף. הם רודפים במטרה שלא יהיו חרדים לדבר ד', ח"ו שלא יהיה ולא יקום, בזמן שכזה זה לא מן החכמה [ואני אומר בלשון נקיה] להיות שאנן, ולומר ש'יהיה טוב', ולהגיע למצב שגם כשיש צרה לא לוקחים מזה התעוררות למעשה...

הפרו תורתך

על הפסוק (תהילים קי"ט קכ"ו) "עת לעשות לד' הפרו תורתך" מפרש רש"י, "עוד ראיתי נדרש באגדה פי' איש פנוי וטיילן העושה תורתו עתים מפר ברית, שאדם פנוי צריך להיות יגע בתורה כל שעות היום". אם רק "קובע עיתים" הרי זו הפרת התורה.

כל אחד, אם זה אברך כולל אחרי הסדרים או מי שקובע עיתים לתורה בשיעור הדף, צריך מחוץ לזמן הקבוע עוד להיות חי ושקוע בתורה, ולהחשיב את הזמן הזה, "כי הם חיינו", לדעת שהזמן של הלימוד הוא הנשמה והמרכז של החיים, המרכז של כל היום הוא הזמן שלומדים.

ראשו השמימה - סולם ארצה

מי שרואה מה שכתב רבי חיים ויטאל על

המדרגות שנצרך כדי לזכות לרוה"ק, רואים שצריך לזה דרגה גבוהה של עבודה וזיכון המידות. וגם במסילת ישרים רואים זאת, שמדרגת רוה"ק היא בסוף כל המעלות, וכדי לזכות לה צריך להיות זך ונקי וכו'. וא"כ קשה מאוד להבין מה שמבואר בגמ' (סנהדרין ק"ב ע"א) שאמר הקב"ה לירבעם 'חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן', וענה ירבעם ושאל להקב"ה 'מי בראש'. וזה תמוה, שהרי הוא זכה שהקב"ה ידבר עמו, וא"כ מוכרח שהגיע לדרגה גבוהה של נקיות וזיכון המידות, ואיך יתכן שעדיין נכשל בדבר כזה.

ומה שרואים כאן, שגם כאשר האדם נמצא ברום המעלה, גם כאשר 'ראשו מגיע השמימה', עדיין יש 'סולם מוצב ארצה', כל עוד שהוא קשור עם הגוף החומרי כאן בארץ, עדיין יש לו שייכות למידות השפלות של העוה"נ, ואם הוא לא יעמוד על המשמר כל הזמן, אז הוא עלול להיכשל בדברים היותר פשוטים וגסים ח"ו.

פחד ורגיעה

הכתוב אומר "ארץ יראה ושקטה", כשיש יראת ד' בעולם, זה קיומו של העולם, להיפך מהשכל של אומות העולם, הגוי מחפש שלא יהיה פחד, וכשיש פחד אין רגיעה, כלל ישראל יודעים את האמת בסוד קיום הבריאה, כשיש 'יראה ופחד ד' אז יש 'שקטה', וכשהיראה מסתלקת מן העולם, אין רוגע בבריאה. כל העולם מחפש עצות שלא יהא פחד, ואילו כלל ישראל מבקשים ומתחננים, "ובכן תן פחדך", רוצים פחד, לא פחד שוא, אלא יראת ד' טהורה, רוצים להגיע ל"ושם נעבדך ביראה", ולזה אנו מייחלים ומצפים.

מה היה מושרש בכלל ישראל

המבואר בגמ' (נדה ל"ג ע"ב) 'רב פפא איקלע לתואך, אמר אי איכא צורבא מרבנן הכא איזיל אקבל אפיה. אמרה ליה ההיא סבתא איכא הכא צורבא מרבנן ורב שמואל שמיה ותני מתניתא יהא רעוא דתהוי כוותיה. אמר מדקמברכי לי בגוויה שמע מינה ירא שמים הוא אזל לגביה' וכו'. והנה הוא שאל רק האם יש ת"ח, ואמרה 'הא רעוא' ואמר מדקמברכי לי בגוויה ש"מ ירא שמים הוא. הוא חיפש צורבא מרבנן, וזה מה שאמרה לו ההיא סבתא, וקיבל מה שרוצה, ובכל זאת אמר 'מדאמר תהא כוותיה ש"מ יר"ש הוא', ממה שהיא מברכת הרי שהוא יר"ש, והרי לכתחילה חיפש רק צורבא מרבנן וברגע שזה יר"ש הוא רץ אליו, זה היה מושרש בכל ישראל וגם בההיא סבתא - "כי אם ליראה וגו'".

כאילו היום ממש!

מיסודות התורה הקדושה "אשר אנוכי מצווך היום", 'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים', ורק ע"י כך אנו מקיימים את הציווי של "אשר אנכי מצווך היום", בכל יום ויום, כאילו היום ממש קיבלנו את התורה וירדה לנו מן השמים, לא כחוזרים על ישנות, הטור בהל' ק"ש מביא דברי רב עמרם - 'לישווייה אינש לקריאת שמע בכל זמן כפרוטגמא חדשה', וכן במדרש - 'אמר הקב"ה לישראל, קראו ק"ש פרוטגמא ידי, הרי לא הטרחתי עליכם לקרותה לא עומדים ולא פרועי ראש וכו', אבל באימה וביראה וברתת ובזיע מיהא צריך'. צריכים להתבונן בכל יום בקריאת שמע, כאילו

שהגיע היום דבר חדש, הגיע ציווי חדש מהמלך. וכשלא חיים את זה כך, אין כאמור קיום של מצוץ היום, וזה בא מרוב ההרגל וה'מלומדה', כלשונו של גאון וקדוש ישראל מסלנט זללה"ה, ההרגל - המלומדה הנורא אשר משחית כל חלקה טובה ד' יצילנו.

כידוע לכל כמה ראו את ה'פרוטגמא חדשה'

בחוש ממש, בקבלת עול מלכות שמים בקיום מצות קריאת שמע ובכל קיומי התורה והמצוה, כל פעם בבחינת "אשר אנוכי מצווך היום", אצל אבות העולם ל'ממלכת בריסק', וגם עד ממש אצל הנפטר הגדול הגאון ר' מאיר, היו הדברים חיים וקיימים אשר קשה לתאר, והדברים ידועים לכל, וכמה זה השפיע בכלל ובעולם התורה בפרט,

הקריאת שמע ששמענו בעת הופעת מרן הגרי"ז בארץ הקודש, כידוע לכולנו, היה לנו 'פרוטגמא חדשה' ממש ממש.

ממך ומידך

דוד המלך ע"ה אומר (דה"י א כט, יד) "כי ממך הכל ומידך נתנו לך", גם הקנינים הרוחניים אשר אנו זוכים ע"י עבודתנו, הם בעצם מידך הכל, והקב"ה כאילו נותן לנו כוח לעבודה שלנו, והתכלית להכיר את האמת לאמיתו אשר "מידך נתנו לך".

וכן הם הדברים בכל עבודת האדם, כי בתחילת כניסתו לעבודת ד' יש לו סייעתא דשמיא באופן מיוחד, ואחר כך נעלם אותו האור ועליו להגיע לאותן דרגות בעבודה עצמית. והוא גם ענין ה"נהמא דכיסופא", וכלשון הרמח"ל שהקב"ה מוריד את הנשמה מעולם העליון לעולם שבו כבוד ד' בהסתר, כדי שיוכל להשיג בבחירה ובעבודה את כל המעלות בכוחות עצמו, ולהגיע למצב שהוא מגיע להשגות בתור זכות ולא במתנה.

ואף שבאמת הכל הוא חסד ומאת ד', כי "ממך הכל ומידך נתנו לך", מכל מקום יש הבדל בין חסד חינוך לחסד ד' שהוא בתורת שכר על מעשה האדם ועמלו, וכמו שהאדם הגשמי מקבל לחם חינוך הוא מתבייש, כך הוא גם ברוחניות, והוא חסד הבורא שהאדם יגיע לתורה דיליה להשגות ברוחניות שהן "קב שלו".

שיחותיו מלאות וגדושות ביסודות נאמנים, מושרשים ובלולים במכלול הדרכים בעבודת ד', שבילים מופלאים ונסתרים, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, כאשר תחזינה עיני כל מעיין צמא דעת מבקש עלייה. ענקי תורה ויראה עמדו נפעמים לנוכח השיחות, והעידו נאמנה כי הדברים חדרו לעמקי נפשם בתביעה בלתי פוסקת. רבים הכירו את הדברים רק מפי כתבם, אז ניכרה חכמתו העצומה של רבינו, בהנחיה ובהדרכה איך לכתוב את הדברים, כך שגם אלו שלא שמעו מפיו, יזכו שהדברים ייכנסו לתוך ליבם באותה אש רושפת שנפקו מפומיה דרבינו זיע"א. כל מי שהיה נוכח בשיחותיו של רבינו זצוק"ל, אם בליל שבת קודש, אם בישיבה הקדושה, אם בימי המועדים, אם בסעודה השלישית, אם בכינוסי האברכים ובכל שאר המעמדות, במשך עשרות בשנים, לא יוכל לשכוח את הרגעים הנשגבים, את רגעי העלייה והרחבת הנפש, כשרבינו נוגע בעומק הדברים, מתוך תמצית דם ליבו הטהור, יוצק ונוטע עולמות של רוח ד' ויראה בלב כל שומע.

הוא 'חי' את הקב"ה, מי שהיה בשיחות היה חש איך שהוא מרגיש וכמעט ממשש... כל מה שהיה מדבר לא היה מן השפה ולחוץ, אלא היה 'חי' את הדברים, הוא היה 'חי' את האדם הראשון קודם החטא ולאחר החטא, היה 'חי' את האבות הקדושים, הוא לא דיבר עליהם כאיזה היסטוריה ומשהו שהיה פעם אלא הוא כביכול הרגיש אותם!

ואכן, ידוע לכל הלומד בספרים ושומע שיחותיו של רבינו זיע"א, שהדברים דנפקו מפומיה דרבינו היו כעין מאכל הרוחני של מן, שבו כל אחד מצא טעם שביקש. יש שחשו את דברי המוסר הנוקבים, אחרים את הביאור בכל פרט מדברי חז"ל, כאלה ששמעו את קולו מדבר מתוך הכתב, ואחרים את רוממות הדעת.

וכבר התפרסם מה שסיפר אחד מחשובי התלמידים שליט"א, שצמח וגדל לאילנא רברבא ממש, לאור ומכוח שיחותיו של רבינו, והיה ממביני עומק הדעת שבהם, שבשעה שהתלונן לפניו על ריבוי השיחות על שבת, אמר לו מרן זיע"א: "פעם אתה עוד תבין את זה..."

ואף שמענו מאחד מגדולי הת"ת, בקי עצום בכל ספרי המחשבה והמוסר, אשר אף מילא כריסו בשלל ספרי החסידות והעבודה: "אני מעיד עלי כי אין מועד או חג שאיני לומד את שיחות ראש הישיבה, זה הספר היחידי שמקיף 'למבינים' את כל סוגיות המחשבה בעוצם הימים הקדושים ונוראותם, 'נסתר' ברבדים של מוסר והעבודה למעשה, והדברים ממלאים אותי חיות, שמעוררת כל מה שלמדתי במשך השנים".

"ניתוח נפש פתוח", כך היתה תחושת המאזינים לאותן השיחות – אלו שנמסרו בישיבה בימות החול, והשיחות הנשגבות בשבת קודש – בליל שבת ובסעודה השלישית, וכן המשאות שנשא בהתאסף ראשי עם, שהיו כ"שיעורים כלליים" בדרכי העבודה, בהטמעת מושגים נשגבים, וגם, בדרך יחודית ומעמיקה ללימוד פסוקים, גמרות, מאמרי חז"ל ודברי חכמים בעומק ובהיקף נורא, וממנו עד למעשה בירידה לכוחות הנפש ונבכיה, אשר בזה היה רב גובריה וחיליה של רבינו ראש הישיבה זיע"א.

"כל מילה מגיעה מחלק אחר בתורה", זוהי ההגדרה שהגדירו גדולי תורה מחשבה וקבלה את השיחות, אשר היו בנויות רבדים רבדים, מעשה חושב. למבינים את המוסר הפשוט, ולמבינים את עומק הדברים, והמילים "דברי אלוקים חיים" בנויות ובלולות מכל חלקי התורה כולה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, בנגלה ובנסתר.

אחד הדברים המפורסמים בשיחותיו הייתה העובדה שהן לא נמסרו כ"מערכה" מוכנה ומסודרת מראש, אלא דברים שנחצבו מליבו הטהור של רבינו, בסערת התעלותו האישית החבויה והנסתרת. וכך היו תקופות ממושכות בהן נאמרו שבוע אחר שבוע שיחות שלמות סביב אותו הנושא, שוב ושוב, כאשר השומעים מרגישים בחוש בהתרוממות העצומה שאפפה את הדברים הנשגבים. הריבוי העצום של השיחות והמאמרים ושל דברי התורה שנאמרו בשבת קודש, ודברים שנשא במקומות רבים, הם אוצר אדיר של עבודת ד', של דרכי המוסר, של לימוד מעשי לדרך העלייה.

כך הגדיר זאת אחד מתלמידיו שכתב:

מי ששמע מעט והכיר מעט מעוצם מוחו הכביר של רבינו זצוק"ל ומכח תפיסתו וזכרונו העילויים, שחבקו זרועות עולם, זהו חיזיון מפעים מאוד, הרי לא עשה זאת כ'עבודה' מתוך שכפה את עצמו, אלא באהבה וברצון. כדברים הללו ממש היה גם בשיחותיו הנוראות, בכל שיחה ושיחה ששמענו, בפרט אלו שנאמרו במקהלות עם במקומות שונים, היינו מחפשים ומחזרים במאמץ רב אחרי דברים שנתחדשו בהם, היה חוזר ללא הרף על אותם הדברים בנפש חיה – רוח ממללא, עם כל החיות וההרגשה, כדיוגמא חדשה ממש. כל מי ששמע או ראה את שיחותיו שנאמרו ברבות הימים בישיבת 'מעלות התורה', או את הדרשות ודברי המוסר שנשא בעצרות ואסיפות חיזוק למיניהם (במקומות ובזמנים שונים), יראה שאין אלו דברים בעלמא היוצאים מן הפה על פי כח השכל והדעת כי אם דרשות ושיחות הנחצבות מעמקי ושוורשי הלב, מתוך שימת לב והתבוננות מה ואיך לאמרם.

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מון רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

כַּתְּבָם עַל לִוְחַ לְבָבְךָ

זיכוך המידות • ערב שבת ושבת • שתהיו עמלים בתורה • ויגבה לבו • אם רוח המושל יעלה עליך

במשך עשרות בשנים, נשא רבינו שיחות חיזוק והתעוררות, שנחצבו מלהט ליבו הטהור ומוחו הכביר, שיחות שנמסרו לפני תלמידים מקשיבים, במעמדות ציבוריים, ומידי שבת קודש.

לאחר הקמתה של ישיבת "מעלות התורה", החל רבינו מרן ראש הישיבה זיע"א נושא שיחות בישיבה, תמידין כסדרן מידי שבוע בשבוע, כשדבריו הנוקבים מהווים "ניתוח נפש פתוח" ובלולים מכל חלקי התורה.

במשאותיו ושיחותיו היה רבינו מעמיד על קומתן סוגיות והדרכות בדרכי עבודת ד' בדרכו המיוחדת, כשהוא מקיף למעשה את מהות עבודת האדם ועבודת הימים, ומשלב את התביעה הנוקבת לעליה רוחנית והתמודדות עם דרכי היצר, יחד עם יסודות המחשבה והדעת במהות הזמנים והתקופות, סולל את הדרך והנתיב, בדרך העולה בית ק-ל.

באותם ימים של הקמת הישיבה הקדושה, רשם רבינו זיע"א לעצמו בקצירת האומר, כמה מאותם יסודות מופלאים אותם הרחיב לימים ויצק בנפשות השומעים, כאשר אותם יסודות נלמדו לימים בידי אלפים ורבבות, כשבכל פעם היו הדברים כחדשים, ורבינו מוסיף מרחיב ומעמיק, מגביה את הדברים אל גבהי מרומים,

ומרומם איתם את הלומדים להשגות מרוממות.

בשיחותיו של רבינו שנדפסו לימים, נמצאים אותם היסודות הכתובים כאן בקצירת האומר, כפי שנמסרו ונאמרו בכמה וכמה פנים ואופנים, בשנים שונות, ובמעמדים ציבוריים ופרטיים, לפני המון עם, או בפני תלמידים קרובים, כשהדברים חיים וקיימים וכל זמן שאתה ממשמש בהם אתה מוצא בהן טעם.

חלק מהשיחות נדפסו בספרי "אהל רחל", ואחרות שימשו כבסיס לשיחות מורחבות יותר שנערכו בהכוונת מרן זיע"א. כאן מובאים מילותיו של רבינו, כפי שכתב אותן לפני עשרות בשנים, והדברים הנובעים מקולמוסו, משרשטים את תבנית עומק הימים ומשמעותם.

עיון בכתב יד רבינו זיע"א, להם קרא רבינו "עניני מוסר ויראת ד'", מהווה הקדמה ללימוד תוכן הדברים בהרחבה בשיחות המקיפות שנדפסו, וכפי שיראה המעיין, היאך מונחים במילותיו הקצרות של רבינו כל אותן שיחות נפלאות ומקיפות אותן נשא רבינו במשך השנים.

ליקוט זעיר מאותן שיחות מתפרסם כאן במלאות ארבע שנים להסתלקות רבינו זיע"א.

הרב יאיר ארלנגר

עוד בענין זכוך המדות

ידועים דברי הגר"א במשלי ובאבן שלמה עיקר חיוב האדם שבירת המדות ובל"ז למ"ל חיים וזה הפסוק החזק במוסר כו' כי היא חייך – המדות אשר לא טוב שמושרש באדם זה חלקי הרע והמות, וזה שאמר הפסוק ראה נתתי לפניך החיים וכו' וכל קנין בשפור המדות הוא חיים ולהפך מות ח"ו –

גדר הדברים שאיפה וכבוש, שאם הוא בלי השגים הוא בגדר דומם ומה לו מחיים, וזה כבישת היצר ומוסיף חיים וקנין.

במדרש שהתנוק נולד ברוצה לכבוש כל העולם, והיינו שמונח בטבע הבריאה שאיפה ורצון לקנינים, וזהו תכלית העבודה לכבוש ולקנות קניני שלימות וכל שמוסיף קנין במדות מוסיף חיים.

דברי הגר"א במשלי שכל שהאדם עוד חי שייך לשבירת המידות שבל"ז אין לו תכלית ועבודה בחיים

החיים האמתיים זהו ואתם הדבקים וכו' חיים כלכם היום, וכלי זה הוא חי חיי בהמה

דברי הגר"א שבהנהגה של הארת פנים הי' מת ע"י כרת כיון שנתק ממקור החיים, ומה שיש יותר הנהגה של הסתר הוא ממשיך לחיות אף בכרת שנכרתה נפשו כבהמה, אבל בעצם כרת נוהג בכל זמן

הזכוך במדות זהו החיים האמתיים ובל"ז למ"ל חיים.

פרשת בחוקותי עמלים בתורה

אם וכו' שתהיו עמלים בתורה, ובמדרש שהקב"ה תאב שישראל יהיו עמלים בתורה, מודגש כאן לא סתם ידיעת ולמוד התורה אלא העמלות, וזה גורם ראשון לכל הברכות וכן להיפוך ח"ו.

גם בגמ' על הפסוק ושבתם וכו' לאשר לא עבדו, הביאו חז"ל דוגמא משונה פרקו מאה פעמים ואחד, אף שודאי שענין עבדו שייך לכל המצוות.

ענין התורה להפך יותר לרוחני למעט השפעת הגוף וזה רק ע"י עמלות שזה שבירת נטית כחות הגוף שרוצים מנוחה והתפנקות ועצלנות.

עיי' לשון הב"ח סי' מו בענין שלא ברכו בתורה תחילה – וזה ענין תורה מתשת והרוצה לחיות ימית א"ע, וזה אדם כי ימות באהל ג"כ נזכר בזאת התורה.

למוד התורה בלי עמל אינו מכהה כח הגוף ואינו משנה מציאותו, והגוף בעצם במצב של חושך ורע כמבואר בספרי רמח"ל וממלא ח"ו מפסידים הברכה ולהפוך ח"ו.

יש להדגיש העמלות שבודאי להתבונן ולהעמיק, אבל חז"ל הזכירו החזרה של מאה פעמים ואחד כמבואר בספרי מהר"ל שזה עיקר מעלת התורה.

כשהאדם רק במצב של עיון יש סכנה שחי עם השגת ויצירת שכלו שרק מתלבש בענינים

שבתורה אף שענינו רם ונשא מ"מ חי בהנאת שכלו ולא כ"כ מקושר ומשתעבד לתורה..

החזרה באותו דבר ומבלי ההנאה של החדוש רק התדבקות לתורה שיהא הוא ותורה חד זהו אשר עבדו – לעומת זה אם לא שם כל מעינו ולבו להתבונן בעמקי התורה זה ודאי שחסר לו בשייכותו לתורה וצריך להקפיד על שני הענינים – חז"ל הדגישו בנוסח ההודאה אנו עמלים והם עמלים, כי אדם לעמל יולד ומי שאינו עמל כלל אינו מן הישוב, וכל שאינו כו' פסול לעדות, וחסר לו בצורת אדם, ולזה המעלה שאנו עמלים התורה שזה צורת האדם הרוחני.

אדם לעמל יולד כי כפי שרשי הבריאה הכנתו לעמול בתורה, ולזה כל מצב העולם גם בהשתלשלות הרחוקה הוא בצורה של עמילות. לשון חז"ל אשרי מי שעמלו בתורה שזה העיקר במעלת האדם

אולי נזכר עמילות בענין בחוקותי, וכן כי ימות באהל נזכר בפרשת זאת חקת התורה שיותר נקרא עמילות בדבר שאינו קרוב לשכל אנושי כמשפטים וכיו"ב והעמל רק לדעת רצון ד'

בכללות שם חקה נקרא לכל התורה שזה חק הבריאה שהסתכל באורייתא וכו' ואולי ביותר מוסתר שרשי הבריאה בהחוקים.

ערב שבת ושבת

הכל מודים שבשבת נתנה תורה לישראל,

באור
פני
מלך
העלם

משמע שיום השבת במיוחד שייך לקבלת התורה וזה מוסר גדול להאדם שלא יבלה יום השבת לריק ח"ו, ובזוה"ק נקרא יומא דנשמתא ובודאי שחייב לקבוע עיתים לתורה ביום זה יום השישי שנקרא ערב שבת שזה זמן 'והכיננו' משום שזה המכין לשבת וא"כ בודאי שח"ו לזלזל ביום זה בתלמוד תורה

הגמ' בשבת שהשטן בא מיד אחר מתן תורה וע"ש בפירש"י שזהו היצ"ר וכאמור שהוא יודע שזה הכח המנגדו והמבטלו, ומכאן הסיבה לתעלולי היצ"ר בבטולים ביום השישי עש"ק כשנקבע ימים או שעות אצל האדם לזמן לבטול תורה ענינו שיש לו זמנים שבהם הרע שולט עליו לגמרי ח"ו וראוי בכל עוז שלא לתת לקביעות שום זמן של בטול תורה ושלטון הרע והמות ח"ו ולבחור בחיים לטוב לנו

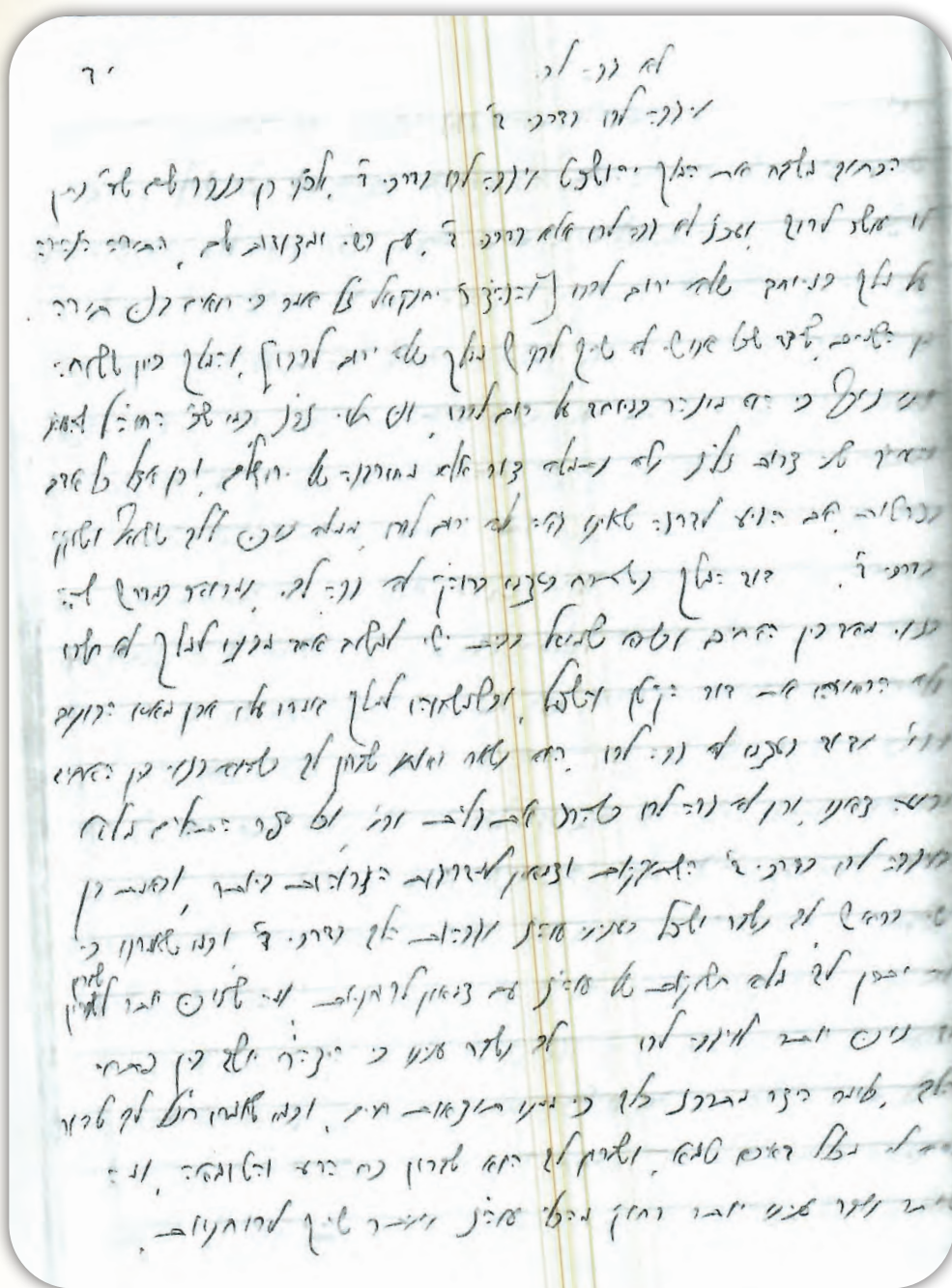
לא גבה לבי - ויגבה לבו בדרכי ד'

הכתוב משבח את המלך יהושפט ויגבה לבו בדרכי ד', ולפני כן נזכר שם שד' נתן לו עושר לרוב, ועכ"ז לא גבה לבו אלא בדרכי ד', עיין רש"י ומצודות שם, התורה הזהירה על מלך במיוחד שלא ירום לבבו [והגה"צ ר' יחזקאל ז"ל אמר כי רואים בזה תורה מן השמים, שמצד שכל אנושי לא שייך לבקש ממלך שלא ירום לבבו], כיון ששוחה אינו זוקף כי הוא מוזהר במיוחד על רום לבבו, וזה תלוי בז"ו כמו שכ' החוה"ל שהעוה"ז והעוה"ב שני צרות זל"ז ולא נתמלא צור אלא מחורבנה של ירושלים, וכן אצל כל אדם בפרטות, אם הגיע לדרגה שאינו גאה ולא ירום לבבו, ממילא זוכה ללב ששואף ושוקק בדרכי ד'. דוד המלך נשתבח בעצמו ברוה"ק לא גבה לבי, ומבואר במדרש שה' בזוי מאד בין האחים וכשבא שמואל בבית ישי למשוח אחד מבניו למלך לא חשבו ולא הראוהו את דוד הקטן והשפל, וכשמשחוהו למלך אמרו עליו אבן מאסו הבונים וכו' ודוד בעצמו לא גבה לבו, הוא נשאר באותו שברון לב כשהוא בזוי בין האחים ורועה צאנו, וכן לא גבה לבו כשהרג את גלית וכו', וכל ספר התהלים מלא בויגבה לבו בדרכי ד' השתוקקות וצמאון למדריגות הגבוהות ביותר, ובאמת בן ישי בראש, לב נשבר ושפל בעיני עוה"ז וגבוהות הלב בדרכי ד', וכמו שאמרנו כי לא יתכן לב מלא תשוקות של עוה"ז עם צמאון לרוחניות, ומה שזוכה יותר לשברון לב זוכה יותר לויגבה לבו.

לב נשבר ענינו כי היצ"ר יושב בין פתחי הלב, כלומר היצר מתרכז בלב כי ממנו תוצאות חיים, וכמו שאמרו חז"ל לב טהור ברא לי מכלל דאיכא טמא, ושברון לב הוא שברון כח הרע והטומאה, ומה שיותר נשבר ענינו יותר רחוק מהבלי עוה"ז ויותר שייך לרוחניות.

משה רבנו ע"ה שעליו נאמר ותחסרהו מעט מאלקים, גבה לבו בדרכי ד', הוא שהערו עליו חז"ל כ"ד מוכי שחין היו בירושלים ונפשו של משה שפלה מכולם, שלמה המלך ע"ה החכם מכל אדם אמרתי אחכמה זהו ויגבה לבו, הוא אשר ההביל עניני עוה"ז הבל הבלים הכל הבל, והקב"ה אומר לו יען שלא בקשת עושר וכו' כי אם לב חכמה.

בגמ' בסוטה יש דברים נוראים על גאווה, אין עפרו ננער, והיינו תחיית המתים תלוי בכח הרוחני שיש על הגוף והגאווה וזהו הסתירה

של רוחניות וזה זמן להתגבר ולשוב ולהתעלות, ולהפך יש קטרוג והאדם גורם ירידה על עצמו אם אינו מנצל שעת התרוממות זו, על כל פנים ראוי להגבי' הלב בדרכי ד', כשהאדם במצב של ויגבה לבו בלי הונאה עצמית בעיקר מצבו האמיתי, וגם להזהר מאד מיוהרא כפי התנאים המיוחדים לכל ענין, ודאי שאפשר להרויח הרבה ברוחניות כי זה כל האדם, וח"ו להיות עניו בדברים כאלה, עיין בסה"ק נפה"ח שער א' שלא יאמר האדם מי אני ומה אני וכו' וזה ענוה פסולה, ואדרבה האדם צריך להעריך עצמו ולידע כח הכביר הן לטוב והן לרע, והיעב"ץ במגדל עוז כתב שלא רצה להאריך כ"כ בגנות הגאווה שרבת בני עמנו מזלזלים בעצמם ולא גבה לבם, והיינו שאין להם השגות גבוהות להתגדל באמת, והענין שודאי אשר צריך להתרחק מאד מהגאווה שע"ז לשון חז"ל מאד מאד הוי שפל רוח, אבל להזהר מלהתרגל במדה זו בהשתוקקות וצמאון לרוחניות אשר בזה צריך ויגבה לבו בדרכי ד', וכידוע מהרבה גדולי עולם שבצעירותם לא נחשבו בתור בעלי כשרון באופן מיוחד ורק תשוקתם ומרצם הביאם לגדלות עד שהגיעו לדרגה של גדולי הדורות וזהו ענין ויגבה לבו השגות וגבוהות ביחד עם תפלה לד' והכנעה וענוה מצד שני, וזה מונח בטבע האדם כידוע מאמר החכם טבע האדם לעלות כי באמת נשמתו מן העליונים וכמובא ברמח"ל משל לבת מלך וכו' שכל מה שיביאו לה אינו שבעה כי בת

הגדולה לרוחניות, ומקור החיים הנצחיים זהו רק ע"י רוחניות ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום, ואמרו שם אין תפלתו נשמעת, ותפלתו נמאסת כי התפילה הוא לעמוד לפני ד' ולדבר עם קונו, וברמ"א כי חסידים הראשונים היו מתבודדים עד שהגיעו קרוב לנבואה דזה ענין נבואה לשמוע קול ד' וכאשר ידבר אל ד' ית"ש כאשר ידבר איש וכו' זהו ענינו קרוב לנבואה, קשר בין הנבואה להבורא, יש ללמוד מזה שלא תמיד צריך האדם למוד את עצמו ברוחניות אם שייך לזה, כמו שמצינו בחז"ל לעולם יעשה אדם עצמו לענין זה ת"ח, מצד אחד ודאי שצריך האדם להכיר עצמו היטב ולהכיר את מקומו ולבחון עצמו בסולם העלי' שהציב רפב"י ושנתפרש בס' הקדוש מסילות ישרים, אבל כשהוא מכיר עצמו ודאי שבשעה שמרגיש את עצמו שייך יותר לרוחניות אף יותר ממדרגתו צריך להתחזק ולהתאמץ אף לשעה וכל רוחניות עושה רושם, וגם יש שמתעלה ע"י כך וקופץ למדרגות.

חז"ל אמרו אין לך אדם שאין לו שעה ומובא בקדמונים שרמוז כאן שכל אחד יש לו זמנים ושעות שמוכן באופן מיוחד, ובכך ראוי להתאמץ כשמרגיש שעה של עלי' ברוחניות ולהחזיק בה בכל כחו, נמצא בכתבי החתם סופר ז"ל שכל אחד מסתמא מי ששייך משהו לעבודה ברוחניות מרגיש בעצמו שעות שמושפע עליו ממעלה שפע

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מן רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

מלך היא כך הנשמה מן העליונים, והדבר מתעקם להתנשאות וגבהות ח"ו, וצריך לתפוס עצמו לגלות התשוקה האמיתית של הנפש כי זה כל האדם.

אם רוח המושל יעלה עליך

בבאור הגר"א על משלי פירש על זה, ויש בזה כלל גדול להעוסקים בעבודה, אם רוח המושל, הוא היצה"ר שהוא מלך ומושל יעלה עליך כלומר נתגבר עליך והכשיל אותך, והיינו באדם שיש לו שאיפה ומהלך במצב עבודתו, וכשלפעמים היצר

מכשיל, יורד ברוחו וחושב כי אין לו שייכות לכל מצב עבודתו, כי מה שנכשל זה באמת סתירה למצבו הרוחני אשר שואף ומתחזק בזה, ועל זה מזהיר החכם מכל אדם, מקומך אל תנח, כי אף שנכשלת ובודאי שצריך גדרים וסיגים ותשובה עצומה לבל ישוב לכסלה, מ"מ אל יניח מקום שאיפתו וימשיך שוב בעבודת הקודש כאילו לא נכשל וזה ימשיך מצב עליתו בעבודת ד' ית"ש, ובענין כי בודאי צריך האדם להכיר א"ע ולא לאונות א"ע וצריך לזהר בכל משמר מכל המכשולות, אבל מ"מ אף שנכשל ח"ו, גם זה מתעלולי היצר לא רק הכשלון הזה אלא להורידו לגמרי ממצבו הרוחני, ובזה מדרכי מלחמת היצר שאדרבה לא להניח מקום עבודתו ולהמשיך כשאיפותיו כי מצבו והשתוקקותו, כי האמת אף שבודאי אם נכשל זה פירכא וסתירה על מצב

עבודתו שהוא הולך בה, מ"מ הואיל והיצר כל הזמן לוחם ומכשילו, א"כ אין זה סותר לגמרי ח"ו כל מצבו הרוחני אלא זה התגברות לפי שעה של היצר שאין זו הדרך להחליט שכל מצבו שקר אלא מצבו והשתוקקותו הוא מצב ובודאי לא מצב עמוק בכוחות נפשו ולבו שהרי רואה שהיצר מתגבר ומכשילו, אבל זה בהחלט מצב להמשיך ולהתעלות ולהזהר ממכשולים.

ואמנם נראה שצריך לזה איזה בחינה ודרגה של מקומך ששייך להתחזק ולהזהירו באל תנח, אבל אם הוא רק שואף ושוקק ואין בזה פרי למעשה, עדיין לא קנה קנין בנפשו שכבר יש לו מקום, ואז בודאי שצריך להרחיק מקומו האמיתי ולהכיר מצבו ולתקן מעשיו שיהי' לו קנין בנפשו ואז אף שעדיין לא נטהר לגמרי ורוח המושל לפעמים עולה עליו עכ"ז אל ינח מקומו כנ"ל.

לולי משה בחירו עמד בפרץ

גדולי ישראל יחידים בהיסטוריה זכו להימנות ברשימה הזאת, 'להשיב חמתו מהשחית'... • דברי מספד מר שנשא הגאון הגדול רבי יוסף זלמן בלאך שליט"א ראש הכולל ישיבת עץ חיים לייקווד ורב קהל לייקווד מנין' במאנסי, במלאת השבעה להסתלקות מרן זיע"א

בפירושו הגדול על מסכת אהלות – מבהיל על הרעיון.

ועל כולנה - "לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו". וכמו שהתפללנו מקודם כשהחזנו"ל רוצה לתאר גודל ההטבה שהיה ממש רבינו לכלל ישראל, כמו שהשמש מטיבה להבריאה, הלא היה יכול לכתוב מה שהוציאנו ממצרים (ואף ש"אני ולא מלאך ולא השליח" מ"מ במדרש איתא שאמר הקב"ה למשה אם אין אתה מוציאם אין אחר מוציאם), וגם קרע לנו את הים, "ויט משה את ידו על הים ויבקעו המים", הורדת המן, הבאר, השלי, וביותר מתן תורה שהלא התורה נקראת על שמו "זכרו תורת משה עבדי - מסר נפשו עליה לפיכך נקראת על שמו". ועם כל זאת, כשמתאר החזו"ל הטבת והשפעת משה רבינו על הכלל, לא מצא לנכון להביא כי אם "לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית", ובזה דווקא הדגיש החזו"ל גודל ועוצם מעלת משה רבינו בהטבתו לכלל ישראל שהיה להם כשמש.

ובאמת מצינו בגמרא (סוטה י"ג) "מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה כו' והקב"ה אומר מי יקום לי עם מרעים מי יתייצב לי עם פועלי און". פלאי פלאים, באיזה אופן מבטא הקב"ה את החסר בפטירת משה רבינו? לא על חסר הרועה, רעיא מהימנא; לא מי ילמד תורה לישראל, מי יתקן תקנות לישראל אשר חז"ל אומרים כ"ב תקנות תיקן משה לישראל. אך לא! מה שחסר להקב"ה כביכול בפטירת משה הוא "מי יקום לי עם מרעים מי יתייצב לי עם פועלי און". הלא דבר הוא!?

באמת לא היה בדעתי לדבר בשיעור כעת, אך נודמן לי הך קרא פה.

זוכר אני כאשר באקראי פתחתי הספר 'אהל רחל' משיחות הגר"ש זללה"ה וראיתי ההספד שהספיד לרעייתו ע"ה. ממש נתפעלתי למאוד לראות, איך שבשורה אחת מלא כל כך חכמה, כ"כ יראה, הבנה ולב - שיש עד מאד ללמוד מכל האמור שם!

במקרה היה זה ביום הפורים כשראיתי הספר, אבל ראיתי שאין זה הספד בעלמא כי אם דברים האמורים בעומק חכמה וישרות, וזה טרם שנגענו בעיקר כוחו בשמעתא, וכמו שהראה כוחו הגדול

בחובת הלבבות שער הפרישות סוף פרק שני, מדבר בענין "אנשי התורה, אנשים יחידים נושאים הפרישות המיוחדת ומקבלים תנאיה, להועיל בה... והם דומים בעולם לשמש שפושטת אורה בעולם עליונו ותחתונו". "וכן אלה היחידים אשר ספרתי לך בעוה"ז כמו שאמר ונשאתי לכל המקום בעבורם, ואמר לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית".

באמת כל "תלמיד חכם" כן הוא, שמשפיע ומיטיב להכלל כולו. וכך אמרו במסכת סנהדרין דף צ"ט שהאומר מאי אהני לן רבנן הוי אפיקורוס מהך קרא ד"ונשאתי לכל המקום בעבורם", היינו מלבד מה שהוא משפיע לרבים, והשפעה היא לא מחמת שיש לו משרה וכדומה, כי ת"ח שיושב בקרן זוית משפיע הוא – פסוק זה של "ונשאתי לכל המקום בעבורם" מלמד אותנו דבר נוסף, שהת"ח מגן מן הפורענויות, ולזה הביא החזו"ל קרא ד"לולי משה בחירו עמד בפרץ" וגו'.

ובאמת יש להתפלא, שכאשר בא חוה"ל לדמות דמיון הפרוש לשמש, שמשפיע ומיטיב לכלל כולו – הביא לכך דוגמא ממש רבינו, ומדוע בחר מכל מעשי משה להביא דווקא הפסוק שבתהילים, "לולי משה בחירו"?

נשאלתי אם בדעתי לדבר בשיעור מענין פטירת מרן הגאון ר' שמואל אויערבאך זללה"ה.

באור
פני
מלך
העלם

ויזעק שמואל בעד ישראל (שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מן רבינו
הגר"ש
אויערבאך
זצוק"ל

גם השאיר אחריו תלמידים ובנים רבים. מה שחושבים שלא הניח אחריו זש"ק באמת מחשבת קטנות היא זו, הכי נאמר שגם החזון איש לא השאיר אחריו, הלא כולנו בנים של החזון"א, כל בני תורה בני החזון"א הם, גם אני מבלי השפעת החזון"א איפה הייתי היום... כן גם הגר"ש זללה"ה בנים רבים וטובים השאיר אחריו.

הרגש מיוחד היה לי בפטירתו זללה"ה, שמשום מה לא הרגשתי בפטירת שאר גדולי ישראל. נזכרתי במדרש (הובא בילקוט שמעוני רמז תתקע"ג) על הכתוב טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו, נולד אדם הכל שמחים מת הכל בוכים, ואינו כן אלא נולד אדם הכל צריכים לבכות מפני שאין יודעים על איזה פרק הוא עומד, מת הכל צריכים לשמוח מפני שידועים שיצא בשלום מן העולם, משל לשתי ספינות שהיו פורשות בים, אחת נכנסת לנמל ואחת יוצאה מן הנמל, אותה שהיתה נכנסת היו מקלסות אותה, עמדו להם תמהות אמרו להם למה אתם מקלסין לזו ואין אתם מקלסין לזו, אמרו להם לזו שבאתה אנו מקלסין שאנו יודעים שהלכה בשלום ובאה בשלום, אבל זו אין אנו יודעים מה היא עתידה לעשות, כך האדם, לפיכך טוב שם וגו' ויום המוות מיום היוולדו, ע"כ.

הלא הוא זצ"ל היה מלא וגדוש בכל מילי דמיטב בכל הענינים ממש, לא פסיק פומיה מגירסא, כל התורה לאורכה ולרחבה ולעומקה, בירא"ש עד להפליא, בהתנהגותו בקדושה, בהטבה לאחרים, בישירותו, בהרגשי לבו הגדול בחכמה ודעת, ואין ספק שלא הניח אחריו כמותו, אם היו כולם בכף אחת והוא באחת הוא מכריע את כולם, עשה בחייו מה שנצטווה לעשות בזה העולם, ונפטר מן העולם מלא ושבע מוכן לאור באור החיים את ד'.

והקדוש ברוך הוא אומר, מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און - - - זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

שהסבל הגדול שהוא סבל לא היו יכולים גדולי ישראל אחרים מדור שלפניו לסבול. באלו הרדיפות שרדפוהו ושטמוהו אלה ה"בין אדם לחברו"ניקעס" ברדיפות שפלות ומאוסות, את הכל סבל ברוחו הגדול והכביר ולא קם ולא זע ולא זו משהו ממשמרתו.

גדולי ישראל יחידים בהיסטוריה זכו להימנות ברשימה הזאת, ממש רבינו ש"עמד בפרץ לפניו" והציל עולם ומלואו, עזרא הסופר, רס"ג והרמב"ם במלחמתם עם הקראים, הגר"י ששפורטש, הגר"ש הירש, החת"ס, אנשים יחידים שזכו למדה הזאת לעמוד בפרץ לפניו, "להשיב חמתו מהשחית" באופן גדול כזה.

אגב, נדמה לנו שרבינו החתם סופר היה בשעתו במעמד מכובד ומפואר, מלמד תורה למאות תלמידים ומשיב תשובות לכל קצו ארץ ושמו נישא ונערץ בפי כל, אך באמת כל זה היה באחרית ימיו. וכבר היה מעשה שבא רב אחד לפרשבורג בסוף ימיו של החת"ס והלה הכירו מנעוריו כבר, וראהו להחת"ס זקן ונשוא פנים ויושב בשיבה מוקף במאות תלמידים. ניגש הלה להחת"ס ואמר לו נראה לי מר כ'מלך בגדוד'... החת"ס קצף עליו ואמר: "כל ימי בכל המערכות הגדולות שנלחמתי למען קדשי ישראל עמדתי ואין איש איתי, ונשארתי אני לבדי ללחום המלחמות, ועתה באחרית ימי כשהניח לי ד' ויש לי קצת מנוחה מקנא אתה בי שאני נראה כמלך בגדוד". הרי לנו שאף רבינו הגדול החת"ס הכאיבו לו המלחמות הגדולות שנלחם ומה שנלחמו הם בו, הגם שהיה כמלאך אלוקים מכל מקום היה ג"כ בשר ודם.

ורבינו הגר"ש שר הצבא הגדול, אכן ניצח במלחמתו הגדולה כנגד כוחות אדירים שלא בחלו לנקוט במעשים תכסיסי רשע ונבזות עד למאוד לפגוע בו ובהנלווים אליו, והוא ז"ל בנקיון כפיו ויראתו הטהורה וישירותו הפשוטה ניצחם כולם ממש, כל כוחות הטומאה שעמדו לקרר ולהעביר כל עם ישראל מדרך המסורה - "לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית".

ראיתי מובא בשם החפץ חיים שאמר פעם, מהו התפקיד של רב בישראל - אם היו שואלים אותנו, היינו אומרים להורות הוראות באיסור והיתר, לדרוש לעם דרשות מועילות במוסר ויראת ד', להשגיח על צרכי העניים כמו ה'בית הלוי', להשגיח על הכשרות, המקוה והעירובין, על חינוך תשב"ר וכדומה - אך הח"ח אמר: תפקיד של רב בישראל הוא לעמוד בפרץ!

"עומד בפרץ" היינו, שיש פרצה בחומה המגנה ושומרת, אשר לפרוץ חומה צריכים כוחות גדולים, ובכן הצליחו לפרוץ פרץ בהחומה הגדולה, ותפקידו של הרב הוא לעמוד בפרץ - היינו להעמיד את עצמו בתוך הפרצה ובזה לגדור הגדר בגופו...

הלא הגר"ש היה כולו עדינות, כולו מחמדים וכולו נעים... בבחינה ידועה נראה לי שהתעלה למעלה מגדולי ישראל שבדור שלפניו בכל מילי דמיטב, והאי שופרא דשופרא בתורה ויראה, עבודת ד' וטוב לב ומידות מפוארות, האי שופרא העמיד עצמו בפירצה לסתמו ולגדור גדר! ואי לאו הוא - מי יודע מה היה המצב עם כלל ישראל. הפירצה עודנה קיימת, אך ב"ה שהוחלשה כוחה קצת. בשעתו היה מצב נורא ממש, שמעתי שאמר הגר"ש וגם אני כיוונתי לזה ששורש הכל היה קרירות איומה בכל דבר של אידישקייט, באמונה התמימה, בתורה ולימודה, ביראת ה', ורוח זו נשבה בכל העולם כולו מסוף העולם ועד סופו. כל הפירצות וכל ההתדרדרות של נערים רח"ל בכל העולם נוכל לייחס לפירצה הגדולה הזאת, רוח הקרירות הזאת. ובמקום ובזמן שהרבה גדולי תורה אחרים אמרו שאין להם הכוח לעשות דבר, אור כגבור חלצו ועמד בפרץ וקרא מי לד' אלי.

ובעמדו בפרץ ההוא - כל החיצים ואבני הבליסטראות שהשתמשו בהם לפרוץ הפרץ בחומה הגדולה כווננו כל אלה אליו, נעשה מטרה לחיציהם המורעלות ועינוהו וביזוהו בדברים ודרכים נלוזות נבזות ושפלות, ויודעי דבר אמרו

למען תינוקות של בית רבן

מתורת רבינו זיע"א על משמר החינוך • בשיחה עם העוסקים
במלאכת הקודש בעת מסעם למדינת הים - ראיון אוירי

נחמן פישמן

חושב שהנושא הזה, שאנשים לא העבירו, עלה לו
בהרבה הרבה בריאות...
איך מתמודדים עם העול הכספי?
זה לא קל, אבל זה היה בחינה של "מקום שאין
אנשים". הבנתי את זה בבירור, וכך הבהיר לי גם
הגאון הגדול רבי אשר דויטש שליט"א, אני מבין
וידוע שזה הקיום של כלל ישראל, זה לא מותרות
ולא תוספות, בלית ברירה לקחתי על עצמי את
העול...

הקשה?
המפרך... צריך לשלם בסוף השבוע מאתים
וחמישים אלף שקל, והקופה ריקה. אני מחוייב
להגיע ל"ביומו תתן שכרו" למלמדים, להסעות,
לכל מה שצריך, זה לחץ אדיר, משתק, ומאידך זה
מחזק באמונה ובבטחון.

**בשלב הזה החלטנו לשחזר, לחיות שוב את
המסרים העצומים שהעביר רבינו מרן זיע"א,
בענייני החינוך, דברים לשעה ולדורות...**

בניך הם הבוניך

ה'בניך' אלו הם ה'בוניך', אלו הבנאים של
העולם, ובזכותם העולם קיים. ככל שיותר
מתרחקים מהם, אז לא רוצים לעזוב את
בית המדרש. העיקר של כל יהודי זה "אחת
שאלתי", זה העיקר של כל יהודי מכלל ישראל,
שליבו נתון על כלל ישראל, שלא לחפש
דברים אחרים, שמטרתם להוציא אותנו מבית
המדרש ולסגור את בית המדרש.

את עמלינו

"ואת עמלנו אלו הבנים", תינוקות של בית
רבן הם באיזו בחינה במדרגה גבוהה יותר
מאמוראים, אשר קדושתם למעלה ממלאכים
ושרפים, וכמו שאמרו (שבת קי"ט ע"ב) -
'אמר ליה רב פפא לאביי ידי ודיך מאי, אמר
ליה, אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין
בו חטא'. וכלל ישראל תמיד מסרו את נפשם,
על חינוך, על זה תמיד היה מסירות נפש של
כל יהודי מישראל ששאף שהבנים ילכו בדרך
ד', "למען אשר יצווה את בניו".

כל זמן שנתנו כסף כביכול ולא התערבו,
גם אז הדבר היה שנוי במחלוקת, והיו הרבה
מגדולי ישראל שהכריעו שכל זמן שהם לא
מתערבים ולא אומרים דעות, אפשר לקחת

מקום, הוא פחות רואה את הבעיות, לא מבינים
מה הבעיות הרי הגננת יר"ש... ואני מצביע על
כך באופן הכי ברור שגם אלה שטענו בתוקף
שאין בעיות הרי שברגע שהם העבירו פתאום
הכל השתנה, והם הבינו שזה משהו אחר לגמרי,
התגובות הם "לא חלמנו"...

הרב אונא מוסיף: "אין ספור פעמים באו
הורים עם פחדים, תמיד אמר 'בסוף זה יהיה
הנחת שלהם', וצדק"

**היו עוד נקודות עליהם עמד מרן בנושא
פתיחת המוסדות?**

היתה נקודה שהוא ראה כמרכזית והיא נושא
השחתת המידות שאירעה בשנים האחרונות,
כידוע העובדות הנוראות בענין. ראה בזה חלק
מרכזי, שיחנכו למידות טובות.

בכלל חשוב לציין, מוסיף איש שיחנו, שחלק
מרכזי מהמסרים של רבינו היה תמיד לחנך
ללמוד תורה בשמחה, לעבוד את ד' בשמחה,
כי כאשר ילד לומד בסביבה לא טובה חסר לו
ב"שמחת חיים".

זאת ועוד הוא עמד על נקודה של חרדה
עצומה לקדושת התורה, התורה שנמסרה
מהגבורה ממרע"ה מדור לדור, הנושא של ללמוד
ולהנחיל את מסירת התורה זה היה בנפשו ממש,
חוץ משינויים מרחיקי לכת שיש כמו עקידת
יצחק ובריאת העולם וכו'.

**אתם יכולים לתאר את הרגעים של פתיחת
מוסדות?**

אין ספק כי כאשר פתחו, לא היה דבר שיותר
שימח אותם. ראה שזה שארית הפליטה, זה
ההמשך של לא תישכח, ומאידך אני לא יכול
לתאר את הכאב העצום שהיה לו כאשר אנשים
לא העבירו, זה כאב לו נוראות, נוראות, נוראות!
אני זוכר שנכנסתי, זה היה בשנת תשע"ז, והוא
הביט בי אחרי התפילה בעינים עם יגון ואמר
"מה יהיה עם הסמינר, איפה המשתגעים...".
הוא ידע שזה הדבר המרכזי, כי סמינר הוא בסיס
ליסודי, ולישיבות, ולהכל! הרגשתי שהוא תובע
שיבואו אנשים ו"יתאבדו על זה", הרגשתי שאני
חייב, ניגשתי לידידי היקר הרב שמואל הרשלה
שליט"א ופשוט "הסתערנו על המשימה", הלכנו
בית בית לשכנע הורים, זה לא היה קל, אנשים
רואים בזה יוקרה, וחששו מסמינר חדש, היה
קשה מאד, אני יכול לומר לך שאין לך מושג עד
כמה, אך לא אמרנו נואש. הרגשתי שזו הבקשה
שלו, וכאשר היו כל מיני הורים מתלבטים היה
לנו אצלו לענין זה דלת פתוחה בכל שעה, רק
תבואו... זה החייה אותנו... ומאידך כמה דיבר
ככאב על אנשים קרובים שלא שלחו. אני אישית

וצאי שבת קודש פרשת תרומה, תיק
הטרולי הונח אחר כבוד במקומו, במדף
העליון שבשורה 24 במטוס הענק,
שיעשה את דרכו בשעות הקרובות, שעות
בהן נכתבו שורות אלו, כשספרים נפתחים,
הקלטות נשמעות וזכרונות מרגשים שמחזירים
אותנו ארבע שנים לאחור, אל הימים של לפני,
כשהקברניט הגדול, המנווט, רב החובל של
ספינת היהדות, עמד בגאון אל מול נחשולי הענק,
התמודד עם סערות טייפון מאיימות, ויכול להן,
להעמיד דור שכולו דור דעה, ההולך בדרך ד'.

הזימון היה "מקרי", בהשגחה פרטית, כשלצד
כותב השורות ישב הרב הגאון ר' אברהם יחיאל
אונא, תלמידו חביבו של רבינו, ומי שמסר את
עצמו ומאודו על משמר החינוך.

הרב אונא זכה לקשר תמידי עם רבינו במשך
שנים רבות, כאשר החל נושא הקמת המוסדות,
היה זה הוא שנכנס שוב ושוב למעונו של רבינו,
"מרן זיע"א ראה את הדחיפות והחשיבות
העצומה, הקריטית, לפתיחת המוסדות והקמתן,
וזה היה בנפשו ממש".

הרב אונא השתתף בהקמת מוסדות רבים,
שסייע בכנסים ונסע לכל רחבי הארץ. "אני חושב
שניתן לומר שאין מוסד שהוא לא היה שותף
ומעורב בהקמתו" אומר לי אחד מהעוסקים
במלאכה, שיושב אף הוא במטוס לניו יורק, יחד
עם עוד מאנשי המעש, המבקשים לתדלק את
האש הגדולה.

עול עצום על שכמו של הרב אונא, שמעמיד
בעצמו תלמידים ומרביץ תורה בשיבה, ולקח
על עצמו את העול של החיידר המפואר תולדות
שמואל בירושלים, בו יש כיום כשבע מאות
תלמידים כן ירבו. "מרן זיע"א ראה בזה דחיפות
עצומה, אני זוכר למשל שכאשר נפתח החיידר
בדרום, נכנסו המנהלים לשאול לגבי הפתיחה,
כאשר ההוראה היתה לפתוח אפילו עם חמישה
תלמידים. זכורני שהיה אברך יקר שטען
ב"הגיון", שמכיון שיש כמה כיתות בודדות, הרי
שהילדים שהאחים שלהם ילמדו בכיתות, הם
יסבלו מרדיפות, ואז לא תהיה ברירה והם יעזבו,
ובקיצור היה לו שלל של חשבונות... למעשה היה
מי שהביא את השאלה לפני רבינו והוא הגיב: אז
למתי נחכה...!! הוא ראה את הקריטיות הנוראה,
את הדרדר, הוא הבין שאין שני צדדים, אין לאן
לברוח...".

וכיום אנשים מבינים יותר טוב?
בודאי שאנשים מבינים, רק שהאמת היא שיש
הרבה מאד אנשים שמבינים אבל לא כולם, כי
עובדה היא ומציאות, שכאשר אדם נמצא בתוך

באור
פני
מלך
העלם

ארבע שנים
להסתלקות
מן רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

כמו מעמד הר סיני שהיה בו מחנה אלוקים ומחנה ישראל זה לעומת זה. לנו היה מעמד הר סיני, ובנו בחר ד' מכל העמים, וכשיש לנו את הדבר החביב ביותר, תינוקות של בית רבן, חובה לשמור עליהם, כי הם העיקר וההמשך של כלל ישראל.

אסור לוותר על היסודות

ובזה יש כאלה שמתעלמים, וביניהם ציבור גדול של יראים ושלמים, ויש שאומרים שאמנם הם עצמם מבינים אבל אין מה לעשות, ושצריך לשמוח במה שיש...

אולי זה היה שייך בדברים דקים, שגם שם היה צריך לעורר ולהתריע, אבל האם שייך לומר כך על דברים כאלו שבהם אנו עוסקים? האם בזה צריך לחשוב איך מסבירים את זה? האם על זה שייך ח"ו לומר ש'אין מה לעשות'? הרי אם ח"ו כך היינו מתנהגים במשך הדורות, לא היה משתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט ח"ו, לא היה זכר ליהדות!

ובשביל מה עמדו אבותינו, כלל ישראל בכל השנים, בגזירות ובשמדות ומסרו את הנפש, בשביל מה עמדנו בכל ההריגות, אם מוותרים על דבר שכזה?

קשה לדבר, אבל מחויבים, שהרי פעם השמדות היו מגיעים מאומות העולם, אבל היום מדובר רח"ל בשמדות מבפנים, פעם היה צריך לדבר ולעורר על שמופשים קולות, אבל עכשיו מדובר בדברים שזה אל"ף-בי"ת. אני אומר כל הזמן מהרגע הראשון, שנהיה מצב שצריכים לדבר על דברים שפעם כל נער בן תשע הבין, והיום גם לבני תשעים זה לא ברור...

להיזהר מהבלבול שיש

היה אצלי היום מישהו שהסביר שהוא מבין את חומרי הדבר, אבל יש לו בעיה בגלל הפרנסה של הרבנית שלו שעלולה להיפגע, אמרתי לו שאין לי שאלה על גוף הדבר שמוכרחים, אך למעשה אין לי את הכח להגיד לאדם שיש לו בזה הפסד, שהוא ממש מוכרח, אלא שהוא עצמו אמר שהוא מבין ומסכימה. אמרתי לו אם כך, בודאי תבוא עליך ברכה. אולי אינני בסדר, אבל אני שואל פה לפני גדולי התורה שנמצאים כאן, קשה לי להגיד לאדם שאשתו תאבד את הפרנסה, ואולי זה שקשה לי זה גם כבר נובע מהשפעה מהמצב, שהרי **אם מבינים שפוגעים באל"ף-בי"ת, בדברים הכי יסודיים, אז אי אפשר להישאר אידישים.**

היה אצלי אדם חשוב, שהסביר לי שהעיקר שהוא בביתו מאוד חזק ומבין על מה מדברים. אמרתי לו, ואם באיזה מקום שבני ביתך מגיעים שם, כולם אוכלים ח"ו חזיר, ואתה תענה לי שהעיקר שבבית שם הם אוכלים רק כשר - איזו מין תשובה זו? ופה מדובר על דברים הרבה יותר גרועים, על דברים שמחלחלים.

אז נדברו יראי ד'

ואיני יכול להזכיר כאן כל מיני דברים ששמעתי, זה נורא ממש, כאשר הדברים מחלחלים לתלמידים ולהורים.

היתה כאן מורה, שמלמדת באחד הסמינרים שנחשבים כחזקים, והגיעה וסיפרה שפנו אליה כמה מההורים, ואמרו שבנותיהן באות מבולבלות הביתה, כי מזכירים בלימודים את ענין העולם הבא, והם מבקשים שאולי

שקיבלנו מהקב"ה. התפקיד הקדוש והנורא למסור את התורה לשמה, והם 'כזוהר הרקיע', והנמשל הוא לעין ערוך מהמשל.

צריך להרבות בבני עבד הצלחת הילדים

ולדבר הזה מוכרחים גם סייעתא דשמיא, מוכרחים שהקב"ה ישמור עלינו, כי גם כשעוסקים בדבר הכי גדול תמיד צריך סייעתא דשמיא, צריך לבקש רחמים, וידוע מה שהרב מבריסק היה אומר **שצריך להרבות בבני עבד הצלחת הילדים**, צריך לבקש רחמים ולשמור מכל משמר את הלב.

תינוקות של בית רבן

מהם, התינוקות של בית רבן, שתורתם תורה מיוחדת של הבל פיהם שאין בו חטא, מהם אנחנו מצפים להמשך של כלל ישראל. ובפרט בזמנים קשים, כאשר מסביב רבו המקטרגים, שעומדים עלינו חס ושלוש לכלותנו, שלא תהיה ולא תקום, והקב"ה מצילנו ומקיים הבטחתו "לא ימושו מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ד' מעתה ועד עולם", בזמן שכזה בודאי צריכים להתחזק יותר ויותר נגד המשחיתים, לשמור על הטהרה, על הקדושה של ישראל, שלא יכנסו באוזניהם ובעיניהם של צעירי הצאן ח"ו דברים זרים שלא מוסיפים יראת ד', ואין בהם לא יראה ולא אהבה, לא חכמה ולא מדע רק טפשות וכסילות.

וברוך ד' שהקב"ה מזכה אותנו, שההורים עומדים על נפשם, לחנך ולשמור על ייחודנו ועל אומתנו.

תשב"ר - הדבר החביב ביותר

ידוע מה שכתב רבי מימון אביו של הרמב"ם ז"ל ב'אגרת הנחמה', שכל אלו שבאים להדיח אותנו, מפתים את כלל ישראל ללכת בדרכם, וכלל ישראל משיב 'התוכלו להראות לי כמו מחולת המחנים', כלומר שהאומה תטען כנגדם ואומרת להם הראוני, התוכלו להמציא

מהם [מרנא הגרא"מ שך זצוק"ל תמיד רצה שלא יקבלו מאה אחוז מהתקציבים].

אך בזמן שכזה, כאשר הגיעו מים עד נפש ממש, כאשר הם מתערבים בדעות ומגלים דעתם שכוונתם לעקור את הכל, הרי שבודאי אין כאן שום שאלה ח"ו. ובודאי שמי שיראת ד' בלבבו, ומי שרוצה לשמור על הברית בינינו לבין הקב"ה, 'אשר בחר בנו מכל העמים', 'וקרבתנו לשמך הגדול להודות לך וליחדך באהבה', אין לו שאלה.

החינוך הוא ה"ראשית"

'תורה צויה לנו משה מורשה קהילת יעקב', זו כל ההתחלה של היהדות, כל ההתחלה של מציאות העולם, של ה'תורה שנקראת ראשית', והעולם שנברא 'בשביל ישראל שנקרא ראשית', ומה זה ה'ראשית'? כאשר החינוך שהוא ה'ראשית', כאשר מההתחלה, כל תינוק היודע לדבר אומר 'תורה צויה לנו משה מורשה קהילת יעקב'.

אני נזכר שהרב מפוניבז' זצוק"ל, בתקופה שטרם הקים את הישיבה, וכבר דיבר על זה בכל מקום שרוצה לכוון מקום תורה, הוא הגיע לאיזה מקום שהיו שם הרבה ילדים, ושאל 'מי הרבי שלהם?' וכשאמרו לו שאין להם רבי, הוא זעק זעקה גדולה, זה כאב לו עד לב השמים... ובאמת אחר כך הוא זכה והקים הרבה עולה של תורה.

"מזהירים כזוהר הרקיע" - אלו תינוקות של בית רבן

יש שמחה גדולה, כשמחנכים את התינוקות של בית רבן, להכניס בקרבם כבר בעריסתם את תורת ד', ובחז"ל הביאו על שהיתה אמו מוליכה את עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אוזניו בדברי תורה, שישמע דף גמרא, ואנו מחויבים להכניס בליבם את התורה בקדושה ובטהרה, כל מלמד צריך להרגיש את התפקיד כשליחות קדושה ביותר.

ודרשו חז"ל על "מזהירים כזוהר הרקיע" - אלו תינוקות של בית רבן, ואין זה דבר של דיעבד ח"ו, אלא תפקיד קדוש ביותר, למסור את התורה כמו שקיבלנו מאבותינו, כמו

אפשר שלא לדבר על כך. כך הם גדלים בזמן של בלבול, וזה לא מקרה חריג. ומה יש כאן להסביר ולעורר, הדברים נוראים.

אם אבותינו היו עושים אז חשבונות, איפה היינו אנחנו היום?

ברוכים הבאים בשם ד', יש כאן ציבור שאין להם שום נגיעות, קשה מאוד למצוא בזה את ה'שלא לשמה'. ציבור שרוצים לחנך בדרך שקיבלנו מאבותינו, מרבותינו, דור אחרי דור ממש רבינו ע"ה, והדברים 'שמחים' כנתינתן מסיני, ככל שהדברים קרובים יותר לנתינתן מסיני הם יותר שמחים.

והבלבול גדול בזה, יש קשיים מכל מיני דברים, אך מדובר בדברים העומדים ברומו של עולם. עיקר החינוך שאם במשך הדורות לא היו עומדים על זה, לא היה נשאר ח"ו שריד ופליט, ורבותינו גדולי הדורות מסרו נפשם על זה, והיו דורות שמסרו נפשם ממש ממש, ואם היו עושים חשבונות רבים אשר חישבו בני אדם לאן היינו מגיעים ח"ו.

וכאשר רוצים לחנך את הבנות, לא מתחשבים במה שזה לא ימצא חן בעיני זה ובעיני אחר, אלא מוטל עלינו שלא לשכוח את השורשים העיקריים, את עיקרי האמונה, לזכור ש'אין לנו שיור אלא התורה הזאת'. ואני רגיל להזכיר את דברי המדרש, אחרי התוכחות הנוראות, שהקב"ה באהבתו לישראל, יש את ההבטחה של 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתיים ולא געלתים, ואומר המדרש, אין לנו נבואה ואין לנו בית מקדש, אבל מה נשאר לנו - רק התורה הזאת.

אם אנחנו נהיה בתוקף ובחוזק כנגד כל ויתור, אז גם הם יבינו

ומחויבים אנו לשמור בדרך אבותינו ובמסירות נפש ממש שלא יעלה ולא יקום דבר שכזה, ובטוחים אנו בהבטחה שהבטיחנו הקב"ה ש"לא תשכח מפי זרעו" ובודאי שהגזירות יתבטלו. וברור שאם אנחנו נהיה

בתוקף ובחוזק לעמוד כנגד כל ויתור ופשרות אז גם הם, גם האחים התועים יבינו שלא שייך דבר כזה ומזימתם לא תצלח, לא יעלה ולא יקום.

הקב"ה ישמור עלינו שלא יהא שום פרץ וצווחה, כולנו נישאר בביהמ"ד וזה ישפיע על כלל ישראל, על כל היהדות.

זו לא בעיה פרטית של משפחה או בחור

אני לא רוצה לחשוב שיש ח"ו מי שחושב אחרת, צריך לעמוד על נפשנו ממש. צריכים לדעת שכאשר מאיימים לקחת איזה בחור, זו לא בעיה פרטית של הבחור, זו בעיה של כלל ישראל. הם, התועים, חושבים איך לבצע את זה על ידי שיתנכלו ליחידים, אבל זו לא בעיה פרטית של משפחה או בחור, אלא של כלל ישראל. כשיש עקירת הדת, כל אחד וכל יחיד שמנסים לפגוע בו ולקחת אותו - זה חלק מהשמד, חלק מעקירת הדת.

לכן ודאי שזו חובה לעמוד על נפשנו, והדברים פשוטים ביותר, רק כמו שאמרת, יש 'עת לדבר', שצריך להוציא מן הפה, שהדברים יהיו ברורים. וכמו שבתפילה אנו מוציאים מהפה, אף שהקב"ה בוחן כליות ולב, אך מכל מקום יש חיוב להוציא בפועל ולדבר, הקב"ה ברא פה לדברים קדושים "להודות לך וליחדך באהבה", לדברים הקדושים ביותר והפשוטים ביותר.

אין שום מקום לשום ויתורים בדברים שהם לב היהדות ממש, אני ממש מרגיש לא נעים שאני צריך לעמוד ולהביא ראיות. הרי אלה דברים שראינו וגדלנו עליהם.

כדאי לוותר על כמה דברים בשביל להישאר עם הקב"ה

לא נזוז מזה כמלוא נימה, נעמוד בעוז ובגבורה, גבורה דקדושה, לא להשתייך למה שרוצים למשוך אותנו, להשתייך למה שהרמב"ם קורא 'חיל ד' שיושבים ולומדים תורה, שלא להימשך חס ושלום ולעזוב את

חינו ח"ו, זה הנשמה של כלל ישראל, אם אנחנו נתקרב מי יודע מה זה יכול להביא, ד' יתן לנו עוז וגבורה דקדושה, שהקב"ה יעזור שלא נצטרך לעמוד בנסיגות הרבה זמן, שנתדבק בלימוד התורה ונעמוד על המשמר, כדאי לוותר על כמה דברים בשביל להישאר עם הקב"ה שכל כך אוהב אותנו, ואז יגלה כבוד ד', הכל יגלה, "סוף דבר הכל נשמע".

נעמוד על נפשנו בקיום הדת ועל ידי כך נזכה לכל מה שהנביאים הבטיחו, מה ש'עין לא ראתה אלוקים זולתך', כל ההבטחות הגדולות, שיתקיימו בקרוב, במהרה נזכה לקבל פני השכינה יחד עם משיח צדקנו, אחר כך להמשיך לעמוד לפני השי"ת בעוז ובחזרה דגבורה, שיהיה בקרוב בימינו הגאולה השלימה, יאמר לצרותינו די, ולמשנאינו די, בקרוב בימינו אמן ואמן.

חובת האדם לשמור על ביתו

החובה היא לשמור על בדק הבית. אומרים בשם ר' ישראל, וקשה לומר את זה, כי כשהקב"ה אמר לאאע"ה "למה זה צחקה שרה", אאע"ה שהיה טפל בנביאות לשרה [והחת"ס מאריך שזה היה בגלל שאאע"ה היה מסתובב יותר להשפיע והיה היתה בבית...]. והשאלה מה הקב"ה רצה מאאע"ה? ואומרים משמיה דר' ישראל, כי הקב"ה תבע ממנו - אתה מפיץ אמונה בעולם, אך תבדוק מה קורה בבית שלך... היום בודאי חובה לשמור מכל משמר ומשמר, ודאי שעל כל אחד להיזהר מ"למען סור משאול מטה", אבל עם זאת לשמור היטב היטב, שענינו יהיו פקוחות, לכל דבר, לכל מילה, ולכל נדנדוד של קרירות.

כאשר הרב מבריסק שמע איזו מילה מאחד הבנים בקטנותם, הרי שאף שהתלמוד תורה היה מקום שהוא הקים ויגע, הוא הוציא אותו משם... צריך לשמור להיות "סולם מוצב ארצה ראשו מגיע השמימה".

לא ימושו מפין ומפי זרעך

יש על החינוך כריתת ברית - 'ואני זאת בריתי אמר ד', לא ימושו מפין ומפי זרעך אמר ד' מעתה ועד עולם', היה מוכרח שיהיה על הענין הזה כריתת ברית, ומבואר פה שכנראה בדרך הטבע לא היה שייך שזה יחזיק. 'והיא שעמדה לאבותינו ולנו', אם צריך תמיד כריתת ברית, בודאי שצריך את זה כאשר הניסיונות גדולים מאוד, כאשר באים לפגוע בלב של כלל ישראל. אנחנו מזהירים תמיד על 'אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו', היסוד תמיד היה תינוקות של בית רבן, זו ההתחלה וזה השורש.

צריכים רחמים

בתקופות האחרונות, בתוך המצב שקמים עלינו, הממשלה והנגררים אחריה מתוכנו, יש 'אשר קרך' גדול לדאבוננו. דברי תורה הלא צריכים חיזוק תמיד, גם בכל הדורות. וידוע שהשרף רבי שמשון מאוסטרופולי זצ"ל בשעת הגזירות של ת"ח ות"ט השביע פעם את כוחות הסטרא אחרא, ושאל אותה למה היא מקטרגת על בני ישראל, והשיבה לו: "יתבטלו

באור
פני
מלך
העלם

מכם ג' דברים אלו, שבת ומילה ותורה, ואחזור מוקטרוג', ומיד השיב ר' שמשון: "יאבדו הם כהנה, ואל תתבטל אות אחת מתורתנו הקדושה". בתורה אין לגעת! התורה זה כל מה שיש לנו, ולזה אנחנו מחכים, לגאולה בזכות התורה, וכלול בזה תורה שבע"פ, בזה אסור לגעת, אסור לפגוע, אסור לשנות אפילו כחוט השערה.

יש סכנה נוראה

ובזמן האחרון נוצר מצב שממש אין לתאר, קשה לדבר בגנות, אבל שיידעו מה קורה פה. הרי לא מדובר כאן על סתם להחליף ל'תלמוד תורה' אחר, מדובר פה על **הבדל בין אור לחושך ממש לצערנו, ממקומות שחלחלו לשם דברים אשר לא כתורתך, החל מהגנים והילדים הקטנים בתלמודי התורה. ויש כאן קרירות, קרירות גדולה, מפחדים למחות, שמא זה יזיק במקום פלוני ובמקום אלמוני, ובינתיים התורה סובלת**, התורה שרויה בצער, זאת אומרת שאנחנו הם הסובלים בעיקר, שהרי ישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא, ברבש"ע אין לנו השגה בעצמותו, אבל עד כמה ששייך להשגתנו הרי חד הוא, וכשפוגעים ובאים אנשים שהתורה אינה בוערת אצלם ואומרים דעות בתורה, הרי זו ג"כ סכנה נוראה, כל שכן וכל שכן כשכוונתם להפוך את הקערה על פיה כפשוטו. מרוב אורך הגלות הם שכחו כל ייחוסם ותפארתם, ורוצים לחקות את הגוים ח"ו, זה דבר נורא.

במסירות הנפש

והקב"ה נתן את הכח, שהרבה אברכים, ציבור גדול ב"ה במסירות נפש, הם רוצים תורה כנתינתה מסיני, "והדברים שמחים כנתינתן מסיני". הם התועים מבקשים לעצמם יותר שמחה ויותר נוחות, אך הם עושים לעצמם רק יותר ויותר גרוע, "אותי עזבו מקור מים

חיים לחצוב בארות בארות נשברים". צריכים באמריקה לדעת כל זאת, כי לא מדווחים על כל זה, מעלימים ומעלימים, אף שאסור להעלים זאת, והידועות מגיעות בצורה עקומה והפוכה, מעוותים את התורה, פוגעים פה, 'ביקש לעקור את הכל', וזה כבר אוחז ביותר מ'ביקש'.

מהרסיך ומחריבין ממך יצאו

המצב עצמו, אפילו אלו שמחזיקים עצמם, אך עצם זה שצריכים לעמוד על המשמר, זה כבר שעבוד. מפני שכאן בתוככי ארץ ישראל "מהרסיך ומחריבין ממך יצאו", שלטון הערב רב הוא גדול, והדברים חודרים לראש, ע"י היצירה, "הוא השטן הוא היצר הרע וכו'", והדברים נכנסים לראש. רוצים לעקור את הכל רח"ל.

והצלה זו, שהעמידו התלמוד התורה בשיא תפארתו עם רוממות נפלאה, אלו שהכניסו הילדים לשם, בתייהם נשתנו ונהפכו לבתים אחרים. אנחנו לא מדברים כאן על 'דקות', מדברים כאן על מביא עמיקתא לאיגרא רמא, כהבדל אור מחושך ויום מלילה...

זוהי הערובה שלנו, זה הכח שלנו, אם אין גדיים אין תישים, זה ההבל של תורה שאין בה חטא, אלו הם היסודות, להכניס תורה ואמונה, ולא שום דבר אחר, רק אמונה. כי נהיה מצב של 'אבדה האמונה ונכרתה מפיהם', ע"י זה שמכניסים להם יסודות, בין מה שלומדים בתוך הת"ת, ובין מה שמכניסים במכתב להורים ביום שישי עש"ק, בדף שכותבים להם. המצב הוא ממש נורא, רחמנא ליצילן.

הייתי לאחרונה אצל אחי הגאון אב"ד טבריה (זצוק"ל), היה שם יהודי אחד שיש לו איזה תפקיד בתלמוד תורה בטבריה, והציעו לו שאם ישתלם במשהו ויוסיף לעצמו תואר, הוא יוכל לקבל מזה העלאה במשכורת ויותר פרנסה. אחי

הגאון (שליט"א) זצוק"ל ביקש ממנו להראות לו את חומר הלימודים שמציעים לו. מדובר ביהודי תמים, ולאחר שהביא לו, אמר לי אחי בבכיות, כי החוברת כולה מהשורה הראשונה עד האחרונה מלאה אפיקורסות. לא רמזים, אלא אפיקורסות בגלוי ממש, ד' יצילנו.

למסור נפש על חינוך הילדים

על תינוקות של בית רבן, שעל הבל פיהם, שאין בהם חטא, העולם עומד. כל גדולי ישראל לחמו תמיד ועמדו לשמור מכל משמר את חינוך תינוקות של בית רבן, שזה כל התולדות של כלל ישראל וזה כל העתיד, כי 'אם אין גדיים אין תישים'. על אברהם אבינו, ראש המאמינים, שאין לנו בו שום השגה נאמר - "למען אשר יצווה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ד'".

כעת נהיה מצב שישנן פרצות גדולות ביותר, אבותינו מסרו נפשם על חינוך הבנים, "ואת עמלנו" אלו הבנים, וכשהיו גזירות על החינוך, פסק מרנא הגרעק"א ש"ייהרג ואל יעבור' לעמוד על כך שלא יכניסו שום דברים אחרים. ובעוונותינו הרבים נהיה כיום פרצות גדולות ביותר.

אלו שרוצים ללכת בדרך ישראל סבא, "צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים", קשה ברבים להגיד ולפרט דברים. אם מלמד אומר משהו, דבר שזה היה פעם אל"ף בי"ת, מעירים לו שזה מידי חזק, ושהדור הזה לא יכול לקבל דברים כאלה, להזכיר עולם הבא. זה מעשה שהיה, ושהעידו בפני בעלי הדברים, המלמד בעצמו וההורים של הבן. ויש הרבה דברים, גם אצל "בני ישראל" וגם ב"בית יעקב" אותם הדברים. אלו דברים שהיו צריכים תמיד להכניס בילדים, ועכשיו נפרצו בזה פרצות גדולות ביותר, ונהייתה קרירות גדולה מאוד.

מפי עוללים ויונקים יסדת עוז

'הנשאל הרי זה מגונה'.

אבל השאלה היא אחרת - למה צריכים להסביר, מה קרה שצריכים להסביר, זו שאלה גדולה. הרי אלו הם דברים פשוטים, של "אל תגעו במשיחי". פעם פחדו מדברים רחוקים. הרב מבריסק זצ"ל חרד פעם כאשר שמע ילד שאמר שאמרו פשט בחומש וזה לא היה כפירוש רש"י. ומסתמא זה היה משהו כפירוש ראשונים, אך הוא נבהל מזה, שהרי חונכנו שבחיידר רק לומדים רש"י. היה פחד מ'אל תגעו', מכל נגיעה שהיא, אבל 'אל תגעו' רח"ל, שזה אבי אבות הטומאה ה"י - את זה צריכים להסביר? כשפוגעים בלב, צריכים להסביר? הרי כולם יודעים שהיסוד וההתחלה היא 'אם אין גדיים אין תישים'.

כשמגיעה רוח קרירות, רוח 'אשר קרך', ואף ש'אשר קרך' שייך גם בדברים שהם דק מן הדק, אבל כאן זה 'אשר קרך' ממש, 'אשר קרך' שהוא רותח, 'אשר קרך' ח"ו בדברים שתמיד היו פשוטים, ולא רק לבר בי רב דחד יומא,

לא ימושו מפין ומפי זרעך

דיברנו לא מזמן על כך שיש על החינוך כריתת ברית - 'ואני זאת בריתי אמר ד', לא ימושו מפין ומפי זרעך אמר ד' מעתה ועד עולם', היה מוכרח שיהיה על הענין הזה כריתת ברית, ומבואר פה שכנראה בדרך הטבע לא היה שייך שזה יחזיק.

'והיא שעמדה לאבותינו ולנו', אם צריך תמיד כריתת ברית, בודאי שצריך את זה כאשר הניסיונות גדולים מאוד, כאשר באים לפגוע בלב של כלל ישראל. אנחנו מוזהרים תמיד על 'אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו', היסוד תמיד היה תינוקות של בית רבן, זו ההתחלה וזה השורש.

כמה דמעות נשפכו על חינוך הילדים מגיל קטן, וגם בזמנים ובתקופות שהיו באיזו בחינה מצב של 'אין פרץ ואין יוצאת', אני זוכר שגדלתי עם סבתא בבית שהיתה מנענעת את העריסה עד שהילד יירדם, ובמשך זמן רב היא שרה

ארבע שנים להסתלקות מרן רבינו הגר"ש אויערבאך זצוק"ל

שקורה ההסתר בפועל, שזהו השעה הקשה, אך כתוב שהשעה הקשה היא בשעה "שיצא מהקב"ה". כי בשעה שיש את ההסתר בפועל, אז יש הבטחות של 'לא מאסתי', יש חסד ד'. המדרש שואל "מה יש לנו? לא נבואה, לא ביהמ"ק, יש לנו את התורה, ומתקיים ה'לא מאסתי' בקצות החושן, ברעק"א, אך הקושי הוא כשנאמר "הסתר אסתר".

אם אנו מחזיקים בתורה הזאת, "כי הם חיינו ואורך ימינו", הרי אנחנו אומרים את זה יום יום, וצריך לקיים את השטר, לקיים 'מתי יבוא לידי ואקיימו'.

אם יש רק את ההרגשה באיזה טעם של 'כי הם חיינו ואורך ימינו', כמה יש להיזהר. הרי הדבר הכי גרוע שהאדם דואג ומפחד זה על הילדים שלו, "אשר יצוה את ביתו אחריו", זה כל האידישקייט של היהדות. וכשנזכרים פתחים להכניס שם אלו שעצם השהות שלהם זה כבר 'מטמא בביאה', בעצם הכניסה שלהם, ובודאי ובפרט כשגם נכנסים ומדברים וכו', ויש פחד ח"ו להגיד ולמחות כנגדם - זה נורא נוראות.

אדם נמשך אחרי רעיו

רבינו הגר"א ז"ל משריש, יש הרבה בזהוהר על זה, [אני ממש מתבייש לחזור על זה], שיש ערב רב של גלות האחרון, כמו שהרמב"ן בהאזינו מבאר. התורה העידה על זה, והכל מתקיים ממש, הגלות הכי קשה זה הערב רב. ורבינו הגר"א מבאר שכבר בעץ הדעת היה טמון הערב רב, קשה לפרט, אסור לפרט.

אנחנו צריכים לזכור, שכשיש קרירות חייבים לעמוד על המשמר. אדם נמשך אחרי רעיו. לראות עבירה זה עונש רוחני, ובפרט כאשר זה נעשה בריש גלי, כשרוצים לעקור את הכל.

ובחסדי ד', כמו שאמרנו, יש לנו הבטחה של 'לא ימושו מפין', של 'לא מאסתי' ולא געלתי'. ב"ה יש ציבור, אשר ישנו פה ואשר איננו פה, שלא רוצים לשכוח, של 'אשרי איש שלא ישכח', לא לשכוח למה אנחנו בעולם, מה זה עולם. במקום לחפש להכניס את עולם השקר, את העלמא דשיקרא. כל החינוך היה תמיד לההביל את העולם, וזה מכניסים כבר מהגיל הרך מהחידור, ואם יש מצב שיהיה פחד להגיד דברים חמורים, בטענה שזה 'דור חלש', ד' ישמרנו... אינני רוצה להאריך בזה, אבל מוכרחים קצת.

הדברים ברומז של עולם ממש, וב"ה בתוך ההסתר אסתר יש למי שרוצה - מעט מן האור שדוחה הרבה מן החושך, והרבה מן האור ודאי שדוחה הרבה מן החושך. מה זה אור - אור זה התורה. איני רואי לומר, אלא אולי כאחד

וכשיש קרירות, זה משפיע על הכל. רבינו הגר"א ז"ל מבאר ששורש החטאים היה ב'ויסעו מהר ד', אף שהגאון משרישנו שכל החטאים של דור המדבר היו בדקות לפי דרגתם, הרי שמזה הגיעו אחר כך כל הפורעניות, כפי שמאריך הרמב"ן והתוס'. הפורענות של ספר במדבר שמתחיל בשבת, ואחר כך כל הפורעניות מה שהיה, הכל זה מתחיל ב'ויסעו מהר ד', איך האדם מתנהג במוצאי יו"כ... כל מה שקרה הראה שהיתה קרירות, אף של דק מן הדק, קודם כבר.

תמיד לחמו נגד כל קרירות, אפילו דק מן הדק, אבל כשהקרירות מגיעה לדברים של ממש... פעם חשדו שאם יקבלו כסף, אולי ישפיעו, ונחלקו בזה וכו'. אבל כשאותם המחטאים, אותם האחים תועים אומרים בריש גלי שהם רוצים לעקור כל היהדות החרדית, כששולחים מפקחים להשגיח בת"ת... פעם ברחו מזה כבורח מן האש, לא להיות במקום שמסתובבים כאלה מפקחים, אך במציאות נוראה כשהם באים ברגל גסה ובחוצפה, להגיד דעות, אלו הם דברים חמורים. זהו 'צא ולמד' כיצד ביקש לעקור את הכל...

זה כל האידישקייט של היהדות

לכן השאלה הקשה היא מדוע צריכים להסביר. קשה לפרט דברים. אינני רוצה לקטרג ח"ו, רוצים ללמד זכות על ישראל, אבל כשבוערת כאש שריפה גדולה, אז אי אפשר לומר שלא מקטרגים. חז"ל אמרו שבלעם גילה את השבחים הגדולים - 'לא ראה עמל ביעקב'. וחז"ל מגלים שאז גבה ליבם, ועל ידי זה בא החטא הנורא שעד היום נמשך החטא הזה, שפרצו גדרו של עולם. זה היה מה'אהבת ישראל' של בלעם, ועל זה אמרו 'גדולה קללה של אחיה השילוני מברכה של בלעם'. כי חכמי ישראל האמיתיים עמדו בפרץ כשהיתה סכנה לכלל, ויש במדרשים - משל לרופא נאמן ואמיתי שמזהיר את החולה לא לאכול מזה ומזה, ומוכיחו, ואילו הרופא אליל אומר תאכל הכל אני ארפא אותך...

צריכים מאוד לשמור לא סתם לקטרג, אבל כשה מגיע להצלת כלל ישראל, מצינו בחז"ל הרבה לשונות קשים, כי "כל האומר הקב"ה ותן יותרו וכו'", חז"ל שהם אוהבי ישראל האמיתיים עמדו והתריעו.

בכל דור ודור יש דברים, יש ניסיונות, יש 'אנכי הסתר אסתר', ואמרו חז"ל "אין לך שעה קשה כשעה שיצא מהקב"ה ואנכי הסתר אסתר". אני אומר בעניי שלכאורה היה צריך לכתוב 'שאין שעה קשה כאותה שעה

אלא גם לילד צעיר בן תשע, וגם בדברים שהיו פשוטים ביותר, גם בזה נכנסת קרירות עם תירוצים שונים של 'נשתנו העתים' ו'ש'צריך להתפשר'. הרי זה בוער ממש עד השמים.

פן תשכח

אין לנו שיוור רק התורה הזאת. אורייתא, קוב"ה וישראל חד הוא, והחיוב הוא לחיות את 'אשר אנכי מצווך היום'. אנחנו חוזרים על זה בקריאת שמע. התביעה היא ש'כל יום יהיו בעיניך כחדשים', וכאילו היום ניתנה. אנו אומרים בהגדה את המשנה, שבכל יום 'חייב לראות עצמו כאילו יצא ממצרים', בפסיקתא הלשון הוא 'חייב לראות את עצמו כאילו הוא קיבל את התורה מסיני', הוא ממש, הוא בעצמו חייב, והם הדברים העיקריים לחיות את 'אשר אנכי מצווך היום', ואת 'כל יום כחדשים'. ולמה צריכים 'כחדשים', כי בלי זה לא מספיק, לא די בלזכור מה שהיה פעם, אדם מטבעו יותר אוהב חדשות מאשר דבר שהיה פעם.

וכאשר עומדים מול אחים תועים שאורך הגלות השכיח מהם והם נהפכו לפורקי עול, אז הרי אם אין לנו את 'בעיניך כחדשים', ד' ישמרנו, הרי שהדברים שלהם נכנסים, כי מול זה, אצלנו חסר בהרגשת עול מלכות שמים, 'אשר אנכי מצווך היום' - 'היום היינו בהר סיני'. וכך נשמעים התירוצים של 'היום אנחנו בזמנים אחרים' ו'שלא תמיד אפשר'... דברים שהיו פעם משל ללעג ולקלס, שהתורה כביכול רק ניתנה בקיץ... זו אפילו לא בדיחה של פורים.

כשיש קרירות, חסר ב'אנכי מצווך היום', בתחושה שהיום היה מתן תורה, היום קולות וברקים, והמשנה ברורה מזכיר את זה, שאנחנו מזכירים בתפילה בכל יום את השש זכירות, 'בחר בנו מכל עם ולשון ונתן לנו את התורה', וכשאומרים 'קרבנתנו' צריך לזכור מעמד הר סיני, התורה מאריכה בחיוב הזה של 'הישמר לך פן תשכח אשר ראו עיניך'.

אני אומר תמיד בעניי מה הכוונה 'פן תשכח', אין הכוונה שאם ישאלו אותנו האם אתה יודע שהיה מעמד הר סיני שאדם יגיד כן. זה לא נקרא שלא שכח, זה לא נקרא 'אשרי איש שלא ישכח', הכוונה ב'פן תשכח' שצריך לחיות את זה, 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם'. 'ובחרת בחיים' - זו המציאות של כלל ישראל. רבינו הגאון ז"ל אומר שהמשנה 'פה שעה אחת בתורה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא' התקיימה במעמד הר סיני. את זה הקב"ה רוצה שלא נשכח, שנחיה עם זה. כשחיים עם זה כי זה ממש 'היום', מתנפצות כל השטויות. כי השורש של השטות, שאומרים שהיום זה קשה, שהיום יש זמנים אחרים ח"ו, אך כשחיים את ה'מצווך היום' - הכל מתנפץ. אלו הם דברים העומדים ברומז של עולם.

כשיש רוח רעה, זה משפיע ח"ו. כשחיים בסביבה ושומעים דברים, בפעם הראשונה זה היה יותר בוער, אבל אחר כך מתרגלים קצת ח"ו, זו דרך הקרירות.

ביקש לעקור את הכל

ידוע מה שכתב רעק"א במכתבו הידוע כשהתחיל הקלקול באשכנז, שהביא רח"ל מה שיודעים, שכולם היו מקיימי מצוות, וכתב רעק"א שאין יראת ד' בוער בקרבם. לא בוער, כי לא חיים עם ההרגשה שהיום היה בהר סיני.

באור פני מלך העלם

מן הציבור, אך צריכים דבר ראשון להתחזק בעצמנו ב"כי הם חיינו ואורך ימינו", שלא יהיה מצב שאברכים זמן לא רב אחרי הנישואין כבר מחפשים להשתלם ולדאוג לעתיד... מה שהיה עד לא מזמן בושה ובזיון הכי גדול, זו הפקרות, יש כעת 'אשר קרן' שמשתולל, שממש רותח ח"ו, שריפה נוראה. ובזמן כזה צריך להתחזק בכל הדברים המקודשים, דבר ראשון חינוך הבנים, המציאות שהמחנכים ממש מתלוננים, שגם במקומות חרדים ממש, העירו להם... אינני רוצה להזכיר, זה קטרוג ממש, תמיד חינוך ולא פחדו להזכיר שיש עולם הבא, שיש גן עדן, זה היה החינוך, הכל בשמחה באהבה, לשמה.

חיים ומוות נתתי לפניך

סיפר רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, שבילדותו בגרודנא לקח אותו אביו ללוויה, והראה לו את הקברים, ואמר שיראה מה סוף האדם, שיראה מקטנותו. אינני מדבר מדברים שכאלה, אבל שלא יהיה פחד להזכיר דברים שזה ההתחלה של החיים, 'ובחרת בחיים', לדעת מה זה חיים, הקב"ה נתן לנו בחירה, חיים ומוות נתתי לפניך, וצריך לדעת מה זה חיים. כי עלול האדם לקחת מוות בתור 'חיים', על כן הקב"ה צריך כביכול להתחנן 'ובחרת בחיים', וכלשון רש"י 'ברור לך חלק יפה', בחיים האמיתיים.

מי לא דואג על חיי הצאצאים שלו, הדאגה על הילדים שיחיו, זה עומד בראש דאגת בני האדם, כמה משקיעים בזה. ובדבר כה עקרוני איך אפשר לחיות בקרירות, בטענה ש'לא נעים', ו'קשה להיפרד מחבורה', בשעה שממש מדברים על קיום התורה והיהדות, קיום של כלל ישראל. 'אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו', אומרים את זה תמיד, לא לשכוח, לא להתקרר, זו כל התורה כולה. 'אתם קרויים אדם', 'בשביל ישראל והתורה שנקראו ראשית'.

כמו שאמרנו, כל זה כל אחד יודע, וכשיש כינוס צריכים להכניס כל כוחו לחזק ולחדש הדברים, ואבקש מחילה שאני אומר, אך אין לחשוב שמהרגע שכבר הכניסו לת"ת, יש הסכם עם יצה"ר שלא יהיה עוד כל חשש... אלא עדיין צריך תמיד לעמוד על המשמר, כל אבא בבית שלו, כל מקום שיכול להשפיע, כל רבי, כל מחנך, כל ראש ישיבה – צריך לעמוד על המשמר במקומו.

כי כשיש רוח סערה של קרירות ודאי מוכרחים לעמוד על המשמר. והדבר הראשון שיהיה מותר להגיד מה שחובת היהדות ש"דבר ד' יקום לעולם", להגיד זאת בקול גדול ולא יסוף, לא לצמצם בזה אלא לומר בקול ובכח, כי ככל שהדבר חשוב יותר כך הפגם נורא יותר, וכפי שכותב ה'נפש החיים' בתחילתו, ואיני רוצה להאריך בזה, זה הדבר הראשון. ואחר כך

צריכים לעמוד על המשמר שלא להכניס רוח זרה, ובזמנים שכאלו הזהירות יותר מזמנים רגילים.

ב"ה יש כאן חיזוק גדול שיש ציבור כזה שרוצים באמת ובפשטות להמשיך, לא עושים דברים חדשים אלא רק שומרים שלא להוריד את הכתר, עד כמה שיש לנו עדיין כתרים, ועד כמה שעוד שייכים לזה. לזכור תפארתנו, שכולנו בני אברהם יצחק ויעקב, תלמידי משה רבינו ע"ה, ומחזיקים בכל הכח את ה'אין לנו שיור', ותמיד להתפלל הרבה שלא ניכשל. צריכים הרבה רחמים גדולים, הקב"ה רוצה שיתפללו.

והתביעה תמיד היא לא לחיות במקרה, לא תלכו בקרי, זה תובע מאיתנו לחיות את השבתות את התלמוד תורה כנגד כולם, את התפילה, כל היהדות. לחיות את 'היום כחדשים', התחדשות ממש, ובלי זה חסר, כי זה מעיקר הדברים. על ידי כך נזכה לשמור על קיומנו לחנך את הנשים ואת הבנות, כאשר נצטוונו והנחילו לנו, אאע"ה בך חותמים אשר יצווה את בניו אחריו, לטוב לנו כל הימים.

שנזכה לתכלית האמיתית, והקב"ה יגן עלינו להישמר ולהיזהר מכל הרוחות הרעות. אדרבה, רוח חיים של קדושה וטהרה לטוב לנו כל הימים, וזה יקרב את הגאולה השלמה ומלאה הארץ דעה את ד' – דעת ד' תימצא בגאולה השלמה בב"א.

להרבות הדעת

של "מלמד תורה לעמו ישראל" בפועל.

החשיבות הגדולה בתפקיד הקדוש של המלמד

כל מלמד מתמודד עם שאלות בכיתתו עם תלמידיו, והרי אי אפשר שהוא יחזיק רב צמוד שיכריע עבורו באופן תמידי ויום יומי, וע"כ הוא מהווה הכח המכריע והפוסק בשאלות העולות בכיתה באופן תמידי, רק חשוב שיידע שעליו להתיעץ עם רב מורה דרך שיורהו הדרך בדברים שאינו יכול או אינו מסוגל להכריע לבדו. ובצעירותי נשלחתי להיכנס להגאון מטשעבין זצ"ל, עם שאלות של כמה מלמדים, על מנת שיכריע עבורם איך להתנהג בהם.

ידוע שישנם תלמידים שהמלמדים לא השכילו להתנהג עימם כראוי, ולעיתים אף השפילו אותם וזה הביא לנזק גדול בעתידם הרוחני, שלצערנו ירדו מהדרך הנכונה. והיו מקרים שבעקבות שידעו שהפגיעה היא זאת שהביאה אותם לירידה רוחנית, מצאו בכך את הדרך לכבדם ולהחזירם לדרך הנכונה.

לומדי התורה זוכים לעסוק באוצרות נצח ששייכים רק בתורה"ק, והם ההתחדשות היומיומית של לימוד התורה, את אותה התחדשות יש להקרין ולהעניק לתלמידים, עם 'גישמאק', עם חיות, על מנת שייספג עמוק עמוק בנשמתם, וזהו רק שייך למלמדי תורה שמטיבים עם תלמידיהם בלימוד התורה

אחריות גדולה של המלמדים

ב"ה כיום אפשר דרא, והמלמדים של דורנו מלאים בתוכן המשפיע על תלמידיהם, וטוב שנאספים יחדיו להשכיל ולהרבות דעת יותר, כדי להיות כח משפיע יותר על תלמידיהם, "איש לרעהו יאמר חזק", כשמתאספים לשמוע מניסיון איש מרעהו.

המלמד צריך למלא את תפקידו עם כל כובד האחריות, עקב החשיבות הגדולה של תפקיד קדוש זה, ואותם מלמדים שלמרות הזמן הלחץ הזה של ימי ערב פסח מגיעים ללמוד ולהעמיק, הם לוקחים את תפקידם באחריות הראויה.

עצם זה שמלמדים מעניקים תחושת קרבה ונעימות לתלמידים, במאור פנים, זה עצמו משפיע רבות על התלמיד לגדול בתורה ויר"ש. וכן, ככל שהמלמד מלא וגדוש בתורה ויראת שמים, זה מקרין ומשפיע החוצה על התלמידים, ועל המלמד להשתדל להיות בעצמותו כלי מלא תורה, הוא יוכל בודאי להשפיע על התלמידים לגדול בתורה ויראת שמים. כמו שחז"ל מדמים את דרגת הרב לכלי גדול וכלי קטן, משום שבכלים שייך מושג של כלי מלא וכלי ריק, ועל המלמד להיות כלי מלא.

כן עליו לדעת שהרבצת תורה לתלמידים הוא תפקיד קדוש ביותר, שעל הבורא יתברך נאמר שהוא "מלמד תורה לעמו ישראל", ואתם המלמדים מקיימים בעצמכם את המציאות

בהתחדשות.

לצערנו, בכל דור ודור עומדים עלינו לכולותנו, וכפרט היום כשקמו עלינו לכולותנו מבית ומחוץ, מה שאנחנו יותר ממלאים את תפקידינו בנאמנות, ביראה ובאהבה לעשות רצון ד', זה החיזוק הכי גדול כנגדם.

יתן ד' שהדברים החיים וקיימים יזכו באמת להשפיע על צאן קדשים, להרבות אהבת תורה וכל המעלות הגדולות, "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו", מה שמכניסים ומרגילים בבני הנעורים. ויתן ד' שיעשו זאת בשמחה ובאהבה וישפיע על כל התלמידים.

שמירה על יסודות הקדושה והחינוך

מחויבים בזה לעמוד על כל יסודות הקדושה, על חינוך התלמודי התורה והניסיון לפגוע בתינוקות של בית רבן, על חינוך הבנות! שהרי בקושי התיירו חינוך הבנות, והתירו רק לשמור על היהדות, היה "עת לעשות לד'" כי כמעט "הפרו תורתך". וחובה גדולה ונוראה יש לכל מי שיש לו שייכות לזה, מנהלים וכדו', שידעו שהחינוך שייך לכלל ישראל! זה שייך לקב"ה ואין לגעת בזה!

יש לעמוד כנגד כל השינויים שרוצים להכניס בלימודי החינוך, וכפי שמרן זכרוננו לברכה עמד על משמרתו בצורה נוראה שלא יעלה על הדעת שום מתירים, שום משא ומתן, ושום דבר כיוצא בזה. יש חיוב לעמוד

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א' ז')

ארבע שנים
להסתלקות
מן רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

על טהרת החינוך בתלמודי תורה, בתינוקות של בית רבן, וכידוע עד כמה פחדו מזה בכל הדורות. לא יעלה על הדעת לפגוע בזה חלילה!

הגרעק"א מזהיר על חובת השמירה והזהירות על החינוך והתלמודי תורה, וגם זה נכלל ב'יהרג ואל יעבור', כל שינוי בתלמודי תורה, ובבתי ספר לבנות, כי גם בזה יש קרירות, יש קצת שמושפעים, ויש יותר מקצת... כמה שמנסים מבפנים ומבחוץ לקרר את העניין. הדברים הם פשוטים אבל המצב הנורא גורם לטשטוש ולבלבול גדול, יש 'שבועונים' ויש עוד כמה דברים שמטשטשים ומבלבלים, צעירי הצאן גדלים ככה ושומעים דברים שלא ראויים להישמע בכלל, והלואי שלא היו... ובשל כך צריך לחזור על הדברים הפשוטים ממש, הדברים שפעם כל תינוק בית רבן ידע שזו עקירת הדת ממש!

הגה"צ ר' אריה לוי"צ זצ"ל היה מביא ומראה את המעשה עם הנצי"ב שאמר לבנו רבי חיים ברלין שיכתוב את הדברים לדורות (והראה לנו את הכת"י עצמו), שכאשר נסגרה ישיבת וואלזין בגלל שהשלטונות דרשו שילמדו שפות, הנצי"ב נחלה מזה, ואמר לו הנצי"ב לפני מותו, הלא אתה יודע כמה צער יש לי מן הגזירה ונחליתי ממנה, ודע כי הסיבה העיקרית לסגירת הישיבה היא בגלל שבהתחלה ויתרו להם קצת אחרי שראו שאי אפשר לעמוד בזה, ובמטרה שלא תעקר התורה, והסכימו ליתן קצת זמן ללימוד השפה, ועל ידי ההתחלה הזאת נמשך ונמשך עד שרצו לעקור יותר. ועמדנו על זה, כפי שבאמת ראינו בשאר הישיבות הקדושות, שאם חס ושלום היינו מוותרים, לא היה זכר וקיום לישיבות הקדושות ח"ו, ורק בזכות שעמדו על כך במסירות נפש הן התקיימו. וכאמור, הנצי"ב ביקש מבנו שיכתוב זאת לדורות, שלא להתחיל לוותר שום ויתור כי מזה נמשך עוד ועוד.

מנסה לסמא את עיניהם

יודעים דבריו של הגר"א ז"ל, שיש "דין וחשבון" הדין הוא על החטא והחשבון על הזמן למה לא נצלת אותו לחיים האמיתיים, ובודאי ככל שיש ימים גדולים יותר מתנות גדולות שקבלנו מהקב"ה, הרי אם יודעים וזוכרים לנצל את הימים האלו, ודאי שזוכים יותר ויותר והפוך ח"ו אז הדין והחשבון יותר נוקב. הקדוש ברוך הוא נתן לנו זמנים מקודשים, ימים מקודשים, בלי גבול שפע ואין מתנת חנם, הקב"ה מחכה בכל רגע ומרחם, וכשאדם לא מנצל את המתנה אז ח"ו התביעה גדולה יותר. זו היא התכלית האמיתית והדרך להגיע לד' לבדו להגיע לאמות אין שום דרך אחרת והדברים קרובים מאוד אלינו.

בודאי אין ראוי להוכיח לבני תורה, רק צריך לזכור לא להתפתות לשום דבר שקורץ והיא אזהרה בין לבני ישראל ובין לבית יעקב, להתרחק מכל הדברים שהם מורידים את הערך של החיים האמיתיים, ועל ידם יורד הערך ויורד הגישמאק. וגדולי ישראל תמיד עד יומם האחרון רצו עוד גישמאק ועוד הבנה ועוד ועוד. אבי מורי זצ"ל היה בביקור אצל ר' איסר זלמן, והיה אז הגרא"ז בן למעלה משבעים שנה ואמר לאבי שהוא לומד כעת זבחים כי הוא מרגיש שחסר לו קצת בשטייגען. וזה היה אצל כל הגדולים תמיד עם כל הכוחות.

כי אם לא כך אז ח"ו להפך מתרחקים ומאבדים את הערך, "אורח חיים למעלה למשכיל" מדברים כאן למשכיל, ומי שאינו שייך הרי אין למי לדבר, "למען סור משאול מטה" אם לא חיים בצורה שאלו הם החיים ומזה כל השמחה והאושר של האדם הרי יורד הערך של הדברים המקודשים.

אי אפשר להתעלם מזה שהיה"ר הוא מלאך המות, מחפש בדרכים שונות לסמא עינים של בית ישראל ובית יעקב, בתירוצים שונים ובהשתלמויות ושאר דברים שמפחיתים את הערך, ולא נבנתה צור אלא מחורבנה של ירושלים כשזה קם זה עולה, ככל שקשורים למטרות אחרות ולשאיפות אחרות הרי יורד ערך לימוד התורה, והולכים מדחי אל דחי. נשים אמיתיות צדקניות היו תמיד יודעות מה הערך הגדול והזכות שהבעל יושב ולומד, ולתת חשיבות לדברים העקריים. כל אלו הם דברים פשוטים והם הדברים שרבנו כארי התנשא לא בצורה מלאכותית אלא כל הזמן לבו כלב הארי בוער כאש אותו לב שלא הפסיק ולא עזב לרגע את הגמרא הקדושה, אותו לב שידע שצריך לעשות מה שהקב"ה רוצה בכל רגע ורגע, ואם לא בעינינו ראינו הרי לא יאומן כי יסופר, וכשחיים כך ממילא יודעים איך להתיחס אל כל הכל הדברים הטפלים האחרים.

לא לתת להם לקבוע

החובה להזהר ולהישמר היא בכל הדברים, לשמור מפני השפעות זרות, לא נמכרנו ח"ו, להזהר גם בתלמודי תורה להתרחק יותר ויותר מכל פשרה. ה'בית יעקב' והסמינרים מתדרדרים מיום ליום וצריך רחמים גדולים ומרובים מאד והדברים פשוטים. וכפי שאמרנו, לא צריך להאריך ולבאר שזה עקירת הדת ממש, עקירת לב התורה נשמת התורה ומוח התורה, ובלי כוח התורה אין לנו כלל זכות, כי כל כלל ישראל קיים רק בזכות התורה.

ובודאי כולם כאחד, נתחזק ונתאמץ שלא יעלה ולא יקום, שלא יהיה להם דריסת רגל, לא לתת לשום פשרות חס ושלום, ולא לתת להם לקבוע מי לומד באמת ומי לא לומד באמת, חס ושלום שלא תהיה להם שום דריסת רגל ושום שייכות לבקר ולהחליט מי באמת לומד ומי לא לומד.

העיקר שמחנכים בדרך הנכונה

הקב"ה ישפיע עלינו, הוא תמיד נמצא איתנו ויש לנו את ההבטחה של 'לא מאסתים ולא געלתים'. והיצר לא מרפה, יש מיימינים ויש משמאלים, ותמיד יכול להיות יותר ויותר, אבל כפי שאמרנו **העיקר הוא שמחנכים בדרך הנכונה**... לשמור על רוח וגוף היהדות והמסותף, הכל כמו שצריך, כמו שחונכנו בדורות שידעו לחנך.

תמיד יש קצת קושי, היו זמנים שהיו גזירות נוראות, וחובה עלינו להתבונן תמיד ולהתנתק ככל שיכולים מכל החשבונות של בני אדם, מכל ה'פכים קטנים', והחשבונות של זלזול מבחוץ וכו' ואי אפשר לפורטם. אך ב"ה שיש ציבור שבאים בשם ד' שרוצים את החינוך, וכפי שאמרתי כבר אתמח'י גברא, וכבר הקימו כמה מוסדות ב"ה, פה ובבני ברק, והכל מודים

שהיתה בזה הצלה נוראה ביותר. אך אמנם תמיד מיד צריך לעמוד על המשמר, ואין אף פעם 'חווה' עם היצר, אך זה הוכיח את עצמו. וצריך להתנתק, מתנתקים כמה שאפשר, אך העיקר זה גוף הדבר... לשמוע מה שציוונו הקב"ה, ללכת בדרכי אבותינו כדת משה ודת יהודית, עם כל הפרטי-פרטים, את כל זה רוצים שיחנכו, יש מי שרוצה לחנך ולשמוע, והמייסדים עומדים על המשמר ממש, כנגד כל מה שרוצים לפגוע.

לשמור על החינוך

בכל הדורות עמדו חכמי ישראל על המשמר בחששות רחוקים, על דבר שחששו שרק "מסתמא" הכוונה לפגוע, אבל היום כפי שאמרתי זה בגלוי ממש, והרבה יותר.

ותמיד חכמי ישראל האמיתיים בשעה שהיו גזירות עשו יותר ויותר, כי אדרבה ואדרבה, בזמן שיש עלינו גזירות צריכים יותר להתחזק, יותר להשתייך לקבלת התורה. ובכל הדורות גדולי ישראל גזרו ככל שהיו גזירות קשות, תמיד תיקנו להתחזק יותר. וכידוע כל הגזירות של חז"ל, פת עכו"ם וכו' היו בזמן שהיו גזירות קשות על ישראל. חז"ל הקדושים לא היו כ'דעת בעלי בתים', שסברו שצריך בזמנים שכאלו להתפשר, אלא להיפך, חז"ל הקדושים קבעו שבזמנים אלה דווקא ודווקא יש ליצור יותר ריחוק, ובזמנים הכי קשים גזרו על פיתם, על סתם יינם וכו'.

ובודאי זה עומק החכמה והקדושה, ואהבת ישראל שהיתה מונחת בזה אצל גדולי ישראל שהרחיקו וגדרו.

ובידוע מי הם המחבלים של 'מהרס' ומחריבין', אשר 'מומך יצאו', ולהכניס בחינוך דברים של מינות ממש, ובאים כאילו במטרה להציל את כלל ישראל, אך תמיד גדולי ישראל עמדו על המשמר, גזרו להתרחק דווקא בזמן של התקרבות, לדעת שיש לנו רק יראת ד', רק תורת ד', ולחיות ולזכור את ד', 'אתה בחרתנו מכל העמים'.

כיום, נכנסו ל"ע רוחות רעות, יש שבטעות יש שבשגגה... אך ב"ה שזוכים לראות ציבור שהתרבו והתרבו, את אשר ישנו פה ואשר איננו פה, ואת הרבה אשר איננו פה שהיו יכולים להיות יחד אתנו.

וצריך לשמור ולשמור, בלי שום תירוצים, לשמור על חינוך הבנים והבנות, בלי תירוצים! למען לא ניתן לפגוע בלב ממש. ולנשים יש בזה יותר חלק, יותר "אם לבינה תקרא", ושיהיו הדברים למעשה ולעמוד בזה על נפשנו.

ויש שמתלוננים ומקררים, ואומרים שזה רק 'פרומקייט'. זה נורא נוראות לומר כך. הרי אלה דברים עיקריים, שחובה בהם לעמוד על נפשנו, מתוך רוממות, מתוך יראה. ולא להגרר אחרי אלה שמדברים בשם 'אהבת ישראל', או מושגים כאלה, בחז"ל מוצאים, כמה הם תובעים שיהיה בלב רוממות ופחד, ובזה מועמידים גדר של משמרת למשמרת, אבל בודאי כל שכן וכל שכן כל שכן כשרוצים לפגוע בליבה של היהדות,

ובזה אין שום תירוצים!... ויש להשמר ולהזהר לא לעשות דברים שמקררים ח"ו, אלא להפך להיות 'בחרת בחיים'. כל אחד צריך לדאוג לא רק לעצמו, אלא גם להשפיע על אחרים, לפתוח עיניים עוורות, ואת עיני השכל, את הראש והדעת, לפתוח את הראש, להשפיע עד כמה שאפשר, ויותר ממה שאפשר.

ושיהיו הדברים למעשה שיתרבה כבוד שמים, נעמוד על נפשנו שיהיה בזה חיזוק לאמונת ישראל, לגאולת ישראל, לטהרת ישראל.

הקב"ה בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, וכמו שאמרת לא צריך להאריך בדרושים, אלא לזכור ולא לשכוח שבאים

להציל כאן דברים עיקריים ממש, ועל זה מדברים פה, על דברים שבאים להצלה כנגד מה שבאים לפגוע בלב ישראל, וד' יעזור שיתרבה כבוד שמים ויסתלקו כל המעכבים שיש, ולהקים כאן מקום שמחנכים שייזכר בו ונזכור בו שם ד', מקום שנזכור שקבלנו את התורה מסיני, ומהדורות הקודמים והאבות

מכתבים בעניני חינוך

טהרת החינוך - "הרבה דרכים למקום לקיומה ושגשוגה של תורה"

ב"ה ירושלים, ט"ו לחודש הרחמים תשע"ג
עת צרה היא ליעקב וממנה יושע, קמים עלינו לעקור את הכל חלילה וחלילה לא תקום ולא תהיה כלל וכלל, וביחוד ובעיקר שמים עיניהם על היכלי התורה ועל בתי החינוך של בני ובנות ישראל המתנוססים לתפארה, ת"ל אשר רבו כמו רבו בני תורה אמיתיים לנים בעומקה של הלכה ומתעלים בקודש בסיעתא דשמיא, וכל זה צר וקשה בעיניהם של אחים תועים אשר אורך הגלות העבירים על דעתם ועל דעת קונם. אשר כאמור לדאבון לב מבקשים לעקור ח"ו חלילה וחלילה.

והן לבילי התקדש חג החירות, בכל בית ישראל קראו בחדוה ועוז דקדושה, אשר לא אחד בלבד עמד עלינו וכו' והקב"ה מצילנו מידם.

העיקר והעיקר תלוי בנו ורק בנו אנחנו כי עמנו ק-ל. אם אנחנו נתחזק בעה"י לעמוד על נפשנו לא לזוז ח"ו מהיכלי התורה לב ונשמת האומה, ונעמוד על נפשינו על משמר החינוך של בנינו ובנותינו, לא להתפשר כלל ולא יעלה על הדעת לזוז וזיז כל שהוא מאשר עוז לנו למורשה, וגם ובודאי להתחזק ולהתעצם בלימוד וקיום התורה, אז בודאי כי עמנו ק-ל, הרבה דרכים למקום לקיומה ושגשוגה של תורה והעמדת הדת על תילה, ודבר אלוקינו יקום לעולם, לטוב לנו כל הימים.

ויתן ד' יתברך ויקוים בנו בקרוב ומלאה הארץ דעה את ד' אכ"ר.

הן הן הדברים מרגלא בפומייהו דרבנן ותלמידיהון בכל אתר ושליחותיהו קעבידנא. שמואל באאמו"ר גאון ישראל מוה"ר שלמה זלמן זללה"ה אויערבאך

"אנא ואנא אחים יקרים עמדו על המשמר בעוז וגבורה"

ב' מנחם אב יהפך לששון ולשמחה [תשס"ט]
ברכה מרובה עוז וגבורה למנהלי התתי"ם הקדושים במסגרת "מוסדות הפטור" אשר הם ורק הם לנו לעוז להמשך קיום התורה והיהדות כנתינתם מסיני.

אין ערוך להכניס לשם שמים, אשר אתם מתכנסים כעת, כנסיה לשם שמים אשר סופה להתקיים, יהי נועם ד' עליכם. מה מאד יכאב הלב, אשר דברים העומדים

ברומו של עולם, שהיה כל כך פשוט וברור לכל אשר יראת ד' בלבבו, לשמור מכל משמר ולמסור נפשנו על כך, החינוך הקדוש, פך השמן של המנורה הטהורה.

ועתה נשמע מפה ושם רוח קרירות אשר תוצאותיו ח"ו מי ישרנו, אנא ואנא אחים יקרים עמדו על המשמר בעוז וגבורה לא להגרר לשום פתויי חלקלקות בזיז כל שהוא מהמסור לנו ואשר לנו למורשה מדור ודור, והקב"ה יהיה בעזרנו, וכל כלי יוצר עלינו לא יצלח וכו'.

ונזכה בקרוב לגאולה שלימה ונראהו עין בעין בשוכו אל נוהו וגו'.

הכותב בכאב וברעדה

אזהרה חמורה שלא ליתן יד להרס מוסדות התורה

בסיעתא דשמיא, חודש הרחמים והסליחות תשס"ד

אל אחינו היקרים בישוב .... ד' עליהם יחיו ויצליחו.

הנני פונה אליכם אנשי ... יראי ד' ושומרי מצוותיו באהבה, אשריכם שזכיתם אשר זה כארבע שנים הוקם תלמוד תורה ובית ספר לבנות בשם ... אשר זכינו בעה"י וכבר יצאו משם ילדים יקרים ומחונכים היטב בדרכי התורה ויראת ד' טהורה וכל מידה נכונה, וע"י קיום המוסדות הנ"ל זכו בס"ד לקרב משפחות רבות לתורה ומצוות, וגם הקימו כולל לאברכים ת"ח מופלגים ... וקהילה גדולה ליהודים אשר זכו להתחזק ולהתקרב לאבינו שבשמים.

ובעוה"ר קמו כמה מהרסים ומחריבים ובתוכם אחד מתושבי המקום המשמש בתפקיד רבני, והורסים ומחריבים כל חלקה טובה וגורמים לריחוק משפחות מתורה ומצוות ולחילול ד' נורא, וכל בקשותינו אליהם לחדול מההרס הנ"ל לא נענו, וגרמו במישרין ובעקיפין לסגירת בית הכנסת וכולל האברכים ולעזיבת ילדים מהת"ת וביה"ס הנ"ל.

ולא נוכל לחשות לעת צרה כזאת רח"ל, ובקשה ותחינה לכל אשר יראת ד' בקרבו להתרחק מהמפריעים בתכלית הריחוק ולא לשמוע לקול פיתוייהם ודבריהם, אשר ממעטים ומחריבים תורה ויראת ד', ואזהרה חמורה לכל אשר יתן ידו להרס המוסדות הנ"ל, והוא בכלל מרים יד בתורת משה ומחלל שם שמים.

וברכה מרובה לכל ההורים והתלמידים אשר יתחנכו בתלמוד תורה ובבית הספר .... ויצליחו בגשמיות וברוחניות בכל מכל כל, ויהי נועם ד' עליהם ועל כל אשר להם, ודבר אלקינו יקום לעולם לטובה ולברכה.

הקדושים.

וכפי שאמרת, העיקר שיהיה למעשה למעשה, בלי שום תירוצים של מקררים. לשמור על הגחלת של כלל ישראל. וזה בודאי יקרב את הגאולה השלימה ויתקיים ומלאה הארץ דעה את ד', שיקבלו דעה, כפשוטו, בלי שום עקמומיות בב"א.

ולאותם אחים טועים קוראים אנו בכאב, אנא! חדלו לכם ממעשיכם הרעים ומההתנכלויות לשומרי התורה אשר בקרבכם, וברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.

למען האמת והשלום

אודות נסיון החדרת בחינות חיצוניות למוסדות החינוך

"אנו מחויבים להשקיע בעמלנו אלה הבנים לשמור על גחלת היהדות, לעבודת הבורא באמונת תום טהרה"

ב"ה, ירושלים ערב שבת קודש לסדר שקוראים בתורה אם בחוקותי תלכו וגו' ואולך אתכם קוממיות [תשס"ח]

כבוד ידידנו ומכובדנו, המחנך גדול ודגול לבית ובנות ישראל, איש אשר רוח בו הרה"ח וכו' הרב... שלומו ישגא ונעימות בימינו נצח.

בהמשך לשיחתנו היום, אשר "נפשו" בשאלתו על החדשות אשר מבקשים מאיתנו מה שנקרא בחינות פיזה.

אין אני רואה שום צד ספק חלילה, וכל רוח הדברים בבחינות הנ"ל ובהשתתפות בזה, אין בזה כלל וכלל רוח ישראל סבא. וזה נגד יסוד יחודנו "הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב", וכנבואת יחזקאל "והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגויים כמשפחות הארצות" וכו', וכמה אנו משקיעים ואנו מחויבים להשקיע בעמלנו אלה הבנים לשמור על גחלת היהדות, לעבודת הבורא באמונת תום טהרה. וכדברי ישעיה (י"א) והאמונה אזור חלציו. ואין שום ספק אשר כל ההצעות והדרישות הללו, הן ממש עקירת יסודות הדת והאמונה הטהורה ח"ו, היה לא תהיה, וכבר ניבא ישעיהו, הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חושך לאור ואור לחושך שמים מר למתוק ומתוק למר, הוי חכמים בעיניהם וגו'.

ועלינו למסור נפשנו לשמור על היהדות הצרופה ולא להכניס אשר קרך וגו' חלילה וחלילה, ולא ראיתי צורך להאריך בפרטים, כי הדברים מובנים לכל אשר שיח ושיג לו בחינוך בני ובנות ישראל, והקב"ה ישפיע עלינו רוח ממרום ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם ומלאה הארץ דעה את ד' וגו'.

והנני חותם בברכה אשר יתן לו ד' ית"ש כח ועוצמה לעמוד על משמר היהדות בעוז ובגאון "אני בינה לי גבורה".

החותם ברעדה, שמואל באאמו"ר גאון ישראל מוה"ר שלמה זלמן זללה"ה אויערבאך

היה לנו לחומה

הררי מילים נכתבו ועוד יסופרו לדורות על השומר הגדול של עולם החינוך, שבאחרית ימיו בנה את עולם החינוך מן המסד • ביריעה שלפנינו, בסיועו של איש החינוך הרה"ג רבי אוריאל קוק שליט"א, ביקשנו להיזכר בפועליו של מרן זצוק"ל דווקא בעשורים מוקדמים מעט יותר - שלהי ימי חיי רבינו הגדול מרן האבי עזרי זצוק"ל, ותקופת מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

בנימין סופר

תורה, כמו שבאמת צריך. מיד לאחר תגובתי זו ראיתי את ארשת פניו משתנה באחת ונהפכת לנינוחה ושלווה, בחיוך רחב הזמיני לישב לצידו ולהרצות את דברי.

באותה הזדמנות קיבלתי הצעה לרמת החרדה המפורסמת מפני כל פגיעה בחינוך ילדי ישראל והשינוי מדרך ישראל סבא, ובעיקר החשש העמוק שהיה כל השנים כאן במדינת ישראל מפני התערבות של החילוניים בעניני החינוך, דאגה שעמדה בראש מעיניהם של גדולי ישראל וחרדו מפניה חרדה עמוקה ביותר. קיבלתי שיעור מוסר חי על גורליות והאחריות העצומה של ענין זה, טהרת חינוכם של ילדי ישראל.

ישבתי והרציתי בפניו את דברי שוב אודות תופעת הנושרים, והבאתי בפניו את חוות דעתם של מומחים רבים המעידים על כך שהשרוש לתופעות מעין אלו הוא החינוך והיחס שהם קיבלו בילדותם, ועל כל הרעיון העצום בהקמת "בית ועד למחנכים".

בתוך דברי אמרתי שהמומחים מצביעים על כך שרובא דרובא מבני הנוער הנושרים קיבלו חינוך שגוי, והוא שורש פורה ראש ולענה שמביא את התוצאות הללו, ואם רוצים שלא תהיה נשירה הטיפול מתחיל בחיידר, בחינוך שהם מקבלים בילדותם. ושם צריך לשנות ולעשות תיקונים עפ"י דרך התורה, ולא לבנות בית חולים מתחת לגשר, אלא לטפל בשורש עצמו.

רבינו מביט עלי ומגיב, זה לא נכון שרובא דרובא זה מהחיידר... אני מביט בתדהמה, ואומר: כך המומחים אומרים... ורבינו בשלו, זה לא נכון שרובא דרובא זה מהחיידר. אני לא מבין מה כוונתו, מנסה שוב ואומר: דיברתי עם אנשים מבינים ומנוסים בתחום וכך הם רואים את פני הדברים. רבינו מביט בי בעניו החודרות ואומר שוב בשלישית: לא זה לא נכון. רובא דרובא לא מהחיידר. ואז הוא אמר משפט נורא: לא רובא דרובא זה מהחיידר, אלא תשעים ותשע אחוז זה מהחיידר. הכל מתחיל שם!

ואז הוא סיפר לי סיפור נורא שהרעיד אותי ומלווה אותי מאז: היה פה אב שבנו לומד בכיתה גבוהה בחיידר פה בירושלים, האבא בא ואמר שהבן מתחיל להתקלקל ולרעות בשדות זרים, והוא לא יודע מה לעשות. הוא רוצה להביא אותו אלי שאשוחח עמו. הילד בא ודיבר איתי, כך ר' שמואל מספר, דיברתי איתו הרבה זמן, ואחרי תקופה האבא בא ואמר לי זה מופת של הראש ישיבה איך שהילד השתנה, הילד השתפר, איזה מופת הראש ישיבה עשה. אמרתי לו מה, תסביר לי מה היה, מה הילד אומר, בשלב זה ר' שמואל הגביה את קולו בהתרגשות ואמר, "האבא אמר לי שהילד אמר שהוא בא לבית של ר' שמואל והוא ראה שיש רבנים שאוהבים ילדים, וזה החייה את נפשו". אומר לי ר' שמואל: "אתה

בסביבות שנת תשס"א, שלהי ימיו של רבינו הגדול מרן האבי עזרי זע"א, החלה תופעה של "נושרים". תופעה זו היתה זרה ביותר לכולם באותם ימים, היה זה בימי פריחת עולם התורה, ימים בהם הציבור החרדי החל לגדול באופן משמעותי ומעגל בני התורה צמח בצורה בלתי נתפסת. במקביל החלו להישמע זמירות כאובות על בחורים שלא מצאו את עצמם והם מקולקלים. הציבור החרדי החל להתמודד עם בעיה שלא התכוננה אליה ולא עמדו על טיבה.

משנתי לאור נסיוני בתחום החינוך היתה, כפי המשפט המקובל "אין ילד רע, יש ילד שרע לו", ובמקרים רבים בחורים שבאו ממשפחות מצוינות של בני תורה ממש, והגיעו למצב זה של נשירה, הבעיה נעוצה בחינוך שהוא קיבל, כאשר לכשלים בחינוך ישנם השלכות הרות גורל.

ראיתי שחסרה מאוד הכוונה והבנה בתחום זה למלמדים רבים, ובעיקר חסרה המודעות. עלה בליבי הרעיון הנשגב שהיה חדשני באותם ימים להקים גוף שנקרא בשם "בית ועד למחנכים", שיארגן הרצאות ושיעורים בנושא ויעניק הכוונה לכלל המלמדים, יתן את המענה הנצרך וישריש את המודעות הנצרכת לתפקידו הנשגב ולדמותו של המחנך הרצוי.

בראש ובראשונה פניתי למרן הרב אלישיב שליבן את הנושא על כל צדדיו, ותמך ויסד את הארגון. כמובן שהייתי צריך לשם כך לקבל אף את הסכמתם של שאר גדולי הדור, כשהבולט מביניהם הוא מי שעמד לימינו של מרן הגרי"ש אלישיב זע"א רבינו הגר"ש זצוק"ל. פניתי למעונו בשערי חסד על מנת לקבל את הסכמתו.

באותם ימים הוא אמנם הכיר אותי וידע שמרן הגרי"ש אלישיב סמך עלי את ידי, אך לא היה לי קשר מיוחד עמו. ואז אירע מעשה נורא, אותו לא אשכח. רבינו מרן הגר"ש קיבלני בחביבות, החילותי להרצות בפניו אודות אותה תופעה כאובה של בני נוער נושרים במחוזותינו, ועל הדרך בה אנו רוצים לטפל ולהביא למיגור התופעה בסייעתא דשמיא. כאשר אך שמע שאני מדבר על גוף שיתערב בענין החינוך בתלמודי תורה לא אבה לשמוע יותר את דברי, והביע את הסתייגותו, כשאינו מתנגד אמנם, כיון שקיבלתי את הסכמתו של מרן הגרי"ש אלישיב, אך הניע את כתפיו לסימן כי הענין הוא למורת רוחו ואינו חפץ להיות קשור בדבר זה. ניסיתי בכח ובכח להסביר שוב, ונתקלתי במשיכת כתפיים כאומר אין לי קשר בדבר זה. לפתע הוא מסובב את פניו הקדושות לעברי ופונה אלי בשאלה נוקבת וסוערת: "תגידי לי, זה קשור למשרד החינוך?!"

אז לפתע קלטתי את החשש העמוק שנשב מדבריו, מיהרתי ואמרתי לו, הראש ישיבה, ודאי שלא. כל המטרה היא להיפך, שלא הם יכתיבו לנו אלא שאנחנו נעשה חינוך על פי דעת

כבר זמן רב שפנינו להרה"ג רבי אוריאל הכהן קוק שליט"א, מגדולי המחנכים בארץ ישראל אשר שנים רבות ידיו רב לו בחינוך ובהעמדת צביון וצורת חינוך ילדי ישראל בארץ ישראל, כמו גם בעוד עניני ציבור שהשתלשלו מזה בשליחותם של רבותינו נוטרי כרם ישראל מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ומרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל, וביקשנו לשמוע על ההיסטוריה הלא-רחוקה – אם כי נדמה שחלפו ממנה זמן זמנים טובא...

הרב קוק הינו מחנך ותיק, המנהל ועומד בראשות כמה מוסדות חינוך בארץ ישראל, ביניהם ת"ת אבי עזרי בשכונת הר-נוף בירושלים, ת"ת פרי התורה בבית שמש שני סניפים, ות"ת במודיעין עילית. הוא אשר הקים בזמנו את ארגון "בית ועד למחנכים", ולאחר מכן את "ועדת הרבנים לעניני חינוך" שבהמשך שונה שמו ל"אגוד מוסדות הפטור". המפעלים הגדולים הללו כולם הוקמו ע"י מרנא הגרי"ש אלישיב זע"א בצוותא חדא יחד עם מרן הגר"ש זע"א, באמצעות יבלחט"א איש שיחנו.

מהבחינה הציבורית של כל נושא החינוך, זכיתם ונשלחתם ע"י גדולי ישראל לכל התחום הזה. על מנת להביא את ההיקף של הענין, נבקש לשמוע מכם את השתלשלות הענינים, כיצד הכל התחיל ע"י מרן הגרי"ש אלישיב זע"א ובמרוצת השנים איתו עמו מרן הגר"ש זע"א.

ברשותכם, אכן אפרט את הפן האישי, היכרותי עם מרן הגרי"ש זע"א ותחילת עיסוקי בתחום.

בצעירותי כבר כיהנתי כמלמד בתלמוד תורה, באחד הימים התעוררה לי שאלה חמורה בעניני תפילין, ושאלתי את אחי רבי בן ציון שזכה לקרבתו של מרן הגרי"ש בהלכה. הוא הציע לי להיכנס להרב אלישיב אחרי השיעור. באנו וחיכנו בצד, בתפארת בחורים הישן, ואני רואה שהוא מלמד סוגיא שלמדתי באותה תקופה עם החברותא שלי בכולל. מאז נותרתי שבועיים בשיעור על הסוגיות שלמדתי אז. ומשבועיים אצל הרב אלישיב, זה נהיה לעשרים וחמש שנה רצופות, כולל שבתות וחול המועד וימי חול, בהם למדתי מפיו אלפי שיעורים.

הייתם גרים באזור?

לא, ומרן התפלא כיצד אני בא ברגל בשבת. אבל האמת היא שלא יכולתי לוותר על זה. שנים שנים, בגשמים ובחום. כולם הולכים לישון אחרי הטשולנט, וכל המשפחה יודעת שאחרי הסעודה יוצאים להרב אלישיב. זה היה ימים של גן עדן. במהלך השנים הפכתי את זה אף לנוהל חינוכי קבוע לילדי הת"ת, ילדים מהת"ת היו מתאספים ליד ביתי בשבת, וצעדנו יחדיו. כך נוצר לאט לאט קשר עמוק ואישי עם מרנא הגרי"ש אלישיב זצוק"ל.

מדובר בתופעה שלא היתה לה אח ורע, האחריות שלו הייתה מעבר למושגי בן אנוש, הלא מדובר בגדול הדור שהכלל נשען על כתפיו, מערכות הדת מנוהלות ומנווטות על ידו, גדול בתורה

אשר כל רז לא אניס ליה ואין דקה פנויה מתורה בכל מקום ובכל עת ומצב, ובכל זאת היה מונח היטב בפרטיו של כל מוסד ובבעיותיו ומצוקותיו, ונתן ממש ליבו ונפשו להצלתם והצלחתם של הפרט כשל הכלל

באור פני מלך העלם

עם אותם אידיאות זרות ויוזמות מסוכנות, שיתוף פעולה שתוצאותיו הידועות עד היום הינם הרות אסון. הם פרצו את הגדרות ופתחו במשא ובמתן עימם ובשיתוף פעולה פורה בתחום החינוך. משקבלתי לידי את הנתונים הללו נחרדתי עד למאוד, ופניתי עם הממצאים הללו קמי רבותינו הגדולים הגרי"ש והגר"ש זיע"א.

"ועדת הרבנים לעניני חינוך"

מכך בעצם הגענו לכל הנושא והצורך בהקמת "ועדת הרבנים לעניני חינוך".

רבותינו זיע"א ראו את הצורך הזה, כיון שנוצר מצב בו איש הישר בעיניו יעשה. מדובר כבר בשלהי ימיו של רבינו הגדול מרן הרב שך זיע"א, ומנהלי מוסדות כאלו ואחרים נשאו ראשם, במיוחד אנשים שלא קראו ושימשו, והשוחד שמעוור, והיצר הרע שפועל, כך החלו שיתופי פעולה וקשרים ויחסים עם גורמי השלטון השונים, חילונים שכל מגמתם הם לשנות את היהדות החרדית ולהטמיע ערכים ותכנים זרים. אם כל העת עמדו גדולי ישראל על המשמר, אולם משאזל גברא דמיסתפו מיניה מרן הרב שך זיע"א, הללו נשאו ראשם. על כן החליטו רבותינו זיע"א על הקמת הגוף הנ"ל, והעמידו אותי הקטן לכוון ולהעמידו על כנו ולנהל. בראשות הוועדה מונו גדולי תורה ועל הוועדה הוטל התפקיד הקשה של פיקוח וניהול העמדה החרדית וייצוג דעתם של גדולי ישראל בכל הנוגע למוסדות ועניני החינוך בציבור החרדי, הן כלפי הממסד החילוני פורק העול, שמאותו יום החלו להבין שעליהם להתעסק מול המגזר החרדי כולו שמאוחד תחת גוף חזק ועוצמתי, ותם עידן העסקים הסיכומים ושיתופי הפעולה עם יחידים מאחורי הקלעים וכדומה, והן כלפי אותם מנהלים ועסקנים נאלחים אשר ידעו שיש דין וחשבון וחששו פן יבולע להם.

כך בסייעתא דשמיא הצלחנו להגיע למצב הראוי שכל נידון ושיח בנושאים הרי גורל אלו של חינוך הבנים והבנות, מגיע ישירות לשולחנם של גדולי ישראל ועמדת היהדות החרדית היא מאוחדת מגובשת וחזקה, כשיש סכר חזק העומד ומגן למול כל מיני פרצות שונות ומשונות שהתרגשו ובאו עלינו, והכל מנווט בצורה אחראית ומסודרת בידיהם של גדולי ישראל

שומע!! הוא היה צריך לבוא לפה לראות שרבנים אוהבים ילדים!!! איפה המלמדים בחידר... איפה המנהל... המפקח... פה הוא רואה שרבנים אוהבים ילדים!!".

בדרך אגב אזכיר, שבשנים האחרונות לחיי של רבינו זיע"א, כאשר החלו הפרצות השונות בענין החינוך ומחיצת הכרם נפרצה אחר פטירתו של מרנא הגרי"ש עד שהחליט רבינו מרן הגר"ש שאין ברירה ועלינו להקים מוסדות חינוך נפרדים בלתי תלויים בממסד החילוני, הזכרתי בפניו את הסיפור הזה, והוא ענה לי: "אני זוכר עד כמה הייתי בצער מזה". ראית שזה נגע לו בלב, שילד ירגיש שאוהבים אותו, שרוצים בטובתו, שמחכים למענו ולא שאנחנו רק רוצים שישמע לנו.

לאחר שקיבלנו את הסכמתו, פנינו לקבל את תמיכתם של שאר גדולי ישראל שמיד הביעו את תמיכתם לאור התמיכה והגב החזק שקבלנו ממרנן הגרי"ש והגר"ש זיע"א, והקמנו בסייעתא דשמיא את הארגון הגדול הזה "בית ועד למחנכים". מאז זכינו לקיים אלפי כינוסים בכל רחבי הארץ ולהביא משב רוח אחר ולקומם את צביון החינוך כמובן בדרכה של תורה.

בתחילה בשנת תשס"א פתחנו סניף של קרוב למאה מחנכים מכיתות ז' ח' מהתתי"ם השונים בירושלים, ולאחר מכן התרחבנו לכל הארץ, בני ברק, מודיעין עילית, ביתר, בית שמש, אלעד, חיפה ורכסים, אשדוד נתיבות ועוד. ראינו סייעתא דשמיא ותועלת ופריחה עצומה מכינוסים אלו בכל שכבות הציבור החרדי, כאשר הרבנים באו ודיברו בכינוסים השונים והעמידו את דרך החינוך בצורה טובה וישרה.

אחרי תקופה ארוכה, בהיות וכבר יצא שמי ברבים כמתעסק בעניני חינוך, וכבר סמכא מטבע הדברים שמוציא ומביא אצל גדולי ישראל בענין זה, החלו להתקשר ולהופיע בפני עסקנים שונים שהצביעו על התרחשויות בנוגע לטוהרת החינוך בכלל ישראל, יוזמות שונות ומשונות שמוצעים ע"י החילונים שחפצו לחנך מחדש את היהדות החרדית ולנסות לנעוץ זרועותיהם בחינוך החרדי. היו אלו תקופות שנידונו דברים אלו בכנסת, ועלו נידונים שונים מצד משרד החינוך בנוגע לזרמים השונים בחינוך החרדי, ונסיונות כרסום במוסדות הפטור. כך החלו להישמע דיבורים אודות תוכנית הליבה שניסו להחדיר. בשלב מסוים החלו להביא בפני מסמכים שונים אודות מעורבתם של אי אלו עסקנים אשר החליטו ליטול המושכות לידיהם ולשתף פעולה

עצמם, ועפ"י דעתם ורצונם.

קשה לי כיום להיזכר באותם ימים. אם כי אמנם בסייעתא דשמיא המטרות דאז הושגו, וקשה לחשוב היאך היהדות החרדית היתה מתמודדת עם כלל הנסיונות והקשיים שעמדו לפתחה לולא הפתרון הגאוני הזה של הועדה, אך מאידך עיסוקי בתחום זה הגיע למצב ממש של פיקוח נפש. אם בתחילה אנו נדרשים להתמודד מול פירצה פלוגית ונסיון אלמוני, הרי שבשלב מסוים מצאנו עצמנו מול מבול של ממש. לפתע אתה מגלה ממצאים מחרידים, שמות של אנשים מכובדים, מנהלים כבודים וכן עסקנים שונים, שבמחי יד נותנים את ידם מי במזיד ומי בשוגג לנסיונות ההרס של הציבור החרדי. באותם שנים כולנו ידענו וראינו את חרדתם העצומה של גדולי ישראל, כפי המתואר אודות רבינו הרב מבריסק זצוק"ל, מפני כל שינוי וסטייה בחינוכם הטהור של ילדי ובנות ישראל בדרך ישראל סבא, ובכל עת החשש בנושא זה והרעדה על גורלם ועתידם של חינוך הבנים והבנות עמד והורגש באויר. בכל רגע נתון ידענו שהכפפות לממסד החילוני מוטלת כל העת בספק ובמבחן, האם חלילה השפעתם הקלוקלת אינה חודרת והאם הם מנסים ומצליחים לשנות שינוי וזיז כל שהוא, והאיום המפורש יצא מפיהם של גדולי ישראל השכם והערב - שבאם חלילה תהיה התערבות כלשהי אזי נשמור על נפש צאצאינו בחירוף נפש, ואם נצטרך, נתנתק מהם ונהיה עצמאיים.

מדוע בעצם היה צורך להקים גוף שכזה ולא לתת גישה ישירה מול גדולי ישראל?

כאן אנחנו כבר צריכים להכנס לאופי ודרכי ההנהגה השונים בין השנים של מרן הרב שך לשנים של מרן הרב אלישיב, והיה בזה גם חילוקים בצורת התנהלות.

בתקופת מרן הרב שך לא היה צורך בכזה גוף, אמנם גם בגלל שהפרצות בענינים אלו עדיין לא נפרצו כל כך ולא באו לידי ביטוי, כך היה במציאות, וגם בגלל הפחד שהיה ממרן הרב שך. בנוסף, צורת ההנהגה שלו היתה ישירה מול הקהל, הוא בדק ובירר כל דבר וכולם נגשו אליו, מי בעד ומי נגד, והוא מכריע ומביע את דעתו תמידים כסדרן.

מרן הרב אלישיב באופיו היה שונה לחלוטין, ובשל כך כל דבר וענין ציבורי הטעון טיפול הרב אלישיב דגל בהקמת וועדות, ואכן לכל נושא וענין הוקמה וועדה שמורכבת בראשה בגדולי תורה שמטפלים בנושא, אם זה וועדת הרבנים לעניני תקשורת, לעניני צניעות (בי"ד משמר התורה), ואפילו וועד הרבנים לעניני צדקה, וכדומה.

באותה צורה הוקמה וועדת הרבנים לעניני חינוך, משנוצר הצורך, הוא דגל בהקמת וועדה זו שתטפל מטעמו בענינים אלו, ויהיה הגוף המוסמך לדון בדברים אלו. כחברי וועדת הרבנים מונו הגאון הגדול רבי ברוך שמואל הכהן דויטש שליט"א, הגאון רבי משה ברזובסקי שליט"א, הגאון רבי משה ברכה שליט"א, והגר"נ זוכובסקי שליט"א. בהמשך כשעברנו להתעסק גם בעניני הסמינרים, צירפתי גם את הגר"מ קסלר שליט"א. בתחילה הוועדה עסקה בכל הנוגע לחינוך הבנים ולמוסדות הפטור, התחושה הייתה כל העת שאנחנו עומדים כסכר בפני הר געש שמאיים כל רגע להתפרץ, ותפקידנו הוא לשמור מכל משמר עם היד על ההדק לדעת האם הציבור החרדי מצליח עדיין לשמור על אוטונומיה מוחלטת, או שכבר אין ברירה וחובתנו להתנתק ממשרד החינוך.

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מרן רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

בכל רגע נתון ידענו שהכפיפות לממסד החילוני מוטלת כל העת בספק ובמבחן, האם חלילה השפעתם הקלוקלת אינה חודרת והאם הם מנסים ומצליחים לשנות שינוי וזיז כל שהוא, והאיום המפורש יצא מפיהם של גדולי ישראל השכם והערב - שבאם חלילה תהיה התערבות כלשהי אזי נשמור על נפש צאצאינו בחירוף נפש, ואם נצטרך, נתנתק מהם ונהיה עצמאיים

באור פני מלך העלם

השומר הגדול

ופה היתה המעורבות המעשית של מרן ר' שמואל, ממש כמו שמרן הרב אלישיב אמר עליו ש"הוא השומר" - כך זה היה. ידענו כל העת שמי שממשיך ומשמר את דרכו של מרן הרב שך זה ר' שמואל, טוהר החינוך היה בנפשו, מרן ר' שמואל היה מגיע למרן הרב אלישיב לפחות פעם בשבוע תמידין כסדרן, וכשר' שמואל מגיע היה זה מעמד גדול, כולם היו זזים מיראת כבוד והוא היה נכנס ומסתודד עם מרן הגרי"ש. כולם ידעו שהם יושבים כעת ומכריעים יחד על עניני הציבור והפרצות השונות. נכדו של מרן הגרי"ש, הרה"ג ר' אריה אלישיב שליט"א, אמר שמרן הרב אלישיב אמר לו בסוף ימיו כששאלו מה יהיה... "ר' שמואל ישמור". כך באמת היה בחיי חיותו, שר' שמואל כל הזמן היה מתריע ועומד כחומה בצורה על כל פרצה, ומרן הגרי"ש סמך עליו בכל עניין והכריע איתו יחד בכל נושא ציבורי כבד משקל.

כך אני זוכר לדוגמא את המערכה שהתנהלה כנגד מכון אחיה בה הייתי מעורב, שבא מרן ר' שמואל למרן הגרי"ש ודנו אודות פירצה זו שהחלה להיכנס בין מלמדי תינוקות ללכת ולהשתלם בקורסים של מכון אחיה, והם ראו בזה חורבן והרס החינוך ומעורבות של משרד החינוך בחינוכם של ילדי ישראל. לאחר דיון ארוך ביניהם, אני שהיתי באותו זמן בחוץ וראיתי יוצא נסער, משראה אותי פנה אלי ואמר "ר' אוריאל אין ברירה, צריך לצאת נגדם במלחמת חורמה ולכתוב בצורה מפורשת ולפרסם ברחובות נגדם".

כך כסדר, ר' שמואל היה מכריע יחד עם מרן הרב אלישיב בכל פרצה. כל דיון של ועדת הרבנים היה לאור הכרעותיהם והוראותיהם. מרן ר' שמואל היה מאד אכפתי לשמירת ההשקפה, שזה היה דרכו של מרן הרב שך, אנחנו יודעים שזה ההשקפה של כל הדורות. ראית בזה מערכות עולם וחרדה עמוקה מכל סטיה שהיא בין במישור הציבורי כמו תוכנית הליבה של משרד החינוך ומלחמת החורמה שהוא ניהל בזה יחד עם שאר גדולי ישראל כמו מרן הגרמ"ל ועוד, ואם זה במישור הפרטי כמו הספר 'הבוך' שיצא בחו"ל על תולדותיהם של גדולי ישראל וששם הוא מגשם מאוד את תולדותיהם ומאיר באור שלילי ומדגיש ומביא כל ניסיון וכל מיני דברים צדדיים שלא עליהם מגדלים את הדור הצעיר. רבינו שמואל היה העומד בפרץ דורש ומכה על קדקודינו שלא להתפשר כקוצו של יוד בעניינים חמורים אלו.

אני זוכר את המלחמה, לא אני הייתי בתוכו אלא כמסתכל מהצד, שהיתה נגד קרן הידידות של מגדל העמק. וכך עוד מערכות רבות גדולות וקטנות.

איגוד מוסדות הפטור

בשלב מסוים הרגשתי כבר קשה מאוד עם ההתעסקות שלי בתחום הזה, התגלגלתי מפרשיה לפרשיה ומנושא לנושא, ובנוסף עלי לנהל עוד שני חיידרים גדולים מאוד. וזאת מלבד הקושי בהתעסקות בנושא הזה עצמו, הלב שמתפלץ וממאן להאמין לאותם נסיונות וקשיים בכל האופנים כנגד החינוך החרדי בטהרתו. ביקשתי ממרן הגרי"ש רשות לפרוש. לאחר ששמע את טענותי, מיקד את תחומי בנושא תלמודי התורה שבהם ראה את חוד החנית "אל תגעו במשיחי", ואמר שבזה אני מחוייב הלאה

לפעול ולא להרפות. ואז הוקם הגוף הממוקד "איגוד מוסדות הפטור" שהתמקד אך ורק במוסדות הפטור, שזה התלמודי תורה. אני חייב לציין שבשלב הקודם כאשר התעסקנו גם בענין מוסדות הבנות וכו', התחלנו להכנס לנושא הסמינרים. התחיל אז הנושא של שנה שלישית בסמינרים ומגמות ממגמות שונות. הייתי יושב שעות ע"ג שעות במשרד החינוך רק כדי להבין במה דברים אמורים ולעמוד על כל הפרטים. ואז ראינו חורבן אחר חורבן, עד שאתה למד על היקף תופעת הנושא הראשון וההתערבות ושליחת חיציהם בו, מגיע כבר נושא נוסף וחוזר חלילה.

ובענין הסמינרים את חטאי אני מזכיר היום, שרבינו מרן הגרי"ש חזה, וכחכם עדיף מנביא הזהיר אותנו שלא נתעסק בסמינרים ולא ניתן פיקוח וכדו'. מרן לא קבע את דבריו במסמדות ולא כפה את דעתו כדרכו, ואנו כן נכנסנו בעובי הקורה ורשמנו אי אלו הישגים והצלחות, שהצלחנו לעצור פרצה כזו ואחרת, והצלחנו לתת פיקוח למגמות שונות. באנו אליו עם נתוני ההצלחות, והוא תמיד הפטיר בחוסר ענין על כל הישג והצלחה בתחומי הסמינרים, נו, טוב, הצלחתם בזה...

לצערנו אנו רואים כיום את החורבנות, כיצד הצליחו להחריב ולמוטט מוסדי תבל דווקא בחסות ועדת הרבנים, שלאחר שנפרק עולם של מרנן זיע"א מעליהם אימצו הם את שיטת 'הרע במיעוט' ומתוך שלא הצליחו עברו ליתן הכשר וגושפנקא לכל פרצה, עד לאקדמיה ממש ה". כאמור, באותם ימים פרשתי מועדת הרבנים לענייני חינוך והקמתי את איגוד מוסדות הפטור שהתעסק רק עם מוסדות הפטור, שהם התלמודי תורה. גוף זה החזיק מעמד עד לאחר פטירתו של רבינו עט"ר מרנא הגריש"א זיע"א.

למותר להוסיף שגם בחלק זה הכל היה בהכוונתו של רבינו מרן הגר"ש זללה"ה. מאז פטירתו של מרן הגרי"ש הילכו אותם עסקני הזרוע מבני ברק בכוח הזרוע וזרעו הרס וחורבן בכל מה שלא הולך עפ"י רצונם ותחת מרותם ושליטתם הבלעדית, וכך גם איגוד זה שהיה בשיא פריחתו והצלחתו נידון לפירוק.

באותם ימים ארגנתי אסיפה גדולה שיועדה להתקיים בבניי האומה, ועידת חינוך גדולה ועצומה לכבוד שמים. השקענו בכך רבות ותוכננה ועידה מיוחדת ומרוממת בענייני חינוך שנועדה לקדם רבות בתחום החינוך. הזמנו

אורחים מחו"ל, התכנסנו שבת גדולה עם כל המנהלים, עם המלמדים שאמורים ללמד את זה בתלמודי התורה, ביניהם למעלה מעשרים תלמודי תורה מחוץ לארץ. ימים מועטים לפני כן, הכל פורק. נסעו במיוחד לחו"ל על מנת להסית ולשכנע כנגד ולפרק ועידה זו, וכן פעלו בכוח הזרוע בארץ על מנת לאסור כל השתתפות בה, כשהחטא הנורא התלוי בצווארי ובצוואר הארגון הוא שלא הכפפנו את עצמנו לתכתיבי וגחמות העסקונה הציבורית שהחלה את שליטתה בכוח הזרוע וההרס.

ובעצם בכך הביאו לפירוק הארגון ומטרותיו, כשכבר אין טעם להמשיך בתפקיד זה תחת מלחמה עצומה המופנית ישירות לארגון זה, ותחת מלחמה כללית על השקפת עולמם של כלל ציבור היראים, והחדרת רוח חדשה של אביב חדש זר ומנוכר לדרכי אבות וחינוך עפ"י המסורה ופריצת כל הגדרות.

כל מוסד - כבן יחיד

הדברים ידועים על מעורבותו של רבינו זיע"א גם בנעשה בתוככי המוסדות, ובעצם באותם שנים מוסדות רבים היו תחת נשיאותו, שזו כידוע לא היתה סיסמה או לוגו גרידא, אלא לקיחת אחריות ופיקוח על המוסדות הללו, גדול העומד על גביהן ממש ואומר גדל. היכן נתקלתם בכך?

ההגדרה אכן מדויקת להפליא, ואם יורשה לי להוסיף שאכן מדובר בתופעה שלא היתה לה אח ורע, האחריות שלו הייתה מעבר למושגי בן אנוש, הלא מדובר בגדול הדור שכל כלל ישראל נשען על כתפיו, מערכות הדת מנוהלות ומנווטות על ידו, גדול בתורה אשר כל רז לא אניס ליה ואין דקה פנויה מתורה בכל מקום ובכל עת ומצב, כולם ראו את הספר או הגמרא הפתוחה בכל כינוס ומעמד ובכל חתונה ושמחה, ובכל זאת היה מונח היטיב בפרטיו של כל מוסד ובבעיותיו ומצוקותיו, ונתן ממש ליבו ונפשו להצלחתם והצלחתם של הפרט כשל הכלל. במיוחד ידע והכיר היטב את הסכנות והפח הטמון, היצר האורב לכל מוסד לפתותו בכספים ולהכפיפו לגחמות וגזירות משרד החינוך.

לדוגמא אביא, התלמוד תורה בשכונת רמות שהיה שייך ליישיבת איתרי, והיה ככל מוסדות איתרי בנשיאותו של רבינו, נקלע לקשיים תקציביים שונים והגיע לידי סגירה ממש. באחד

הימים הוא קרא לי למעונו ומורה לי להכנס לעובי הקורה ולהביא את הדברים בפני מרנא הגרי"ש, כשהוא נתון ממש בסערת רוחות וחרדה עמוקה. המדובר היה שהם יעברו להיות תחת זרם מעיין החינוך התורני דאז, וזה בעצם יציל אותם, כשטענתם בפיהם שלא נותרה ברירה והאופציה היחידה היא או לסגור את המוסד ובכך בעצם להעמיד את הילדים בסכנת קיום כשחלקם ילכו ודאי לרחוב הקלוקל, או לעבור לזרם הנ"ל ולהציל את קיום המוסד. רבינו חרד והתנגד לכך נוראות וקרא לי להכנס ולהציע את הדברים קמיה הגרי"ש ולחגור כלי מלחמה להמשכיותו של המוסד בדרך ישראל סבא. באותם שנים היה לי מוסד מתחרה באותה השכונה ממש, ועניתי לרבינו שאיני יכול להכנס לנושא זה שמא יתפרש הדבר כאינטרס ותחרות. רבינו ביטל את דברי מכל וכל ואמר לי ווארט מהגאון מווילנא שאיני זוכר, על כך שזה לא חישוב - כשיש סכנה לא עושים חשבונות של נגיעות, צריך להילחם.

אכן עשיתי כמצוותו ונכסתי למעונו של מרנא הגרי"ש, וכששמע את הדברים הגיב בדיוק דומה להפליא לתגובתו של רבינו, בחרדה עמוקה וביטול השיקול של מנהלי המוסד הנ"ל, והוסיף דברים חמורים כנגד הפירצה החמורה הזו של זרם מעיין החינוך התורני. ואף התבטא בתוך דבריו בחריפות "הלא משנאיך ד' אשנא". אמרו לו שם שבבני ברק מתירים את הזרם הזה ותומכים בו... ומרן הגרי"ש ביטל את דבריהם מכל וכל וכעס על עצם ההו"א, והורני להכנס לעובי הקורה. ובאמת לאחר מכן העמיד מרנא הגר"ש את הרה"ג רבי בנימין אייזנטל למנהל, והת"ת עלה בס"ד על דרך המלך.

וכן הדברים ידועים בכל מוסד ומוסד וכל ענין החינוך שתפס אצלו מקום אחריות וחרדה עמוקה כמו שהיה אצל גדולי ומאורי האומה בדורות הקודמים. הוא ראה בכך את עתיד כלל ישראל, הכיר בחומרת כל פירצה ולו הקטנה ביותר שתוצאותיה מי ישורנו, ומשקלו העצום של פך השמן הטהור שעלינו לשמרו מכל משמר. בענין זה אציין שראיתי באחת מאיגרותיו של אור העולם רבינו מרן הגרי"ז זיע"א המדברים בהוראות בעניני חינוך שנכתבו בשנת תש"ט, ושם רואים את המשקל שיש לנושא זה ואת החרדה העמוקה שיש על כל יזי ושינוי מהמסורה בענין חמור זה. הגרי"ז כותב בענין הדחיפות לטפל בחוק הפטור בענין המוסדות ובתי החינוך בארץ: "אבל הענין דורש פתרון בזריות הכי אפשרי, אם החרש נחריש בעת הזו אין ספק שנתחרט בעתיד הקרוב. והכל כאפס לגבי ענין זה שהוא סוף השמדת התורה ח"ו. אסור לשתוק בשוויון נפש להביט על הנושא עכשיו והחובה להתפנות מכל העניינים ולעסוק רק בענין זה שלא לתת למשחית לתת לבוא לתוך ד"א של הלכה כלל שארית בתי ספרנו שנשארו לנו מכל מה שהיה לנו בגולה".

בניפול החומות - נס הצלת הספינה

כידוע לכל, מאז חוליו האחרון של רבינו הגרי"ש התמוטט מוסדי ארץ, וגם בענין הזה נפרצו הפרצות וקרוסו החומות. זכינו ורבינו הגדול כשליח ממרום אור כגבר חלציו והכריע את הדרך והמתווה אשר עלינו לנהוג בעניינים אלו, והדרך היחידה היא להתנתק מהם ומהמונם וליישם בפועל את האיום שריחף באויר ע"י מרנן גדולי ישראל מכל החוגים והעדות בדורות האחרונים שבאם תהיה התערבות ולו הקטנה

ביותר וק"ו בן בנו של ק"ו מצב חמור ונורא כהיום של השתלטות מלאה על תרבות היראים והחרדים, ובעיקר בענין זה של חינוך בני ובנות ישראל, אזי נתנתק מהם ומתקציביהם ונפתח מוסדות עצמאיים על טהרת הקודש ברוח ישראל סבא. רבינו זיע"א ראה בכך זכות עצומה שיש ציבור גדול ועצום כ"כ המאוגד יחד בעצה אחת והתאגד תחת הוראה זו והקים כ"כ הרבה מוסדות עצמאיים העומדים ומיישמים את צוואתו בגופם ובממונם.

האם תוכלו לחשוף בפנינו ממעורבותכם בשנים הללו במהפכה הגדולה והעצומה הזו בשליחות רבינו זיע"א?

בשנת תשע"ד כבר החלו לדבר על השינויים ההרסניים והשתלטות משרד החינוך על כלל המוסדות המתקצבים באמצעות חוק הפטור, שנותן להם את היכולת להתערב ולהשתלט על כל מוסדות הפטור וכן בתכני הלימודים - שעל זה ממש כתב הבריסקער רב שזה סוף השמדת התורה. זכיתי להביא עדכונים ופרטים קמיה רבינו זיע"א, וכבר אז ראה להיכן הדברים הולכים והחליט את ההחלטה הנחושה של התנתקות מוחלטת והקמת מוסדות עצמאיים, והחלו בפתיחת מוסדות בזה אחר זה, כל אחד בתקופתו הוא, וכמו שמרן הגרי"ש היה מכריע, ואני חש חובה לציין עובדה בעניין זה אודות דעתו של מרן הגרי"ש בזה.

הזכרתי את מכון אחיה והמאבק כנגדו. כל מלמד שבא ללמוד שם זה ענין של תקציבים וכספים על כל מחנך, ולצורך הגדלת תקציביהם ארגון זה פנה למשרד החינוך לשכנעם שיכפו על כלל המלמדים בתלמודי התורה דרישה שיחזיקו ברשותם תעודת מחנך ורק כך יוכלו לחנך בתלמודי התורה ובכך כל המלמדים יהיו מחויבים לעבור הכשרה מקצועית במכונים הללו והם ירוויחו תקציבים על כך. גם על זה נשלחתי על ידי רבינו זיע"א לרבינו הגרי"ש זיע"א והוא הזדעק בחרדה עמוקה למשמע הדברים וענה "ר' אוריאל, אתה שמעת על האסיפה של גדולי ישראל בהשתתפות מרן החפץ חיים ור' חיים בריסקער זיע"א ועוד על מנת לשמור על טהרת החינוך, והחפץ חיים בכה והצליח בס"ד לבטל את הגזירה, אז הנידון היה שבאם לא תבטל גזירת הממשלה שבאה להתערב בחינוך יסגרו את בתי החינוך לחלוטין ולא ויתרו ונלחמו מתוך ידיעה והחלטה שאם לא יצליחו יסגרו את תלמודי התורה על מנעול וברית. והיום מה השאלה והנידון, הרי לא מדובר על לסגור את בתי החינוך אלא האם נצליח להכניעם ולהמשיך לקבל תקציבים או להתנתק ולעבור למתכונת עצמאית. אין נושא של סגירת המוסדות לחלוטין

שגם את זה עלינו לעשות. ועל זה, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שאסור להיכנע בקוצו של יו"ד". והוסיף ואמר: "ואני רוצה להגיד לך, שאם הם לא יבטלו את הדרישה הזו אנחנו לא ניכנע ופשוט נפסיק לקחת כסף מהמדינה!".

וזהו בדיוק היתה הכרעתו של רבינו זיע"א. בשנים הללו בנוסף ישבתי אצל רבינו זיע"א מספר פעמים לאחר מכן כשנקראתי למעונו, וראיתי את האכפתיות והערבות העצומה שהיתה לו לכל בר ישראל, והוא ניסה מספר פעמים לפעול להצלתם של האחרים ודן איתי על פלוני ואלמוני אולי הוא יצטרף... אולי עליו אפשר להשפיע שלא יכנע... אולי אפשר לאגד שם משהו ולהקים איזה קבוצה של מנהלים שלא ייכנעו לתתקציביהם... והמאמצים הרבים לצערנו העלו חרס. אולם הדאגה והחרדה האמתית לגורל כלל ישראל וכל יחיד ויחיד לא משה מזכרוני, כמה יגע והצטער, אולי אולי עוד ניתן להציל...

בשנת תשע"ח נחקקו תקנות חדשות בחוק הפטור, ונכנס החוק לתוקף לאחר הסתלקותו של רבינו זיע"א. כלל המנהלים חויבו לחתום על תקנות אלו על מנת לקבל תקציבים, ואז הכריעו רבותינו והמשיכו את ההכרעה הוותיקה על עצמאות החינוך והתנתקות מוחלטת ופתיחת מוסדות רבים ככל האפשר על טהרת הקודש.

פעם האחרונה שהייתי אצל רבינו זיע"א היה זה בחורף תשע"ח, מספר שבועות קודם הסתלקותו. הוא התעניין בשלומי, באותה תקופה היו רדיפות כנגדי וכנגד הת"ת אותו ניהלתי בשכונת ברכפלד בעיר מודיעין עילית. רבינו זיע"א היה מעודכן בכך, ודברים אלו הכאיבו ביותר לליבו הרחום, וביקש לחזקני ולאמצני. תדיר כשהייתי מגיע למעונו הוא היה מבקש ממני לברכו בברכת כהן, ובאותו מעמד היה זה מוזר בעיני שלראשונה הוא לא ביקש, ולכן פניתי אליו מעצמי ואמרתי אני רוצה לברך את הראש ישיבה. הוא התחמק, והיה זה מאוד מוזר. כשיצאתי אף שאלתי על כך את תלמידו חביבו הרה"ג רבי אברהם יחיאל אונא שליט"א - שאחרי הפטירה הפתאומית פגש אותי ואמר "עכשיו אנחנו כבר מבינים", והוסיף וסיפר עובדות דומות נוספות שהיו לפלא, וכפי שהדברים ידועים שצדיקי האמת יודעים ומרגישים בשעתם הקרובה.

תקוותנו אחת היא, שנמשיך לעמוד כחומה בצורה בדרכו הברורה, ונוכל לעמוד בלב נקי ולומר בבטחה קמיה רבותינו הגדולים זיע"א "קיימנו שליחותכם וצוואתכם, שמרנו על המסורה, עמדנו בפרץ, ובעיקר הצלנו את נפשותינו ונפש צאצאינו מכל גזירות הדת הניתכות עלינו".

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מרן רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

בסוד קדושים

אחד מדמויות ההוד שדבקו בעוז בדרכו של רבינו מרן זיע"א בימי סער וסופה היה הגאון הצדיק רבי סנדר ארלנגר זצוק"ל • ממקומו הנערץ על ידי כל החוגים ביהדות החרדית - הסכית ושמע הגה"צ זצ"ל את קולו של רבינו, ראה את הזעקה על החורבן הנורא והפגיעה בלב של כלל ישראל, ולא ישב דומם... • בשיחה מיוחדת חוזר בנו הג"ר יעקב ישראל שליט"א אל אותם הימים, ומספר על הקשר העמוק והטמיר בין אביו זצ"ל לרבינו מרן זיע"א

שלמה מאירזון

התלהבות על מצות הטבילה והטהרה, שהיה נהוג ומקובל בכל הזמנים, וחובת הזהירות בזה לבני תורה: "ומאז ומתמיד היה הדבר נפוץ אצל כל מבקשי יראת ד', ובהרבה זמנים, ובהרבה ואולי רוב המקומות, היה הדבר קשה מאד מבחינת המציאות, ועם כל זאת רבו המדקדקין בזה ובפרט כהיום, אשר הדבר לפנינו, והרי נהרא קמך, ומה מאד ראוי לבני תורה שתורתם אומנותם לדקדק בזה והדברים מפורסמים מפי ספרים וסופרים".

בנו שליט"א מדגיש דבר מופלא, "בהמשך מכתבו ממשיך מרן זיע"א לזרז על כך, וברמיזה מגלה טפח ומכסה, כהאי לישנא: "וגם עובדא ידענו בזה מרבינו הגדול בעל החזון איש זי"ע אשר מאד הקפיד והזהיר על זה, וקשה לפרט בפרסום" ואמנם מפי השמועה מביא אאמו"ר שם בספר "טהרת התורה" (חלק ג' מאמר כ' אות י"ח) מה ששמע ממרן זיע"א בעל פה, וכיון שגברא רבא העתיק הדברים, נתיר גם אנו לעצמנו להעתיקם מפי כתבו, וז"ל: "שמעתי מפי הגאון הגדול הר"ש אויערבאך שליט"א שסיפר על בחור שהגיע להחזון איש זצ"ל לאמר לו 'שבתא טבא', והחזון"א נמנע מלהסתכל בפניו, ואע"פ שתמיד היה מקבלו בסבר פנים יפות, ואמר לו: צריך לילך למקוה", והיה בזה רוח הקודש ממרן החזון"א זללה"ה, ועד כמה הקפיד והזהיר על כך. הקשר היה כבר עם הסבא רבי חיים אריה זיע"א?

"בודאי, אביו של אאמו"ר הלוא הוא 'אותו צדיק ומקובל נשגב' (לשון מרן זיע"א) רבי חיים אריה זצוק"ל מעיר לוגאנו שבשווייץ, היה למרן זיע"א קשר ושייכות עימו, ושמענו מפי מרן זיע"א שאף היה ביניהם קשר בכתובים.

יסוד הקשר היה מהתקופה שהתגורר מרן זיע"א ברחוב גשר החיים, ובאותו תקופה התגורר שם בשכנות אף בנו של רבי חיים אריה זצוק"ל, ה"ה הגאון הצדיק רבי מיכאל ישראל מאיר שליט"א לרפו"ש מעיר לאנדאן, כאשר הגיע רבי חיים אריה זצוק"ל לבקר בארה"ק היה מתאכסן בבית בנו, ומשם הכירו מרן זיע"א ונעשה ביניהם קשר, ולאחר מכן המשיך הקשר בכתובים.

אם כי לא שמענו ממרן זיע"א מה היה תוכן המכתבים, נקל לשער כי לוודאי היו בענינים שבתורת הנסתר, אשר הגה"צ רבי חיים אריה היה מיחידי סגולה שבדור, וזכה להשגה גדולה בחכמת הנסתר בגודל טהרת נשמתו, וגדולי ישראל זצוק"ל הכריזו אחריו מקודש מקודש.

תלמיד רבינו וקרוב משפחתנו הרב יאיר ארלנגר, סיפר לנו את שזוכר מה שהתבטא מרן זיע"א בעת פטירתו של רבי חיים אריה זצ"ל בכסלו תשמ"ח, וכך אמר לנו: נער הייתי, כשזכיתי

לאור את ספרו הגדול "טהרת התורה" ג' חלקים על עניני תקנת עזרא ועניני טהרה המסתעפים, בהיקף גדול ועיון עמוק, בחריפות ובקיאיות מופלאה, אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, כדי לפרסם ולהרחיב המצוה ולחבב מדת הטהרה.

רבינו בעל הדרכי שמואל זיע"א עיטר את הספר הגדול במכתב ברכה נלהב למען קדושת וטהרת ישראל, ולכבודו של האי גברא רבא, כאשר חותם את המכתב כי "בוודאי ובוודאי שזה קירוב הגאולה והרבה ישועות יצאו מזה".

בצאת הספר לאור עולם הטריח עצמו אבא במיוחד לשערי חסד, להגיש קמיה מרן זיע"א את הספר החדש.

אותו יום, יום ששי היה, וכאשר הגיע לשערי חסד נאמר לו כי מרן זיע"א שלא ידע על דבר בואו ירד זה עתה לבית הטבילה לטבול ולהטהר לכבוד שב"ק, והדבר עלול להמשך זמן רב, כך שאי אפשר לדעת כמה זמן זה יקח.

בעודו עומד בחוץ חוכך בדעתו מה לעשות, והנה רץ מאן דהו ואמר למרן זיע"א שאאמו"ר זללה"ה הגיע להקביל פניו, והנה הוא עומד בחוץ. כששמע זאת מרן זיע"א תיכף היסב את פניו אחורנית, ועודו טרם הטבילה יצא במיוחד לקבל את פניו ביותרת הכבוד.

את הספר קיבל מרן זיע"א בשני ידיו בהתרגשות גדולה וחביבות מופלאה, כשהוא נוטל את הספר ומנשק אותו ברוב חיבה ונהירו עילאה ותוך כדי הוסיף משמיה דזקנו בעל 'תולדות יעקב יוסף': "דער זיידע דער תולדות זאגט, מת בערב שבת סימן יפה הוא לו, ס'מיינט דאך די ענינים...", הכוונה למה שמביא בעל 'תולדות יעקב יוסף' ממורו ורבו הבעש"ט זיע"א, שמעתי ממורי על דברי הגמרא מת בערב שבת סימן יפה הוא לו, שהכוונה להמית התאוות וכו', והסמך מרן זיע"א את תורף דבריו הקדושים על ענין הקדושה והטהרה.

מכתבו המדובר לספר, כתב מרן זיע"א ברוב

היתה זו שעת צהרים, בצומת צפונית הקרובה לרכסים. הימים ימי מלחמה, בני עליה יושבים מאחורי סורג ובריח על סירובם לשתף פעולה עם שלטונות הצבא ותוכניות השמד של מדינת ישראל. ההפגנה בצומת היתה קטנה, במיקום צדדי ולא מרכזי עמדו קבוצה קטנה של מבינים בעם למחות על הגזירה ועל המעצר האכזרי.

באותה שעה הזדמן לאיזור הגה"צ רבי סענדער, ששמע על המחאה שנערכת בקרבת מקום, והוא ביקש מבני לווייתו לפנות לשם. שם בצומת שליד רכסים, עם כמה מפגינים בודדים, נעמד רבי סענדער ונשא קולו בנאום חוצב להבות - משל הוא מצוי לפני אלפים ורבבות... "לא אוכל אפילו לתאר את ההתרגשות ואת התחושה שלנו", מצטמרר באוזנינו השבוע אחד האברכים שנכח במקום, "מספר אברכים מועט, למראה רבי סענדער ודבריו שהלחיטו את הלבבות".

וכך נשא עליו האי ספדנא, בעת הסתלקותו: "רבי סענדער היה 'גר הייתי בארץ נכריה', לא היה לו שייכות כלל לרוח ששורר כהיום, הוא חי בכלל בדור אחר, וכל דבר לקח ללבו, אנשים לא הבינו, כאשר נגזרה גזירת הגיוס לקח מאד הדבר ללבו, הוא לא אמר: זה כלום, זה יעבור! לא! אלא בחוזק, וזכור כי בכינוסים שעשה מרן הגר"ש אויערבאך כנגד הגיוס אצל ההפגנות והמאסרים, הוא השתתף ונשא שם דברים ודיבר באש להבה, הוא זעק איזה אדישות יש היום, מה חושבים, איך אפשר לשתוק על זה, צריך להילחם בכל הכוחות, לא להתייבב, לקחת את זה ברצינות, איזה אדישות, הוא זעק בחזקה, למה שותקים, מה חושבים, זה משחק!?"

המספידים העידו כי הוא אמר שיש דברים שיודע בוודאות שיזיקו לו שהוא מדבר כך. אבל הוא אמר, אני מוסר את נפשי!

וכך אמר רבי סנדר באחת ההזדמנויות: "נצח ישראל לא ישקר. כתוב בספרים הקדושים שהכח של מסירות נפש של כלל ישראל, זה למעלה מהדעת, למעלה מהטבע. זה הנצחיות של כלל ישראל. קבלת מסירות נפש - זה מה שינצח. נזכור איך החזון"א עמד נגד הגזירה של גיוס בנות, של שרות לאומי - על חודו של מחט! וזאת אחרי שכתב 'גזירה קורעת לב'. הגזירה הזאת לא פחתה קורעת לב מגיוס בנות. הרב מבריסק פסק שללכת לצבא זה 'יהרג ואל יעבור'! גם בשם החזון"א שמעו שללכת לצבא ולהתקרב שם ביראת שמים זה 'יהרג ואל יעבור'!" - -

קשר של אהבה

"מרן זיע"א החשיב וקירב את אבינו", מספר בנו, ונוכח: "בחוודש סיון תשס"ה הוציא אבא

באור
פני
מלך
העלם

להתלוות למרן רבינו בעל ה"דרכי שמואל" זיע"א, לניחוח אבליים אצל ש"ב, בניו של הגה"צ רבי חיים אריה ארלנגר זצוק"ל הי"ד, שנהרג בידי נכרי בצאתו מבית המדרש, מרן זיע"א הכיר היטב את רבי חיים אריה, המקובל, עובד ד' ודמות של פלאים, וכל זה ממפגשים של תורה שהיו ביניהם, כשהיה רבי חיים אריה שוהה בבית בנו, ברחוב גשר החיים בירושלים. מעט מאותו קשר, ועימו ההערכה עצומה לרבי חיים אריה זיע"א, ואחריו לבנו רבי סענדער זצוק"ל, ניתן למצוא במילים החמות שכתב מרן בעל ה"דרכי שמואל" בפתיחה ובהסכמה לספר "טהרת התורה" הנזכר לעיל. באותם ימים, עת ישבו בני הגר"א "שבעה", עלינו אל בית האבליים בבית רבי סנדר שגר אז ברחוב נחמיה 11 בבני ברק, כאשר רבינו זיע"א יושב ומנחם את בניו שעה ארוכה, ובצאתו אומר לי בענותנותו ובהתרגשות, "אינני יודע מה זה, אין לי השגה בזה, אבל הוא (רבי חיים אריה זצוק"ל) היה אדם גדול ממש!"

מתפלל עליו!

ממקורבו של מרן זיע"א תלמידו הרה"ג רבי חיים אהרן גרינהויז שליט"א שמעתי, מוסיף בנו של רבי סנדר, שכאשר חלה אאמו"ר זללה"ה בפעם הראשונה (בשנת תשנ"ז-תשנ"ח) והיה שרוי במצב נורא ואיום, כפסע בינו לבין המוות, וניצל אז בניסים גלויים למעלה מדרך הטבע, בכוח תפילת הרבים ותפילת גדולי ישראל, כאשר כל בית ישראל הרעישו אז עולמות בתחנונים לרפואתו, ביקש אז מרן זיע"א באופן מיוחד ממקורביו, שכל פעם טרם עמדו להתפלל שמונה עשרה, שיזכירו לפניו את השם המלא לרפואתו, כל פעם מחדש, ואכן כך היה, מדי עמדו בתפילה באותה תקופה הזכירו לפניו כל פעם מחדש את השם, והיה מרבה ומפציר לרפואתו, והיה ניכר כי כוונה מיוחדת יש לו בדבר, לעשות תפילתו רחמים ותחנונים לפני המקום, וכדברי חז"ל אם תלמיד חכם צריך שיחלה עצמו עליו.

למערכה בכל הכוח

הקריאה של רבי סענדער, שנזעקה בכינוס מאה הרבנים, העידה יותר מכל על מסירות הנפש שלו ללכת בדרכו של רבינו זיע"א. וכך היו מילותיו באותו מעמד:

רבותי, הוציאו מליון אנשים לרחובות של עיר עבור חילול השם. הרי על חילול השם הזה של עכשיו צריכים להוציא כמה מיליונים לרחובות של עיר. "בושנו וגם נכלמנו". קיימים ברוך ד' בכלל ישראל יהודים זקני ת"ח בני גבורות, שמונים, תשעים, שהכירו את הרב מבריסק, שהכירו את החזו"א, שהכירו את הרב מטשעבין. מרן ראש הישיבה סיפר שהרב מטשעבין אישתיקיל מילוליה כשרק שמע שמדברים על הצבא.

רבותי, מה היה אומר הסטייפלר, מה היה אומר החזו"א, מה היה אומר הרב מבריסק. הרי זה איום ונורא! אין כבר גדולי ישראל?? שכחנו את כל העבר?? ישנן עדויות נאמנות, עדים חיים, בנים ותלמידים של הרב מבריסק, תלמידים של החזו"א, תלמידים של המשגיח רבי יחזקאל, כל הגדולים האלו. מי יגלה עפר מעיניהם של גדולים אלו, אם היו חיים כיום. רבותי, כלימה כיסתה פנינו. "שומר ישראל שמור שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל". לא ינצחונו, לא בחיל ולא בכח, לא בח"בים ולא בפשרות!

החזו"א כתב על גיוס בנות כשרצו לעשות איזו פשרה, שישנם אנשים ששמים על שברנו ורואים בזה הצלחה כשפותחים להם פתח כחודו של מחט. אסור לפתוח פתח כחודו של מחט, אסור לפתוח שום דבר! אסור להתייצב! כך פסק ראש הישיבה שליט"א, כך פסק גאב"ד העדה החרדית, כך פסקו עוד גדולי ישראל. לא אלמן ישראל, ישנם הרבה מנהיגי ישראל, הרבה גדולי ישראל, שלאורם ניסע ונלך.

בחנוכה אמרנו "בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול". מה למדנו מחנוכה, מה התפקיד של ראשי הדור, של מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, להכניס רוח של מסירות נפש. "כי עזה כמוות אהבה, קשה כשאול קנאה, רשפיה רשפי אש, מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה". צריכים לומר קריאת שמע כמו שצריך, לקבל מסירות

נפש כפי כח האדם, ולהאמין שיש כוחות לכלל ישראל לעמוד נגד כל הגזירות. להגיד שכביכול היום כבר אין מסירות נפש, שהיום כבר אין כח לכלל ישראל - זה נקרא להחליש!

אחד מבני המשפחה מספר לנו בדמע, "רבי סענדער היה נחשב בבתי כל הגדולים", זו היתה דמות פלאית שכולם העריצו, הוא שמע את רבי שמואל, הוא למד את הנושא, והבין שאין לו דרך לברות... כשהוא נעמד ודיבר ומחה, הוא אמר בעינים פקוחות "אני יודע שלא יבואו לשיעורים שלי, יתכן שלא יהיה לי מניין בלוי, אבל אני לא יכול ואסור לי לשתוק!"

"רבי סענדער ראה את מסירות הנפש של מרן, ואמר שאי אפשר לשבת שאננים. אני זוכר ששמעתי מבנו איך בחג שבועות אחד הוא הלך למנין באיזור לתפילה, ואמר לו שיקח בחשבון ש"זרקו אותו" מבית הכנסת, הוא ידע בדיוק למה מסוגלים הרודפים... היה לו פלא שלבסוף הוא קיבל שם עלייה של ההפטרה של מעשה המרכבה..."

בתחילה הוא חשב להיות מאחורי הקלעים, אבל הבין שפשוט זה לא שייך, הוא לקח את הדברים של כלל ישראל ללב ממש, ומזה לענ"ד היו לו שלושה התקפי לב, ה". בכל מקום הוא עמד והשמיע בגאון את הזעקה שאותה זעק מרן זיע"א, כך היה למשל כשהיתה הפגנה בשערי כלא ארבע אחרי מעצרו של בן העליה ר"מ חליבה שליט"א, שם הוא נעמד ודיבר "אש להבה" בכל התוקף!

ללא ספק דבריו נתנו חיזוק עצום למאבק של מרן זיע"א. רבי סענדר היה מהיחידים סגולה שלא חששו, שאמרו בקול את מה שצריך לומר. היה זה הוא שהתבטא בדברים היפים לימים אלו "כלל ישראל לא יכול להכיל חוק כזה. לנו יש רק "חוק ולא יעבור - אמת ואמונה". האמונה היא למעלה מהכל."

"מתגעגעים לקדושה..."!

רק בכח זה! כל החכ"ם האלו, ומי שחושבים שהם שלוחי דרבנן - הם לא שלוחים שלנו! "לא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם". כלל ישראל נחרד, אלפי אלפי יהודים בעולם נחרדים. כלל ישראל יקיא את הגזירה הזאת מקרבנו, לא יוכל לעכל את זה, לא נכנס בנשמת ישראל דבר כזה. הם לא יצליחו. "למה זה אתם עוברים את פי ד' והיא לא תצלח".

השכינה הקדושה נמצאת בכל כלל ישראל, ובכל יהודי, ולא שייך להשלים עם זה, עם שום טענה שבעולם. זו דעת תורה שקיבלנו מרבותינו הקדושים, כל אחד מהרב שלו, כל אחד מהגדולים שהכיר, מי שזכה להכיר את רבנו הקדוש ה"זיואל משה" זי"ע הלוחם הגדול, מי שזכה להכיר את הרב מבריסק במלחמתו על ענייני קודש, מי שזכה להכיר את הרב שך. אנחנו מתגעגעים לסטייפלר, בעל עבירה לא היה יכול לעבור במפתן הבית. מה קורה היום?.. כל אחד נכנס בכל מקום. איפה הסטייפלר?! הקדושה שלו לא סבלה עוברי עבירה. היום שורצים 'חרדקים' בכל מקום, ואם יהודי צועק עליהם, מכים אותו. "סר מרע משתולל". צריכים להקיא את כל אלו ואת כל אלו ששלחו אותם ושתומכים בהם".

ההערכה העצומה של מרן זיע"א, והקשר העמוק עם הגה"צ זצ"ל, באה גם על רקע עבודת הקודש הנוראה והעצומה של רבי סענדר, אותה העריך רבינו, ומאידך רבי סענדר ראה ברבינו את עמוד האש, הקדושה, שלא סובלת את הטומאה שבחוץ.

במילים שאמר רבי סענדר, ניתן היה לשמוע באיזו קומה הוא מציב את רבינו הגדול, שהיה לדידו המושך לשושלת המנהיגים שקדושתם היא שעמדה בחזית המאבק כנגד פורקי העול. המילים של הגה"צ מדברות בעד עצמן, מילים שנשא על חוק הגיוס:

"צריך ללמוד את זה עם בחורי ישיבות, ללמוד את זה עם האמהות, אנשים נשים וטף, "כל בית ישראל מצווים לקדש את השם הגדול", זו הלכה ברמב"ם בהלכות יסודי התורה. קידוש ד' זו לא רק הלכה בדין עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, אלא זה "יסודי התורה", שאנחנו חייבים למסור ולהעביר. על אבותינו, עלינו, על בנינו, על דורותינו, ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך, על הראשונים ועל האחרונים, אמת ואמונה חוק ולא יעבור!

בע"ה לא יהיה חוק ולא יהיה שום דבר, אבל

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מרן רבינו
הגר"ש
אויערבאך
זצוק"ל

אוהבן של ישראל

פעילי "איגוד בני התורה הספרדים" בפאנל מיוחד ומסעיר, שחושף פן בלתי מוכר בדמותו של מרן זי"ע • אוהבן של ישראל, שחש אחריות כלפי כלל הציבור, גם אלו שלא הלכו יחד עימו

נ. רוטנברג

לא קל היה לתפוס את פעילי איגוד בני התורה הספרדים לשיחת עומק. ידיהם עמוסות עבודה. "ככל שעוברות השנים" מסביר לנו הרב שמואל תהילה, מפעילי האיגוד, "ציבור בני התורה שמסתגל לחומות המגוננות עליו, פשוט אינו מסוגל להעלות בדעתו איזה גיהינום משתולל בחוץ. שמד אמיתי, עוולות בלתי נתפסות. הציבור הספרדי מופקר לנפשו באין שומר ומציל. העבודה היא רבה, רבה מאוד לצערנו".

אבל כששומעים הם את מטרת השיחה, להעלות זיכרונות ולשרטט פן מסעיר ובלתי ידוע של מרן ראש הישיבה זי"ע, כל מה שעומד על סדר היום זו הצידה. כאילו כל הזמן שבעולם עומד לרשותנו להגדיר, להסביר, לספר. "איך אפשר שלא?" תוהה הרב ניסים בוסו, "כל מה שהצלחנו להציל בחסדי שמים, כל מה שנשאר עומד על תילו ועדיין לא התמוטט - גם מחוץ לחומות ההגנה המופלאות של ציבור בני התורה - נזקף לזכותו של ליבן של ישראל, מרן זי"ע".

עימנו הפעילים: הרה"ג ר' צבי קוגל, הרה"ג ר' ניסים בוסו והרה"ג ר' שמואל תהילה. **ברקע נוכחים:** שלושת אלפים בחורים. דמעות. אחריות גדולה.

אבא - גם להולכים בדרך אחרת

"כשאנחנו מתבטאים על רבנו רה"י 'אבינו רוענו'", פותח הרב צבי קוגל, "התחושה היא שהוא הרה וילד את הציבור הזה שהסכים ללכת אחרי צו התורה בכל מחיר. הוא נשא את דעת התורה, הגה את דרכי ההתמודדות, יצר את המסגרות הציבוריות וחישל את רוחו של הציבור הקדוש. אבל יש פן נוסף שרבים אינם מודעים אליו: האחריות העצומה והמחייבת שנשא עליו רבנו שמואל כלפי כלל הציבור, גם אלו שלא פעלו בדרכו, ואף התנגדו לדרכו".

"זו נקודה מפליאה" מסכים גם הרב ניסים בוסו, "אמנם ראש הישיבה התבטא, כזכור, בעדינות נפשו: 'איננו אומרים דעות לאחרים', אבל דעתו הייתה חריפה ונחרצת. הוא העמיד שהתייבבות כיום זה איסור תורה ממש. הגיעו אליו שאלות קשות מאוד, מקרים נוראים. הדברים ידועים. אבל הוא היה שב ואומר 'מהפה שלי לא יצא היתר להתייבב'. זה הרי אסור בתכלית לקחת חלק בתהליך השמד, להכיר ולשתף פעולה עם חוק שהוא נגד התורה. זו לא הייתה אמירה טקטית ח"ו. זה היה חדור בעצם ישותו, וכך הנחיל ברעדה. על כך מסר את חייו. מאידך, אנחנו זכינו לראות כיצד אינו נוטש מאחור אף את הציבור שלא היה קשור אליו. אנשים יראי שמים שנפלו קורבן לתעלולי ההשתקה הממסדיים שהובילו את הציבור הכללי לזרועות הצבא ולשיתוף

רשויות הצבא, הרבה יותר מקהלים אחרים. עוד לא היה ברור מספיק שמדובר במגמה מכוונת מראש, מרושעת. זה נראה היה דרך מקרה, שהציבור הספרדי שחלקו מגיע ממשפחות מתחזקות, ללא גב וקשרים, הוא זה שנתקל בקשיים גדולים. קשיים שהציבור החרדי הכללי התכחש בכלל לעצם קיומם. בכל מקרה, הבינו הפעילים שצריך להקים מסגרת ייעודית לבני עדות המזרח".

עם החזון הזה עליהם לראש הישיבה?

"אכן" מאשר הרב צבי קוגל, "האמת היא שבשעתו המערכה על הגיוס עסקה סביב ההתייבבות, חשבנו שעיקר הפעילות תהא בנושא זה, עלינו להוועץ עם מרן רה"י לשמוע את דעתו על דרכי הפעולה

לתדהמתנו, הגיב ראש הישיבה: "המערכה שלנו היא על אי ההתייבבות אבל עלינו לוודא קודם ולדבר איתם לא ללכת לשם, לא להתגייס". הבטנו זה בזה, נדהמים. מי בכלל חשב אז שבחורי ישיבות יגויסו? מי העלה בדעתו? הכל היה חששות וזהירויות שננקטו מול התרסת הבג"צ. כך הייתה הדעה הרווחת בציבור. אבל הוא ראה, ראה בעיניו ממש את העומד להיות ותבע מאיתנו "איתם צריך לדבר שלא להתגייס!". ועם המסר הזה יצאנו ממנו, בפליאה, אך בבהירות".

הרב בוסו מוסיף: "המעורבות והאכפתיות של מרן ראש הישיבה הייתה ממש חיוק עצום בפרט בשלבים הראשוניים האלו. ארגון חדש, טרי, קם על תילו במסירות נפש מתוך רצון אמיתי לפעול ולחזק את בני עדות המזרח בדרך המסורה. רבנו ראש הישיבה העניק לנו חיוק, ועודד אותנו בפעולות הקודש. פעם הוא אמר לי 'אברכים מנוה יעקב מספרים שהם רואים יותר חיילים חרדים בבסיס הצבאי שם, את זה אתם צריכים לפרסם, תזהירו שאסור ללכת לשם'".

הרב קוגל נזכר: "אני זוכר שבאותה פגישה שטחנו בפני ראש הישיבה את התוכניות שהגינו לחולל מהפכה רוחנית, תודעתית, תקשורתית.

פעולה עם החוק".

"ראו מה בין בני לבן חמי" מציין הרב תהילה, "אמירות שנשמעו כלפי בחורים בני עלייה שנעצרו 'מי שלא מתייבב, שיסבול'. באותה מידה, ועשרת מונים יותר - בגלל מספר העצורים הבלתי ייאמן מקרב המתייבבים - יכלו לומר אלו שזכו למלט את נפשם 'מי שמתייבב - שיישא בתוצאות'... הרי מי שזכה לשמוע את רבנו ראש הישיבה שמע מפיו שמדובר באיסור. ובכל אופן, דאג בכל מאודו גם לאלו שהסתבכו עקב כך שהתייבבו בלשכות הגיוס, לפעול ולהציל מה שלא עשו רבים, בהם כאלו שזהו תפקידם הרשמי".

"איתם צריך לדבר לא ללכת לשם"

ואולי נתחיל מתחילה. **כיצד בעצם עלה הרעיון לפתוח את הארגון?** הרב צבי קוגל נזכר: "היה זה בתחילת שנת תשע"ד. תוך כדי המערכה הקשה של גיוס בני הישיבות עמדתי והתבוננתי בהמונים שצעדו בהלווייתו של הגאון הנודע רבי עובדיה יוסף זצ"ל, בוכיים ואבלים. ופתאום שאלתי את עצמי: למי יהיה אכפת מהם? עוד לא ידענו אז כמה עמוק יהיה השבר. עד היכן תוביל המנהיגות הרשמית של עדות המזרח את אותם יהודים יקרים. ובכל אופן, נחמץ הלב.

עם התחושות האלו שבתי מהלוויה. לאחר מכן, בהשגחה פרטית מופלאה, נוצר הקשר עם כמה יהודים חשובים מבני עדות המזרח שהבחינו בסכנה המוחשית וביקשו לטכס עצה. הציבור בינינו היה טבעי ומיידי. בעת מלחמה אין מקום למחיצות. כל מי שיכול להציל - נרתם למשימה. כך, בעצם, התחלנו".

"כבר בשלב הזה" נזכר הרב בוסו, "ניכר היה שבני עדות המזרח סובלים מנחת זרועם של

באור
פני
מלך
העלם

הרה"ג ר' ניסים בוסו שליט"א:

למרות הרצון הטוב והטהור שהנחה את דרכנו, היינו אמורים להיות אצלו 'מחוץ למחנה'. אי התייצבות הייתה בנפשו! וכאן מדברים לכאלו שעברו על איסור בעצם. באי ידיעה, בשגגה, באונס - אבל עברו על איסור. ועוד איסור כזה שנתון כעת במתקפה, וראש הישיבה הוא המצביא העומד בראש המחנה ומשליך את נפשו מנגד, שלא יגעו בלב של כלל ישראל. אבל הוא לא השאיר אותנו להיאבק לבד בלב ים, בתוך גלים סוערים. כמה מסירות למען הכלל ואהבת ישראל אמיתית וטהורה

בשעתו היה קו תוכן טלפוני שהזדהה עם אחת המפלגות החרדיות. הקו הזה עמד לגסוס, ואחד ממפעיליו הציע לנו ליטול את הקו הזה, להוסיף אליו את הקהל שלנו, לפרסם אותו ולמלא אותו בתוכן. התלבטות. מצד אחד - אפשרות להיחשף ולהשפיע על עוד ועוד יהודים שייתכן שבאופן אחר לא ייחשפו לתכנים שלנו. ומצד שני - עצם החייאת הקו היתה עלולה לשרת את המנגנון המפלגתי. למעשה, היינו משוכנעים שראש הישיבה יענה בשלילה. אבל הוא הפתיע אותנו: "אתם עוסקים בהצלת נפשות" אמר לנו "זה שאתם מחיים את הקו שמזוהה עם המפלגה זה לא צריך לעניין אתכם. אתם צריכים להציל! להציל כמה שיותר!". הדברים אמנם לא יצאו בסוף אל הפועל, ודומני שהקו ההוא גווע ונסגר כבר מזמן. אבל מבחינתו של ראש הישיבה - מערכת השיקולים הייתה ברורה.

"אם כבר הוזכר הנושא הממסדי" מוסיף הרב שמואל תהילה, "ביחס לנושא הגיוס, בתחילת הדרך, לא רבים יודעים זאת, היו מגעים בין רה"ל לגר"ע יוסף סביב אי ההתייצבות. רה"ל הצטער על כך שתוך כדי המגעים הסתלק לעולמו הגרע"ל ועוד תקווה במלחמתו הנחרצת אבדה. אחד מראשי הציבור הספרדי התקשר אליו ובכה לו על הגיוס. ראש הישיבה סיפר לנו על כך. הוא לא אמר מאום על אותו רב. רק חזר והדגיש: "אבל הרב עובדיה בכה באמת. זה באמת כאב לו". ה"מכלל הן" היה מובן בלי צורך להוסיף מילה. ורק אוסיף שבאותה תקופה זה היה לפלא. היו דמעות, היו דיבורים קנאיים. אבל ראש הישיבה ראה את מה שנמצא מתחת. הוא הכיר בסכנה עוד כשמעל פני השטח המציאות נראתה אחרת לגמרי! מאידך, שמח לשמוע שאנו עומדים בקשר רצוף עם רבנים מחכמי עדות המזרח בעלי השקפה חזקה ונכונה, ועודד אותנו לפנות אליהם. ואכן במשך השנים התגבשה קבוצה

תחת השם "הזעקה" וב"ה הצילו נפשות רבות ויקרות מרדת שחת. מרן ראש הישיבה הביע את שביעות רצונו מהפעילות. לעיתים היה מעביר דרך תלמידיו הערות שונות, המלצות והצעות, ששיקפו התמצאות מדהימה בהלך הרוח הציבורי של עולם התורה הספרדי לגווני-גווניו.

"הדפסת העלון והפצתו, קישרה אותנו עם עוד ועוד יהודים מערים ומיישובים ברחבי הארץ" מגולל הרב צבי קוגל את השתלשלות העניינים. "קיבלנו בקשות לערוך כינוסי הסברה להורים, והפעילות הלכה והתרחבה. מבלי שהתכוונו מראש, הגיע אלינו שטף של בחורים שהיו זקוקים לעזרה מול התנכלויות הצבא, ופשוט לא ידעו למי עליהם לפנות. הם פנו לגורמים הרשמיים ונתקלו בחומה אטומה. כמוצא אחרון ניסו לפנות אלינו. חבר הביא חבר, השם עבר מפה לאוזן ואנו נחלצנו לסייע לבחורים עצמם. כך קמה המחלקה המשפטית. חתמנו חוזים עם עורכי דין ופעילים ששותפו בעניין, רכשו ניסיון ומומחיות בבעיות נפוצות. כך גם נחשפנו לתעלולי הצבא ופרסמנו אותם ברבים".

הרב שמואל תהילה נוטל את חוט השיחה: "בשלב מסוים הבנו שבחורים מסתכנים משום שתהליך ההתייצבות שונה והפך לקשות ולמסוכן. הם חותמים בבלי דעת, נכנעים ללחצים ולאיומים חסרי בסיס. יש לצייד אותם בהנחיות ברורות שימנעו סיכוכים קשים. מרן ראש הישיבה הזהיר אותנו שחלילה לא ישתמע שיש איזה פתח היתר להתייצבות בלשכת הגיוס. זה הרי איסור! והדריך אותנו איך להתנסח בצורה מיטבית בעניין זה".

"לדעת" מחדד הרב ניסים בוסו, "הפרשייה הזו משקפת את הרגישות העצומה של כל הנושא בהנהגתו של ראש הישיבה. הרי אנחנו, למרות הרצון הטוב והטהור שהנחה את דרכנו, היינו אמורים להיות אצלו 'מחוץ למחנה'. אי התייצבות הייתה בנפשו! וכאן מדברים לכאלו שעברו על איסור בעצם. באי ידיעה, בשגגה, באונס - אבל עברו על איסור. ועוד איסור כזה שנתון כעת במתקפה, וראש הישיבה הוא המצביא העומד בראש המחנה ומשליך את נפשו מנגד, שלא יגעו בלב של כלל ישראל. ועדיין הוא מתמסר להנחות אותנו בעצה טובה, בהכוונה בהירה. הוא לא השאיר אותנו להיאבק לבד בלב ים, בתוך גלים סוערים. כמה מסירות למען הכלל ואהבת ישראל אמיתית גלומים בהנהגה זו!".

מסר את כוחותיו

"אחד הפעילים העלה יוזמה הסברתית חשובה ונחוצה" מספר הרב צבי קוגל. "שוחחנו איתו על כך שלפני שיוצאים לדרך צריך לוודא שלא רק המטרה כשרה, אלא גם האמצעים מדויקים בתכלית. הבנו שחובה לגבש הנחיות ברורות. מה אומרים ומה אין לומר, איזה רבנים להביא, ואלו יכולים רק להזיק למאבק, ועוד ועוד. אחד מבני ביתו של ראש הישיבה קישר את אותו פעיל יקר עם ראש הישיבה. הפגישה נקבעה לזמן בעייתי: אחרי מעריב ביום של שיעור. ראש הישיבה היה תשוש במידה שלא תיאמן, אבל הוא ישב עם הפעיל ארבעים דקות, והתמסר להסביר בהרחבה, להקיף את כל הנקודות ולהדריך לפרטי פרטים - עד שאותו פעיל יצא עם מתווה ברור. בתום השיחה ניסה ראש הישיבה לקום מכסאו, ומרוב תשישות כמעט ונפל ארצה! בחור שישב בקרבת מקום זינק ותמך בו. עד כדי כך מסר את כל כוחותיו לעודד ולכוון בכל פרט. אגב, באותה פגישה עלתה שאלה מעניינת:

ראש הישיבה האזין באורך רוח. בשלב מסוים התחייך ואמר: "את כל זה אתם מתכננים לעשות?... תתחילו לעשות!". הוא החדיר בנו תחושה שלא עת לדבר. צריך לעשות. מאז ועד היום המשפט הזה מנחה אותנו. מתכננים כל הזמן, אבל עושים מה שניתן. ישנן תוכניות נפלאות שיצאו לפועל, ואחרות שנגנזו או שקיבלו תפנית. העיקר - לפעול כאן ועכשיו, בכל האמצעים".

תחזקנה ידיכם!

תקופת זמן אחר כך נערך באולמי זוועהיל בירושלים כינוס הפתיחה של איגוד בני התורה הספרדים, קראנו לו "תחזקנה ידיכם". לכינוס הוזמנו אברכים מבני עדות המזרח שכאבו את המצב. לכינוס הזה קדמה, כמו שניתן להבין, פעילות שטח נמרצת כדי להביא כמה שיותר אברכים איכותיים ממגוון קהלים, עדות ואזורים גיאוגרפיים. התיכנון היה ליצור ועידה משותפת, מעין רב שיח ציבורי שיעלה את הנושא בין המשתתפים ויעורר אותם לפעולה.

ראש הישיבה שמע על כך, וביטא את רצונו להגיע לכינוס. בפועל - היום אני די נכלם להזכיר זאת - לא הזמנו אותו. חשבנו שזה יפגום בתחושה השיתופית של הכינוס. ובכלל, רצינו כינוס של "עמך", בלי שולחן כבוד, בלי גינוני חשיבות. איך זה מתאים להזמין את ראש הישיבה לכינוס כזה? התדהמה שהיכתה בנו באמצע הכינוס הייתה בלתי נשכחת.

בלי להודיע לאף אחד, נכנס לאולם רבנו ראש הישיבה.

שתיקה קוטעת את המילים. בני שיחי היושבים סביב לשולחן מעפעפים. ניכר שזיכרון אותם רגעים מעלה בהם דמעות התרגשות. "אתה יודע מתי מגיעים בלי הזמנה?" קוטע הרב ניסים בוסו את הדממה, "כשמדברים על הילד שלך. אז, אתה לא מחכה שאף אחד יזמין אותך. אתה פשוט מגיע. זה מה שהרגשנו, כשראינו את דמותו של ראש הישיבה נכנס פנימה ומתיישב בינינו".

"ואת מה שהוא דיבר אז, זוכרים?" שואל רטורית הרב שמואל תהילה, ניכר שהרגעים בווערים בו. הכול מהנהנים בראשם. איך אפשר לשכוח. (המשא המלא - במסגרת).

מילים אבהיות, חמות. לארגון שלא הוזמן אליו, המיועד לציבור שלא הולך בדרכו. אבל מדברים על התורה!!! על הלב של כלל ישראל! ואפשר לחזק - אז מרן ראש הישיבה מגיע. מגיע ואומר בכל חום ליבו, "תחזקנה ידיכם".

אי אפשר להורות בזה היתר

לאחר הכינוס, התעבתה מצבת הפעילים וניתן היה להתחיל ולפעול. ראשית הפעילות הייתה בהסברה לציבור הספרדי בכל רחבי הארץ על סכנת הגיוס, האיסור שבכך והסכנה בזה. "שבנו והדגשנו את דעתם של מאורי התורה שהקימו והנהיגו את עולם התורה הספרדי, עד כמה אסרו את הגיוס לצבא ולשירות לאומי בכל צורה ואופן שיהיה".

"בהדרכות שונות שקיבלנו ממנו, ראינו שזה ממש בנפשו שתהיה הסברה נאותה לציבור הספרדי" אומר הרב שמואל תהילה. "הליווי והאכפתיות הזו חיזקו את ידינו לפעול בעניין, והתחלנו להוציא גיליונות הסברה בשם "זעקה ממזרח", גיליונות שממשיכים להופיע עד היום

ארבע שנים להסתלקות מרן רבינו הגר"ש אויערבאך זצוק"ל

הרה"ג ר' צבי קוגל שליט"א:

השאלה הייתה נוקבת, האם להמשיך להעניק לבחורים תמיכה משפטית מלאה בסכומי עתק, למרות העול הכלכלי הבלתי נתפס הכרוך בכך. לא אשכח את תשובתו. הוא תפס את ידי, נענע אותה בחוזקה. המילים שלו היו אש: "נכון, זה שיעגון! אבל העולם עומד על המשתגעים, על הדבר הזה צריך להשתגע!!!". יצאתי ממנו מחוזק

נכבדה של רבנים ומרביצי תורה חשובים מעדות המזרח העומדים לימיננו, מנחים אותנו בעצה נכונה ומחזקים אותנו בעבודת הקודש".

איך אפשר להשאיר את השקר???

"אני נזכר בסיפור על טבעי" הרב ניסים בוסו מתלהט בדברו, "זה סיפור מדהים. אולי ה-סיפור..."

זה היה בתקופה הבווערת של המלחמה על התודעה - האם יש גזירה או אין גזירה? יש התנכלויות או אין? בהרבה מובנים אנחנו עמדנו בחזית המערכה, כמובן מאחורי הקלעים. שלחנו עם יהודי נאמן, מרביץ תורה, קלסר עם מאות תיקים של בחורים שהסתבכו עם הצבא. שמות, פרטים, הכל מדויק, מתוך השטח. עם כל החומר הנפיץ הזה הוא הגיע לראשי ישיבות חשובים בחו"ל. הייתה אז הבנה שצריך "לפוצץ" את הסיפור דווקא בחו"ל. כאן בארץ שלט הפחד ללא מצרים. כל מי שאמר מילה שלא התיישרה עם הממסד - הוקע אל עמוד הקלון כ"עצניק". טאטאו אל מתחת לשטיח את כל אותם מאות ואלפי בחורים - חלקם הגדול מבני עדות המזרח - שסבלו על בשרם מהתעללויות הצבא. המחשבה הייתה שדווקא בחו"ל ניתן יהיה לדבר להיגיון, לשכנע בעובדות מוכחות ולפוגג את השקר הנורא, הבלתי אפשרי.

הכינוס המפורסם באולמי בראקליס היה תוצאה של התהליכים שהתחילו להתבשל אז. בשיאו של הסיפור, הגיע לידינו מידע קריטי שעשוי היה, כך נראה, להכריע את המערכה נגד השתקת השמד המתחולל. משפטים מפורשים שנאמרו מפיו של אחד מראשי הישיבות בהם הודה שקיימים סיבוכים קשים עם הצבא. באותו עיתוי הייתה חשיפת הנאמר עשויה להביא למהפך תודעתי חסר תקדים.

אחד מפעילי המאבק בציבור בני התורה, שהיה נוכח באותה פגישה, עמד לפרסם את

**באור
פני
מלך
העלם**

המידע. אנחנו עמדנו כנגדו וסירבנו, שהרי מדובר בנשמות של בחורים. פרסום המידע היה עלול לגרום נזק בלתי הפיך לאיגוד ולעצור את אחד מערוצי ההצלה הכי חשובים שלו. ברגע שהמידע הזה יפורסם, אותו גורם יפסיק לסייע לאיגוד, וללא ספק ינותק אחד מצינורות ההשפעה היעילים ביותר שהיו בידינו באותו זמן לעזור לבחורים.

אותו אחד תבע מאיתנו להכנס ולשטוח את השאלה קמי מרן ראש הישיבה. מרן ראש הישיבה האזין לדברים ומיד הגיב בסערת נפש "איך אפשר להשאיר את השקר???" איך אפשר להשאיר את השקר???" כך חזר וכפל כמה פעמים. העזתי פני ושאלתי "ראש הישיבה, יש פה נשמות של בחורים". והוא השיב בשאלה נוקבת "אז מה אתה מציע? להשאיר את השקר כך?" לא בא בחשבון. "אני לא חושב שזה זיקן!" הוא פסק.

המידע פורסם וחולל רעידת אדמה של ממש. התמונה השתנתה מהקצה אל הקצה, אך מדבריו של מרן ראש הישיבה לא נפל דבר ארצה". "נו" הוא פונה לרב שמואל תהילה, "אתה בעלים על המשך הסיפור, דבר".

"יומיים אחרי כן" מספר הרב תהילה "מצלצל הטלפון. על הקו אותו ראש ישיבה. אני רואה את המספר ונהיה לי רע. מה הולך להיות כאן? תקשיבו: "הייתה תקלה, הייתם אמורים להגיע לפגישה, כנראה הגיעו אנשים אחרים. הוציאו דברים החוצה וגרמו נזקים, אבל בכל אופן לך זה לא נוגע, אני מקווה שלא היה לך עוגמת נפש מזה שהפגישה שתכננת לא יצאה אל הפועל".

יש לכם דרך להסביר את השיחה הזו??? אני עוד לא הצלחתי לפענח את הפלא הזה עד עצם היום הזה.

והוא המשיך לעזור לנו!!! כאילו לא היה דבר!

הם מעוניינים בזה!

"ההיכרות שלו עם הציבור הספרדי ורבניו" מתאר הרב ניסים בוסו, "הייתה מפעימה ממש. בכלל, הוא ידע ושלט בכל פרט במערכה. פעם דיברנו על אחד מגדולי התורה הספרדים, הוא תינה את צערו בפני על השתלטותו ממאבק פעיל כנגד הגזירה, "פעם הוא היה קנאי, חשבתי שהוא יעמוד על המשמר, והיום - כל מה שועד הישיבות אומרים קדוש אצלו, הם הסבירו לו

דברי מרן ראש הישיבה זיע"א לפעילי איגוד בני התורה הספרדים בכינוס הפעילים הראשון בחודש אדר תשע"ו

ביבמות ההוא דברי תורה כתיב, רש"י אומר כמו שאדם מתקרב לתורה התורה שומרת עליו, מתקרבת אליו. התורה תגן עלינו להשאיר בהיכלי התורה, לחזק את היהדות, לא להיגרר אחרי שום דברים, בפה רך ובפה קשה, כמו שאמרנו.

בזכות זה יהיה פחות פיגועים, פחות צרות, יקרב את הגאולה השלמה. נזכה בקרוב, בניסן עתידים להגאל, צריכים לצפות כל רגע שיבא הגאולה, אף על פי שיתמהמה. וזה יקרב את הגאולה השלמה, ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר כי פי ד' דיבר, ויהיה הגאולה השלמה במהרה בימינו, אמן אמן אמן.

יישר כוחכם שבאתם להתחזק, תזכו לכל הברכות האמורות בתורה.

תחזקנה ידיכם, תחזקנה ידיכם, לשמור על גחלת היהדות, לפאר את מקור מחצבתכם, בעלי הייחוס הגדול מאד, מאברהם יצחק ויעקב עד גדולי ישראל, עד המשנה למלך והשער המלך, ועד הדור הזה.

שכולם יתחזקו, לדעת לעמוד על נפשנו, לחזק את ליבנו, להדבק בתורה הקדושה. ולשמור מכל משמר, לא להיגרר אחרי שום דבר. אנחנו צריכים לשמור, בלי הלב של ישראל, בלי הנשמה, בלי התורה אין שום קיום, זה כל קיומנו. וזה מחזק גם בגשמיות, כלל ישראל מאמינים באמונה שלמה.

תחזקנה ידיכם לעשות, להרבות כבוד שמים, להרחיב גבולי הקדושה. ועל ידי שאנחנו נתחזק, כמים הפנים אל הפנים, הגמרא אומרת

הרה"ג ר' שמואל תהילה שליט"א:
בהדרכות שונות שקיבלנו ממנו, ראינו שזה ממש
בנפשו שתהיה הסברה נאותה לציבור הספרדי.
מין ראש הישיבה הביע את שביעות רצונו
מהפעילות. לעיתים היה מעביר דרך תלמידיו
הערות שונות, המלצות והצעות, ששיקפו
התמצאות מדהימה בהלך הרוח הציבורי של
עולם התורה הספרדי לגווני-גווניו

הה"ג ר' שמואל
תהילה שליט"א
בהדרכות שונות
שקיבלנו ממנו,
ראינו שזה ממש
בנפשו שתהיה
הסברה נאותה
לציבור הספרדי.

ארבע שנים
להסתלקות
מין רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

ושאלתי לדעתו. לא אשכח את תשובתו: הוא תפס את ידי, נענע אותה בחוזקה. המילים שלו היו אש: "נכון, זה שיגעון! אבל העולם עומד על המשתגעים, על הדבר הזה צריך להשתגע!!!". יצאתי ממנו מחוזק.

ואני חייב להוסיף את המשך הסיפור: לאחר תקופת זמן העביר לנו מסר באמצעות תלמידו הגאון רבי יוסף פטרוף, שאם זה מכניס אותנו לחובות צריך לחשוב איך לפעול באופן אחר. "בדרך אגב יש לציין" אומר הרב ניסים בוסו, "שתמיד כשעלינו לראש הישיבה, לאחר שענה לשאלתנו היה אומר: "כדאי שתדברו גם עם ר' יוסף, הוא מבין בזה, הוא יוכל להאיר לכם את העיניים".

לוותר על תורה? חס ושלום!

"יש נקודה מאוד חשובה ועדינה בכל הנושא של פעילות ציבורית" מוסיף הרב ניסים בוסו. "הרי ר' שמואל השתמש באנשים הכי מבינים, שמטבע הדברים הם אלו שקשורים לדף הגמרא. אך אם במחוזות אחרים ראינו הוצאת אברכים לפעילות תורנית מכל סוג שהוא, כביטוי לזלזול ציני בערכו של לימוד, כרחוק מזרח ממערב ראינו את ההתייחסות של מרן ראש הישיבה לכל סוג של פעילות. לא לכל אחד התיר, לא בכל מקרה, וגם כשהתיר - באיזו רעדה התיר, ומשום נחיצות ודחיפות העניין.

מרן זי"ע אחז שמדובר בשעת השמד, כשזוממים לפגוע בלב של כלל ישראל, בהיכלי התורה. ואין אחד שיכול לומר 'שלום עלי נפשי' ולהישאר ספון בבית המדרש כאילו זה לא נוגע לו. הוא היה חוזר תמיד בשם מרן הגר"ח הלוי זי"ע, שמי שלא יודע לסגור את הגמרא כשצריך, הרי גם כשהיא פתוחה - היא סגורה...

בדידי הווא עובדה" מספר הרב ניסים בוסו "הייתי אז תלמיד ישיבה בישיבת 'מעלות התורה'. היה נוהג כזה שראש הישיבה קורא מפעם לפעם לבחורים לשיחה. כבר בתחילת דרכו של האיגוד, מתוך היכרות אישית עם מקרים של בחורים שכמעט נפלו לצבא, נכנסתי לפעילות. אבל השתדלתי בכל טצדקי להסתיר את העניין מראש הישיבה. התביישתי, פחדתי מתוכחתי, ומאידך הדברים בערו בי. והנה אני נקרא אל ראש הישיבה והוא מקדים ואומר לי "יישר כוח על כל מה שאתם עושים, חייבים לכם הרבה הכרת הטוב". לתומי, חשבתי שראש הישיבה מכון לטרח שלי בהעלאת השיחות של ליל שבת על הכתב. רק אחרי כמה פעמים תפסתי שהוא מתכוון לפעילות שלי באיגוד.

חלפו כמה חודשים, והנה הגיעה התוכחה ממנה חששתי. ראש הישיבה קרא לי ואמר: "לאברך, יש גדרים אחרים. אבל בחור - שזה לא יהיה פעילות קבועה בשום פנים". העזתי פנים ושאלתי "ואם מדובר בפרויקט חד פעמי, אבל כזה שבשביל לפעול כראוי אני לא אוכל אפילו לפתוח ספר משך כמה ימים?", ענה לי: "תשתדל ללמוד בכל זאת משהו", וכשאמרתי לו שאני יודע בעצמי שלא אצליח ללמוד כלל באותם ימים השיב: "נו, אין ברירה, אבל ויחזור לתלמודו". ושוב שאלתי על פעילות קבועה שאינה יכולה כרגע להיעשות ע"י אחרים, וראש הישיבה אמר "אם התועלת היא מאוד חשובה ואין אחר שיכול לעשות אז תעשה אתה".

הרב תהילה מתערב ומדייק: "גם כשמדובר באברכים, רבי שמואל לא הקל ראש כלל.

שחיך קודמים", כשכוונתו לכך שועד הישיבות הזהירו את אותו רב שאם הוא ימשיך לסייע להצלת בחורים זה יבא על חשבון תלמידי הישיבה שלו".

"אגב, אם נדרשנו לנושא של אותו ועד רשמי", מוסיף הרב צבי קוגל, "ראש הישיבה הבין הכל כבר בתחילת הדרך. ישבנו יחד באסיפה, ראשי הועדה, פעילי האיגוד ועוד כמה אנשים שפעלו בנושא הגיוס מטעם הישוב הישן. ישבנו יחד במטרה לגבש עמדה מול ועד הישיבות. הועלו טענות רבות על התנהלותו, וחשבו כיצד ניתן בכל אופן להשפיע מבפנים או מבחוץ כדי שיעשו את תפקידם. אז זה היה נראה שילוב של רשלנות, אטימות, גרירת רגליים ותמימות שגרמו להמוני בחורים למצוא את עצמם לבד בלי שום תמיכה. חשנו שהגיעו מים עד נפש. ישנו ארגון ממסדי שבידו המפתחות, ובשל רשלנותו אנחנו צריכים לקום ולפעול בכוחות עצמנו, לגייס משאבים ולפתור בעיות שיכלו שלא להיווצר כלל! לא הגיע הזמן שמשיהו ינער את הפקידות המוצבת שם, שיבצעו את תפקידם כנדרש מהם!?"

עיקרי הטענות הועלו על הכתב, והועברו לאחד מתלמידי ראש הישיבה. אותו תלמיד נכנס לראש הישיבה והראה לו את הדברים. ציפינו שנקבל עצה, אולי רעיון למי לפנות.... אך הוא שב אלינו נכלם וסיפר: ראש הישיבה הביט בי כאילו נשתבשה עלי דעתי: "זה כל הטענות שיש לך?" תמה "מה זאת אומרת? הם הרי מעוניינים בזה!!!". ההלם היה מוחלט. האמירה הזו נשמעה כמעט מופקעת. באותו זמן אף אחד עוד לא העלה על דעתו שהכול מערכת אחת, הדילים והמכסות נסגרים מתחת לשולחן והסחר-מכר בנשמות מתנהל כמו בשוק עבדים. האמירה של ראש הישיבה הייתה חידוש מרעיש. שוב נוכחנו לראות שהוא קורא את המפה בבהירות, כפי שאף אחד לא רואה: "הם מעוניינים בזה!".

צריך להשתגע על זה!

"האהבה שהיה נותן לפעילים הספרדים" נזכר הרב צבי קוגל, "בפעמים שעלינו לדרוש בעצתו, אין לתאר את האימה שהייתה לנו כשחיינו בתור, ומיד כשנכנסנו קיבל אותנו בכזה מאור פנים, שכל ההרגשה התהפכה בבת אחת. פעם ליויתי למעונו פעיל, יהודי יקר מ"עמך" שעזר לנו רבות. היו לו צרות אישיות, וכהוקרה לפעילותו ליויתי אותו לרבנים שונים. זה ממש החיה אותו ללכת מרב לרב ולקבל ברכה והשתתפות בצער. כשהגענו לראש הישיבה, הוא דיבר איתו 'בגובה העיניים' ככזו חביבות וידידות, ביקש ממנו 'תברך אותי', ונתן לו תחושה עילאית ממש".

"הרגשנו את האכפתיות שלו בכל פרט" מספר הרב בוסו, "יום אחד מגיע אלינו עסקן גדול של קהילת חסידי סאטמר. מגיע - ומניח על השולחן סכום כסף גדול. מה? מאיפה? אפילו לא ביקשנו. רק לאחר תקופה התברר לנו שאותו עסקן עלה לר' שמואל. וראש הישיבה אמר לו: יש ארגון חשוב שעוזר לספרדים. צריך לעזור להם, צריך לעזור להם... כמובן שלא עלה על דעתנו לבקש מראש הישיבה דבר כזה, ודווקא לכן, המחווה הזו כה חיממה את ליבנו".

"אם כבר דיברנו על כסף" מוסיף הרב קוגל, "אני נזכר בתקופה, שהיינו מעניקים מעטפת משפטית מלאה לכל בחור - כשאנחנו משלמים את כל ההוצאות המשפטיות. מדובר בהוצאות ענק, מה שהיווה מכת מחץ כלכלית לארגון. כך המשכנו לנהוג תקופה ארוכה, עד שהרגשנו שלא ניתן להמשיך יותר. עליתי לראש הישיבה

עריסתו של רבי

פרטים היסטוריים מאוצרו הטוב ובמחיצתו של ש"ב ומקורבו הרה"ג רבי מנדל אויערבאך שליט"א - אודות שנות ילדותו, נערותו וצעירותו של רבינו מרן זיע"א

בנימין סופר

כמה שנים הוא ייסד את ביהכ"נ קהל חסידים ושם הוא הנהיג שיתפללו בנוסח ספרד, אך אני – אמר רבי שלמה זלמן – כבר המשכתי לנהוג כפי שהנהיגני קודם.

בתמונות שנתרו מאותם ימים, ניתן להבחין בשממה מסביב. הכל היה מדבר. היו כמה בתים ערביים שקנו אותם מהם, ובכל שתי שורות של בתים היה בור מים צמוד שקיים עד היום שם בשערי חסד - ומזה חיו. כי הם היו כאמור מנותקים.

באופן טבעי מי שהיה חי בשערי חסד היה מנותק מכל ההווה הירושלמית. לא היה שם לא 'קנאים' ולא 'לא קנאים'. אחד מחשובי התושבים שם היה למשל הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זצ"ל, שאף רצה בכל מאודו את רבי שלמה זלמן כחתן לבתו. הוא התחיל, אגב, את המנהג שהשתרש בכלל ישראל עד עצם היום הזה של שירת הים בציבור בליל שביעי של פסח, ובשערי חסד הייתה זו הפעם הראשונה שקיימו מנהג זה של שירת הים ברוב עם. הוא הביא זאת עפ"י קבלה. שנים לאחר מכן בנו בסמיכות את 'בתי ברידא' ואת שכונות 'כנסת א' 'כנסת ב' 'כנסת ג' ו'בתי ראנד'. השכונה היחידה שהיתה כבר אז קיימת היא שכונת 'מין משה'.

לא בכדי בחר הסבא הרב פרוש זצ"ל לייסד את השכונה עם משפחות מופלאות ויחודיות, מסולתה ושמנה של ירושלים של מעלה. רק כך הוא ידע שתיבנה שכונה מקודשת, שעוד תוסיף קדושה על קדושת ירושלים, ותפיק מהיבדלותה את התועלת שניתן להפיק מכך - יצירת חומה מנזקי העולם החיצון, ובניית אופי והווי רוחני גבוה מעל גבוה.

אריות ותלמידי חכמים מופלגים יראי שמים עצומים התהלכו בסימטאותיה של שערי חסד. חבורות של גדולי ואדירי תורה מופלגים התאספו בבתי המדרשות. אזכיר מעט מהשמות שעולים בזכרוני כעת - הייתה קבוצת תלמידי חכמים שהבולטים שבהם היו הגאונים רבי שלום מנדלזון, רבי חיים מנחם מנדלזון, רבי יצחק פלקסר ורבי נתן לדרמן זצ"ל שהם היו קבוצת תלמידי רבי מאיר שפירא זצוק"ל מלובלין. היה את קבוצת ה"עובדים" הגאונים רבי בן ציון אפטער, רבי וועלוול חשין, רבי העשיל פרנקל רבי יו"ט זלוטניק זצ"ל, שברבות הימים נהפכו למשפיעים וצדיקים גדולים בחסידות ברסלב. האחרון אף הקים ויסד את בית הכנסת ברסלב בשערי חסד. וכן עוד ועוד תלמידי חכמים וגדולי תורה ויראה רבים וטובים.

ורבינו שמואל סבב בצילם של כולם, כולם. לאו כל מוחא סביל דא, אבל היו לו יכולות וכוחות נדירים שכל רואיו יעידוהו על כך - שקיבל ולמד מכולם את תורות ושיטות כולם. והוא היה מנעוריו גברא רבא עד למאוד, שיכול להכיל את כל השיטות ולירד לעומקם ואמיתתם של כל דרך

האוצרות הרבים שזכה לחצוב איש שיחנו, הרב הגאון רבי מענדל אויערבאך שליט"א, מקירבתו אל רבינו מרן זצוק"ל כל ימי חייו להבחל"ח - לא יסולאו בפז. זכינו ונוהג בנו טובת עין אופיינית, ושוב זוכים אנו לשאוב מלוא חופניים ולהתבשם מניחוחות ההוד אותם הוא אוצר בקרבו, לטובת קוראי מוסף הזכרון המיוחד של בטאון עולם התורה, במלאת ארבע שנים להסתלקות הענן.

לבקשתנו, ניאות רבי מנדל שליט"א להפנות זרקור ולסקור את שנות ילדותו ונערותו של רבינו זיע"א, כאשר גם בין אנשי ירושלים של מעלה, במעליו יתנכר נער והכל הכירו כי לגדולות ונצורות נועד.

בבן-דוד ואחיין קרוב, זכיתם להכיר את כל המשפחה הכבודה והסביבה בה גדל רבינו זיע"א...

חיוך של ערגה פושט על פני רבי מנדל. "דבר גדול שאלת, קודם כל יש להיכנס מעט לתחושות ההווי של אותם ימים בכלל, ושל שכונת שערי חסד דאז בפרט..."

"שערי חסד"

כידוע הסבא ר' שלמה זלמן פרוש זצ"ל יסד והקים את שכונת שערי חסד, וכן את גמ"ח שערי חסד הידוע. ברבות הימים בנו רבי אליהו פרוש זצ"ל הקים וייסד את העדה החרדית.

בניית שכונת שערי חסד באה כפתרון מבריק לתושבי ירושלים, על רקע שלטון התורכים בארץ ששלט על כל הקרקעות והיו מטלטלים את כולם אחת למספר שנים מדירה לדירה. גם העניות היתה קשה מאוד, וכך רכשו ויצרו שכונה

באור
פני
מלך
העלם

בעבודת ד'.

הייתה בו תופעה שאינה מצויה כמעט, כאשר ידע ולמד כל ספר קודש והכיר וידע תורת כולם ממש, עד כדי כך שכל תלמיד חכם וצדיק מצא עמו שפה משותפת וחידושים עמוקים בנגלה ובנסתר. לא פעם פגש תלמיד חכם שהוא צאצא של אחד מגדולי הדורות השונים, ומיד משמע יחסו היה מפלפל עימו בעומקא דשמעתא של אותו צדיק. וכן כל תלמיד חכם מצא בו שפה משותפת בכל תחום תורני שעסק בו, מברכות לעוקצין, מאורח חיים לחושן משפט, כל שו"ת וכל ביאור בתורה נביאים וכתובים, ספרי הגאון מוילנא ותלמידיו, ספרי המוסר וספרי החסידות של הבעש"ט ותלמידיו מכל הדורות. בנגלה ובנסתר, כל רז לא אניס ליה כפשוטו, בעמקות וידיעה מופלאה. כל התורה כולה ממש, כמנח בכיסיה.

כבר בילדותו היה חלק מחבורת תלמידי חכמים משערי חסד, כמו הגאון רבי משה יהושע לנדא זצ"ל ועוד, שהיו נוסעים למרנא החזו"א זיע"א שגילה לו גילויי חיבה נדירים. וכן בחבורת העובדים הצדיקים הנזכרים הנ"ל, וכלל תלמידי חכמים והצדיקים שהתהלכו ברחובותיה. קשר עצום וקרוב ממש היה לו עם מרן הגאון מטשעבין זיע"א, וראוי לקבוע לזה פרק לעצמו. וכן עם שאר גדולי ישראל שבאותו הדור, שממש הפליגו עליו גדולות ונצורות וראו בו שעדיו לגדולות.

בסמטאות של קדושה

המעשים ששמענו מרבינו שמואל זיע"א אודות תושבי שערי חסד, גדולתם וצדקותם, הם נוראים. אזכיר בזאת את חלקם, מה שעולה בזכרוני כעת.

הצדיק רבי מרדכי לייב קמינצקי זצ"ל היה גר בפאתי שערי חסד, ורבינו שמואל סיפר לי עליו שהוא היה יהודי שבכל זמן שהלך לישון, אם היה מתעורר היה משכים והולך מיד לבית הכנסת ללמוד. גם אם הוא ישן עשר דקות בלבד. באחת ההזדמנויות הוא סיפר לרבינו שכשהוא שירת כחייל בצבא הרוסי בצעירותו, לא פעם הם נרדמו וכשהם התעוררו הם אחזו את עצמם והבינו שהם מצויים עמוק בתוך מערכה... מזה הוא הבין והקיש גם לעבודת השי"ת - אתה חייל, נרדמת,

אתה בתוך מערכה. והוא תמיד היה הראשון בבית הכנסת. רבי שמואל מאוד התפעל ממעשה זה והיה מזכיר זאת בהתעוררות.

הגאון הרב שימשלביץ' זצ"ל היה אדם שחי עם יראה ופחד אלוקים נורא. פעם נכנסו למקווה וראוהו בחדר החיצוני יושב ורועד, היה זה ביום קיץ לוהט. מששאלוהו מדוע הינך רועד כך, אמר, הייתי במקווה ומישהו אמר שהמקווה חם, והחום הזה מזכיר לי את הגיהנום. המשפט הזה תפס אותי ואינו מרפה.

אני עצמי זוכר משנות ילדותי את האוירה היחודית, יראת שמים העצומה שהיתה מנת חלקם של תושבי שערי חסד. הגאון רבי אלעזר ענגל שליט"א זכה ללמוד כחברותא עם רבינו שמואל זיע"א בילדותו. אנו היינו שכנים שלהם. ואני זוכר שהוריו גילו לחרדתם שבחורה מבוגרת שכרה למגוריה את הדירה הסמוכה אליהם, והיא הלכה עם שרוולים קצרים עד המרפק. הם כל כך חרדו ממראה כזה עד כדי כך שיום אחד אבי ועוד שורה של נכבדי העם ירדו לגברת הזו ובקשו ממנה בתחנונים שתעזוב את השכונה, וכן הווה. האוירה בשכונה היתה קדושה מאוד. אוירה של יראת שמים ודקדוק ההלכה.

רבינו שמואל זיע"א היה מפליג בתיאוריו אודות אוירת חודש אלול בשערי חסד. אני זוכר זאת גם מילדותי בבית הכנסת, הרגשת שאפשר ממש לנסר את האוירה עם סכין, היה תחושה מוחשית של הכנה למשפט וחרדת הדין נוראה.

ובבין המצרים, הרגשת חורבן. ככלל, האוירה בשכונה היתה מאוד תורנית, משהו שלא מוכר וניתן לתיאור בתקופתנו כיום. בשכונה זו של גדולי תורה, גדולים וצדיקים, יראים ושלמים, צמח וגדל מרן בעל ה"דרכי שמואל" זיע"א.

בית מרן פוסק הדור הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל

בשנותיו הצעירות של רבינו, בנו בכורו של פוסק הדור מרן ר' שלמה זלמן זיע"א, לא היה להם כלום בבית - מלבד תורה ותורה. הסבא והסבתא רוחמקין הסירו מהגרש"ו את עול גידול הילדים, על מנת שיוכל לשקוד על דלתי תורתו. הם ראו באורו שזרח להאיר שמי העולם, וידעו להעריך ולהקריב למען זה. גיטתו של רבינו זיע"א, תבלחט"א הרבנית מלכה ברודיאנסקי

תליט"א סיפרה לי, שבילדותה הקשר היחיד עם האבא היה שהוא היה מלביש לנו את הנעליים והגרביים, ולא שעה למחאותיה של אמא שגם את זה רצתה לחסוך ממנו לבל יופרע בלימודו... כך היה חוזר איתנו ומספר על עשרה דורות מאדם עד נוח ומנח עד אברהם, זו הייתה השפה הילדותית ומה שדיברו בבוקר. זה היה השיג ושיח בילדות. וכן דברים המופיעים בנביאים, כשפוט השופטים ויהושע.

ר' שלמה זלמן היה כל כולו תורה והתמדה, וזה מה שרבינו ראה וינק מיומו הראשון עלי אדמות. רבינו זיע"א אמר לי פעם, "הדבר היחיד שראיתי בבית, זה תורה והתמדה".

בנוסף יש לציין שבשונה מהתחושה שהתאזרחה בלב רבים שלא ממש הכירו את מרן ר' שלמה זלמן, ודמותו מצטיירת בעיני רוחם כדמות אבהית סלחנית וחייכנית, כפי שהוא נראה בתמונות בערוב ימיו, האמת היתה שונה. היה אצלו תמיד תחושה של עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה. במיוחד בשנות צעירותו הוא היה לבת אש ממש. אמנם זקני תלמידי חכמים דעתם מתיישבת עליהם, אבל באותם שנים הוא היה לבת אש של קודש לד', רציני ובהחלט היה פחד להיות לידו... כעין מה שמתארים על הבריסקער רב. הוא היה נחמד מאוד תמיד מחד גיסא, אבל השיג ושיח שלו היה אך ורק בתורה בלבד. זה מה שספגו בבית.

רבינו זיע"א תיאר לי אודות שנות ילדותו, בעת שאביו היה לומד איתו וחוזר על דברים שלמדו, איך שזה היה מצב ותחושה של קבלת התורה. עם כל הנחמדות של האבא, היה פחד לידו לא לדעת ולא להשקיע את כל תמצית החיים בלימוד.

רבינו בילדותו היה במידה מסוימת בצידי הדרכים. מתמיד עצום, לעומת אחיו הגאון הגדול רבי אברהם דב זצ"ל שהיה מרכז הבית וכל אמרותיו היו כבר מילדות אמרי שפר, בהיותו מבריק וחד לשון, נואם בחסד עליון מילדות, דברן המשתף את הסביבה בדעותיו, גאון ובעל כשרון אדיר שכל דבר ידע לבטא בהגדרות חדות כתער, כמו שכולם ראו בשנים האחרונות, וכאמור הוא היה מרכז הבית. מאידך ר' שמואל טבעו היה שונה לחלוטין. הוא היה ביישן יותר ושקט. ישב ולמד ולמד ולא עניין אותו כל השיג ושיח בבית. בתור נער לא היה כ"כ מעורה ומעורב, ולא היה לו שיג ושיח בעולמו מלבד תורה והתמדה. כאמור באותם שנים כבר היה מקורב לתלמידי חכמים נשגבים מכל המגזרים, למד ועמד על כל השיטות השונות והספרים השונים היו שגורים על פיו בכל מקצועות התורה, ומכל הסגנונות מספרי חסידות וקבלה ומוסר עד לראשונים והאחרונים בבלי ירושלמי שו"ע וספרי ההלכה.

כל מכריו מנערותו וילדותו מעידים פה אחד על תשוקתו העזה וכסותו שהיתה מוטלת תדיר בין הגדולים, העובדים שבשכונת שערי חסד, תלמידי חכמים וצדיקים כמרנא הטיבינער רב זיע"א ושאר גדולי ירושלים של מעלה, ואף גדולי החסידים שהיו דרים בשכונה כאמור, ומכולם קיבל וינק. היה בעל מדרגה שכבר בגיל כל כך צעיר הם ראו בו שווה בין שווים המסוגל להכיל ולנסוק מעלה לפסגות הקדושות בהם הם חיו.

אני עוד זוכר שכשבאו ובישרו לסבתא רוחמקין, שהיתה כבר בערוב ימיה, על פתיחת הישיבה על ידי רבינו שמואל זיע"א, היא כבר לא שמעה טוב ושאלה בקול "ווער האט גיעפנט, ר' אברהם דב?"! (- מי פתח, ר' אברהם דב?...). אף משחזרו והבהירו לה שהמדובר בר' שמואל היא לא האמינה למשמע אוזניה, היאך השתקן הזה פותח ישיבה...

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מרן רבינו
הגר"ש
אויערבאך
זצוק"ל

חד בדרא בהעמדת תלמידים

לאחר נישואיו, בתור אברך צעיר כבר בחר בו האדמו"ר ר' מאיר'ל מאמשינוב זצוק"ל לכהן כר"מ בשיבה, מחמת ההיכרות וההערכה העצומה שרכש לו האדמו"ר, וכבר אז החל את מסכת הרבצת התורה שלו, שכידוע אין לה אח ורע. חושבני שהעמדת התלמידים שלו מעידה על אופיו עצמו, שהיה הוא חד בדרא בכל דבר וגם בהעמדת תלמידים - אין עוד ר'בה כה גדול שהעמיד כ"כ הרבה תלמידים מובהקים ממש גדולי תורה מופלגים המפארים את כותל המזרח מכל עדה וחוג, תלמידי חכמים עצומים, מהם ידועים יותר ומהם פחות, מהמפורסמים ביותר ראשי ישיבות ורמ"ם מרביצי תורה מופלגים לצד דיינים גדולי הוראה ויושבי על מדין, אדמו"רים לצד משפיעים וצדיקים, מקובלים לצד מרביצי תורה וצדיקים מופלגים בני עדות המזרח. כולם כולם כאחד תלמידים מובהקים של רבינו זיע"א, שרק הוא ידע להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

אחרי כן לקח אותו הנגיד ר' שלמה מוסאיוף זצ"ל לכהן בראשות הכולל שהקים, שנקרא בחייו על שמו כולל ש"ם. כל ימיו היה בקשר עצום עם גדולי התורה מעדות המזרח ועם גדולי המקובלים.

לאחר מכן המשיך את מסכת הרבצת התורה בישיבת איתרי, אחרי כן בישיבת קול תורה, עד שפתח את ישיבתו - ישיבת מעלות התורה.

ככל שנדבר ונשוח אודות רבינו, עדיין לא נקיף אפילו קצה גדלותו העצומה. נגלה מעט מקצתו וכולו לא נראה ולא נבין. אך זאת יהיה שכרנו איתנו, אם נשכיל מכל שיחה ושיחה להפיק את הנוגע אלינו, נקודות החיזוק שניתן להפיק מדמותו העצומה, שהייתה לנו לעיניים. במיוחד להשכיל להמשיך לצעוד בדרכו, להבין שהוא שראה השכיל וידע התווה לנו את הדרך הברורה בה נדבק, הדרך והמסורת אותה קיבל מרבותיו ומרבינו הגדול מרנא בעל האבי עזרי זיע"א שראה בו כלי קיבול להדריכו ולשתפו בהנהגת כלל ישראל ושמירת כרם ד' צ-בקות, ובדרך זו נצמד ונלך לטוב לנו כל הימים.

צריכים לנתק אותו בכוח מהגמרא. הלימוד היה אצלו בתשוקה עצומה, ואולי ניתן לומר כי אין בכך פלא אחרי שזה מה שהוא ראה בבית. כך הלך וגדל, עד כי גדל מאוד.

רבותיו

רבינו זיע"א חי במוחשיות את גדולי הדורות הקודמים, תמונותיהם שהיו תלויות בסוכתו לא היו תמונות גרידא אלא הם היו רבותיו, בתורתם דבק ובמשנתם יגע. הגאון, החתם סופר, החזון איש, האור שמח... הוא בנה את עצמו כשהדמות לחיקוי ללא ספק היה אביו זיע"א, והוא חי את זה כל ימיו.

מבחינת בניית קומתו הרוחנית הוא בנה את עצמו, ובמידה מסוימת אי אפשר להגיד עליו שהיה לו רב מובהק יותר מהוא לעצמו. אף אחד לא עיצב אותו ולא יכול לעצב דבר כזה. הוא למד, חקר והתעמק בכל ענין, למד כל נושא וניתב את עצמו מה לקרוב ומה לרחק. הוא למד אצל רבים רבים, וקיבל מכולם, מכל הגוונים. אבל באופיו הוא היה עצמאי. בד בבד, שימושה של תורה הוא עשה אצל כל הגדולים שרק היה שייך, הלך לכולם ממש וקיבל מהם, וכולם ראו בו כלי קיבול מהודר וראוי להנחילו את תורתם.

רבינו למד בבית אולפנא רבתי ישיבת עץ חיים, שם קנה וקיבל מכל הרבנים דשם, ובראשם מרן רבי איסר זלמן מלצר זיע"א. יחד עם זאת היה כאמור תלמיד ותיק וקרוב מאוד של רבים בנגלה ובנסתר.

הוא לא נתן לעצמו להיסחף בגלל כולם, היה צריך להבין כל דבר והיה מסוגל ובנוי לזה. הוא היה הולך לשיעורים בקבלה של הגאון רבי מרדכי שרעבי זצוק"ל. היה פעמים רבות אצל הגה"ק רבי ישראל אבוחצירא זצוק"ל ה"בבא סאלי". אני זוכר שהתלוויתי אליו בבואו להשתתף בשמחת השבע ברכות לתלמידו הרב אהרון הראל שליט"א נכדו של הבבא סאלי, אצל הרבנית יהודיוף הבת של הבבא סאלי ור' שמואל כה התרגש לבא לבית בתו של הבבא סאלי. שם הוא דיבר על הבבא סאלי בכזו יראת הרוממות, ואז ראיתי כמה הבבא סאלי תפס אצלו מקום והוא הכירו היטב.

ושם אשה גדולה - משפחת פקשר

הגאון רבי פנחס אליעזר פקשר זצ"ל היה אדם אמיד, מחסידיו הקרובים ביותר של האדמו"ר רבי דוד מלעלוב זצוק"ל, אשר ביקש מר' פנחס אליעזר ללמוד סופרות על מנת ללכת עם תפילין שנכתבו דווקא על ידו, כיוון שהחזיק מאוד משמירת העיניים שלו ושמירת המוח שלו.

בישיבת חברון היה קבוצה של בני עליה מחסידיו של ר' דוד מלעלוב, שנשלחו על ידו ללמוד כל השבוע בישיבת חברון שבחברון, ור' פנחס אליעזר היה מבני עליה אלו, יחד עם הגה"צ רבי דוד יונגרייז וכן עוד חברותא קדישתא שלמדו כל השבוע בקדושה ובטהרה. כך מעיד על עצמו רבי פנחס אליעזר זצ"ל בכתבים שכתב, וגם רבינו זיע"א הפליג בשבח מגילה שקיבל מחמיו שנכתבה בהידור ובקדושה.

לבנו לקח לחתן את אבי מורי, הגאון רבי רפאל דוד אויערבאך זצ"ל, ולאחר ארבע שנים הציע אבא את אחיינו, רבינו זיע"א, לשידוך עבור בתו השניה של חותנו.

נקל להבין כי מדובר היה בשידוך מתאים ומיוחד. פה איתי - מצטעפות עיניו של ר' מנדל - הראש ישיבה זצוק"ל ישב פעמיים וכתב את ההספד על הרבנית אשת חבר ע"ה, ואמר לי "אשתי היתה חברותא שלי בעבודת השם, איך האב גשטיגען פון איר אסאך (-התגדלתי ממנה הרבה)". כל התלמידים ראו וידעו את ההערכה העצומה ששררה ביניהם ואת מידותיה התרומיות ועזרתה בקודש לעבודת הקודש של רבינו זיע"א. הוא הכיר לה טובה נצחית, המעמדים הגדולים ומשאות החיזוק המרוממים ביום היארצייט של הרבנית זכורים לכל, וכן כל מוסד וכל מפעל שהוקם בנשיאותו דאג להנציח את זכרה. כך ניתנו למוסדות ומפעלים רבים שמה של הרבנית ע"ה - דרכי רחל, עטרת רחל, ברכת רחל וכו'. רבינו הרגיש כלפיה הכרת הטוב עצומה.

הגאון רבי אלעזר ענגל שליט"א, שהוא ת"ח עצום חסיד ברסלב, היה חברותא וידיד אמת של רבינו זיע"א באותם שנים. הוא סיפר לי על ההתמדה הנוראית של ר' שמואל שהיה לפלא אף באותם שנים. לא היה שייך לדבר איתו על כלום חוץ מלימוד, וכדי שיאכל או יעשה משהו היו

**באור
פני
מלך
העלם**

ראש הישיבה

ותיקי התלמידים מכניסים אותנו בשיח נדיר לפנינו מהפרגוד, אל מעמד השיעור הסגור, ונוגעים בקצה המטה בדמותו של "ראש הישיבה"

נ. רוטנברג

ערב יום השנה הרביעי, עלינו לישיבת מעלות התורה ונועדנו עם ותיקי תלמידי הישיבה. הגאונים: רבי שמחה נחום גינזבורג שליט"א, רבי בנימין רובינשטיין שליט"א, רבי דניאל סויסה שליט"א ורבי יצחק דויטש שליט"א. בני שיחנו ספונים בין כתלי הישיבה כבר עשרות שנים וזכו להתקרב ולהתחמם לאישו הגדולה של מרן זי"ע.

האמת ניתנת להיאמר, כי מלכתחילה תכננו לאסוף אל כלינו סיפורים אישיים נוסח 'בדידי הווא עובדה' מאלו שזכו להיות קרובים באופן מיוחד למרן זי"ע רבות בשנים. אולם אנשי שיחנו בחרו לשים את היכרותם העמוקה והסיפורים המופלאים להם נחשפו בקרן זוית, כשהם עמלים להגדיר ולבאר את שגב קומתו של ראש הישיבה, שמעל לכל תפקיד ותואר אחר היה נושא התפקיד הקדוש "ראש הישיבה".

בראש ובראשונה, מעל הכול ולפני הכול - רבי שמואל היה "הראש ישיבה"! כך הוא תפס את תפקידו, על זה הוא מסר את עצמו. כל היתר היה מבחינתו טפל ונוסף. ראה ראינו כיצד במערכות גורליות לעתיד העם, היה משליך הכול מאחוריו - שיעור!!! נכנס לסדר כשלפני דלתו ממתינים עשרות אנשים בעניינים דחופים, אבל הישיבה, הישיבה!

"ישיבת מעלות התורה הוקמה בצלמו ובדמותו של מרן ראש הישיבה זי"ע, עם מושגי עמל ושיקועות נוראים, במושגים קמאיים המוכרים מעולם הישיבות של פעם".

וכך, אפופים ברצון בוער לתאר ולהטעים, יוצאים בני שיחנו להיאבק עם המילים הגשמיות, הדלות מידי מכדי להכיל רשמי מציאות נעלה שלא מעלמא הדין. מנסים לתמלל למילים כתובות את האש שבערה - ועודנה בוערת - בישיבת מעלות התורה.

בפתח בית המדרש

כשאנו מבקשים מאנשי שיחנו לספר על צעדיהם הראשונים בישיבת מעלות התורה וראשית היכרותם עם ראש הישיבה, פורצים זכרונות כמוסים אפופי רגש.

"כבר אמו"ר הגאון רבי אשר זליג רובינשטיין זצ"ל" מספר הג"ר בנימין שליט"א, "היה קשור וכרוך בהערצה גדולה אחר ראש הישיבה, ותדיר סיפר איך לאחר תקופה שהכיר את רה"י, הביא לפניו את אביו. ראש הישיבה התחיל לשבח בפניו את בנו, הלא הוא אמו"ר. סבי נענה למולו והחל לספר על מעלת אבותיו שאביו היה אדם גדול. משכך, פנה ראש הישיבה לאבי ואמר לו: 'אם כך, היה עליך להיראות יותר טוב...' לאחר שנים זכיתי אף אני להתקרב לראש הישיבה ואף ללמוד עימו בחברותא משך כמה שנים. וברוח הסיפור הזה ניתן לומר שמי שגדל ונשם את רבינו הגדול, ניתן לומר עליו שצריך הוא להיראות יותר טוב".

הג"ר שמחה נחום שליט"א פותח לנו צוהר מעומק רגשותיו: את שמעו של ראש הישיבה שמעתי כבר כשהייתי תלמיד בישיבת ליקווד בארה"ב, לפני כשלושים שנה. שם הכרתי בחור שהפליא אותי במושגיו הגבוהים. הסתכלתי עליו בהערצה: שש עשרה שעות לימוד ביום! בשקיעות עצומה ומתוך ידיעה עצומה במרחבי התורה. כשנודע לי שהוא אחד מתלמידי "מעלות התורה" ביקשתי להגיע ולהתבשר מזיו תורתו של הרב'ה, מי שגידל גידולים מופלאים שכאלו. זכיתי והגעתי לישיבה בשנת תש"ן, ומיד עם בואי חשתי שפה זה לאמיתה של תורה בכל המובנים. שאני זוכה ללמוד אצל אחד מגאוני הדורות. התביעות שלו היו נוראות ופשוטות בה בעת. הוא היה תובע מאיתנו לדעת ש"ס, אבל לחיות בשמחה עצומה "עם כזה רמב"ן - איך אתה לא בשמחה?! "היה תמה.

הג"ר יצחק שליט"א נזכר: תחילת כניסתי לבית המדרש הייתה כשבאתי להיבחן אצל ראש הישיבה. כמובן שלא היה מקום וזמן מוגדרים לעניין זה, אלא הגעתי לישיבה בשעת סדר מוסר. מיד עם כניסתי להיכל בית המדרש, נדהמתי לחזות בסדר המוסר שהיה מעמד שלא נראה כמוהו בשום מקום תורה. בני הישיבה יושבים כל אחד עם עצמו בלימוד בקול חרישי, וראש הישיבה היה מהלך בין הלומדים וקולו נשמע בבואו אל הקודש ומעורר אצל כל אחד רגשי קודש להתרומם ולשוב ולהתקרב אל השי"ת. ובתוך כל ה'גילו ברעדה' ניגשתי, בחור צעיר, לענק שבענקים. לא ידעתי איך אפתח פי ותיכף הראש ישיבה פותח 'נו, אתה אח של ר' אברהם?' ושאל בחביבות 'האם אתה כמוהו?' עוד לא הכרתי את חריפות השפה וחשבתי לתומי שהוא מתכוון להעניק לי תחושה טובה של היכרות, עניתי בחיוב. ראש הישיבה חיך ואמר "אולי יותר ממנו?... " לא היה אצלו סתם דיבור של דא והא. כל מילה הייתה מכוונת. הוא רצה כאן לרמוז לי שיש ממני ציפיות גבוהות יותר, ומאידך הכול פתוח ומעשי יקרבוני... עוד טרם עיכלתי את רגעי ההיכרות, והמבחן החל. "מה לומדים אצלכם בישיבה?" התעניין ראש הישיבה, "בבא בתרא" עניתי, ומיד החל ליבי נוקש בקרבי. בתקופה האחרונה התעכבתי עם החברותא בסוגיית ברירה שאין עיקרה במסכת בבא בתרא. עוד אני מהפך בדעתי האם לומר שאני לומד "ברירה" והנה ראש הישיבה בחכמה עצומה פונה אלי ואומר לי: "מסתמא אתה לומד גם דברים שלא לומדים בישיבה". נדהמתי. חשתי שאני כספר הפתוח לפניו, ובעומק תבונתו אי אפשר להסתיר ממנו דבר. ואכן כל זמן שזכינו לחסות בצילו ראינו את גודל חכמתו כי תורת אלוהיו בליבו וליבו לב העם ומוחו דבוק בחכמה

העליונה, וכאשר נכנסו אצלו להיוועץ או לברר עניין מסוים, בתחילה לא היה פתחון פה מרוב אימה ויראה, אך כמעט לא היה צורך לדבר כי הוא הבין הכל מעצמו".

ראש הישיבה לא תבע דרגות, הוא תבע את החיים בעצמם!

מספר הג"ר בנימין שליט"א: "אני נזכר שתקופה קצרה אחר שנכנסתי לישיבה דיברתי עם ראש הישיבה בלימוד. הוא הזכיר רמב"ם בזבחים, כשראה שאיני מכיר את הרמב"ם, שאלני בתמיהה עצומה: זבחים עוד לא למדת?! מאידך, במבט מבחוץ ניתן לחשוב שראש הישיבה בתביעותיו היה נוהג מנהג "זרוק מרה בתלמידים" ולא היא. התחושה הייתה שהוא מדבר איתנו בגובה העיניים, בצורה טבעית ואמיתית, בלי זיוף ובלי "משחקים", כדבר איש אל רעהו, כאדם אל אדם. ומתוך המקום הזה של קרבה ורעות התפלא עד עמקי נפשו איך בכלל אפשר להחמיץ דבר כזה, אז מה בכלל עושים בחיים, אם עוד לא למדו זבחים?! רק לחדד, באותו פרק זמן עוד לא הגעתי לשנת העשרים.

את ההנהגה המזוקקת הזו הכירו כלל הציבור בשנים מאוחרות יותר, כאשר ההשגחה העליונה הציבה אותו בראש הציבור. ומעולם לא תבע "דרגות" אלא את הדברים הפשוטים ביותר, שכל ילד אמור להבין מעצמו באופן טבעי. לנו, תלמידיו, הנחיל שצורת החיים הפשוטה וההגיגית ביותר, היא לדעת ש"ס, לחיות עם בורא עולם בדבקות וכל זה בלי להחזיק טיבואת לנפשיה כלל וכלל. כך הוא חי, והטבעיות הזו הוקרנה סביבו באופן כזה שחשנו שאם לא ננהג כך, ניחשב למשונים. זה היה מקור הדחף האדיר שהניע את צמיחתם של תלמידי הישיבה.

ראש הישיבה השרה סביבו אווירה מדורות עברו. המושגים הנעלים שעליהם שמענו מעולם הישיבות של פעם היו אצלו לא כשיחות התעוררות ורעיונות נעלים, אלא כדבר כה טבעי, עד שהתביישנו להסתפק בפחות מזה. וזו הייתה השאיפה והמטרה של כל תלמידי הישיבה להתחבר ולהיות חלק מצורת החיים הטבעית הזו. מסיבה זו ראו בישיבה תופעה מופלאה של לא אחד ולא שניים אלא עשרות עשרות - ובמשך השנים גם מאות - צורבי מרבנן שגדלו באופן בלתי מצוי כלל, וחיו במושגים אחרים. הסיבה הייתה שהם נשמו אוויר אחר לגמרי".

הג"ר דניאל מגדיר: "כל צורת החינוך של ראש הישיבה בכלל לא היה ל'דרגות' אלא לצורת אדם. הוא העמיד את הדברים באופן שזו ההתחלה של צורת אדם. איך אפשר להתבטל?! איך אפשר לזלזל בדברים העומדים ברומו של עולם? איך

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
ממן רבינו
הגר"ש
אויערבאך
זצוק"ל

המדרש וממילא מי רואה אותו עולה ואינו עולה עימו וכך נשתרש בישיבה שלאחר השתתפות בשמחות מבני החבורה מתחזקים בלימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז.

וכזו הייתה ההנהגה בכל זמן ועת. לא היה זמן שפטור בטענת "אונס" מלימוד התורה. בחג השבועות בבוקר אחרי לילה של משמר, היו נשארים בבית המדרש, שהרי ראש הישיבה נשאר ללמוד בעוז ותעצומות, ואף מי שהיה נאלץ לישון, היה ראש הישיבה דואג שיתעוררו ויחזרו לתלמודם אחרי שעתיים, שהרי 'איך אפשר בשבועות להעביר את עיצומו של יום בשינה?', וכך גם היה בסליחות, שאחרי הסליחות ראש הישיבה היה נשאר ללמוד בבית המדרש כאשר באמנה איתו שלא לבטל לילות המקודשים בשינה, וכך נוצר מצב שהרבה נשארו ללמוד. וביום הכיפורים לאחר צאת היום הקדוש, כשהיה ראש הישיבה מתגבר והולך מחיל אל חיל בלימוד, ואף לשאר הבחורים היה כפשוט להישאר לאחר מעריב ללמוד מסכת יומא.

עד כאן" מסכם הג"ר יצחק שליט"א, "דיברנו מענייני הזמנים, שהמאורעות המתחדשים בסיבת הזמן לא היו סיבה לפטור חס ושלום מלימוד התורה, באהבתה תשגה תמיד. ויותר מכך, ראש הישיבה חינך והרגיל שאין תירוצים בלימוד. כגון העניין שרגילים ללמוד בדוקא בחברותא. אמנם ראש הישיבה היה רואה מעלה יתרה בלימוד חברותא, וידוע ומפורסם שהיה שוקד על תקנת תלמידיו ומזווג חברותות, והיו פעמים שהפריד בין הדבקים כשראה שאינם מיישרים זה את זה כראוי, אולם עם כל זה חינך שאם אין חברותא - לומדים לא פחות, ואף יותר.

וכן באכילה, שהיה דואג שבחורים יאכלו כראוי ופעמים שהיה טורח ומשלם מעצמו כשהיה צורך, אבל חס ושלום להיות כבול לאכילה. הבחינו קורת רוח על פניו כשראה בחור שלא מיהר לאכול, ובימי תעניות כשלא אוכלים, פשוט היה שאפשר ללמוד יותר, והיה נשאר עם ציבור גדול ללמוד אחר מנחה בימי תענית בבית המדרש. וכן שינה, שפעמים שהיה שולח בחורים לישון, אבל אם כבר לא ישנים מאיזה טעם שהוא - פשוט שלומדים בלי שינה, ולאחר ליל משמר מגיעים ללמוד כרגיל. והיו ממופלגי תלמידיו שבהתאם לתכונות נפשם ועוז רוחם לא נתנו

במוסרו תורה לדורות אחריו. להורות אמיתה של תורה בניגעת שורשה ויסודה, לטחון הררי הרים לדך אין נבדק, יעלה הרים ירד בקעות, לעשות העקוב למישור, מדבר צייה לאגם מוצא מים, להגיה חשכים לנוהגות כדכד נחלי אורה. לפשפש למשמש - ברצוא ושוב, דברי תורה כחדשים, בעיון אחר עיון, 'אולי - שמא - דילמא' יימצא כחוט השערה עוד נופך אורה נופך סברא, להעמיד דבר על בוריו להושיבו על מכוננו, להיותה ערוכה ושמורה בפתחי לבבו, מיושרים נוכח עיניו".

ודוק במילים אלו, כי הן הן היסוד, אבן השתייה עליה הושתת הכול: בעמל אין סוף, באהבה אין סוף.

מכאן, מהנקודה הזו, נבעו המעלות הייחודיות שהפכו את ישיבת מעלות התורה למה שזכתה להיות ולהנחיל: השיעור היה עמל. עמל נורא במסירה, ועמל עצום בשמיעה ובקבלה. עמל במושגים הגבוהים ביותר של התמדה עצומה, שפשטו בין תלמידי הישיבה. עמל בסדרים הממושכים שעשו להם שם בהיכלי התורה. עמל גם בטהרת הלב ובנקיות.

אבל צריך להבין עוד יותר מזה, מוסיף הג"ר בנימין שליט"א, ראש הישיבה חי את המושגים הנוראים האלו בפשטות. הוא חי עימנו יחד כשווה בין שווים, ודיבר על אותן מעלות קמאיות ונשגבות, מעלות התורה, בתביעה נוקבת ופשוטה. משל אם אינך אווזו שם אתה "לא בפרשה". אפילו לא התחלת.

אין טענת 'אונס' בלימוד התורה

כל צורת הישיבה הושתתה על דרגות רמות, שהכניסו את התלמידים למציאות אחרת לגמרי. מעיד הג"ר דניאל שליט"א בתיאור מרגש ומפעים: מגיל צעיר זכיתי לחסות בצילו של רבנו הגדול. כבר בחודש אלול הראשון נגלה בפני מחזה מפעים. ראש הישיבה יושב והוגה בתורה יומם ולילה, כפשוטו, ללא הפוגה, בעמל עצום ונורא. דרך החינוך והנהגת הישיבה הייתה בשאיפה למושגים גבוהים. מושג פשוט היה בישיבה שאין "סיום" לשום סדר. אין בנמצא ספרה בשעון שכאשר המחוגים נושקים אליה יש להתרומם מהספסל ולסגור את הגמרא. זה הרי החיים עצמם!!! היעלה על הדעת?! ואם כך בימים, בלילות שנבראו לגרסה, על אחת כמה וכמה. כל אחד לפי כוחו עד השעות הקטנות של הלילה. גם לארוחות לא היה פרק זמן קבוע. כל אחד מסיים ארוחתו וחוזר לתלמודו ללא מושגי חברה או אפילו לחץ חברתי המקובל בהיכלי תורה. ראש הישיבה עצמו היה אומר שלפעמים צריך את זה, אבל בקרבתו של איש האלוקים הכל קיבל מושגים ופרופורציות אחרות, והאווירה הייתה שקיעות ועמל לשמה, כפשוטו.

הג"ר יצחק שליט"א נזכר: כשבועיים לאחר שהגעתי לישיבה, בירר אצלי ראש הישיבה מדוע איני מגיע לחתונות של בחורים. 'מה עם נושא בעול?' התרעם. התפלאתי עד מאוד, משום שכרגיל דעתו של ראש ישיבה היא על צביון הישיבה ולכן התוכחה היא לרוב על נושאים כלליים המשפיעים על המצב הציבורי בישיבה. וכאן ראש הישיבה תובע את תועלתם וכבודם של יחידים מתוך הישיבה. אך עד מהרה למדתי שהשתתפות בחתונות היא 'עבודה' בפני עצמה, שאין בה פגיעה ח"ו בסדרי הישיבה. כיוון שתמיד לאחר חתונות היה ראש הישיבה עולה לבית

ניתן להעלות על הדעת להשאיר סוגיה 'באמצע' בלי לעמול עד כלות כל הכוחות עד שהרמב"ן יבהיק באורו? זו הרי ההתחלה!"

הג"ר יצחק שליט"א: במשך השנים הגדרתי לעצמי ששיבת מעלות התורה אינה מורכבת מ"רב התופס ישיבה" ומבחורים, כאשר הדיסטנס ביניהם ברור. לא ולא. ראש הישיבה הרי הוא כאחד מבני החבורה. ויחד אנחנו לומדים ומתייגעים בתורת ד'. ראש הישיבה חי והחדיר שצורת החיים שלו היא הפשוטה והבסיסית. וכי אפשר בכלל לחיות אחרת?! והרגשה פשוטה הייתה לכל בני הישיבה שעליהם לתפוס באילן החיים ולחיות כפי שמדגים ומחנך ראש הישיבה. זאת על אף שמרגע שדרכו רגליו של תלמיד הישיבה על מפתנה, הבחין שראש הישיבה הינו גאון כחד מן הקדמונים שכל רז לא אניס ליה ומי יכילנו בעומק ורוחב תורתו ודביקותו, וככל שעבר הזמן גדלה הכרתו בדרגותיו הנוראות של ראש הישיבה, עם כל זאת ההרגשה הייתה שלא שייך פחות מזה! זה הכיוון בו צריך לפעול ולהשיג, כל אחד כמה שיגיע.

סוד גדלותם של תלמידיו שקיימו בעצמם מי יתן כל עם ד' נביאים. כך פגשתי בישיבה דרגות שלא ניתן היה למצוא בשום מקום אחר. כמו למשל אותו בחור שהגיע מרקע לא ישיבתי. כשאני הכרתיו, למד בבא בתרא כבר למעלה ממאה פעמים! ולא, הוא לא הוסיף לכך שום סימן קריאה. הוא אמר שזה היה פשוט לו שעליו לדעת את התורה כמו ראש הישיבה.

"ראש הישיבה גופא היה שש ושמח במעלות תלמידיו" מתאר הג"ר בנימין שליט"א "כל תלמיד היכן שנמצא, היה מתמלא שמחה מכל התקדמות ותוספת מעלה. בה בעת יכול היה לשמוח בתלמיד שנמצא בתקופה קשה שהיום הצליח להתפלל טוב יותר, ובתלמיד אחר מעיין עצום שהגיע לעומק ברור יותר ברמב"ן.

זכורני מעשה, שבעת לימודי מסכת ב"ק, למדתי חברותא עם אחד מבני חו"ל, והלה חפץ למצוא ידיעות ברחבי הש"ס הנוגעות לסוגיה אותה למדנו. ניגשנו לשאול את הגאון רבי יוסף שליט"א, שהחל למנות כמה וכמה מקומות מכל סוגיות הש"ס ועשה כל התורה כמרקחה. מאוחר יותר, נכנסתי ללמוד עם ראש הישיבה וכידוע בין בני הישיבה, שהיה ענין של קורת רוח לספר לראש הישיבה על העניין שקרוי "ר' יוסף". הצגתי בפניו את הנידון והתשובה, והוא שומע ומוסיף, שומע וכולו אומר קורת רוח עצומה".

בעמל אין סוף, באהבה אין סוף

הג"ר דניאל שליט"א מגדיר: אמת, היה היקף עצום בכל סוגיות התורה, ראינו מחזות אלוקים של דבקות עצומה, של כישרונות אדירים המנוצלים במלואם - אבל דרך הלימוד הייתה "עמל". לא רק לומר סברות או לחפש קושיות מרעישות בסוגיה. אלא לעמול ולעמול עד מעבר לכלות הכוחות. לשבר את הגוף ולשעבד את כל כוחות הנפש. עד שהיו הדברים מאירים ושמחים כנתינתן מסיני.

כבר העיד תלמידו כבנו ראש הישיבה הגאון רבי יוסף פטרוף שליט"א (בהקדמתו לס' "דרכי שמואל") על דרך לימודו: "ביום הגדול והנורא הזה הבאנו מצוץ נופת דבש גויילי אש להבה יוקדת אשר העלה וערך בעמל אין סוף, באהבה אין סוף, דקה מן הדקה קטורת זכה לפני ולפנים מלוא חפניו גחלי איש בעמדו לפני ד'

באור פני מלך העלם

שינה לעיניהם והמיתו עצמם בהיכלה של תורה חודשים ושנים בלי לעלות על יצועם".

המלמד תורה לעמו ישראל

יש נקודה שלא מספיק מוכרת בציבור. מציע הג"ר בנימין שליט"א, הכל יודעים על גדולתו העצומה בתורה, גאונות, עמקות, ושליטה עצומה בכל חלקי התורה. אנחנו חיינו את ה"ראש ישיבה". זה מה שהוא היה. הוא רתם את גאונותו הנוראה וההיקף העצום של ידיעותיו - להיות ראש ישיבה, להנחיל תורה, להעמיד מקום תורה בשלמות, עם צורת הישיבה כפי שנמסרה מדור דור. ארבעים שנה מסר שיעורים ב"נשים נזיקין" בעמקות ובחיות נפלאה, כשאין צורך לומר שלא חזר על שיעור פעמיים, גם לא לאחר שנים. ועוד נרחיב במעמד השיעור שהיה כתורה מסיני. ביחס לגדולתו העצומה והרחבות הגדולה של ידיעותיו, מעיר הג"ר יצחק שליט"א, יש בכך משום חידוש שראה את פסגת המעלה בהעמדת תלמידים ברוח הישיבות, בעוד שיכול היה להעמיק ולכבוש בלי מיצרים בכל רחבי התורה, רחבה מצוותך מאוד.

אולם היא הנותנת, שדווקא הנהגתו זו פותחת שער להבין תוקף קדושת צורת הישיבה כפי שנוצקה בידי מצוי ארץ. וכידוע כמה העריך מרן הרב שך את גדולתו של רבנו בהעמדת תלמידים, ופעל בכל עוז כדי להעמיד ולהחזיק בידו ישיבה בכל השלמות, תוך פנייה ותחנונים לנדיבי ארץ שיתמכו בידו להוציא הרעיון מן הכח אל הפועל. זאת משום שאחז את מסירותו העצומה וצמידותו המוחלטת של ראש הישיבה לצורת הישיבה, וכוחותיו האדירים שניתנו לו מן שמיא לפעול להעמיד תלמידים מובהקים וגדולי תורה בדרך המסורה, כפי שאכן ראינו במשך השנים.

הג"ר בנימין שליט"א מציין: ראש הישיבה נהג בהפלגת הכבוד כלפי מרנא רבנו חיים הלוי, אבי כל תופשי תורה, בו ראה את מחולל שיטת הלימוד הישיבתית. והיה חוזר ומתבטא "מפיו אנו חיים". ופעם התבטא באוזניו על צוואת הרידב"ז שנתפרסם אז שכתב "ע"ד הלימוד שנהגו בו באחרונה... לא טוב הם עושים וכו'" ואמר על

כך שכבר נתקבל חידושי הגר"ח והוא רבן של ישראל. ופעם אף הוסיף שעמלי התורה צריכים לנהוג בגר"ח הלוי כבוד, מדין כבוד רבו המובהק! ואכן למי שדקדק בדבריו של ראש הישיבה, נקל היה להבחין שמדי כתבו להשיג על מה שכתוב בחידושי הגר"ח (גם בסטנסיל) היה מדבר בעדינות ומעולם לא שלל בחריפות. זאת למרות שלא אחת היה משיג על דבריו אחר הקדמה והתנצלות, שברמב"ם זה לא כתוב, וזה לא נכנס בדברי הרמב"ם ועוד, ורק לאחר הקדמה זו היה מציע את ביאורו על הרמב"ם באופן שנראה לו פשוט יותר.

ואם כבר נגענו בנושא זה, ראש הישיבה היה לומד את דברי הגר"ח בעמל וביגיעה. נפוץ לראות כאלו שלומדים "שטיקל ר' חיים" כביכול מדובר באיזה שטיקל תורה חרית, שניתן לומר כך ליישב דברי הרמב"ם. אך ראש הישיבה היה עמל ומעמיק ומעיין בדבריו טובא, והאם באמת יש מקום לבאר כך את שיטת הרמב"ם, לפי מה שכתב קודם או אחר כך, ובשאר מקומות, ולפי מה שניכר היטב מהצורה ומהסגנון שהרמב"ם נוהג לכתוב.

כמפורסם, אצל ראש הישיבה תפס עניין מיוחד נושא ה"רחבות". כי אף, אמנם ראש הישיבה לרוב גאונותו יכול היה למצוא בגמרות הישיבתיות עצמן נושאים חדשים וסוגיות שלא דרכה בהן רגל. אולם הוא היה משקיע ובונה את רוב שיעוריו על אותן סוגיות ונושאים בהם עסקו כל גדולי ראשי הישיבות.

כל זה היה בסדר "עיון" בו הקפיד בתכלית על צורת וסגנון הישיבה. בסדר "בקיאות" הייתה עבודה אחרת. ידוע שרה"י היה מייעץ לעיתים ללמוד בסדר ב' את המסכת הנלמדת בהספק של שני דף ליום, כדי לחוות את הגמרא הנלמדת גם באופן של בקיאות, ברחבות הדעת.

ראש הישיבה אחז שפעמים רבות לומדים ניגשים לסוגיה כשהם "חסומים". הם מחכים להגיע לתוספות הידוע או לרש"י המפורסם ושם לומר את ה"סברא". הוא חינך לפתוח את כלי הנפש להכיל את המתק והשגב של "רחבה מצוותך מאוד". רחבות משמעה לגשת לדף הגמרא ולהתמתק על כל מילה, לפתוח את הנפש לרווחה לקבל מכל מילה ומילה שפע קודש של הבנות, דיוקים, ידיעות חדשות. להיפתח לחידושים נפלאים לאין סוף הספונים במילות הגמרא, בפירושי הרש"י, בתוספות הפחות מוכרים. זו הרחבות שהפכה לסמל ההיכר הייחודי של תלמידי ראש הישיבה לדורותיהם, המטבע שטבע ראש הישיבה בדמות דיוקנו, ומוניטין יצא לו בעולם.

"קרבתו לפני הר סיני"

ואחרי כל היריעה הנכבדה שנאמרה עד כה, התחושה בחדר היא שעדיין לב העניין לא נאמר. ובכל זאת, אנשי שיחי נרתעים, הולכים סחור סחור וחוששים לגשת את הקודש. מיהו זה אשר יהיו להגשים למילים את המעמד הגדול והקדוש, מעמד השיעור? לאחר שתיקה, תולים הם את עיניהם בג"ר בנימין רובינשטיין, מוטיקי התלמידים ומי שזכה ללמוד בחברותא עם ראש הישיבה משך רבות בשנים. הג"ר בנימין שליט"א בורר את מילותיו בזהירות וביראה, והנוכחים בחדר עושים אוזנם כאפרכסת. האווירה מסמיכה ונעשית מתוחה וכבדה. מדברים כאן על עניינים ברומו של עולם. הנקודה הפנימית ביותר, המעמד הנעלה ביותר שכל מאפיניו תורה הם, ולימוד הם צריכים.

"מעמד השיעור היה מעמד נורא. ההרגשה הייתה "אילו קירבנו לפני הר סיני". עצם ההשתתפות בשיעור הייתה זכיה מיוחדת, להיות שותפים במעמד הנחלת התורה של ראש הישיבה. הוא ניגש באימה וביראה, בכובד ראש נורא בבואו ללמד תורה לעמו ישראל. היה אורך זמן להתרגל לנוסח ולמושגים, כדי שניתן יהיה בכלל לבוא בשעריו של השיעור ולהבינו.

רק לשבר את האוזן באיזה כובד ראש ואימה התייחס לשיעור, צריך להבין שלא היה מהלך של "שיעור קבוע" שנמסר בזמנים ידועים מראש. כשלעצמו, לא היה מוסר "שיעור פתיחה". הרי הציבור צריך להיכנס לעניינים, ללמוד גפ"ת ולהכיר את הסוגיה. איך הוא יכול להתחיל "למכור" את התורה שלו מיד בראשית הזמן? הוא היה ממתיך כמה ימים מראשית הזמן, אך בשנים האחרונות היה מתחשב בציבור שרוצה לשמוע ועל פי רוב ביום השלישי כבר מסר שיעור.

גם באמצע הזמן, המהלך היה שאין לדעת מתי יהיה שיעור, הכל לפי העניין. אחד מן הבחורים החשובים היה ניגש ומברר האם יהיה שיעור. ראש הישיבה היה מברר היכן הבחורים אוחזים, מה למדו. ורק כאשר השתכנע שבשלה העת והציבור מוכן לקבל, היו מתחילות ההכנות לשיעור. האווירה הייתה משתנה בבת אחת. ראש הישיבה היה צועד הלך וחוזר כמה פעמים תוך שהוא מתפלל ברחש שפתותיו "יהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל", לבש את חליפתו וניגש לומר את השיעור. היו פעמים שקודם השיעור היה מבקש ברכה מת"ח מופלגים מיושבי בבית המדרש.

סיפרו שבשנים מוקדמות יותר היה טובל במקווה קודם השיעור. אולי אז ייתכן שהסדר היה אחרת. בכל אופן בתקופתי כך היה הסדר. ומובן שעד שראש הישיבה החל למסור את השיעור, המתח הגיע לשיא וכל החושים היו דבוקים וצמודים למוצא פיו. היה בחינה של עוף לא פרח וציפור לא צוות. דומיה מוחלטת. לא היה מושג להוציא הגה מהפה בשעת השיעור.

השיעור היה מרכז הנושא אצל ראש הישיבה. אחרים שידעוהו מרחוק יכולים לציין נושאים כאלו ואחרים שהיו מרכז חיותו. אנחנו ראינו, בעינינו ראינו את הנושא היחיד שבו ראה את עיקר העיקרים: השיעור. הוא ואין בלתו.

במסירת השיעור השקיע את כל כוחותיו. הוא ראה בשיעור את ההודמנות שלו ללמד ולהנחיל תורה, עם כל המשמעות העמוקה של המושג "מסירת תורה". ועם כל הגדרים הנלווים לזה לפרטי פרטיהם. לפיכך, תלמידים שהיו משקיעים ומעמיקים בשיעור וקלטו את עומק דבריו, היו מקבלים ממנו הערכה גדולה במיוחד כיוון שבהם היה רואה את התלמידים שלו.

"מסיבה זו" מעיר הג"ר יצחק שליט"א "הקפיד שבשיעור ישתתפו אך ורק תלמידי הישיבה והיה מעשה שבאו ב' תלמידי חכמים ממקום אחר להשתתף בשיעור. וראש הישיבה בעדינותו רמז להם שצריך ללמוד בישיבה. ופעם אחת נכחתי כשאחד שאל אותו על דבריו בשיעור, מיד שאל אותו ראש הישיבה "הא מנא לך?" ענה אותו אחד שראה בהעתקות השיעורים שנדפסו, ומיד אמר ראש הישיבה "מי התיר לך להסתכל בזה? זה מיועד רק ללומדי הישיבה". לאלו ששאלוהו האם אפשר למסור למבקשים דבר ד' משיעוריו הנדפסים, לא היה ניחא לו בזה.

הנהגה זו שהיא חריגה בעולם הישיבות נבעה מהאופי של מעמד השיעור, כפי שציין ר' בנימין "אילו קרבנו לפני הר סיני" זה לא היה מסירה בעלמא. "אנא נפשי כתיבת יחיבת", הוא נתן את

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מן רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

נפשו על השיעור, לא את השיעור מסר, אלא את עצמו, את כל כולו הוא מסר לתלמידים, להורותם דברי אלוקים חיים”

”מעמד השיעור היה מעל הזמן” מגדיר הג”ר בנימין שליט”א. אמנם בחיי הגרש”ז, כיוון שהיה מגיע למנחה היה ראש הישיבה מקפיד מאוד לסיים בזמן, אך לאחר הסתלקותו של הגרש”ז פרצו מעיינותיו בלי גבול וקצבה, ולאחר השיעור היו מתעכבים עוד לדבר על השיעור, כשגם זה יכול היה להימשך עד שענה לאחרון השואלים.

”לאחר השיעור היה גם כן מעמד בפני עצמו” נוטל שוב הג”ר יצחק שליט”א את חוט השיחה ”היו ניגשים אליו לשוחח איתו על השיעור ולשואלו על דבריו. זה היה זמן נורא. אם בכל זמן אחר היה הארת פנים לכל אחד ואחד לפי מצבו בהתחשב כל המכלול. יש כאלו שהגיעו מארץ רחוקה, מסובלים בצרות או מסובבים בשמחות וטרדות וכל כיוצא בזה מענייני התלמידים אשר ראש הישיבה נשא על לוח ליבו כאב רחמן והמתיק פניו לשאת עימם בעול, אבל מה נורא היה המחזה שבשעת השיעור היה בחינה של ”יקוב הדין את ההר” בלי משוא פנים. מי שהיה מדבר כמו שצריך וניכר שהבין את הנקודה, היה זוכה ממנו לקרבה יתירה בגילוי חביבות, ומי שניכר שלא הבין כראוי - היה מתעלם ממנו ולא היה שייך בזה ”ויתורים” או ”התחשבות”, כאן מדברים בתורה עצמה, בעיקר החיים! זו הייתה בחינה של ”הגבל את העם וקידשתו” כל אחד ראוי להתקרב אך ורק כפי כמה שתופס בתורה. זו הייתה הנהגתו הנוראה בשעת השיעור, אשר הפילה עלינו אימה ורעדה”

מים שאין להם סוף

”כפי שציינתי”, מוסיף הג”ר בנימין שליט”א, ”בתחילת הדרך היה קשה להבינו ולהשיג את לשונו - ומכאן ואילך ”יערב לכם” כדבש למתוק. בתחילת דרכי בישיבה, כשעוד לא הצלחתי ליהנות די הצורך ממתק שיעוריו, החמצתי שיעור אחד. חשבתי לתומי ממראה פניו של ראש הישיבה שהיה מרוכז כולו ובוער באש התורה, שלבטח לא יבחין שאני, תלמיד צעיר שזה עתה הגיע לישיבה, לא נוכח בשיעור.

איך נכשלתי...מיד לאחר השיעור שלח לקרוא לי ”היכן היית?” תבע לדעת. ענית לו שעדיין אני לא נמצא בתוך הסוגיה כמו שצריך ולכן נעדרתי. לא אשכח את הנזיפה הנוראה והתוכחה הגלויה שקיבלתי ממנו. ”לקרוא עיתון אתה יכול, בשביל זה אתה לא צריך להיות בסוגיה” נוף בי בחריפות ”כשיש חשק ורצון נכנסים מיד לעניין! זה רק עניין של רצון!!!” פסק. הייתי מופתע מאוד מחדות ההבנה ומהיחס המופלג לשיעור, שלא הורגלתי לשמוע כמוהו במקומות תורה אחרים, ולא בדומה לו. זה המקום להדגיש, שתוכחותיו של רבנו לתלמידים שכידוע היה זורק בהם מרה ללא משוא פנים, החדירו רעדה וישרו עקמומיות. אין צורך לציין שמאז לא נעדרתי מהשיעורים.

אבל בכך לא תם הסיפור: לאחר תקופה דיברנו בלימוד על הסוגיה הנלמדת. הוא הבחין שלא תפסתי כהוגן את עומק דבריו בשיעורו, אך הפטיר לעברי: ”נו, העיקר שלומדים”. אז כבר תפסתי איך צריך לדבר ומחיתי ”העיקר שלומדים? צריך להבין את השיעור” ראש הישיבה חייד לעברי וניכר שנהנה.

הג”ר בנימין שליט”א מתרכז ובורר את מילותיו, בניסיון להגדיר ולתאר את מהלך השיעור: ”עיקר השיעור היה בדברי הראשונים בסוגיה, מה דעת הראשונים, ואיפה יש משהו

מחודש. החתירה הייתה לבאר ולהבין את דברי הראשונים והגמרא. הגישמאק וההנאה הגדולה שלו היה לבאר את הרמב”ן על מכונו. אמנם כשהיה נצרך להביא ידיעות ממרחבי התלמוד, היה מביא שורה של מראי מקומות ראשונים ואחרונים בבקיאות מבהילה, אך עשה זאת כבדרך אגב, ומפטיר ’זה כבר ידוע’... בכך החדיר שלא שזה עיקר העניין להיכנס לידיעות.

כשהיה מזכיר את גדולי האחרונים, היה מתבונן היטב בדבריהם ולעיתים היה חולק עליהם באימה וביראה ’כאילו בעל השמועה עומד כנגדו’. ובמאמר המוסגר נציין שבמוחו הכביר הכיר וידע היטב את קורותיהם ומעשיהם של רבותינו האחרונים והיה מספר מהם הרבה בהזדמנויות שונות כשהוא מחיה את דמותם. וניכר היה בשעת השיעור שהוא חי את הימצאם כנגדו בזמן שחולק עליהם בזהירות ובחרדה ”לעניות דעתי הקלושה והרטושה” כלשונו. אך לא נמנע מלחלוק, כדרכה של תורה.

השיעורים היו קשורים פעמים רבות אלו באלו, כשהיה מתחיל את השיעור הבא במקום שנפסק השיעור הקודם, ופותח במילים ’אחזנו בדברי הרשב”א’. ומבאר ומקשה שוב, פעמים מראה בדרך אחרת, ופעמים משלים נושאים נוספים שנותרו מהשיעור הקודם, ופעמים מזכיר שאלות שנשאלו בבית המדרש (לעיתים בשם אומרם) וכך הלך וטרח בעמל נפשו לבאר הראשונים בתוך מהלך הגמרא, כשלפעמים היה תר אחר נפקא מיניה עד כדי הלכה למעשה לו יצוייר שיהיה כך או כך, כדי להעמיד את הסוגיה על בוריה בדרך של ”לאסוקי שמעתתא אליבא הלכתא”.

”תורתו הייתה כמים שאין להם סוף” מתאר הג”ר יצחק שליט”א ”בשעת השיעור הרגשנו שהוא מתאים את עצמו לכלי הקיבול של התלמידים, שלא כפי דרגתו. בשנים קדמוניות היה מצוי שנהג למסור ג’ שיעורים בשבוע, וכל שיעור היה שעתיים או יותר. לא אחת, השיעור היה כאילו נקטע באמצעו, כי השומעים כבר לא יכלו להכיל את עומק הדברים והיה כבר בחינה של ’אמירה לגבוה’... גם מה שנאמר, היו יחידים בלבד שהבינו לפרטי פרטים. היה צריך לעקוב אחר סדר הדברים מה הביא קודם, רש”י, או תוספות ושאר ראשונים, הכל היה מכוון. ולעיתים חזר בשיעור על ראשון מסוים, והיה צריך לירד לסוף דעתו מה התכוון בזה. בשמיעה בעלמא נראה היה שסתם כך חזר, ובעיון נוסף נגלה אור חדש, שבראשון זה טמון הבנה עמוקה במהלך הדברים.

”אכן” מוסיף הג”ר דניאל שליט”א ”השיעור דרש את כל הכוחות, וגם לאחריו בסדרים הבאים היו עמלים להבין וללכן את דבריו. היו בחורים שחזרו על השיעור לאחרים, ובדיבוק חברים היו עמלים להבין טוב יותר עוד הבנה, עוד הארה בעומק כוונתו של ראש הישיבה, והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני”.

”על בשרי חוויתי” מעיר הג”ר יצחק שליט”א, שבתקופה שכתבתי את שיעורי ראש הישיבה, רק מה שסיימתי לכתוב באותו יום, נדפס ויצא לציבור, ומה שהתעכב אפילו עוד יום אחד, כבר לא יצא לעולם. כיוון שנתעוררתי בכל רגע לעוד עניין שלא שמתי לב או שלא דייקתי בהבנת הדברים, וניתן היה לדייק ולמשמש בדברים לאין סוף, בחינת ’אין אדם עומד על דעת רבו עד מ’ שנה’. וכן היה אצל שאר התלמידים הגדולים ממני בחכמה, שככל שהתעכב יותר, התברר ש’העיקר חסר מן הספר’ ומה שהבינו עד כה בערך טיפה מן הים לעומת העומק והרוחב של

השיעור.

למעשה, כמעט ניתן לומר שהיה מקום מצד ראש הישיבה לקפידא כלפי כותבי השיעורים, אולם הוא ברוב טובו היה מכיר טובה לכותבים. ונפשי תהמה להיזכר בליל יום הקדוש יום הכיפורים כשראש הישיבה אפוף כולו בחרדת קדושת היום וראשו מגיע השמימה, בעוברו ליד מקומי אחר מעריב, הרים ידיו הקדושות בברכה מרובה ואמר: איני יודע במה אכיר לך טובה על השיעורים. הג”ר יצחק שליט”א משתתק, ניכר שהזיכרונות מציפים אותו ברגשות עזים.

גבוה מעל גבוה

השיעור היה המעמד המרכזי בישיבה. מגדיר הג”ר בנימין שליט”א, אז התרכזו כולם סביב לראש הישיבה לשמוע דברי אלוקים חיים. אמנם למדו בישיבה אברכים מופלגים ביותר, שלמדו נושאים שונים בש”ס, אך גם בנקודת השילוב בין בחורים לאברכים, ויחד עם המומחיות המופלגת של ראש הישיבה לגדל ולבנות אברכים, היה מובן שהישיבה היא העיקר. השיעור היה עצם הלז, וזה היה מחזה מיוחד שעל אף שהיו כאלו שהמסכת הנלמדת בישיבה לא הייתה עיקר עיסוקם, אך היה פשוט שמשתתפים בשיעור.

והיה מקום בראש להניח ב’ תפילין.

ככלל, מעיר הג”ר דניאל שליט”א, לא היה קיום לכולל האברכים בפני עצמו, כמוסד עצמי עם חבורות ומסגרות אחרות, אלא הכל סביב לישיבה ולשיעור.

”אני נזכר כעת במעשה יוצא דופן, שיש בו כדי להגדיר עד כמה תפס השיעור מקום מרכזי בכל עבודת חייו של ראש הישיבה” פותח הג”ר יצחק שליט”א ”זה היה בשלהי עש”ת, אחרי סדרה של שמונה שיעורים בסוגיה של ”בל תאחר”. השיעור היה בנוי כבר בניינים על גבי בניינים ועומק לפנים מעומק. ולאחר השיעור ניגש לראש הישיבה אחד מחשובי התלמידים שהיה מעמיק גדול בשיעורים, והעיר שאולי אפשר להסביר את הרמב”ם גם אחרת. ראש הישיבה האזין ועשה רושם שהוא לא אהב את השאלה. אחרי שמונה שיעורים לבוא ולומר אחרת ממה שהוכרח? הקושיה הזו כאבה לו באמת.

מוצאי יום כיפור, עבר התלמיד על פניו לברכת א גוט יאהר. ראש הישיבה לאחר הצום והתפילות, לאחר הטהרה הנפלאה והתפילות שמי ישרון, אווזו בידו, חכה רגע. לאחר שעברו כולם לפניו, פנה לתלמיד ואמר לו: ”קודם לך תאכל משהו” המובן היה שראש הישיבה רוצה לדבר איתו בעניין מסוים, אבל עד שחזר התלמיד מטעימה כלשהי, כבר התחיל סדר מוצאי היום הקדוש אצל רבנו. כידוע, מיד במוצאי היום הקדוש, לפעמים עוד לפני שנדמו הדי התפילות, היה מגיע תלמידו הגאון רבי יוסף פטרוף, ללימוד הקבוע של מסכת סוכה. כבר לא היה שייך לגשת לראש הישיבה.

בחול המועד סוכות אחד מתלמידי ראש הישיבה ערך שמחת אירוסין בסוכתו של רבנו, אותו תלמיד נכח במקום. עם תום השמחה, כשראש הישיבה התרומם ממקומו, ניגש אליו התלמיד לאחל לו מזל טוב וגוט מועד. ראש הישיבה תפס בידו ואמר לו ”בקשר למה ששאלת...שב, תשב”. התיישבו שניהם. סביב מחותנים, אורחים, שיירי שמחה והמולה, וראש הישיבה מתחיל להעמיק עימו ברצוא ושוב בעומק הסוגיה שוב מתחילה, ואם נפרש כך את הרמב”ם מה נרווית, ואם נפרש אחרת מה יוצא מזה.... שוב ושוב בעומק דקות העניינים משך

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מן רבינו
הגר"ש
אויערבאך
זצוק"ל

ומן הצד השני, אף בני הישיבה עצמם התייחדו במעלה זו של רחבות בתורה. על אף שהלימוד היה בתוך בית מדרש גדול והומה, כל אחד בתורה דיליה בתחושה של "נברא האדם יחידי", כל אחד נכנס עם כל החושים לסוגיה, כשעיקר העמל אינו רק לחשבן את הסוגיה ושיטות הראשונים, אלא שהגמרא ודברי הראשונים יתיישבו על הלב, וכל חושי הנפש יתבשמו ויאירו מהבהירות. האדם והתורה, כך חניכה "מעלות התורה", חד הם. כל החושים צריכים להתבטא ולהיכנס בתוך התורה, לטעום ולחיות את עומק הדברים.

ארבע שנים מאז העלות הענן מעל למשכנו. אולם רוחו חיה וקיימת. "מה זרעו בחיים - אף הוא בחיים" וכל כמה שזרעו, הלא הם בני ישיבתו הרמה אשר תרגל על זרועותיו חיים במעלה הגדולה אשר הנחילנו, מתקיים בנו "אף הוא בחיים".

על אף כל מה שעברנו בארבע השנים האחרונות, מציין הג"ר בנימין שליט"א, האווירה נותרה כשהייתה, ללא פגימת ציפורן. הישיבה ממשיכה בכל עוז, התורה והמוסר באים יחד מרועה אחד, וראשי הישיבה תלמידיו גדולים אהוביו כבניו, נותנים כל כולם למען בני הישיבה. באותה הרוח שיצק אבינו רוענו, מתוך התבטלות גמורה בלי כבוד ושררה, ומתוך גבהות הדעת, בדעה בינה והשכל.

ראש הישיבה תמיד היה אומר, אומר הג"ר דניאל שליט"א ברגש, שאין הוא מחדש אלא תפקידו הוא לשמור מכל משמר. וזכינו שגדולי תלמידיו שלא סרו מן האהל, לקחו על עצמם להמשיך בכל עוז ולשמור מכל משמר. וכאן בישיבה הקדושה כל דבריו שמסר נפשו להעמידם עודם חיים וקיימים. מגיעים לישיבה כל העת בחורים צעירים בני עליה. הולך וצומח כאן דור חדש שלא זכה לשמוע את גחלי האש היוצאים מפיו של ראש הישיבה - אך מתחמם לאורו. כל המושגים שהנחיל שגורים בפייהם באופן טבעי, ורוחו של רבנו חופפת על בני הישיבה. וכל הרואה את המחזה הנפלא הזה, חש שיש בכך נחת רוח לרבינו הגדול שמסר נפשו על מקום תורה זה, וזוכה לראות פרות ובני בנים שקועים בתורה ברום המעלה. ויהי רצון שכך ימשיך עד ביאת גואל צדק".

אפשר אחרת?"

המסרים שהנחיל היו נחקקים בלב, מחדירים בושה לא לאחוז לכה"פ במשהו במדרגות האלו. זאת מלבד עצם דמותו שגילם דמות של עבד האלוקים בכל ישותו. תפילתו שבכל יום הייתה מחזה אלוקים של התפשטות הגשמיות. כל מי שנכח בתפילתו נסחף לעולם טמיר של התחדשות הבריאה כולה. עד היום מלווה אותי תפילתו הזכה כשהיה משמש כש"ץ בתפילת מוסף בשבתות ובימים טובים, ובדביקות נוראה יוצא מפיו "כבודו מלא עולם" כשכולו מתרפק על בוראו.

לאחר פת שחרית התחיל הסדר, וראש הישיבה היה מתחיל את לימודו במתיקות ובחשק עצום. אשרי עין ראתה מהו עמל התורה בטרתתה. כל צורת החיים במחיצתו רוממה אותנו לעולם אחר לגמרי, וכשתמצי לומר זה היה עיקר החינוך.

אולם יחד עם זאת, היה ראש הישיבה מחנך דגול, שהיה מפליא באיזון כוחות הנפש. הוא היה תופס בנימין הדקין כשערה כל סטיה אצל תלמיד. פעם ראה שרציתי לעזור לאדם מסוים, ויעץ לי: אם אתה לא יכול - אל תיכנס לזה. פעם אחרת אמר: היצר רוצה שיעשו דברים טובים, העיקר לא ללמוד. כל פעם היה המוסר השכל קולע אל השערה ולא יחטיא, לנגיעות ולרגשות עדינים בעומק הנפש שהתלמיד בעצמו לא הייתי מודע אליהם. באופן טבעי במשך הזמן החושים היו מתחדדים כיצד להרגיש את השני, ואיך לעודד, מתי לעזור ומתי לא. מה עיקר ומה טפל, להאיר ערפל היצר ותחבולותיו.

"מרגלא בפומיה של ראש הישיבה" מוסיף הג"ר יצחק שליט"א "מאן יחידים - רבנן, הוא היה מוכיח כל אחד בתור יחיד, והיה בונה את קומתו הרוחנית של כל יחיד בתורה, ביראה ובמידות, כל אחד בפני עצמו, כפי כוחותיו ודרגתו, באופן לא מצוי כלל".

"אולי ניתן להגדיר, שזו היא הנקודה העיקרית של הישיבה" מוסיף הג"ר דניאל שליט"א בכובד ראש, "האמירה הזו 'מאן יחידים - רבנן' היא אבן השתיה בכל ההתייחסות. בתביעה מכל יחיד לפי אופיו ודרגתו, ובעמל של כל יחיד ויחיד. ראש הישיבה, יחד עם ההקפדה היתרה על צורת הישיבה בכל דקדוקיה, חנך ועיצב כל תלמיד לפי כוחותיו המיוחדים וכיוונו להשלים ולגדל את קומתו שלו.

שעה ארוכה, עד שהסוגיה התחוורה והתלבנה כראוי. יובן, זה מה שתפס את מחשבותיו במוצאי היום הקדוש, וליווה אותו בימי ההכנה הטרודים של סוכות. רבות יודעים על עבודת הקודש הנשגבה של ראש הישיבה בימים הנוראים - אבל מעבר לכל אלו, גבוה מעל גבוה - היה מעמד השיעור, על כל הנלווה אליו.

הג"ר בנימין שליט"א מוסיף אמירה מצמררת: "בזמן הפיגועים בירושלים, אירע פיגוע ביום השיעור. כשנודע לראש הישיבה על כך, בירר וחקר שאכן זה לא אירע בזמן השיעור. וניכר היה שהוא בטוח שלא ייתכן במציאות שיאירע אסון נורא שכזה בירושלים בזמן מסירת השיעור! בשעת מעשה לא התבוננו עד כמה הדברים נוראים, והוא עצמו מעולם לא דיבר על כך במפורש. אבל הוא עם כל קדושתו ודבקותו בתורה פשוט היה לו שתורה מגנא ומצלא בחוש ממש!

"נר אלוקים טרם יכבה, בחצי השנה האחרונה המהלך היה לא טבעי" קולו של הג"ר יצחק שליט"א רווי געגועים "אותו חורף זכור לטוב, בו נתעלו בני התורה לגבוה מעל גבוה בקומתם הרוחנית במסירות נפשם של עשרות בני העליה שנעצרו ואלפי בני התורה שהרעישו עולם ומלואו בעוד רבינו עומד עליהם, ולאחר ל' יום עד סוף החורף התחילו להשתחרר בני העליה, והיה פשוט שצריך לקבלם בכבוד ויקר. אף אחד בציבור לא חלם ממצבו של ראש הישיבה. הנהיגו שראש הישיבה עומד למסור התורה בשיעור לבני הישיבה יקדימו ויעשו לפני כל שיעור קבלת פנים, וכך הוה. אנשים נשים וטף היו מתאספים לפני חצות היום ומיגו דזכו בני הישיבה לשיעור זכו בני העליה למעמד קבלת פנים. אולם אם נתעכב מעמד קבלת הפנים עד שעה שהשיעור היה אמור להתחיל, כבר היה נשמע קולו של ראש הישיבה פותח בשיעור. ובעוד כולם עומדים שם, וההמולה רבה, היה שוקע ברגע כמימריה באמירת השיעור בריכוז וברעדה וכל המתרחש סביב לא נוגע לו כלל וכלל.

מאן יחידים - רבנן

"יש נושא מרכזי שעדיין לא נגענו בו" אומר הג"ר דניאל שליט"א, "והוא דרך החינוך הייחודית של הישיבה. צריך להבין שיישיבת מעלות התורה הייתה מושג מיוחד של "משפחה". החינוך נעשה כרב לתלמיד וכאב לבן, משך כל שעות היממה ובכל ימות השנה. ימי חול ושבת, מועדים וזמנים - כולם מקשה אחת של חינוך והעמדת צורת חיים בעולם מרום.

ראש הישיבה מסר שיחות, ואלו שיחות הוא מסר! קרוב לשלושים שנה שמענו ממנו שיעורים ושיחות, כשהוא חוזר ושונה את אותן תביעות במתק ובחום, אך בכל פעם חשנו תשוקה חדשה לשמוע עוד ועוד, כדי הדברים היו חיים וקיימים דברי אלוקים חיים. וכן בשיעורים, עוד מחזור לימוד, ושוב, והדברים שמחים ומאירים וערבים על שומעיהם ככלה חדשה.

אך מעבר לשיחות ולשיעורים, הוא בעצמו הקרין וחינך בעצם מהותו. כל דיבורו היה צריך לימוד, בכל נושא ועניין. הוא היה מופלא בקנייני תורה וזכה לדברים הרבה, והדרגות הגדולות שחי בהן היו עבורו כדבר פשוט. כל מה שחינך היה באופן שזו רק ההתחלה של צורת אדם, הרי איך אפשר להתבטל? איך אפשר לזלזל בדברים העומדים ברומו של עולם, לא לייקר כל דבר רוחני? איך אפשר לחיות חיי עולם ולא להיות שרוי בשמחה? הכל היה במהלך של "איך בכלל

באור פני מלך

ארבע שנים בלי אב ורועה • שיחת זכרון יחודית עם תלמיד רבינו, הגאון רבי עמי גורן שליט"א, עובדות והנהגות "כְּמִשְׁמֵרוֹת נְטוּעִים בְּעֵלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מֵרַעַה אֶחָד"

איי"ש ימיני

לא בכל יום נופלת לידינו זכייה כזו, במחיצתו של תלמיד ותיק, שינק עשרות בשנים מתורת רבינו מרן זיע"א, ואשר דמותו של רבינו כמו חיה וקיימת מתוך השיחה המרוממת – אותה מבקש לפתוח הגאון רבי עמי גורן שליט"א בדברים מרטיטים על החסרון העמוק שמורגש מזה ארבע שנים:

"כתוב בנביא, שלפני שאליהו עלה בסערה לשמים, אלישע הגיע לבית א-ל ובני הנביאים שאלו אותו, הידעת כי היום לוקח ד' את אדונך מעל ראשך. והוא אמר לכן כן ידעתי החשו. אחר כך הגיע אלישע ליריחו, וגם שם בני הנביאים שואלים אותו, הידעת כי היום לוקח ד' את אדונך מעל ראשך, והוא אמר להם ידעתי. והשאלה עולה מאליה, וכי מה חשבו הם, בני הנביאים, הרי אלישע היה גדול לאין ערוך מהם, ואם הם ידעו ברוח הקודש שאליהו מסתלק, איך עלה על דעתם שאלישע לא ידע?

מביאים בשם האר"י הקודש (והגאון המלבי"ם מביאו בקיצור נמרץ על המקום בשם חכמי האמת) שכל ההשפעה של כל הנביאים וכל הדור הייתה דרך אליהו, והקרוב קרוב קודם, וכל מי שקרוב הוא קודם לשפע ואחרון להרגיש את הסתלקות והתמעטות השפע. וכמו שהנשמה של האדם מסתלקת אזי קודם כל האיברים הרחוקים מהלב מרגישים את זה, היינו קודם באצבעות, ברגליים, ואחר כך מה שמתקרב יותר ללב מרגיש יותר לבסוף. וכך הוא העניין שבני הנביאים אמרו לאלישע, אנחנו הרגשנו מיד שאליהו מסתלק כיון שאנו רחוקים, אבל האם אתה לגדול מעלתך וקורבתך גם כן כבר הרגשת, היינו האם כבר הגיעה אליך ההרגשה הזאת שמתחילה להפסק שפעת אליהו. ולזה אלישע ענה להם ידעתי, דהיינו כבר הגיע החסרון עד אלי. ומוסיפים לבאר שזה כמו אמת המים, שממלאת את הבור, שאם היא הולכת ומתייבשת, הרי הבור הקרוב מתרוקן אחרון.

המציאות היא שכל כלל ישראל הרגיש את החסרון הגדול והנפלא הזה שהשפיע על כולם. אבל זה מחד גיסא, כי מאידך גיסא יש בחינה ש'מרחוק ה' נראה לי'. יש בחינה שאדרבא כשמסתלק האור הגדול, יש איזה בירור של הבחנה בפרטות, כי כשהאור הגדול נמצא לידינו, אי אפשר להבחין בפרטים, אבל כשמסתלק האור... כמו אין בודקין אלא לאור הנר, שכשיש אור גדול אי אפשר להסתכל בפרטים, אבל כשמסתלק האור זה הזמן שאפשר להבחין במה שפחות היה מורגש מקודם.

יש מדרש שהראו לי, על הפסוק בקהלת "דְּבָרֵי חֲכָמִים כְּדָרְבָנוֹת וּכְמִשְׁמֵרוֹת נְטוּעִים בְּעֵלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מֵרַעַה אֶחָד". ובמדרש (תנחומא בהעלותך) מהו בעלי אסופות, אימתי הן נטועים באדם בזמן שבעליהן נאספין מהם, כל זמן שרבו קיים הוא היה שואלו, מת רבו הרי יגע ביום ובלילה לקיים תלמודו שאין לו למי הוא שואל

לכך נאמר בעלי אסופות. היינו שאדרבה מתי עושים את הנטיעה בזמן שהרב מסתלק, זה הזמן שעושים את הנטיעה של דברי רבו בתוך לבו. בודאי שלרבינו הגדול הייתה שלמות של כל העניינים. עמוד התורה, עמוד העבודה, עמוד החסד. אבל רצינו לדבר רק על נקודה אחת, אולי נזכה לעשות בזה קצת נטיעות".

ה"שמחה של מצוה"

עבודת השמחה במצווה אצלו, מי שהיה רואה אותו מקרוב, על כל דבר קטן בעינינו, הייתה לו שמחה עצומה, כך אם היה מצליח להכניס ילד לחיידר או לתת איזו צדקה לאברכים או לעניים או לאלמנות... היו כל הפנים שלו ממש מאירות באור.

בסוכות, כמה פעמים שמעתי ממנו, היה מספר סיפור שהיה חביב עליו. היה מספר על החפץ חיים, אמר שהנכד שלו סיפר לו, שבאחד הימים החפץ חיים ביקש שיקחו אותו למקווה בערב יום טוב, הח"ח היה כבר זקן מופלג, והיה לו מאד קשה ללכת, הזמינו בעל עגלה שיקח אותו למקווה. בטירחה גדולה עלה לעגלה, הביאו אותו למקווה והוא חזר, ואז כשהוא חזר - אמר הראש ישיבה בלשוננו - הוא היה כרוקד מרוב שמחה. שמחה עצומה. הנכד שלו שאל אותו סבא למה אתה שמח, מן הסתם בגלל שנטהרת לכבוד יום טוב. אמר לו החפץ חיים, לא, בגלל ששילמתי שכר שכיר בזמנו. ביומו תתן שכרו. זוהי השמחה. ככה הראש ישיבה חי את הדברים הכי קטנים, חי את השמחה הגדולה בזה.

פעם בפסח הוא סיפר לי, הוא היה רגיל לשתות בשעתו את הארבע כוסות ביין חי, מבלי למזוג את זה בשום דבר. אמר לי שכשהגיע להרב אלישיב, אמר לו לא טוב אתה עושה, ושאלו הראש ישיבה למה, השיב לו הרב אלישיב ידי יין יצא ידי חירות לא יצא, היינו ידי שמחה לא יצא, חסר בשמחה. ואמר הרב אלישיב אף על פי שכתוב שיינות שלנו הם חלשים (סימן ר"ד) אבל לחומרא צריך למזוג אותם. ואז אמר לי הראש ישיבה שברגע שהוא שמע את זה שחסר משהו בשמחה, היה מקפיד למזוג את כל הכוסות שלו. ולא רק בארבע כוסות אלא תמיד. אנשים חשבו שקשה לו לשתות את היין החי. ולהיפך היו הדברים, הוא אמר שעדיף לו יין חי, אבל כיון ששמע מהרב אלישיב שחסר משהו בשמחה, הייתה אצלו עבודה למזוג בדווקא, לקיים המצווה בשלימות.

רבינו היה תמיד רגיל להזכיר את הגר"א שהשמח בחלקו זה גם ברוחניות (משלי כ"א י"ז), והיה חוזר על זה פעמים רבות. גם כשהיו שואלים אותו במה צריך להתחזק, היה רגיל לומר "בשמחה במצוות", והיה מביא לשואלים את הגר"א שהשמח בחלקו זה גם ברוחניות. בלשון של הגר"א שם יש דבר נפלא, הוא כותב שחסרון המעלה של השמח בחלקו, תגרום לו

שלא יגיע לסודות התורה. ידוע גם בשם האר"י ז"ל שהמעלות הגדולות שלו הוא השיג על ידי שמחה במצוות, אבל הגר"א מדבר על שמחה תמידיית, שחסרון 'שמח בחלקו' גורם להביא לחסרון סודות התורה. ראש הישיבה היה תובע ומזהיר על השמחה בחלקו. בכל דבר שלומד, עוד דף עוד גמרא עוד תוס' כמה אושר ושמחה צריך להיות לו בזה, היה דורש זאת מאברכים והיה כואב לו שאברכים מגיעים לגיל מבוגר ומחפשים דברים ושיקולים של כבוד ומאבדים את השמחה העצומה של ללמוד עוד דף ועוד תוס' ועוד השגה ועוד תפילה.

מאידך גיסא היה מרגלא על לשונו הפסוק אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה (משלי ט"ו כ"ד), וביאר הגר"א שאם לא יעלה למעלה בעל כרחו ירד מטה, היה תובע מאד מחד גיסא שלא לישון בתרדמת הזמן ומאידך גיסא כאמור להיות שמח בחלקו.

פעם דיברתי איתו על אברך אחד שהיה נראה כוחה דעתו, שהיה עולה מדבריו כמה שהוא למד וכמה שהוא השיג, והיה נשמע קצת צורם בעדינות נפש הצניעות. שאלתי את ראש הישיבה מה הוא אומר על זה, כיון שרציתי לדעת בדרכי העבודה. ואמר לי שאדרבא זו מעלה גדולה מאד שהוא שמח בחלקו, ולא סותר את צניעות העבודה.

שם אתה מוצא ענוותנותו

כולם יודעים את הענווה הגדולה שהיתה לו, הוא לא החזיק שהוא העמיד אלפי תלמידים, וכתב בהקדמת ספרו 'ללמוד לא זכיתי ללמד קצת זכיתי'. היו לו המוני תלמידים והוא כתב שהוא זכה רק קצת ללמד. ופעם הוא סיפר שחלם חלום, שהוא הגיע לעלמא דאתי, עלמא דקשוט, ואז שאלו אותו אתה הראש ישיבה, ואז הוא היסס בדבר, ולאחר זמן מה קם ואמר שאכן הוא הראש ישיבה. ולמה הוא מתקרי ראש ישיבה, שהיה איזה בחור אחד שהגיע חלש מאד והוא חיזק אותו ועליו הוא ראוי להקרא הראש ישיבה. מה היה המקרה עם הבחור? - לאחר זמן נודע העניין, שיום אחד נסעתי איתו ברכב, וסיפרתי לו שראש כולל אחד ביקש לברר על אחד האברכים. סיפרתי שהשבתי לראש כולל דברים כהווייתם אבל לא התאמצתי מיוחד להשתדל בעבורו שיכנס לכולל. ואמר לי הראש ישיבה, לא, אתה צריך לדאוג שהוא יכנס לכולל. שאלתי למה הוא כל כך חרד לדבר, ועל זה השיב הראש ישיבה שהבחור הזה כשהגיע לישיבה, בא אלי אחד הרמ"ם ואמר לי אל תכניס אותו לישיבה, כי הוא לא בחור מספיק טוב. והראש ישיבה המשיך שהוא חשב שאם הר"מ ההוא הגיע אליו הוא עשוי להגיע לעוד כמה ראשי ישיבות ולומר להם כן, ואם כן מי יקבל אותו, ולכן הוא החליט שאדרבא כן יקבל אותו. ומאז שקיבל אותו, השקיע בו

באור פני מלך העלם

לרוממו ולגדלו. ואחר כל זאת טען בפני הראש ישיבה מדוע אתה לא דואג שייילך ויכנס לכולל. והזהיר אותי לתקן, ולדאוג שיכנס לכולל, וכן עשיתי. ומפני אותו בחור שגדלו ורוממו לגדול בתורה ויראת שמים, סבר שמפני כן הוא ראוי להתקרא ראש ישיבה. והרי מצד אחד הענווה המופלגת שלו ומצד שני השמח בחלקו בדברים הכי בסיסיים.

פעם באתי אליו, ובאותו זמן הגיע אברך אחד, שסיפר לראש ישיבה שהוא היה במצוקה כלכלית מאד מאד קשה, והגיעה לו ישועה גדולה. האברך הזה תינה בפניו שבזמן שהיה במצוקה גדולה הוא חשב שהגיע למעלה של מקבלים יסורין באהבה ובשמחה, ועכשיו הוא רואה שאחר שהגיע הישועה, הוא כמו קיבל רוח חדשה בעצמו מפני שמחת הישועה ורגליו ממש נושאות אותו מרוב שמחה ותפילה והודיה לקב"ה, וכעת הוא מבין שכל מה שחשב שהשיג בשמחת היסורין היה עורבא פרח, שהרי כעת הוא רואה ומרגיש מהי השמחה האמיתית. אמר הראש ישיבה דבר נורא ויסוד עצום. וכך אמר לו, אתה טועה בזה טעות גדולה. תדע לך יסוד, הקב"ה עשה כשמגיע לאדם ישועה, חייב להיות לו שמחה מתחדשת ושמחה נוספת על מה שהיה לו. ומי שיש לו שמחה כל הזמן אותו דבר, אז הוא לא מהלל אלא הוא מגדף. כמו שחז"ל (שבת קיח) אמרו הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף. כך מי שיש לו שמחה כל הזמן אותו דבר, והוא לא שם לב שכעת הקב"ה מביא לו שמחה יותר, וישועה יותר - זה מגדף. ומי שעושה כה"ג זה לא מעלה בכלל. זה חסרון. אין זו דרך העבודה שאדם לא ידע מתי יש יותר צער ומתי השמחה מתחדשת אצלו. האדם צריך לדעת שיש שמחה בזמן צער ויש לו שמחה המתחדשת בזמן הישועה. דהיינו יש לו שמחה ביסורין ויש לו שמחה בישועה, וכל דבר יש לו את השמחה המתחדשת שלו.

זאת ראינו אצל ראש הישיבה כפשוטו ממש. בכל דבר קטן או גדול שהיה עושה, במצוות או בחסד ובתורה, בפסח בסוכות בכל עניין ממש, הייתה לו את השמחה המתחדשת לאותו ענין ממש, והיו רואים את הנהורא העצומה על פניו ממש.

ענף מתוך השמחה הגדולה שהיתה לו, היה מחנך תמיד כשהיו שואלים אותו שאלות בהלכה, שהיה עונה מה מותר ואסור אבל היה גם אומר מה ראוי לעשות ומה הקב"ה רוצה שיעשו, אם ראוי לעשות כך או אחרת.

אצל חמי בבית לא אוכלים בפסח מצת מכונה, לא מאכלי חלב ולא שריוה. כשהתחתנתי שאלתי אותו מה לעשות, ואמר שאשתי צריכה התרה על המנהגים הללו. שאלתי האם שייך שהראש ישיבה יתיר ואני אהיה שליח של אשתי לפניו, והסכים. הוא אכן התיר את שלשת המנהגים האלו - אבל הוסיף ואמר: דע לך שראוי בלי נדר לאכול רק מצת יד. זה מנהג טוב, זו מעלה. וכן

כששאלתי אותו לשעבר בהלכות שבת אף על פי שנטה שהדבר מותר, מכל מקום אמר "הלכתא רבתא לשבתא", והיינו שלא ראוי להקל ולנהוג כך בשבת.

ופעם שאלתי אותו, הגר"א אוהז כידוע שכל כזית וכזית של מצה כל שבעת הימים זה מצוה קיומית, ושאלתי האם צריך לאכול את הכזית מצה בפני עצמו, או שאפשר לאכול את הכזית מצה עם שאר הדברים. מיד כהרף עין שלח אותי לתוס' בזבחים ע"ח ששם תירוך אחד בתוס' אומר שדווקא המרור יש לו חריפות אז הוא מבטל טעם מצה, אבל שאר דברים לא מבטלים. ואמר שלפי תירוך זה ודאי אפשר לאכול את הכזית מצה עם שאר דברים כי זה עונג יום טוב. אבל הוסיף, שראוי שבסוף הארוחה לאכול כזית בלי כלום, זו מעלה לאכול כזית בלי כלום בסוף הארוחה.

פעם אחת חזרנו איתו משמחה של איזו חתונה, הוא ניגש להתיישב ללמוד, ומאד רצה ללמוד, פתח את הגמרא ובדיוק באותו רגע הגיעו אנשים להתייעצות. ראיתי אותו מסתכל ומרים את עיניו ומילמל לעצמו, נו הקב"ה לא רוצה שאלמד כעת ומיד סגר את הגמרא ובשמחה של מצווה ובהארת פנים של חסד ניגש לאנשים והחל לדבר עימם וקיבל אותם לשמוע בשביל מה באו.

וראינו בחוש היאך שכל מידה ומידה וכל הנהגה והנהגה שהקב"ה היה נוהג, זה תמיד היה אצלו בשמחה, אם הקב"ה נתן לו ללמוד זה היה בשמחה עצומה ואם הרגיש שהקב"ה רצה שיתעסק באיזה עניין של מצווה, היה זה בשמחה. וכמו שאמרנו שמחה המתחדשת על כל דבר.

מתי בעצם החלה ההיכרות והקירבה עם מרן, האם מצעירותכם ממש?

הייתי בחור והסתפקתי לאיזו ישיבה ללכת ללמוד. ניגשתי לרבינו הגדול מרן הרב שך זצוק"ל ושאלתי אותו לאיזה ישיבה הוא ממליץ לי לעבור ללמוד כעת, כשאני בחור בן 22. הרב שך שאל אותי לאיזה ישיבות אני נוטה ומסתפק ללכת. כששמע שאחת הישיבות הייתה הישיבה של רבינו ראש הישיבה זללה"ה מעלות התורה, מיד הרב שך אמר בחיבה גדולה, הו, הישיבה של ר' שמואל, ודאי, אם ראש הישיבה מסכים לקבל אותך, תלך רק למעלות התורה, שדרך הלימוד והבניה שתקבל ממנו הוא הדבר הגדול ביותר.

כשהגעתי לישיבה, הישיבה הייתה אז בת כמה שנים בודדות והיחס בין רבינו ראש הישיבה לבחורים היה יחס קרוב ממש, כשרבינו מתעניין בכל פרט ופרט בחיי הבחורים, מפרטים קטנים של סעודות ימי חול ושבתות ועד לצורת ודרך הלימוד. הוא היה מתעניין במה הבחורים לומדים גם אחרי הצהריים כשהיה סדר לימוד במקום שליבו חפץ, מכל מקום היה מדבר עם הבחורים בלימוד במקום ובמסכת שהם למדו. בנוסף דאג להתאים לכל בחור את החברותא המתאימה לפי דרגתו בלימוד ולפי כשרונו כשהוא עוקב ושואל ומתעניין איך והאם הדברים אכן מתאימים

ומועילים.

בסעודה שלישית בשבת קודש היינו הולכים לביתו של רבינו ראש הישיבה שהיה גר ברחוב גשר החיים, ושם היו סועדים את הסעודה יחד עם רבינו, כשהבחורים היו שומעים את דברי החיזוק והמוסר מפי ראש הישיבה עד לתפילת ערבית של מוצאי שבת.

הקשר בין הבחורים לרבינו היה כל כך קרוב, שלא היה שייך לנסוע לשבת או באמצע שבוע לאיזה ענין בלי לדבר עם ראש הישיבה ולספר לו למה נוסעים ומתי חוזרים.

עיקר העיקרים בישיבה היה השיעור של רבינו ראש הישיבה, שבתחילת הישיבה היו שני סוגי שיעורים, שיעור כללי ושיעור יומי ביאור על הדף. בשיעור ביאור על הדף היה מספר בחורים מצומצם, והיה בבחינת לראות איך רבינו ראש הישיבה לומד ומדקדק בסוגיא. זו הייתה השעה שבה אפשר היה לשאול ולברר כל פרט ופרט במהלך השיעור וממש היה זה בבחינת לקבל ולספוג את צורת לימוד סברת הסוגיא ולדעת מה לקרב ומה לרחק, עד שממש נבלע באיברים דרכו של מרן.

בהגיע עת השידוכים, היה זה הזמן שכל בחור ובחור לא זו ממש פסיעה אחת ללא הכוונה מדויקת של רבינו ראש הישיבה בכל פרט ופרט. כל הצעה שהגיעה היו הבחורים שואלים את רבינו, כשהיו הצעות שהוא היה אומר מיד שלא מתאים, לעיתים היה אומר לחכות עד שהוא יברר יותר פרטים כי הוא מכיר אנשים שמכירים, ולפעמים היה אומר שכדאי לחכות עוד תקופת זמן עד עת התחלת השידוכים.

באירוסין רבינו ראש הישיבה היה עומד על זה שהחתן ידרוש, והוא היה מקשיב ושומע ומביע את דעתו הגדולה על הדברים, והדבר היה חיזוק גדול לבחורים שידעו שהם צריכים להכין דברי תורה ראויים לעלות על שולחן מלכים תחת עינו הפקוחה של רבינו ראש הישיבה.

ביום החתונה של הבחורים רבינו היה הולך עם הרבנית לכותל להתפלל, ובשעת החתונה הוא היה נמצא עם הרבנית מתחילת החתונה ועד לסופה כשהוא משרה את האוירה המיוחדת של שמחה של קדושה.

הקשר נמשך הלאה, אחרי החתונה...

לאחר החתונה, כל החלטה שהיינו מסתפקים בה, מיד היינו אומרים צריך לשאול את רבינו ראש הישיבה. וכך הדבר נמשך כל השנים, עד שהילדים היו יודעים שאם יש שאלה כגון לאיזה ישיבה ללכת או לאיזה סמינר וכד' כל השאלות האלו רבינו יחליט.

לדוגמא כשהילד שלנו הבכור היה בן שלש הסתפקנו האם לשלוח אותו לחיידר עם גגנת ששם הרמה היתה יותר גבוהה או לחיידר ברמה פחותה עם רבי. הלכנו לשאול את רבינו שהשיב לא לשלוח בשום פנים ואופן לחיידר עם גגנת רק עם רבי.

שאלות רבות בכל מיני נושאים היה נשאל רבינו, בין בענייני חינוך ילדים ובין בענייני עבודה ומגורים, בין בענייני כספים ושאלות עם שכנים, בין בשאלות של ספיקות של ממוז ובין בהנהגות עם הורים ואחרים, וכמדומה שכמעט ולא שאלנו אף רב אחר בעניינים אלו.

כשהיה טרדות מלכות ועול דרך ארץ, הלכנו לרבינו ראש הישיבה והוא כמה פעמים טרח טרחות גדולות ורבות לסייע להוריד את הטרדות כשהוא גם כותב מכתבי המלצה ומרים טלפונים לאנשים המתאימים על מנת שייסעו בדברים. פלא הדבר שלא היה צריך להזכיר לרבינו ראש הישיבה פעם נוספת, הוא היה נושא הדברים על

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מן רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

ליבו ממש ואחר זמן היה אומר דיברתי עם פלוני בקשר אליכם ואמר שתיגשו אליו או שהוא ידבר וכד'.

כשאבי נפטר והייתה הלוויה באשקלון, רבינו ראש הישיבה נסע במיוחד עד אשקלון להשתתף בלוויה וגם הספיד אותו. היום הדברים נראים פלאיים, אבל אז היה הדבר מובן מאליו, לא היה שייך בלי רבינו. לא היה מצב לעשות שמחה אם רבינו לא יכול להגיע. כל ברית, כל בר מצווה, כל חתונה היה ברור שרק שרבינו מגיע אז השמחה בשלמותה.

רב ותלמידים

רבינו היה מאד מאד מרומם את התלמידים, מכבד אותם ואת הלימוד שלהם, כשהדבר נתן לכולם בחינת ויגבה ליבו בדרכי השם, להשתדל ולעמול בכל כוחם להשיג עוד ועוד. גם כשהוא הגיע לשמחות כגון בר מצווה הקפיד מאד שלא יפסיקו את החתן בר מצווה מהדרשה והיה אומר שזה כבוד התורה לתת לו לגמור לדרוש. והיה אם רבינו הגיע אחר שהחתן כבר דיבר הוא היה מבקש מהילד לשמוע את כל הדרשה שוב כשהוא מקשיב היטב ומכבד בזה את החתן בר מצווה שעלץ ליבו שראש הישיבה שמע אותו.

גם בבריתות היה מבקש לשמוע את דברי אבי הבן, כשלאחר הדרשה היה מביע את דעתו הגדולה, ואם הייתה הדרשה לא מספיק טובה היה יכול לומר משפט שמרומם, כגון "ממך ציפיתי ליותר", והדברים היו מעודדים לטרוח להבא ולהתאמץ יותר לכבודה של תורה.

מאד היה מקיים ממש כפשוטו יהי כבוד תלמידך חביב עליך, ואם היה נראה לו שמישהו לא מכבד מספיק את אחד מתלמידיו היה מוחה נמרצות.

היה מראה יחס של אמון מוחלט לתלמידים, לא היה מצב שהוא היה מקיל בדברי התלמידים, אלא מה שהתלמידים אמרו היה ברור להם שרבינו מחשיב את הדברים, מכבד ומאמין לכל מילה כאילו יצאה מפי גדולים ממש. ולכן גם האחריות היתה גדולה מאד שלא להוציא מילה בלתי מדוייקת או מוגזמת כיון שהתלמידים ידעו שכל מילה שיוצאת, רבינו ראש הישיבה סומך על הדברים.

כשהיו נגשים לרבינו לתאר לו איזה מצב או הערכה כלפי ילד או בחור או משהו אחר, היו חושבים כמה פעמים כדי שהדברים יהיו מדוייקים. נראה שמעולם לא היה מצב שרבינו אמר אתה טועה, הדברים שאתה רואה בעיניך הם לא מתפרשים כמו שביארת אותם, או אתה מדמה ח"ו וכד', אלא היה יחס של אמון בצורה שלא ניתנת לתיאור, ולכן גם הרגישו רוממות לדבר עם רבינו כי ידעו שהוא מעריך ומכבד את הדברים ומכירם כאמת.

גם היה רגיל רבינו לומר, נאמר "יכיר" [כי את הבכור יכיר] והיינו שהאבא מכיר את מעלות הבן, ולכן כל חוות דעת שהאבא היה אומר על הבן היה רבינו מקבל כאמת מוחלטת והדבר היה נותן לב רחב לעבודת השם בראות שאדם גדול כמו רבינו ראש הישיבה זלה"ה סומך עליך ועל חוות דעתך כאמת מוחלטת.

אב רחימאי

בחגים היינו לוקחים את הילדים והולכים ברגל מבית וגן לשערי חסד לרבינו ראש הישיבה. כמעט תמיד היינו הולכים ביום טוב ראשון של חג, פסח וסוכות, וידעו הילדים שאחר הצהריים

הולכים ברגל לרבינו. כשהיו מגיעים לרבינו ראש הישיבה היו יושבים לפניו בשולחן ולעיתים מזמרים לכבוד החג, ועל פי רוב שומעים דברי תורה ומוסר. הילדים היו מכינים לעיתים שאלות לשאול את רבינו כיון שהזמן היה נוח לזה, וגם רבים מהשאלות שרצינו לברר היה הזמן גרמא לשאול בזמן הזה שהיינו הולכים אליו בחגים.

רבינו ראש הישיבה לא היה רק מגדל את התלמידים, הוא היה מלמד ומדריך ממש מה לקרב ומה לרחק, לא אחת היתה תוכחה בונה שראוי לעשות כך או שלא ראוי לעשות כך, והדברים היו נקבעים אצלנו בבית בהנהגות שרבינו אמר שלא ראוי לעשות כך או שלא צריך להחמיר בזה וכו'.

וכדוגמא, פעם אחת סיימנו את ליל הסדר מוקדם וגם קראנו את ההלל לפני חצות, והייתי שמח שפעם יחידה יצאתי גם ידי שיטה זו, וכשהלכתי למחרת לרבינו סיפרתי לו שזו הפעם היחידה שיצאתי ידי שיטה זו לקרוא גם את ההלל לפני חצות. תיכף ומיד אמר שלא נוהגים להחמיר בזה, ומאז יותר לא השתדלנו בזה כלל כיון שיצא מפי רבינו ראש הישיבה זלה"ה. וכך היה בהנהגות רבות שכל דבר שראו אצל רבינו ידענו שכך ראוי לנהוג. כשפעם רבינו רצה שניסע לים, הייתי אז בשמחה גדולה כיון שנוכל לראות עוד הנהגות שלא ראינו עד היום. ובאמת ראיתי שכשהתקרבנו לים הוא לא הסתכל על הים ורק כשהיינו קרוב הוא הרים ראשו וברך ברוך אתה... עושה מעשה בראשית שעשה את הים הגדול, וביאר שבזה יוצאים לכולי עלמא גם את השיטה שהים הסמוך לארץ ישראל הוא הים הגדול. ועוד אמר לי שיש לברך את הברכה תוך כדי דיבור לראיית הים. ושאלתי אם כן לא יוכל להתקרב כדי לראות הים יותר ברור על מנת לברך, שהרי ברגע שראה מרחוק יצטרך לברך. והשיב שזה היה נראה לו משכבר הימים שכל שהולך ומתקרב

בהקדמה לספרו, כותב הרב גורן: "מורי ורבי הגאון החסיד אביהם וליבם של ישראל, מרן ראש הישיבה רבי שמואל אויערבאך זצוק"ל, שבעת וכמעט והבאתי המהדורא שניה להדפסה נסתלק מעמנו בעוונותינו ונפלה עטרת ראשנו ותפארתנו, אשר היה עמוד התורה אין לשער עיונו ועמלו בה, ועמוד התפילה אשר התענג ודבק בבורא בתכלית הכיסופין, ועמוד החסד בה עמל כל ימיו להרבות טובו עם כל ישראל, לפי עומק רצון הנזקקים. ומעת הגיעי לישיבה רוממני כונני וסיעני, תקצר היריעה בעלמא הדין למכתב ולאשתעויי, גודל טובו אשר הרעיף עלי.

רבות דנתי לפניו הן בהלכה והן בעבודה ועל

הכל השיב בנפש חפצה ובטוב עין, וחסדו לא מנע ממני. וכמה דרכי עבודה וביאורים שאמר לי והיו נוגעים לספר, הבאתי בשמו. ועוד זאת נתנני השי"ת לפניו שבעת אשר ביקשתי הסכמה לספר 'סלעי ומצודתי', עבר מו"ר זצוק"ל על כל הספר מהדורא קמא שהבאתי לפניו מרישא ועד סיפא. יהיה הספר לעילוי נשמתו וזכותו יגן עלינו בתוך כל עם ישראל ונוכה בקרוב לתחיית המתים ולשוש בשמחת עולם".

בראש הספר עצמו מובאת "הסכמת מורי ורבי הגאון החסיד מרן ראש הישיבה רבי שמואל אויערבאך (שליט"א) [זצוק"ל]:"

ב"ה, ירושלים ראש חודש כסלו, לסדר שקוראים בתורה "והנה אנכי עמך ושמתוך ככל אשר תלך" שנת השמיטה תשע"ה

כדי לראות יותר טוב לית לן בה ועדיין יכול לברך עד שיתקרב ויראה יותר טוב. [ופעם כשהיינו בים ואחר שלבש בחזרה את הטלית קטן הניחו על הראש וברך להתעטף בציצית כדעת רבינו הגר"א ושלשלו על גופו, ואמר שאף שסברת המ"ב היא סברא גדולה שהרחיצה לא הוי הפסק לטלית, מכל מקום לדעת הגר"א יש לברך. עיין מ"ב סימן ח' ס"ק ל"ז ובה"ל ד"ה ויש אומרים ומעשה רב אות י"ד ואות ט"ז].

רבינו היה מעודד כידוע לכתוב ספרים, ולכן גם טרח להשיב על שאלות רבות בענייני עירובין לצורך הספר. פעם אחת ניגשתי לרבינו ושאלתי אותו שאלה בנושא מסויים בעירובין, ואמר לי שאלך לרב פלוני ואשאל אותו את השאלות האלו. ביקשתי מרבינו דאינו דומה השומע מפי הרב לשומע מפי התלמיד, ולכן רצוננו לשמוע תשובות דווקא מפי הראש ישיבה, קיבל רבינו את הדברים והשיב בנפש חפצה על כל שאלותי.

כשהגיע גיל הילדים להכנס לישיבה, רבינו היה זה שנכנס בעובי הקורה ללבן לאיזה ישיבה ללכת ודיבר בעצמו כדי להכניס את הילדים למה שנראה המתאים להם ביותר כשהוא מתחשב באופן מוחלט בחוות דעת של ההורים, ואז למדנו מהו חסד אמיתי, מהו כבוד אמיתי ומהו אמון אמיתי שנותנים באנשים.

פטירתו של רבינו ראש הישיבה זלה"ה שהייתה בפתאומיות, באה עלינו בתדהמה גדולה, בכל תקופת האבלות הרגישו איזה מורך בלב כשהיה רצון עז לנסות להשיב לרבינו מעט ממה שהרעיף עלינו.

נסתלק האדם הגדול שבענקים שהעמיד כל כך הרבה תלמידים, ויותר ממה שהעמיד, הוא בנה אותם מאלף ועד תי"ו, מישיבה לקימה, מלקחת בחורים ולרדת אליהם ולרומם אותם ואת משפחותם לשאיפות ולרוממות, לגדל אברכים בני תורה.

הן הופיע לפני ידידנו ומכובדנו הגאון

המובהק צדיק מושל ביראת אלהים כש"ת הרב עמי גורן שלומו הטוב ישגא סלה, והן כבר אתמחי גברא ונפל נהורא בני מדרשא בחבוריו

‘פתחי שערים’ בענינים החמורים דמסכת עירובין, ראוהו חכמים ונבונים ויאשרוהו

ויהללוהו כה יוסף לו ד’ יתב"ש עצמה וגבורה להגדיל תורה ולהאדירה. והן עתה עבר עליו

רוח טהרה ויראת ד’, כאשר רב האי גאון הנ"ל שליט"א, עבר בעצמו בזמנים קשים אשר היה

צריך הרבה להתחזק בד’, ונפשו אותה וערך והעלה בחכמתו וביראתו הקודמת לחכמתו

חבור נפלא רב התועלת ליראי ד’ ולחושבי שמו, אשר שמו אשר יקרא לו בשם 'סלעי ומצודתי',

אשר מע"כ הגאון הנ"ל שליט"א אסף בזה ברוב תושיה מדברי חז"ל הקדושים וגם מרבותינו אשר מפיהם אנו חיים, וכל דבריהם כגחלי אש, והוסיף מדילי' להרחיב ולהעמיק ביסודי היהדות 'מדת הבטחון' אשר זה יסוד האמונה בד', הן הן גופי תורת היהדות, ובודאי ובודאי שיביא תועלת רבה ועצומה לכל מבקשי יראת ד' ודרכי עבודתו יתברך באמת ובתמים. אשר הם חיינו ואורך ימינו כי זה כל האדם.

והנני בברכה למע"כ הגאון המחבר שליט"א, אשר יזכה לשבת תמיד באהלה של תורה תוך הרחבת הדעת ומנוחה ושמחה, ונועם ד' לו ולכל אשר לו ויתברכו בכל מכל כל בזה ובבא.

הכותב וחותם לכבודה של תורה ולומדיה בטהרה וביראת ד'..."

"רב'ה פארגעסט מען נישט"

"ארבע שנים עברו מאז העלות הענן, ואני נזכר בהספד המבהיל על הרבנית ע"ה, כשבתוך דבריו אמר רבינו זיע"א "היא הרי הייתה רב'ה, ורב'ה לא שוכחים". זו הכותרת וזו ההרגשה, כי תלמידי רבינו חיים אותו בכל עת" • זכרונות הוד בשיחה עם תלמיד רבינו המובהק, הגאון רבי אברהם דוד יעקובזון שליט"א

אריה פיש

שעות ארוכות של שיחה במעונו של הגאון רבי אברהם דוד יעקובזון, כמו "מחיות" את דמות הענק של רבינו מרן זיע"א. מידי שבוע בשבוע מוסר הרב יעקובזון שיחות ושיעורים בתורת רבנו זיע"א, אותה הוא "חי" בכל מאודו, כמי שהיה תלמיד קרוב, וזכה לינוק מתורתו ודרכיו לאין שיעור. ביקשנו לשמוע מעט מזעיר, מהאוצר העצום של עובדות, זכרונות, תורות ו"הרגשים" כדי לחיות את האש הגדולה של עמוד האש לפני המחנה, רבינו זיע"א.

תורה בקדושה

"צריך לדעת" אומר הרב יעקובזון בלהט, "שאינן ספק שתורתו של רבינו חיה וקיימת. כתוב בפסוק יראת ה' טהורה עומדת לעד, ביאור הדברים שהשי"ת בחכמה יסד ארץ לעולם עומדת, וטהורה זה מלשון כעצם השמים לטהר, שזה ברור ומאיר ונהיה מציאות של בריאה בעצמה. תמיד כאשר דיבר רבינו ראש הישיבה זיע"א על גדולי עולם כמו למשל המנחת חינוך וקצות החושן אמר שכמה שידועים על התורה שלהם אבל יראת ה' שלהם היה רבה הרבה יותר, והתבטא שכשמדברים על גדולי ישראל צריך לזכור ולדעת שיראתם היתה קודמת לחכמתם, ולא כפי שחושבים שזה לא הולך ביחד ח"ו..."

כידוע מה שסיפר על קדושת תורתו של ה"קצות החושן", והביא בזה שכשהיה הרב מטשיבין מדבר עם התלמידים אודות הגאון בעל "קצות החושן", היה מדבר בחרדת אלקים על גאון עוזו וקדושת תורתו, והיה מרגלא בפומיה לספר בשם בעל "דברי חיים" מצאנו, שהיה אומר מדוע זכה הקצוה"ח שספרו התפשט כל כך והפך ללחם חוקם של כל עמלי התורה.

ולפני שסיפר מה השיב ה"דברי חיים", היה הרב מטשיבין רגיל לומר בחדוותא: קודם כל, הסיבה היא, משום שהספר טוב מאד. אח"כ היה ממשיך מה שה"דברי חיים" היה אומר ששמע מתלמידו שבתקופה שלמד אצלו שם לבו שכל יום לפני השיעור היה ה"קצות" יורד למרתף בית המדרש וסוגר עצמו, וכעבור זמן מה יצא לומר את השיעור. התלמיד השתוקק מאד לדעת מה עושה רבו במרתף, והחליט להתחבא שם, וכך עשה.

כשהגיע ה"קצות" לחדר סגר הדלת בעדו

והחל אומר את הפסוק (תהלים נ', ט"ז) "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי", וכך חזר על הפסוק שוב ושוב בערך חצי שעה בפישוט ידים ורגליים ובבכיות גדולות, ורק אז יצא למסור את השיעור מתוך הרהורי תשובה....

ובודאי כך היה אצלו, כידוע היא ההקדמה המפורסמת של מרן האבי עזרי שאין לתאר גודל תורתו ויראתו. והוסיף להדגיש מה שכתב בזה "ידידי הגאון האמיתי אשר כל דברי תורתו ברורים אצלו בעמקות וישרות ומשמח אוזן שומעיו", וכוונתו להדגיש שדבר של שמחה זה חי, כשהדברים ברורים מכל הכיוונים זה נותן אורה ושמחה, כמו שהראש ישיבה היה אומר שמחים כנתינתם בסיני.

אני רוצה להקדים נקודה אחת שלא מספיק דיברו על זה, ידוע שעכשיו הלך לעולמו הצדיק המפורסם הגאון ר' מנחם וולס זצ"ל, רבינו הרי ימים ויליות נמשך כאבן שואבת לבית הזה, וזה לא היה רק בשביל לשמח את הרבנית אלא משום הקדושה שהרגיש בבית הזה, וכמו שאמר הגר"י פטרוני שליט"א שהראש ישיבה אמר לו כמה וכמה פעמים על הבית של ר' מנחם "מה נורא המקום הזה". תמיד שאף לעוד ועוד קדושה.

שמעתי מעד נאמן שרבינו הגיע לבית של רבי אפרים זלניק ואמר שהוא רוצה לשבת על הכסא של ר' אפרים. וכן כשבא לנחם אצל גדולי תורה אדירים, ביקש שרוצה לשבת על כסא הרב ללמוד שם, וזה לא היה רק כדי לעודד אותם אלא רצה עוד ועוד תוספת של קדושה".

השקפת התורה

צריך לדעת שבזמן האחרון מה שנשאר כביכול מרבינו בעיקר זה ההשקפה, וכמובן אין לזלזל בזה כלל אבל אני נזכר בתשמ"ט שאפילו שרבינו היה מאוד בקשר עם מרן האבי עזרי מ"מ ביישיבה הכל היה שיעורים תמידים כסדרן ותפילות הכל כסידרן ולא ראו כלום חוץ מזה, למעט זאת שרבינו ביום של הבחירות ישב עם טלית ותפילין כל היום.

כלומר מה שראינו אצל רבינו כל השנים זה עומק התורה סוגיות הש"ס בעיון גדול ונורא והשגות בתורה וגדלות ורחבות בתורה ברום הגדלות וזה היה כל חיותו וכמובן עבודת ד' טהורה קדושה. המושג של השקפה לא דיבר עליו אלא היה מובן מאליה, זה פשוט, כמו שהיה תמיד

אומר שכל ילד בן תשע מבין. עיקר העיקרים היה הצורה של יהודי, תורה ותפילה. ענין ההשקפה הגיע מאליה.

עוד לפני גיל עשרים סיים רבינו את לימוד הש"ס בעיון ובהבנה רבה. וסיפר ר' מיכל זלוטניק, שבהיותו בחור, למד בחברותא עם רבינו בלילות שבת במשך תקופה ארוכה. רבינו שח לו כי קיבל על עצמו לסיים ש"ס עד מלאות לו עשרים, מתוך 'הבנה', ולא בלימוד 'חטוף'. ר' מיכל שאל את רבינו, מדוע הגיל האמור דוחק בו להשלים את הש"ס?

והשיב לו רבינו כדלהלן: "אבי אמר לי פעם, שאינו דומה לימוד של לפני גיל עשרים - לזה שלאחריו, בכל הנוגע לזיכרון, שכן בגיל צעיר הלימוד נצרב ונתפס במוחו של האדם טוב יותר". בבחינת 'גירסא דינקותא' לפיכך, הסביר רבינו בפשטות, חשוב לי להשלים את לימודי אלו בהקדם; מיותר לציין, כי לימוד הש"ס היה במקביל ללימודי הישיבה, ואת שניהם הספיק כדבעי.

לפני כשלושים שנה כאשר ביישיבה עסקו בסוגיא עמוקה מאוד עם הרבה "קצות" ו"נתיבות", התארס אחד מטובי הבחורים של הישיבה, באולמי אור החיים בירושלים. רבינו ביקש ממני ללוותו, כל הדרך היה רבינו מונח עמוק עמוק בסוגיא "קצות" ו"נתיבות" וכו' וכו'.

כאשר נכנס רבינו לאולם והיה צריך לדרוש, חשבתי לעצמי במה רבינו ידרוש עכשיו, הרי כולו בעומק הסוגיא... ואז אני שומע כי רבינו נעמד ואומר: אנחנו נמצאים בשמחת אירוסין של חתן חשוב, "חתן תורה"! אצל "חתן תורה" צריך לדבר בדברי תורה... רבותי, יש שלושה "נתיבות" בשלוש מקומות... וכך המשיך ודיבר בלימוד מערכה שלמה בסוגיא שעסקו ביישיבה...

הראש ישיבה השאיר ירושה גדולה, עולם שלם של תורה ועבודה, ויש גם עולם של תורה שבכתב שבעז"ה עוד יצא, ולא רק זה אלא בעיקר תורה שבעל פה שזה בעצם נשאר בבריאה וזה קיים, ואם היו שואלים את הראש ישיבה מה עלינו לעשות היה אומר לנו הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו, תפסיקו לדבר עלי העיקר תורתי שמרו, ולכאורה הפשט הוא שכשיש את תורתי שמרו אין את האותי עזבו, הראש ישיבה השאיר לנו משנת חיים ברורה בכל התחומים והעניינים. הקב"ה יעזור שנזכה להמשיך את הדרך הזאת.

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
ממן רבינו
הגר"ש
אויערבאך
זצוק"ל

אין לו על גביו אלא ד' אלוקיו

סוד הכוח העצום איתו צעד מרן זיע"א במלחמות קשות בשמירה על עיקרי היהדות ובניית עולם התורה - לשעה ולדורות - הגרא"ד יעקבזון שליט"א

את קיומה של תורה. באותם ימים בהם התגבשו מביני מדע גיבורי כוח והמבינים בעם, ישבנו עם הגאון רבי אברהם דוד שליט"א ורשמנו מפיו את ההגדרה המדהימה, על אותם הימים ועל כוחו של רבינו, עם הכותרת "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", במילים שיפים היו לשעה ובודאי לדורות. מסה מדהימה ומרגשת, שראוי כי תלמד, אצל קטנים וגדולים, כתיאור חי גבוה מעל גבוה על אותם הימים. כעת לקראת יום היארציית הרביעי, הנה הם לפניכם.

ירק דם למענם, ועסק בבנינם, נמלטו כחתולי אשפתות מפחד בן יבולע להם; כאשר מקומות רבים, שהיו מתגאים במשך עשרות בשנים בכך שהזמינו את מרן לבחון, למסור שיעורים, לבוא להתרשם ולברך את תלמידיהם, התאדו כענן פורח וכחלום יעוף, כשלא פעם ולא פעמיים הרבה יותר... נמלטו לעיני מרן אישים תורניים משמחות, שמא חלילה יצטרכו לתת יד או להתברך ומישהו יראה...

ורבינו רואה, ויודע, ושומע, וממשיך להעמיד

בחודש חשוון תשע"ד, בימים הראשונים של המאבק הציבורי העז במשמר על עולם התורה, כאשר האדמה רעדה, ורוח של להט של שנאה ורדיפה אפפה את העולם, עמדו גיבורי הכוח ההולכים בדרך רבינו נדהמים נוכח העוז הגבורה והיכולת, לעמוד אל מול כוחות אדירים שנדמה שאיש לא יוכל להם.

כבר בתחילת הדרך התבטאו עסקנים, שהבינו כי רבינו מרן זיע"א לא הולך להתפשר במאבק על שמירת עולם התורה, ש"הוא יחזיק מעמד אולי כמה שבועות", הם ידעו מה הם אומרים, היו להם כלי נשק רבי עוצמה, תקשורת מגויסת, וכוח פוליטי וציבורי, שאמור מטבעו להכריע כל התנגדות.

אבל הם לא ידעו, מה כוחו של מרן רבינו זיע"א שעמד לבד, כחומה בצורה, הלך בעינים פקוחות אל האש הלוהטת, וידע כי עליו להציל, לא את צאן מרעיתו שלו, כי אם את כלל ישראל. גם אז, היו רבים רבים, מאלו שלמדו אצל רבינו, שידעו את גדולתו, שעמדו נבוכים ונפעמים, שלא הבינו היאך ניתן לעמוד כך אל מול כוחות אדירים שמשתמשים בכל כלי נשק. הזכרונות מאותם ימים עדיין מדממים, הכאב עודנו חרוט בלב רבים, המלחמה היתה נראית חסרת סיכוי, הפציעות היו קטלניות, אבל רבינו עמד בעוז בגבורה, וללא חת. רבים תהו ותמהו, לא הצליחו לעמוד עד תום על הכוחות האדירים הללו, ומה מקורן.

[במאמר המוסגר: כותב השורות שמע מאישיות ציבורית, רבת השפעה, שאינה משתייכת לציבור החרדי, דמות שהעריצה באופן אישי את מרן, והכירה את החדרים האפלים ביותר של השלטונות והמשטרה, בימים בהם "פגסוס" עוד היתה מילה שאינה מוכרת. "אבקש ממך, תגיד בבית של רבי שמואל" כך אמר לי, "שיזהרו כשהם מדברים, הם יכולים להאזין להם, לעקוב אחריהם, אפילו לשכור דירה ברחוב ולצותת משם, ולהשתמש בכל דרך אפשרית. הוא מאיים על שלוות הנפש של המדינה, דע לך שזה עוז ותעצומות שאינם בגדר האנושי" הוא הוסיף, ואמר "רבי שמואל יודע בדיוק למה הם מסוגלים, ואני אומר לך, תזהיר את כל מי שמסביב, זה מסוכן"!].

באותם תקופות בהן האופל כיסה ארץ, והמאבק הגיע עד שפיכות דמים של ממש, כשמשפחות נקרעו כשרבים וטובים הפנו עורף, נבהלו ונחפזו, נמלטו משדה הקרב, שלא יזוהו חלילה וחס ככאלה שהולכים בדרך רבינו בן יבולע להם, כשאישים חשובים, תורניים, שינקו שנים רבות מבארו של רבינו, שידעו יותר מכל את גדלותו התורנית והרוחנית, ולפתע לא ידעו ולא הכירו; כשמוסדות ועסקנים שמרן זיע"א

באור
פני
מלך
העלם

האירועים האחרונים שהיו בשבועות אלו מעוררים אותנו להתבוננות מעמיקה. ואנו תלמידי רבינו ראש הישיבה (שליט"א) יש לנו מקום רב להתבונן, לשאלת רבים שרחוקים מאורו של רבינו, שכמה שאלות יש להם. למשל וכי ידע רבינו כל מה שיהיה כאן, ולמה היה לו להכניס ראשו בכל זה. כשאחד ת"ח שאלני, הרי למשל כידוע הגרמ"ש שפירא ז"ל ועוד, כבר יותר מעשר שנים לא מצא חן בעיניהם הנהגת המועצג"ת ופרשו. וכאן בא רבינו ועוקר עולמות הופך את כל עולם התורה. ולזה באתי בדברים אלו. קצת הרגשות של תלמיד. ויתכן שתחשוב שאני מפליג בהפלגות - דע לך שכל הדברים פשוטים וברורים וכדנפרש בעה"י.

הנה כמה ימים קודם הבחירות הגיע אחד מגדולי ראשי הישיבות לרבינו, אחד מהקרובים אליו מאד בכל מערכות הציבור, ואומר לרבינו, הראש ישיבה יודע שרוב הציבור בצד השני. אומר לו רבינו הייתי בטוח שבשלב זה גם אתה לא תהיה איתי. וכן אחר המוצ"ש שבאו כל הרבנים ראשי ישיבות וכו' וכו', וכמובן כולם בצד השני, אמר רבינו אח"כ, הייתי בטוח שידברו חזיתית נגדי. וכאן נשאלת השאלה מגליה לרבינו

עוצמה שכזאת.

איך לקח על שכמו את הענין הזה. הרי רבינו לא בטח באף אדם. עשרות רבנים וראשי ישיבות שרבינו במשך השנים מסר נפשו אליהם, וכשאומרים "מסר נפשו" זה כפשוטו, טרח יגע שעות לכל א' מהם בקהילתו בישיבתו בביתו, וכמובן כולם היו בצד השני. ורבינו לא פנה לאף אחד לעזרה. לא התקשר לאף אחד. הבנתי שדעתו של רבינו שאין לו לעשות השתדלות, הוא עם הקב"ה והקב"ה עמו. אף לא הלך לשום כינוס. כשבצד השני עשרות כינוסים. ורבינו לבד – כפשוטו לבד. "ויותר לבדו". ספון בביתו, וכל המערכה מתנהלת.

כשביקשוהו יומיים קודם לעשות כינוס גדול אמר זה יכול להתפרש כפגיעה ב... ואף שיכול להיות הפסדים מזה אנו ננהג בדרך התורה. ואף לראשי ישיבות שקשורים מאוד בדרכו ודעותיו של רבינו אבל יכולים להפסיד פרנסתם, ויהא מזה ביטול תורה, אמר רבינו וודאי שלא יודוהו איתו. ואף שלכא' הרבה הפסיד מזה.

ולגבי השאלה איך לא פחד רבינו לישראל לבד כשכולם ממש נגדך, זה וודאי לא קשה כי כשעושה רק רצון השי"ת ומורא שמים עליו, כשכל הלב והנפש מלא מפחד השי"ת אין מקום באדם לפחד אחר, כידוע.

אבל הדבר הנורא כאן ברירותו וכוחו של רבינו. וראיתי פעם בכתבי הרב לורנץ ז"ל שבג. שהיה אצל החזו"א זיע"א, הדבר שהכי התפעל זהו רוחו הברורה. הרוח האיתנה כשכל המדינה החפשית נבנית ואתה בריא ברוחך. רוח זו היא העצמה הנוראה. ולדעתי זהו סוד גדלותם של גאוני וקדושי מעמידי העולם, שרבינו (שליט"א) כתב בהסכמה לספר "במחיצתם" על יחידי הדורות שמכוחם נבנה עולם התורה אחר החורבן, כתב רבינו מילים קדושות על מרנא החזו"א והגר"ז ז"ל שגם בעינינו יכולים אנו להבין ולראות שאלמלא שני אלו ה' העולם שמם ומכוחם הכל נבנה. ולכא' בשלמא אחרים בנו ובנו. אבל הגר"ז ז"ל ישב ספון בביתו. רק הבנתי שהכוונה "עוז הרוח הברורה", שכל רוחות שבעולם אין מזיזין אותה. וכשרוח זו נמצאת בבריא, כל הבריא נרתעת מזה. כי כידוע הנפש – כלי המעשה מתחת הרוח. ואצל הרבה אנשים גם בין היראים, שהרוח לא תזוז מכל רוחות אחרות, רוח טהרה רוח אמת רוח ברורה ויציבה, א"כ כלי המעשה כך. אבל ענקי עולם אלו, וכמו שאמר רבינו בהזדמנות אחרת על מרן הגר"ש אלישיב ז"ל שכשרוחו היתה בבריא לא היו יכולים לחשוב על גזירת הגיוס. עכ"פ רוח ברורה ואיתנה היא הנקודה הנוראה של מעמידי עולם. ודו"ק היטב בזה. וזהו גם רוחו הברורה של רבינו (שליט"א).

אבל נחזור לראשונות איך לקח רבינו על עצמו כל ענין זה, כשידע מראש, והתרו בו באופן ברור על קללות והפחדות [שכידוע הכל הבל, אבל זה מלחיץ את הציבור], וגם אמרו לו שה... ייכנס לענין בכל הכח. והרי כל המכיר את הגאונות הכשרונות של אור העולם ואת העמקות הנוראה בעומק דעתו הק', והרי רבינו כבר יותר מעשרים שנה במערכות בציבור וכבר ט"ו שנים יחד בביתו של מרן הגר"ש ז"ל לוחם בכל עוז דקדושה, מכיר היטב את כל הצד שכנגד ואת כל מהלכיהם, ואין כמוהו כל השנים שמכיר היטב את המפה לכל הענין. וכאן נכנס ללוע הארי כגבור חיל לא חת מפני איש, בודד בספינה המיטרפת בלב ים.

ומי שראה את רבינו (שליט"א) בימים שקודם

הבחירות ועשרות עדים יוכיחו על זה - על הרוע והשלוחה. כל עבודת ד', עבודת התפילות, השיעורים, וגם יש לו זמן בשלוחה ורוע כאן עשרים דקות לדאוג לאברך פרטי לכולל, וכאן למשפחה מסויימת, ועוד הרבה מצוות וחסדים פרטיים. [כידוע הסיטונאות של מצוות שיש אצל רבינו. זכורני לפני שנים יום אחד שהסתובבתי אצל רבינו חוץ מהתורה והתפילה, הרגשתי שיש כאן בית חרושת של חסד, יחד עם הג"ר יוסף שליט"א שרבינו התבטא באוזני לא פעם אחת, אני מתבייש מהמצוות שהוא עושה....] כך ליחיד זה עם בעייתו, וליחיד זה, ומתבזים בעזרה בשביל כל יחיד, וכאן לרב לקהילתו, ולראש ישיבה פלוגית וכו'.

ועכ"פ חוזרת ונשאלת הנידון אין לקח רבינו כל ענין זה על שכמו. ולזאת באתי בדברים אלו, שהת' הוא "כי לא מחשבותי מחשבותיכם". רבינו בא מכיוון אחר וממהלך אחר לגמרי. אין לי ספק שרבינו ברור היה אצלו שהקב"ה יהא איתו. וכמו שראינו בסוף שעל אף כל כל הלוחמים הכי חזקים, היתה לו סייעתא דשמיא והנהגה ניסית גדולה וכו' וכו' כידוע. ועכ"פ רבינו הלך כאן במהלך ברור ולא היה לו צד לא כך, וודאי יהא הקב"ה איתו. ולא ידעתי אם לקרוא לזה רוח הקודש, או הרגשה ברורה למי שעובר את כל העבודה של המסילות ישרים, שמקבל מרגוע וברירות בדרכיו.

אבל יסוד היסודות נ"ל, וזהו עיקר כוונתי כאן בדברי אלו, כידוע לכל לרבינו יש אחריות נוראה על כלל ישראל. אחריות שאין לנו השגה בזה. וכבר עשרות שנים וזכורני בישיבה הק' כשמרן הגרא"מ שך זצ"ל הגיע כמה פעמים לביתו בשערי חסד, לפני ככ"ה שנה בערך, על ענייני ציבור. ועכ"פ כל השנים רבינו כל השנים עם אחריות עצומה לכלל.

וזה אצלו לא רק שאיכפת לו, וכואב לו, רק הוא בפעולה עצומה. איש מלחמות גדול. שנים שעבד גם יחד עם מרן הגרא"מ שך זצ"ל ואח"כ יחד עם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ומרגיש אחריות על עולם הישיבות שיהיו כצורתן וכהוייתן. על חינוך בני ובנות ישראל. הקים הרבה מוסדות חינוך כידוע. ועכ"פ הוא כל השנים מרגיש שתפקידו לעבוד את ישראל בשמירה על כל המשך מסורת הדורות. וזהו כל תפקידו. ומרגלא במחשבותי שפעמיים שרבינו נפל למשכב עד שהגיע לבית חולים, אחר שהפסיק מרן הרב שך להנהיג, בחרדתו הנוראה מה יהא כעת עם כלל ישראל, ואז אור כארי מתניו, לא נפל, אלא קם והתרומם שנים להמשך שמירת כל חלקי היהדות. וכעת אחר פטירת מרן הגר"ש ז"ל, כידוע שגזירת הגיוס וצביון טהרת החינוך אכלה בו מאד מאד, ואינו אדם כלל מזה, ובכל כוחו לוחם מלחמת ד'.

ועכ"פ מכיוון כזה כשמגיעים, ומרגיש חובה נוראה למען שלטון התורה שיהיו בדרך המסורה. וח"ו לא יפרצו פרצות כל מיני זדים, ויודע באופן ברור שכעת זוהי הזדמנות לדאוג ששלטון התורה ימשיך באופן הנכון. עכ"פ כשמגיעים מכיוון זה, הכל אחרת, וכשאנחנו מסתכלים על מה שנהיה כאן בישיבות ובמקומות התורה, רבינו מגיע מכיוון הפוך. הוא בחרדה מגזירת הגיוס ועל החינוך הטהור שלא יכניסו דברים זרים, והוא מרגיש שאם ח"ו לא יהא שלטון התורה באופן הנכון, החורבנות הם גדולים. וכל מה שקרה כאן בכל מערכת הבחירות הוא כאין ואפס לעומת מה שיקרה אם נשתוק ח"ו. וזהו כי לא מחשבותי מחשבותיכם. כן נזכה לעד.

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מרן רבינו
הגר"ש
איועראך
זצוק"ל

שליט הדעת

עשרות בשנים, מתגורר הגאון רבי חיים יצחק פרנקל שליט"א בשכונת שערי חסד בירושלים, שוקד על תלמודו בכולל שע"י ישיבת מעלות התורה - וזכה להתחמם הרבה לאורו של מרן זיע"א • בשיחה גדושה ומרטיטה, נענה לבקשתנו להעלות תובנות מזכרונות הימים הבלתי נשכחים בצילו של מרן

נחום לוין

להתבלבל, לא לערבב עיקר וטפל, לא לאבד את הדעה הצלולה לרגע.

אני נזכר כאשר הייתי עם סבי בבית החולים בלילה אחד, הייתי עייף ונרדמתי, ואז הוא איבד את ההכרה והנשימו אותו, ושבועיים לאחר מכן הוא נפטר. באותם שבועיים היו לי הרבה ייסורי מצפון על מה שנרדמתי, הראש ישיבה אמר לי "תשכח מזה! אל תאכל את הלב, תשכח מזה!". זוהי שליטת הדעת.

היה עולה מברית המועצות מהעלייה הראשונה, שחזר בתשובה וליבו נקפו מאד שהשאיר ברוסיה אשה וילד שהיו גויים. בא לאחד מגדולי ישראל וסיפר לו את כל הענין, בכה עימו ביחד בדמעות שליש. אח"כ הוא הלך לראש ישיבה, והוא אמר לו "תשכח מזה! תשכח מזה! אולי אם אי פעם יבואו להתגייר וכו' אבל כעת תשכח מזה!". נבהלתי ממעשה זה, לאדם זה הרי יש כאב גדול, צריך להשתתף עמו, מה האדישות הזו 'תשכח מזה'. לאחר חצי שנה דיברתי עם אותו אדם ושאלתי אותו מה למעשה עזר לך, הוא אמר לי מאותו רגע שהראש ישיבה אמר לי תשכח מזה, באמת שכחתי, הוא הרגיע אותי, מחק לי את הבעיה. שליטת השכל היא לא לאבד את העשתונות, רואים מהומות ריגושים בלבולים, לא לאבד את הראש! מה עיקר ומה טפל, זהו שליטת הדעת.

לא פעם חשבתי, הרי מסתובבים הרבה אצלו בבית, תפילות וכו', אך הוא כל הזמן מרוכז ריכוז מלא, בכובד ראש, יכולות וכוחות של שליטת השכל. לחשוב על משהו קטן לדוגמא, לא היה לו חלוק בבית, כל אדם במעמדו יש לו איזה חלוק שהוא מרגיש משוחרר בו, קליל יותר, לא היה אצלו דבר כזה - כל דבר היה בשיא התביעה, ובעבודה, כל הזמן באותו מצב.

גם אצל אנשים שאינם רגילים לשבת רגל על רגל, עדיין יש תנוחה רגועה כזו או אחרת... לרבינו לא הייתה תנוחה כזו, תמיד הוא ישב מרוכז וערני. אני חושב שזה דברים שאם אנו בחיים שלנו נתבונן, הרי לא רואים דברים כאלו, שליטה בכל המצב, היה אפשר לדבר עמו כדבר איש עם רעהו, אבל מילה אחת שלא במקום או לא תואמת, ביטוי אחד לא במקום... היה מעיר מיד 'ס'איז פאסט נישט', גם ההערות היו בכובד ראש. אפשר לדבר, אבל איך לדבר ומה לדבר - אין דבר כזה סתם לדבר.

מדברים על אדם שהיו חיים עמו עשרים וארבע שעות, ותמיד היה מורא ויראה. נכנסו לבית חיכו שיקרא, מעולם לא התפרצו, ובוודאי שלא היה דבר כזה כמו אצל אנשים מבוגרים, מה שלום הראש ישיבה וכו'... הכל היה בשיא הרוממות שאדם יכול להיות בו, זה דבר פלא, כיצד אפשר לחיות עם אדם כ"כ הרבה זמן ולחיות ביראה. הקרוב אצלו היה לפי איך שהוא קירב, לא היה אצלו סתם להתקרב. מה שהוא רצה שנבין הוא הסביר, אבל המדרגות שלו היו

קבעתי עם אותו בחור ללמוד נפש החיים בין הסדרים, המטרה שלי היתה שהוא ירגיש את הנושא מבפנים וח"ו שלא ירגיש שהוא לא חלק מעם ישראל. הנפש החיים אינו מדבר על הנשמה יתרה אבל המטרה שלי הייתה להדריך אותו שלומדים דברים גבוהים איך מתרגמים את זה למעשה בלי להסתבך, למדנו פעמיים ולאחר מכן הוא לא רצה להמשיך, הוא טען שזה משבש אותו לכל השבוע. אבל בפעם השניה נכנסנו לוויכוח על הנושא הזה, ואמרתי לו שכוונת הראש ישיבה שאדם לומד טוב בשבת ותוך כדי לימוד הוא מרגיש הרגשה עילאית או הבנה יותר טובה, זה בא מהכח של הנשמה יתירה, שמכיוון שהכל מתעלה אז יש שייכות לדברים הגבוהים, וכן אם מתפלל ומרגיש התעלות זה בא מהנשמה יתירה. הוא התווכח שזה כפשוטו ממש, והראה לי דוגמא מבחור פלוני תראה איך הוא מתפלל בשבת, הוא יש לו נשמה יתירה...

אמרתי לו שאני אשאל את מרן על הענין. לאחר יומיים פגשתי ברבינו ואמרתי לו, הראש ישיבה דיבר בשמועס' על הנשמה יתירה שמי שלא מרגיש אין לו, מסתמא הכוונה כמו שדיברנו וכו', הוא טפח על שכמי ואמר - ר' חיים, אתה מבין טוב, אבל אל תתווכח עם אף אחד... הוא מיד הבין שזה בא מוויכוח. תמהתי בפניו, אם אני מבין טוב למה לא להתווכח, הוא השיב לי, "אל תקרר!! כל אחד יבין איך שהוא מבין, אתה לא הבעלים של ההבנות..."

המשכנו לדבר על נושאים אחרים, והעליתי עניינים דקים בענייני חסידות, עבודת ד' וסיפורי צדיקים. התחלנו לשוחח בכניסה לשביל של הפנימייה, הר"י התבטא בביטול על כמה דברים, כאומר העיקר הוא העמלות בתורה והשכל שבדברים ולא להיתפס לדברים חיצוניים, וכאשר נכנס הביתה פתאום עצר ואמר לי: ר' חיים, הדברים כפשוטם! והרגיש שכל מה שהוא דיבר "הכל מחוק"... אף לאחר יומיים ראיתי מהעבר השני של הרחוב, הוא קרא לי, ואמר 'ר' חיים, מעולם לא קיררתי יהודי כך, אני אכול מזה!...'! השבתי ששכחתי הכל כאשר אמר... מיד אמר לי "הרגעת אותי"...

הכל היה בדעת, בשכל, בשיא הפקחות, אבל מצד שני הכל 'כפשוטו'. הכל יש. הכל קיים. לא לבטל שום הרגש."

שליטת הדעת

"ההגדרה הכי חזקה שאני שמעתי על הראש ישיבה, ואז גם הבנתי כמה וכמה מעשים, חלקם דברים שהייתי מעורב בהם והיו לי בהם תמיהות, זו ההגדרה ששמעתי מאחיו גאב"ד טבריה הגרא"ד זצוק"ל שאמר שהיה לו 'שליטת הדעת', בספרים הקדושים זה נקרא להשליט את המוח על הלב, החו"א קורא לזה להשליט את השכל על הרגש, דהיינו, לא לאבד את השפיות, לא

זכיתם להיות סמוך, הרבה שנים...

"אפשר לומר שהייתי רק בבתי בראי שבבראי, אבל כל דבר שניתן לספר, וללמוד למעשה, תורה היא. הרי באוזנינו מהדהדת עדיין הקריאה של מרן שוב ושוב מאמר חז"ל "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי", זהו כפשוטו ממש בלי פרשנויות הבאים להתחמק מהאמת, הוא היה שואף ותובע להשתוות לדברים וללמוד מהם למעשה, ובעצם העובדות שמספרים והזכרונות יש לימוד לדורות.

אגב, המאמר המוסגר, תמיד הוא היה לומד את מאמרי חז"ל כפשוטם. אמנם סיפרתי באחד ההספדים, שיש מאמר חז"ל אחד שהוא אמר שאיננו כפשוטו: כתוב בגמ' (חגיגה ה:) שלושה הקב"ה בוכה עליהן ואחד הוא מי שאינו יכול ללמוד ולומד, ושאלו [אני יודע מי שאל] לפני הרבה שנים את מרן הגרש"ז זצ"ל מהו הפשט בזה, וענה לו, כן, כפשוטו, והביא דוגמא לזה, ואותו אחד שאל את הראש ישיבה מיד אח"כ, והראש ישיבה אמר לו מיד: זה לא כפשוטו, לא כפשוטו. כל מאמרי חז"ל שתובעים עד עומק הנפש בלי וויתורים זהו כפשוטו - וכמו שהיה רגיל לומר שירידת הדורות זה לא גזירת הכתוב ואפשר להלחם בזה - אבל מאמר זה הוא אחז שזה לא כפשוטו. כה עצום היה אצלו כוח התביעה, עד כמה היו חייו של לימוד התורה ללא פשרות ביגיעה עצומה.

נשוב לענייננו, מה ניתן היה לראות בצילו. אני זוכר שלמדו בבא קמא בישיבה, כל השיעורים היו לפי סדר הרמב"ן ובעל המאור, עוד פעם הרמב"ן, ועוד פעם בעה"מ, דוקא במקומות הקשים והמורכבים, לימוד הרמב"ן שזה נחשב ללימוד יותר קשה, שם הוא עמל, שם הוא עשה סדר, שם בנה, לא חיפש קולות ודרכים לפטור את עצמו.

באחת הפעמים שנכנסתי לביתו שוחחנו על ענין חשוב ועמוק, מיד כשיצאתי נזכרתי ששכחתי משהו בביתו, פתחתי הדלת בלא לדפוק וראיתי שקוע בתורה מיד, ללא היסח הדעת של רגע.

אני רוצה לספר מעשה שאני דיברתי אתו על זה, מעשה נורא שצריך להבין היטב. הראש ישיבה בכל השיחות היה אומר 'שבת' 'שבת' 'ימים המקודשים', והרגישו בחוש שהוא מרגיש את קדושת השבת ואת הנשמה יתירה, והיה נוהג לומר בשם חמיו של מרן הרב דסלר - רבי נחום זאב מקלם, שמי שלא מרגיש את הנשמה יתירה באמת אין לו נשמה יתירה, הוא היה מביא על החכמת אדם שאמר שמרגיש נשמה יתירה מחצות אחרי המקווה, וכך היה מדבר על הנשמה יתירה שזה דבר טבעי שכל אחד שייך לזה ומי שלא מרגיש באמת אין לו. היה בחור בישיבה, בחור חשוב עמל ויגע, שקיבל את הדברים כפשוטו ממש, ואמר על עצמו שהוא לא מרגיש את הנשמה יתירה והוא הרגיש מזה רע.

באור
פני
מלך
העלם

גבוה מעל גבוה, רק יש עניינים שצריך להתעסק אתך, וכמה שצריך אותך הוא מדבר איתך, אבל מה שהוא לא צריך אותך הוא שוב נמצא במקום אחר. זו יראה שיש אצל אנשים גדולים, כמו שסיפרו על מרן הגרי"ז זצוק"ל. יראה זה לא דבר מצוי, זה דבר שבא מתוך עבודה ויגיעה.

היום מדברים על אהבה, בדור שלנו מי מדבר על יראה, רק הראש ישיבה! היום צריך להסביר כמה ד' אוהב אותנו, יש שכר בגן עדן, הקב"ה מבין אותנו, הוא לא מבקש מה שאנחנו לא מסוגלים... הראש ישיבה היה תמיד תובע! והוא לא וויתר לעצמו, אבל גם לא וויתר לכולם. היה מדבר שיחה על האבות והשבטים, וסיים 'הכל נכון, דברי אלוקים חיים, אבל - אין לנו שיור רק התורה', ומיד הוא חזר למציאות הזאת, לתבוע מעצמו ומכולנו, הכל בדעת ושכל, להיזהר מכל מילה, מכל קרירות".

מרבח עצה מרבה תמונה

"בשנה הראשונה בישיבה אצלנו בביתר, היה בחור שהיה לנו מאוד קשה אתו. הוא היה ליצן, הקרין קרירות ואדישות. עשינו 'ישיבת צוות' והשאלה היתה האם יש בצוות מי שחושב שיש לו אפשרות להשפיע עליו, ואם אין אחד שחושב כך נוציא אותו מהישיבה. והוחלט להוציא אותו מהישיבה. היתה לי הרגשה לא טובה, שנה ראשונה להוציא בחור, נגשתי ע"ז לראש הישיבה - אע"פ שלא התבקשתי - בתחילה הקדים ואמר לי זה קשור למרא דאתרא, דהיינו רק מי שמכיר את כל העסק יכול להחליט בזה מכיוון שהוא יודע את כל הפרטים. והוסיף הראש ישיבה, שצריך מאוד להיזהר מזה כי בחורים יכולים לקרר גם את הצוות, זה מה שהוא אמר. ראה את הדברים לעומק, עד להפליא, בשיחה קצרה. באמת כאשר נכנסתי להגיד וועד על דברים רציניים הרגשתי שאני לא יכול לדבר, הבחור עשה לי הרגשה 'עזוב אותך... אתה מיותר כאן'. גם כר"מ הוא גרם לי שאני אתקרב. והראש ישיבה תפס זאת בלי שאמרתי לו מילה. בסוף לא זרקנו אותו, אבל ראיתי כאן את התפיסה המהירה לומר את הדבר הנכון, בשניות.

הדבר הזה שהוא אמר לי שצריך לשאול את המרא דאתרא, זו הנהגה מאוד יסודית של ראש הישיבה. בשאלות פרטיות הוא מעולם לא הכריע שחור-לבן, אלא השתתף בשיקולים, הוסיף ואמר צדדים, דיבר יחד אתך וחקר את הנושא. הדברים מבוססים ברוח חיים על "מרבח עצה מרבה תבונה" (ב' ז'), שהאדם עצמו שיש לו את הבעיה, הוא מבין לגמרי את פנימיות הענין, את כל ההיקף של הבעיה עם כל הנתונים וההרגשים, אך אין לו מספיק שכל, ולכן הוא הולך לכמה אנשים פקחים ומתייעץ איתם ואז יש לו את השכל של כולם וממילא הוא יכול להכריע, ומוסיף הרו"ח שזהו מרגלא בפומיה דאינשי "שאל עצה ועשה כשכלך", תשאל את כולם ותעשה מה שאתה מבין... אתה הרי יודע כל הפרטים אלא שבשכל אתה מוגבל, לכן "ילך אצל חכם", הראש ישיבה שקל אתך את הדברים, אבל להחליט עצמה תפעיל את השכל, תחשוב לבד".

להפעיל את הדעת, לגדול!

"הנה מעשה שמאוד מבטא את העניין, שמעתי מהרה"ג ר' בועז קפלינסקי זצ"ל שפעם התייעץ עם הראש ישיבה, והוא אמר לו צדדים לכאן

ולכאן. המשיכו לדבר על נושא אחר, אך חזר ר' בועז ואמר 'הראש ישיבה עדיין לא ענה לי', והראש ישיבה המשיך בצדדים לכאן וצדדים לכאן. בפעם השלישית הוא שאל אותו מה למעשה לעשות בענין, אז הראש ישיבה תפס אותו ואמר לו, "בועז! אי אפשר לחנך אותך?! אין לך שכל?! כמה זמן יקח לך להבין...". הוא חנך את זה - תחשוב לבד, תפעיל את השכל, תחליט נכון, אתה הרי הבעל דבר.

כך הוא גידל את האנשים, והם לא נשארו קטנים. רבי ירוחם זצ"ל היה אומר אין מעשים קטנים וגדולים, יש אנשים קטנים וגדולים. אותו מעשה מצווה, תפילין, חסד, שני אנשים שווים עושים זאת, אבל הגדול עושה זאת בגדלות, בשאיפות, ויש אחד שעושה זאת כמצווה ועושה. הראש ישיבה חנך לעשות זאת בגדלות, בשיא השלימות, לא להיות קטנים. הוא מאוד סלד מהקטנות.

וכמה שהוא היה בשליטת הדעת גם היו לו הרגשים גדולים, הוא הרגיש בחוש דברים בצורה עמוקה. יש שמעתתא בהקדמה על מה שכתוב "העם בוכה למשפחותיו" - על עסקי עריות שנאסרו להם, ונאלצו להפרד מי שנשא את קרובתו, ומביא שהמהר"ל הקשה הרי גר שנתגייר כתינוק שנולד דמי, והרי כל הלכות גירות לומדים ממתן תורה א"כ למה הם נאסרו מהקרובות. ומתרג' המהר"ל דכיוון שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית, וגירות בכל כרחם אין בזה את הדין של גר שנתגייר כתינוק שנולד דמי. הראש ישיבה היה מקשה על הדברים, וכי אנו גרים? אני לא בן אחר בן של האבות הקדושים? כל המציאות שלנו היא שאנו נכדים שלהם!

זו שאלה עם הרגשים עמוקים, וכי אנו גרים, אנו לא משתייכים לאבות?! כל קבלת התורה ומה שנכנסו למצרים, הכל היה קשור לאבות, והכל המשך אחד! - זה היה אצלו בחוש והוא צעק זאת. ומה שלומדים הלכות גירות, כי צריך לעלות מדרגות".

לבן של ישראל

"ואני נזכר במעשה נורא שקשור להרגשים שסיפר לי הרה"ג ר' בועז זצ"ל. שמעתי זאת ממנו

פעמיים, שמעתי פעם אחת, ובהזדמנות אחרת בקשתי ממנו שיחזור לי על המעשה שוב.

היה בחור בישיבה, טוב ומצוין, וכל בוקר היה מגיע בזמן לתפילה. ביום שישי אחד לאחר התפילה הראש ישיבה עוצר אותו ושואלו היכן היית אתמול? אותו בחור מתחמק, ורבינו חזר ושואל אותו, והוא מתחמק. ראש הישיבה תפס בידו וצעק, היכן היית אתמול?! והוא מתחמק, לא מסוגל לענות. בצהריים הראש ישיבה פוגש אותו וביקש ממנו מחילה על מה שצעק עליו, ואמר לו "תדע לך שהיה לי עליך מחשבות לא טובות כל הלילה".

הבחור היה בהלם לא נורמלי, אך הוא פחד לדבר עם כל אברך, וחיפש אברך 'מבין ענין' שיוכל לדבר עמו. ביום ראשון או שני הוא פגש את ר' בועז, שהיה מבין גדול עם ראש טוב, וסיפר לו מעשה שהיה כך היה, יש לנו במשפחה בני דודים שאינם חרדים, ובאותו ליל שישי הם הזמינו אותי לבית של הסבתא, שם אכלנו ושתינו בילינו וכו' והגעתי שם לדברים גרועים שלא עשיתי בחיים שלי, צפיתי רח"ל במכשיר צפיה ועוד דברים שלא צריך, נפילתי שם ברוחניות מה שלא נפילתי בחיים שלי, אבל קביעות זו קביעות ובאתי לתפילת שחרית בישיבה, ואחרי שחרית הראש ישיבה מנענע אותי, ולא יכולתי להגיד לו מילה...

היו לו הרגשים מפותחים, הייתה לו קירבה לאנשים שלא ידעו כמה הוא קרוב להם, וחושב עליהם. חשבו שהוא לא זוכר והוא לא יודע, היה לו שליטת הדעת, אבל גם היו לו הרגשים מפותחים, להשתמש עם ההרגשות כפי שצריך. השכל צריך להיות במלואו, והרגש במלואו, אך צריך להפעיל את השכל על הרגש, ולהעמיד הדברים כפי שנכון לעשות ולא להתבלבל.

סיפור נוסף מדהים, היות וגרנו קרוב, הרבה אנשים פנו אלי עם כל מיני בקשות שאגש לראש הישיבה. תמיד דחיתי ככל האפשר על מנת שלא להטריחו, כפי שהשתדלתי גם בענייני האישיים שמיעטתי לפנות. פעם התחנן אלי ידיד קרוב בדבר בחור מעולה שלמד מעבר ליכולות שלו, הגיע לידי צריכת כדורים, ועכשיו מתאושש אבל עדיין לא חזר למצבו הראשון. אמו מתחננת שתי <המשך בעמ' 56

שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מן רבינו
הגר"ש
איועראך
זצוק"ל

נתן עיניו וליבו

נטפי זכרון, עדויות ועובדות מרגשות, עם תלמידו חביבו הגאון רבי יעקב הלוי וואלפא שליט"א

שלמה זלמן פישר

צימאוננו הגדול של רבינו להשלים נפשו ולהעפיל ולהתדבק בקונו, לא ידע שבעה. הוא העיד על עצמו שהיה סקרן, אך הוא ניתב את המידה הזאת וניצל אותה עד תום לעבודת השם. כל ימי חייו עסוק היה בחיפוש אחר חיפוש וביקוש תמידי אחר הדרכים והמידות שיביאוהו אל השלמות הנכספת. צימאון אדיר זה הביאו לבקש ולחקור אחר כל אדם שהכיר, אם גדול ואם קטן ממנו, ולדרוש 'מה אני יכול ללמוד ממנו', ויחד עם ה'עין טובה' שניחון בה במידה גדושה, התבונן, הכיר וידע אל-נכון את אופיו ומעלותיו הטובות של האיש אשר לפניו."

עולם של רוממות

"במשאותיו הידועים של רבינו ביום היארצייט של מרנן החזו"א והאבי עזרי זצ"ל, היה חוזר על הביטוי: 'החזון איש הפך את העולם', בכך ביקש לבטא את התחושה שחוה בשעתו, עת הציבור התורתי היה קטן הכמות באופן שהכל היו בטוחים כי כבוד התורה שהיה בדור שלפני המלחמה הנוראה לא יחזור עוד ח"ו. ומרנן החזו"א בגדולתו העצומה רומם את הציבור החרדי דאז, וכמלאך שלוח ממרום פעל בכל כוחו ותבונתו להקים תורה מעפרה בקימום מוסדות תורה וחסד, כאשר יחד עם זאת, אפילו באותו דור עני, תבע כל העת שאיפה לגדלות ללא מנוח. בעינינו ראינו כמה שרבינו זצ"ל קיבל ולמד דרך זו ממרנן החזון איש. מהפכת החינוך שחולל בשנים האחרונות בעשר אצבעותיו, לא היתה יכולה לקום לולי ה'רוממות' העצומה שהטביע על בני התורה. הוא פשוט רומם את הציבור לדרגות גבוהות בהבנת תכלית החיים, עזיבת החשבונות והשאיפה לעשות רצון הבורא ית', עד שהציבור הבין מעצמו את שעליו לעשות. הוא ממש הפך את העולם, הפיח רוח חיים בעצמות היבשות, הפך אותנו ויישר את דרכנו לדעת את האמת ולמסור עצמנו על קיומה.

באמת אני חש כי הרוממות שהחדיר רבינו ראש הישיבה זצ"ל בלב הציבור, דומה שהוא דבר שלא שמענו דוגמתו. ואכן השפעתו הרוחנית העצומה נבעה מהיות הוא עצמו גדוש ומושלם בשלמות נפלאה מאוד, וכדברי הגר"א ז"ל המפורסמים על השפעת הרב לתלמידיו הנעשית באופן שהתלמידים למדים מעצם מעלתו של הרב, דוגמת כוס היין אשר סביבותיה נהנים מיינ הנשפך ממנה לאחר שהכוס עצמה נתמלאה מכבר. כך ממש חשנו בקרבתו, אשר הימצאותנו במחיצתו אפילו לזמן מועט ומראה פניו והנהגותיו הקדושות, השפיעה על נפשנו זמן רב לאחר מכן."

"יש בנותן טעם להזכיר" מתרגש הרב וואלפא, "את אשר שמענו מפיו הקדוש בביאור מאמר חז"ל על המן הרשע שביקש להפיג פחדו של אחשוורוש מפני השי"ת, ואמר לו 'אלוקיהם של אלו ישן הוא'. שבאמת צריך ביאור וכי המן שוטה היה, ואיך חשב שיאמין לו אחשוורוש שהקב"ה

כמה משאות, ידידי הרב יאיר ארלנגר הוציא אז חוברת ובה אותן שיחות, שהופצו באלפי עותקים בכל העולם, ואני זוכר איזו השפעה היתה לשיחות הללו על אברכים צעירים, היתה שם קריאה ברורה וחזקה, עם המסר הפשוט שכאשר כשיושבים בכולל ליד הגמרא, זו הזכיה הגדולה והנוראה ביותר. רבינו אמר אז: הדברים פשוטים מאוד רק קצת נשכחו למעשה, וזוהי עיקר ההתעוררות שבה אנו עוסקים, לדעת ש'אשרינו מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלנו'. כל אברך שהולך ללמוד בכולל, אין שום משל בעולם לתאר ולהמחיש את האושר שיש לו, "כל חפציק לא ישוו בה", וממש אין לי משל ואין באפשרות למצוא משל ולומר איזה אושר יש לו. לפעמים אברכים לא יודעים להעריך את האושר שיש להם, את הזכיה הנוראה בעצם הדבר שהולכים לכולל ויושבים ליד הגמרא. וכפי שהגר"א ז"ל מאריך במשלי כמה פעמים שעצם מה שלומדים זה הוא התכלית הכי גדולה, ואף שבדאי זו דרך טובה שמבטיחים לצעירים שיצא מהם משהו ומשרה בתורה וכדו', אבל ככל שיותר גדלים וככל שזוכים יותר לשבת בתורה, צריכים לדעת שהתורה בעצמה היא התכלית הגדולה ביותר.

כאמור אלו מסרים שהגיעו לכל קצוי תבל, ומי יודע כמה אברכים נשארו בעולמה של תורה מכוח אותם משפטים, רבינו אז תבע ואמר "יש כל כך הרבה 'פרויקטים' נוראים ברוחניות לכל אחד ואחד, כ"כ הרבה דברים לשאוף ולהשקיע, שאין שום דבר שמתחרה בזה, ואין צורך לחפש שום דבר אחר. וכל אחד יכול להתרומם מעלה ומעלה לפי מדרגתו, לפי ה'חלקנו בתורתך' שלו. והחיוב בזה על האברכים כולם להכניס את המרץ הזה בדם ליבם, להתרומם, לעשות 'שטייגען' ברוחניות, וכמו שאמרנו שאין שום משל בעוה"ז לאושר הגדול הזה".

זכיתם לקרבה כה גדולה לרבינו, נסו נא לתאר ולהגדיר את דמותו הגדולה.

אני אומר בלי להגזים כלל, פחד אוהז אותי בבואי לנסות לתאר את רבינו זצ"ל. באמת יש פה נקודה חשובה, לבד ממה שהיה חד בדרא בכל כך הרבה פנים, היה הוא חד בדרא בספדנות. הספדנים, בדרך כלל באמתחתם מספר 'ווארטים' מעוררי נפש, ומשנקראים לשאת דברי הספד, שולפים אחד מהם ומתאימים לנפטר אותו באו להספיד.

לא כן דרכו של רבינו זצ"ל. בכל הספד שנשא על מי שיהיה – והוא הכיר כל כך הרבה – היה יורד לעומק השיתין, לנקודה העיקרית בחייו של הנפטר, מבארה ומוכיחה בטעם והשכל, ומעורר את הציבור ללמוד מדרכיו. הדבר ניכר בחוש למי שעקב אחר הספדיו, הן באלו שנשא על גדולי האומה והן כשהספיד אנשים פחותים מהם בהרבה, וברוב הפעמים לא היה סיפק בידו לחשוב קודם לכן מה יאמר. הלא הכל יודו כי דבר פלא הוא.

לעניות דעתי, הדבר הגדול הזה יסודו בדבקותו של רבינו זצ"ל במידת ביקוש האמת.

ה ערבים הם לאוזן קולות הריתחא דאוריתא, מגנינה ערובה של תורה בטהרתה, העולה מבית המדרש של 'ישיבת כולל אברכים' בבית שמש, שהיה קרוב כל כך לליבו של רבינו מרנן זצ"ל.

"החשיבות של כל אברך, היתה כה גדולה אצל מרנן, הלא הוא שהטמיע בכל ישראל והחייה את יקר תפארת האברכים" מתרגש איש שיחנו, ראש הכולל, שזכה לקרבה יתרה אצל רבינו זצ"ל, "מי לא זוכר את קולו הנוקב, המבכה על שמועות שעוקרים ומוציאים אברכים מלימודם, נורא נוראות".

התביעה שלו תמיד היתה כה ברורה, חזר ואמר שתמיד היו כמה סוגים של יראי ד', כאלו שזכו להיות 'שבתי בבית ד' כל ימי חי', והיו גם בעלי בתים, אך גם אצלם כאשר עזבו את בית המדרש, היה זה מתוך אונס גמור. חזר והזהיר עד כמה יש כיום מציאות של בלבול וטשטוש בנושא זה, מצד אותם החפצים לעקור ולהזיק.

כמה נכנס לנו לדם מה שהוא היה מספר שהיה בשערי חסד חלבן שעסק לפרנסתו וכו', כאשר הוא זצ"ל שמע מפיו שבאותו יום שהיה מוכרח לצאת מביהמ"ד, אחר שלא היה לחם בביתו, זה היה כמו תשעה באב. ואמר אז רבינו זצ"ל: "זכורני כמה אבי מורי יחד עמו היה משתתף בצערו, אוי ואבוי לאותם אלה שמזכירים את שמו להפוך את זה לשיטה, להפוך דברי אלוקים חיים".

ללמוד בשביל ללמוד

"זכיתי להקים את הכולל בעידודו זה של רבינו. דומני שכאשר מסתכלים אחורה, ניתן לראות כמה הוא הטמיע בציבור את חשיבות ויקרת האברכים" מוסיף הרב וואלפא, כשהוא מחזיק בידו את הספר 'לשעה ולדורות' ממשאותיו של רבינו, ומראה באצבע שוב ושוב את ההדגשות שנתן רבינו לנקודה זו.

"הוא היה מספר וחוזר ומספר שזוכר את המציאות שנמשכה עוד שנים אחר פטירתו של מרנן החזון איש, כאשר היו מציעים לאברכים איזו משרה למסור שיעור וכיו"ב, הם באו לשאול, מאחר שהיו מסופקים מאוד האם יעמדו בהשקעה של הכנת השיעור וכו', מאחר שהיתה רוח של 'תורה' שהשאיר רבינו החזו"א, שצריך לעבור את כל התורה בעיון ובעמל, מסכתא אחר מסכתא, הלכה אחר הלכה עם העיון הגדול, ואין זמן להשקיע ב'משרה'. זו היתה האוירה - תורה ורק תורה, וכשיש את זה לא צריך יותר. "אין לנו שיור רק התורה הזאת". הוא העיד איך בתקופה ההיא ואחר כך, ה'שיג ושיח' של האברכים בינם לבין עצמם, היה לגדול ולעמול בתורה, לא למטרה להגיע למשהו, לא ללמוד בשביל איזו משרה ומעמד וכדו', ולא ח"ו לצאת מהלימוד, רק עוד עמל ויגיעה, ועוד לחיות את הגמרא הקדושה.

בזכרוני, לפני תשע עשרה שנה כשמלאו י"ב חודש למרנן בעל האבי עזרי, ורבינו נשא אז

באור
פני
מלך
העלם

ישן הוא. וביאר רבינו זצ"ל, שהנה הנהגת הבורא עם ברואיו הוא כפי הנהגת הנבראים. אם הברואים חיייהם והנהגתם מתוך התעוררות לעבודתו, כנגד זה כביכול מתעורר הנהגת הבורא להטיב עם ברואיו. אכן אם הנבראים התקררו בעבודת השי"ת ואין נותנים על לב לעבוד את ד' בהתעוררות פנימית, אלא מקיימים את המצוות כ'מלומדה', הרי שהנהגה מן השמים באותה מידה, וכביכול הקב"ה אף הוא "ישן" ומשאיר את ברואיו להנהגת הטבע.

וזה שאמר המן לאחשורוש. הן אמת שאלוקיהם כל יכול, וכפי שראו הכל ביציאת מצרים וקריעת ים סוף ויתר הניסים. אמנם עתה רואה אני כי כבר איבדו ישראל את ההתעוררות לעבודתו, ועבודתם כישנים וכמלומדה, אם כן הנהגה עמהם אף היא באותה מידה, "ישן הוא", ושוב יכולים אנו להפיק ממנו ח"ו.

כמה נאים הדברים למי שאמרם. כמה 'הוא היה אומר' יש כאן. הלא כל עבודת החיים של ראש הישיבה זצ"ל היה להתרומם, לחיות את הדברים, לחיות את לימוד התורה, את התפילה, את היראה, את קיום המצוות בשמחה ובהתעוררות פנימית, ולעורר את החושים כולם לעבודת השי"ת. בכל מצוה שקיים ראינו בחוש את 'כל עצמותי תאמרנה'. כמה תיעב וסלד מן השטחיות ומן המלומדה'. כמה תבע, זעק והתחנן להכיר את ערך החיים האמיתיים".

הוד קדומים

"סיפר לי רבינו זצ"ל, כי בשעתו העתיק מחברת של שיעורי רבי נפתלי טרופ זצ"ל. ההעתקה היתה ממחברתו של סבי הג"ר ברוך מרדכי וואלפא זצ"ל. הוסיף רבינו וסיפר כי בראש המחברת של סבי נרשם "הועתק ממחברתו של רבי משה שמואל שפירא". דבר נפלא הוא כי בדור העבר ישבו הבחורים, גדולי תורה אשר חסו על זמנם, והעתיקו מחברות שלמות משיעורי ראשי הישיבות זצ"ל. באותו מעמד התאונן על כי היום לא כ"כ מעיינים בחידושי הגר"ט והפטרי כי "היום יש ספרים אחרים..." ומענין לענין ציין כי בעבר היו מסתובבים בהיכלי הישיבות אמרות שנונות של הג"ר אייזל חריף זצ"ל, אבל "היום יש סיפורים אחרים. פוליטיקה..."

פעם אחרת סיפר לי אודות אברך מבית חסידי ("א חסידישער יונגערמאן") שלמד בישיבה וכבר כמה שנים בכולל, והוא 'מבין די טוב בלימוד', אמנם בכל פעם שפוגש בו מתאונן אותו אברך שאין לו טעם בלימוד. כיצד היא הסתכלותו של ראש הישיבה על כך? "מסתמא זה ניסיון נורא", כך אמר לי.

וכי אם אין לו טעם בלימוד, האם משום כך ייצא לעבוד? הרי בלי התורה הוא מת! אז קשה לו לחיות, האם משום כך יגזור על עצמו מיתה?". "אני נזכר, מה שהיה בתחילת חודש ניסן תשע"ב, רבינו סיפר לי שהיה בסעודת מצוה (כמדומני שאמר בר מצוה) אשר בה השתתפו גם מרן הגאון רבי מרדכי שולמן זצ"ל ר"י סלובודקה, וכן ד"ר יוסף בורג שהיה שר בממשלה דאז. הגר"מ שולמן הכיר את ד"ר בורג עוד מליטא, ומשראהו שאלו מה מעשיו כיום. ד"ר בורג ענהו בגאווה כי מכהן הוא כשר הדואר. הגר"מ שולמן הגיב בתימהון: 'זה מה שיצא ממך, א פאָסטער?' (דוור)... רבינו שליט"א תיאר (כשהוא חוזר על מילותיו של הגר"מ זצ"ל, כפי שאמר בניב הליטאי: 'א פאָצ'קער') כיצד נראו פניו הנדהמות של הד"ר בורג, אשר ברגע אחד שמע כי מה שנראה היה לו עד עתה כפסגת שאיפותיו, אינו

אלא הבל ורעות רוח.

זו היא רוממות. לחיות כל העת בעולם האמיתי. להיבדל מן החיים הארציים, הרדודים והשטחיים. כך יעץ לי, כבחור, ללמוד בספר דרך ד' לרמח"ל, כדי 'להעלות את הרמה' כלשונו".

לא מחזיק טיבותא לנפשיה

"בחכמתו הגדולה, בודאי היה מודע לגדלותו העצומה בתורה הק' ובכל תחומי החיים, אך הוא לא החזיק טיבותא לנפשיה כלל וכלל. הרגשנו בחוש כי לשים עצמו כאיסקופה הנדרסת לא היה לגביו ניסיון.

בהיותי תלמיד בישיבה הייתי עד למעמד בו נדחקו אלפים לחזות בהוד פניו, אך כל אחד יכול היה לראות כי הדבר לא נגע אליו במאומה. הוא המשיך לשוחח עמי, כאשר אופן הילוכו ודיבורו כאילו הוא מצוי כעת בביתו בטבעיות גמורה ללא כל גיגונים.

ב'זאת חנוכה' כאשר הזדמנתי אצל רבינו, היתה אז 'שעת רצון', והושיבני ושוחחנו קצת בד"ת ובעוד ענינים. על השולחן מולו היה מונח דף עם שמות, ובאחד הרגעים כשהשתרר שקט, נטל את הדף והחל לומר את השמות במתינות, כשהוא אומר אח"כ פרק תהילים בהתרגשות. לאחר מכן הסביר שאלו שמות של בחורים המבקשים שיתפלל למציאת זיווג הגון.

בראותי כך, העזתי ושאלתי אם אוכל להבטיח שמי שיתרם לכולל שלנו יזכה ששמו יועבר לראש הישיבה שיתפלל עליו. פניו עגמו ומיד אמר: "אינך יודע כמה צער זה גורם לי!".

אחר כך הרצין, הוא הרכין ראשו והחל לדבר כאילו לעצמו: "הקב"ה חנן אותי בכשרונות ואני אינני מנצל אותם", וחזר על משפט זה פעמיים בשברון לב ועיניו הקדושות נצצו מדמעה. אני חשתי מאד שלא בנוח, אך הוא לא שת ליבו אלי והמשיך לשבת שקוע ביגונו, אינני זוכר אם הדבר נמשך דקה או שתיים, עד שהתעשת ונפרד ממני במאור פנים".

יקרת התורה

"אין מלים לתאר את גודל יקרת ערך התורה הקדושה שהיתה לרבינו זצ"ל. היות התורה תכלית החיים, לא היתה אצלו מליצה, זו היתה עובדה, מציאות כפשוטה. שילוב נדיר במינו התגלם בו, ברבינו זצ"ל, כאשר אהבת התורה העצומה הביאה אותו מצד אחד להשתוקקות עזה לידיעת התורה כולה על כל מכמניה באופן מבהיל כידוע, אך מאידך גרמה אהבה זו לשמחה רבה עם כל התעלות קלה ברוחניות. כל בדל של חמימות רוחנית היתה לו למשיב נפש. פעם אמר בשיחת מוסר בישיבה, כי אינו

מבין מדוע בחור בישיבה צריך לחוות 'משבר', הנוצר כידוע מחמת חוסר סיפוק ממצבו הרוחני, הלא אף אם בתקופה מסוימת קשה לו, הרי עצם הימצאותו בצוותא עם בני תורה אשר חיייהם מושתתים על עבודת השי"ת, תוך חתירה מתמדת להגיע לשלמות הרוחנית, עצם שייכותו לחברה נעלה זו היודעים את תכלית החיים, צריכה למלאות את האדם שמחה עצומה לאין קץ.

כך יכול היה בעת ובעונה אחת להכות על קדקודם של תלמידיו, תלמידי חכמים מופלגים, ולתבוע מהם עוד ועוד ללא הרף, ועם זאת לראות בעין טובה כל מעלה, ולו הקטנה, שמצא בתלמיד, ולהחמיא על כך ברבים. זכורני כיצד היינו אחוזי התפעלות עת שמענו את דברותיו בסעודות אירוסין של תלמידים בישיבה, גם כאלו אשר לא זכו להיות שקועים לחלוטין בעמל התורה, איך שהיה מונה את מעלותיו האמיתיות של החתן, וזכה לשמחו באמת.

כך גם ייקר למאור, כפי שכבר התפרסם, את יקר תפארת עמלי התורה, ומידי דברו בהם לא יכול היה להפסיק מלשבח בשפתיים דולקות ובהתרגשות גואה את האברכים היקרים ההוגים בתורה בכוללים, מבלי לחשוק במשרה כלשהי. פעמים רבות עת נשא דברים בפני אברכים, כגון במעמדות סיום הש"ס לעילוי נשמת הרבנית ע"ה, היה מקדים ואומר שאינו ראוי לדבר בפני אברכי הכולל עמלי התורה. וככל דברותיו, לא היו אלו דיבורים מן השפה ולחוץ.

ממה שראיתי וחזיתי בעיניי בנוגע לכולל האברכים אותו זכיתי להחזיק, כמעט בכל פעם בו ביקרתי בביתו, לא הניח לי ללכת לפני שהשליש בידי תרומה הגונה עבור הכולל. היה מבקש שאמשיך לשבת על הכסא, ואילו הוא זצ"ל היה קם ופונה אל החדר המפורסם, ולאחר מספר דקות היה שב אל הסלון ומגיש לי את תרומתו. לא היה פעם שהתרומה היתה בעלת פחות מארבע ספרות, אך תדיר היה מתנצל על שאין לו כרגע יותר...

לאחר שהקמנו בס"ד מרובה את בית הספר לבנות עטה"ק 'בעקבי הצאן' כאן בבית שמש, שזכיתי להיות שותף בהקמתו תוך קבלת עצה ותושיה מרבינו זצ"ל, לשם הקמת והחזקת ביה"ס בשנתו הראשונה נטלתי על עצמי חובות גדולים, רבינו ידע מכך והיה שותף למאמצים להשגת תרומות עבור מוסד נעלה זה. אין צורך לתאר את החשיבות העצומה בה ראה את מוסדות החינוך הללו. אך הנה, מני אז, בכל פעם שהיה מרים את תרומתו האישית, היה מדגיש ואומר לי: 'זה עבור הכולל!'

כשלושה שבועות קודם הסתלקותו, עת חזר מבית החולים, נכנסתי לבקרו. לאחר ששוחחנו קרא את הגאון רבי יוסף פטרוף שליט"א, ומשהגיע ביקשני להמתין מחוץ לחדר. לאחר מספר דקות נקראתי להיכנס שוב, ואז כשהוא שוכב על המיטה באפיסת כוחות, נתן בידי סכום נכבד ביותר. היתה זו תרומתו האחרונה של רבינו זצ"ל, אך גם אז לא שכח וטרח להזכיר שוב: 'זה – עבור הכולל!'"

אהבת ישראל

"כבר נתפרסם לאחר הסתלקותו גודל האהבה שאהב את כל ישראל. השתתפותו בצער הזולת היתה ניכרת במידה גדושה. באחת הפעמים כשביקרתי אצלו לעיני הכולל, הזכרתי לפניו שמות של זוג תושבי קהילת ירוחם שביקשו ממני לבקש מרבינו שיברכם בוש"ק, אחר שעברו כמה וכמה שנים מאז נישואיהם ועדיין לא זכו

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מן רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

לפרי בטן. אינני מגזים, בעיניי ראיתי איך ברגע כמימריה החל מרעיד כפשוטו בכל גופו מעומק הרגשתו בצערם. הוא בירך אז ברכות חמות ויוצאות מגדר הרגיל. ב"ה זוג זה נושע ויש להם כמה ילדים.

כך היה גם כן יחסו האבהי לתשב"ר. באחת ההזדמנויות בהם הגעתי אל רבינו עם בניי, פנה והחל לשוחח עימם בחביבות. הוא שאל את בני מה הוא לומד בחיידר. כשענה שלומדים כעת פרק הכונס, שאלו רבינו על אתר: "מדוע נתנו לו קנס? במה חטא?" כשהוא אינו מסתיר את הנאתו למראה הילד המניף ידו בתרועת ניצחון: "הכונס כתוב עם כ"ף ולא עם קו"ף"...

לעניות דעתי, אהבתו העצומה לכלל ישראל, היא שהניעתו לפעולותיו הכבירות לשמור על כרם בית ישראל מפני המבקשים להשחיתה. אהבתו הגדולה לעם ישראל התפרצה כלבה עת חש בחושיו העדינים כי זאבים טורפים מבקשים לטורפו ולקרוע ממנו נתחים באכזריות. דוקא רחמיו וחמלתו הכבירים, הם שהניעוהו לפתוח במערכה עיקשת ללא פשרות על חייו הרוחניים של העם הדווי. באמונתו האיתנה ידע והכיר אל נכון את השאול אליו זוממים הרשעים להפיל את עמו, ועל כן אזר כגיבור חלציו למלחמה הגדולה, בה יצא וידו על העליונה".

"אני נזכר כעת, אגב, שבר"ח תמוז תשע"א, בעצם ימי ה'שבעה' על דודי-זקני מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל, הגעתי אל רבינו כהרגלי מידי ראש חודש. הוא שהה כמידי שבוע בבית משפחת ולס. סיפרתי לו כי בהיותי מעט אחר גיל בר-מצוה קראני יום אחד הגרמ"ל זצ"ל (שהכירני כבן משפחה) ובחר בי כלוי לתת לי מעשר ראשון מבקבוק יין שהוא עשה בעצמו. לאחר מכן שאלני אם אסכים למכור לו בחזרה את היין תמורת עשרים שקלים, משהסכמתי שילם הגרמ"ל עשרים שקלים והחזרתי לו את היין. רבינו שליט"א הגיב מיד "כל כך בקלות הסכמת לוותר על יין שכזה?" אחר כך התבטא ואמר כי "בטוב ליבו, היה רבי מיכל יהודה מיוחד, יותר מכל גדולי הדור!".

מסירותו לתלמידים

"עוד רבות ידובר על מסירותו הנוראה לתלמידיו כבניו. באופן אישי חשתי כי ניתן לומר שמיום שהחל להעמיד תלמידים, לא הסיח דעתו מתלמידיו אף לא לרגע! נתן עיניו וליבו ואת כל כולו כפשוטו בדאגה בלתי פוסקת לעלייתנו הרוחנית והגשמית, כשהוא מכוון מייעץ ועוקב תדיר אחר הליכותינו, ונוהג פעם בהארת פנים

ופעם במקל חובלים, הכל בחכמה ותבונה עצומה. עומק ורוחב דעתו הכבירה ניכר היה באופן מבהיל. בתבונתו כי רבה ובמוחו האדיר היה מחשב פרטים רבים מאוד כהרף עין, ואף היה בוחר את האופן הנאות איך להציג את דבריו ועצתו. הדברים הללו ידועים בקרב כל התלמידים.

החזיון הגדול הזה שזכינו לראות בעינינו פעמים אין ספור, הביאנו אל הידיעה וההכרה הברורה, כי בדור עני זה אין מי שידמה לו בשיקול הדעת, ודבריו היו לנו כאורים ותומים שאין להרהר אחריהם כלל. ואף בעת בה חגר כלי מלחמה ויצא בראש צבאות בני התורה להגן בחירוף נפש על דת תורתנו, כאשר בתחילה היינו אף אנו כסומים ההולכים בחושך, הנה אך דרכנו על מפתן ביתו וזכינו לראות פניו המאירים, כבר נפשטו הספקות, העקוב היה למישור ודרך האמת ברורה וסלולה לפנינו בטוב טעם ודעת.

באהבתו הגדולה לתלמידיו, היה מרגיש מיד על פנינו את מצוקותינו כמו גם את דרגתנו הרוחנית. יודע אני כי דברים אלו יישמעו כגוזמא, אך בודאי יוכלו להעיד על כך רבים מן התלמידים. בבואי אליו היה ניכר בבירור כי יודע הוא היכן אני אוחו ברוחניות. בהיותי במצב של עליה רוחנית, היה מדרבן ודורש לא להסתפק במועט, ולהמשיך לשאוף ולהעפיל עוד ועוד. ולעומת זה כאשר באתי אליו ומצבי בירידה קצת ח"ו, היה מסביר פנים, מעודד במלים רכות ומרעיף טללי אהבה ונוחם, וזאת על אף ששיחתנו נסובה על ענינים אחרים לחלוטין.

מרום דרגתו הנוראה היה יורד אל נפש התלמידים הצעירים בשנותם וברוחם. שומע היה בכובד ראש את מצוקותינו והתלבטויותינו ודן בהם בהתעניינות ובהשתתפות אמיתית. נתן דעתו וליבו להיות מיצר בצרתנו, שהיתה לצרתו הפרטית, והיה שותף מלא לכאבנו. ובהיות שהרגשנו בחוש את אהבתו אלינו, לא נמנענו מלשתף אותו בכל חוויותינו ולבטינו, אף כשאלו לא תאמו תמיד את רוח הישיבה. כשיעץ לנו, ידענו והרגשנו כי עצתו נובעת ממחשבה עמוקה ורצון כנה לעזרנו, יחד עם נטילת אחריות מלאה כי זו היא העצה הנכונה, מתוך מחשבה רק על טובתנו האמיתית וללא דעות מוקדמות. אהה, מי יתן תמורתו!".

להרגיש כל אדם באשר הוא

"שנים לאחר נישואיי, דיבר עמי פעם על אחד

התלמידים לשעבר שהחליף מקום מגורים מספר פעמים, ואמר בסיפוק ששמע שהוא מצליח ב"ה בתפקידו החדש. אותו תלמיד התנהגותו מוזרה מעט ביחס לרוב בני האדם, ועל כן חשתי פליאה כשראש הישיבה דיבר עליו כאדם רגיל. אינני יודע אם חש בפליאתי, אך המשיך לדבר בשבחו ואמר כי הוא מצליח במקומו החדש 'בסגנון שלו'. או אז הבנתי מקצת מסוד ה'עין טובה' של רבינו זצ"ל לאמור, אין כאן אדם 'משונה', אלא יש לו 'סגנון' משלו, אם רק תבין את הסגנון שלו, הרי הוא רגיל לחלוטין... זו היתה יכולתו הכבירה של רבינו, להרגיש כל אדם באשר הוא, להשתתף במצוקותיו ולשאוף לתקנתו.

באחת הפעמים בהם זכיתי להיכנס אל הקודש, הזכרתי לפניו אחד מחשובי האברכים שלמד בכולל שלנו כאן בבית שמש, אשר ראש הישיבה מכירו בלומדו בעבר בישיבה, וסיפרתי שהוא בן עליה אמיתי ושקוע בלימוד התורה. ראש הישיבה נענה ואמר כי זה הוא שכרו של מי שאינו נשמע ל'עצותיהם' של 'יועצי הנישואין' למיניהם, אשר יועצים לאברכים שב'שנה ראשונה' לא ייצאו ללמוד בשעות הערב, אלא ישארו בבית. בדברו עורר בכאב על אותם יועצים, ואמר כי 'עצותיהם' הנלוזות מוכיחות כי הם הושפעו מאוירת הקרירות האיומה הפושה בקרב הציבור, המעדיף חיי שעה על פני חיי עולם, והוסיף כי הכל חברו יחדיו 'מכל הכיוונים', כשהוא מחווה בידיו הקדושות לאות כי מקיפים אותנו מכל כיוון, להסיט את הציבור התורתי מן היהדות המקורית.

סיפרתי אח"כ את הדברים לאותו אברך בן עליה, על מנת לעודדו להמשיך בדרכו הקדושה, והוא סיפר כי אכן בשעתו, בשנה הראשונה לנישואיו, התייעץ עם רבינו האם יש להישאר בבית בשנה הראשונה, שהרי כך אומרים ה'יועצים'. רבינו זצ"ל דיבר אז בחריפות נגד המגמה הנובעת מאותם יועצי אחיתופל. בעקבות כך המשיך האברך היקר לשקוד על תלמודו גם בשעות הערב, כאשר עזרתו מסייעת אף היא בשמירת סדרי הלימוד.

למרבה ההשתוממות, מעשה זה היה כאמור מיד לאחר נישואיו. אולם בעת בה שוחחתי עם ראש הישיבה זצ"ל כבר היו לו לאותו תלמיד שלושה ילדים. בשנים הללו התחוללו התמורות הנפשעות בחיי הציבוריות היהודית בארץ, שבעקבותיהן יצא ראש הישיבה זצ"ל למלחמת מצוה במרשיעי ברית, כאשר כמצביא איתן עמד וניווט את המערכה כולה ביד אמן ובסערת הלב. אין צורך לתאר את הידוע לכל עד כמה רבינו זצ"ל מסר נפשו והצטער צער גדול על רדיפת הדת. אך כל זאת לא מנע ממנו לזכור בשנת תשע"ז את תלמידו ששאלו חמש שנים קודם לכן בנוגע ללימוד סדר שלישי בשנה הראשונה! עד כמה נתן ראש הישיבה את עיניו וליבו עבור תלמידיו היקרים לו כבניו ממש!

זכורני, לאחר הסתלקותו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אמר לי ראש הישיבה כמה פעמים כי 'העולם חסר תורה אחרי שהרב אלישיב נפטר. צריך להשלים את החסר'!

מה נאמר כאשר חוץ מהתורה הגדולה שנאבדה בפטירתו, איבדנו ג"כ אב רחמן ומורה דרך אוהב ואהוב. נותרנו המומים ומדוכאים בלב סערה, אימה וחשכה. הנחמה היחידה היא להמשיך להחזיק בדרך שהספיק להדריכנו בה. נתחזק נא יחדיו להחזיק בכל עוז ולהמשיך בדרך הסלולה שהותיר לנו לפליטה, עדי נזכה לאור הגדול אשר יאיר השי"ת על ציון וירושלים, בגאולה השלמה במהרה דידן".

בעומקה של סוגיא

שיחת זכרון מאלפת עם הגאון רבי אליעזר גורא שליט"א, מתלמידי רבינו זיע"א

אברהם זילבר

החזור, כך היה כינויו של הגאון רבי אליעזר גורא שליט"א, תלמידו חביבו של מרן, מי שבמשך שנים היה זה שחזר על שיעורי רבינו בישיבה לפני הבחורים, ומספר מעט מהווי הימים הגדולים בצילו של רבינו בעל ה"דרכי שמואל" זיע"א.

בדברים שכתב בפתח ספרו על הלכות ברכות, מתאר איש שיחנו, כיום ממרביצי התורה בתפרת, את דמותו של רבינו הגדול וכותב:

אזכיר בזה את מורי ורבי מרן הגאון האדיר שר התורה ראש הישיבה הגאון רבי שמואל אורבך זצוקללה"ה שזכני השי"ת בטובו הגדול לחסות בצילו שנים רבות, וכל המעט שיש לי הוא ממה שקיבלתי ממנו בשיעוריו הנפלאים, ובין ביחידות מהקצת שזכיתי ללמוד איתו ביחידות, ויותר מזה מהזכות להכיר ולראות אצלו את עמל התורה מתוך מיעוט שינה מופלג, את השקיעות הגדולה, ואת ההיקף שלמד בכל סוגיא ולא נח עד שהיה לו הכרעה בכל עניין לאמיתת של תורה, וכן את הבקאות שלו בכל חדרי התורה שהכניס שאיפה עצומה שהגיע לידיעת התורה, וכן בעניין יראת שמים בתפילותיו הזכות ששפך בהם את ליבו לפני קונו, ובשיחותיו שנאמרו מנהמת ליבו שלמדנו מהם לחוש את תכלית האדם בעולמו ולהחביל את החשבונות הרבים שחישבו בני האדם, והן ממה שנתן ליבו להדריך אותנו כל אחד לפי דרכו בדברים הצריכים תיקון...

"זכיתי בחסד ד' להסתופף שנים רבות בצל האילן הגדול מרן ראש הישיבה זצוק"ל, ואני מרגיש שתקופה זו שזכיתי לשהות במחיצתו שינתה לי את החיים" פותח ומספר בפשטות הרב

גורא.

מה המשמעות "שינתה את החיים"? "יש לזה כמה סיבות. דבר ראשון הוא עצם הזכות להכיר אדם ענק שכזה, שכל מי שזכה להכירו זכה לראות מושגים שלא קיימים כלל בדורנו, עמל התורה בהיקף אדיר כשמצד אחד היה בקי בכל חדרי תורה ומצד שני היה מעיין בקטע אחד של רש"י או רמב"ן ימים רבים שוב ושוב כדי להגיע לעומק ההבנה האמיתית, והכל מתוך נדודי שינה כפי שאירע לא פעם שהיינו מגיעים בבוקר ורואים אותו שקוע באמצע הסוגיא".

הוא חונך גם "לא לישון"?...

"ממש לא, שמעתי ממנו שמספרים הרבה סיפורים על נדודי שינה של גדולי ישראל ואנשים חושבים שמה שהם זכו להגיע לדרגתם הגבוהה בלימוד בא מכח אותם נדודי שינה. אבל, הוסיף רבי שמואל, האמת היא שנידוד שינה אינו מועיל ללימוד, ואדרבא כשישנים בזמן הראש מרוכז יותר ומצליחים יותר, והוא הוסיף והסביר שמה שראינו אצל גדולי ישראל נדודי שינה הוא מחמת שכל כך בערה להם הבנת הסוגיא עד שהם לא יכלו לישון כשהסוגיא עדיין לא מבוררת אצלם. את הדבר הזה ראינו אצלו, כיצד כל כולו היה טרוד לדעת מהי האמת בסוגיא ומהו העומק של הסוגיא.

השקיעות בלימוד, זה הדבר שחפף עליו בכל עת".

"אם אנחנו מנסים לחשוב מה אנחנו יכולים ללמוד ממנו" מוסיף הרב גורא, "זה את העניין של השקיעות בלימוד. בדרך כלל מצוי שאחרי שאדם גומר סוגיא הוא משקיע את עצמו בסוגיא הבאה,

אבל אצלו ראינו שתמיד אחרי הסוגיא הוא יושב וכותב שוב על הסוגיא הקודמת ואפילו שבתור ראש ישיבה הוא צריך לעסוק בסוגיא הבאה אבל הוא עוד לא שלם עם הסוגיא הקודמת.

נראה שיש כאן נקודה חשובה שלמדנו אצלו, שהתבטאה למעשה בכל הדברים שראינו אצלו, והוא שכל עניני עבודת ד' נעשו מתוך פנימיות, דהיינו שלא לומדים כי "זה מה שאני חייב לעשות ברגע זה" אלא שיש לי תפקיד לדעת את הסוגיא ואני חייב לדעת את העומק של הסוגיא ולכן אין כזה דבר שאם החליטו לעבור סוגיא אני יעזוב את העניין..."

נבקש לשמוע על הדרך בלימוד שאפיינה את שיעורי רבינו.

"אכן, הדבר השני שזכיתי ללמוד אצלו הוא הדרך בלימוד, ואפילו שגם לפני שהגעתי אליו זכיתי ללמוד אצל ראשי ישיבה ורמ"ם גדולי תורה, ושמעתי שיעורים נפלאים עם חידושים נפלאים, אבל לא הרגשתי שיש לי דרך בלימוד, ואפילו ששמעתי בשיעור קושיות ותירוצים וגם בעצמי הוספתי קושיות ותירוצים, לא היה ברור לי לאן אני חותר להגיע בסוגיא. אבל כשהגעתי אליו הוא הנחיל לתלמידים חוץ מעצם החידושים גם את הדרך ללמוד סוגיא, מה לחפש ולאן להגיע.

בתקופה שזכיתי ללמוד אצלו היה נהוג שהראש ישיבה מתחיל את הסוגיא עם שיעור הדף שבו הוא היה לומד את הגמרא פעם ראשונה עם הבחורים, ובשיעור זה הוא היה כאילו לומד את הסוגיא פעם ראשונה ומקשה קושיות ומביא ידיעות בכל חלקי התורה, לא היה נראה שיש לו דעה החלטית בשום עניין והיה ניתן בקלות לשאול והוא היה מתעניין בכל קושיא של בחור ומתריך.

משיעור זה הייתה תועלת גדולה להבין איך ללמוד ואיך להתחיל סוגיא, ואחרי השיעור היה יושב כל כולו בשקיעות עצומה לברר את הדברים מתוך כל הראשונים שבסוגיא, ולומד כל ראשון במתינות מתחילתו ועד סופו לראות כל קושיא שהוא מביא ואיך היא מתורצת, ואחר כך היה לומד את כל המקומות בש"ס שמוזכרת הסוגיא עם כל הראשונים שם, ומה שמעניין הוא שבשיעור הדף כבר ראו שהוא העלה את כל הצדדים האפשריים...

למרות שלמעשה הוא ידע והקיף את הכל, באמת תמיד כשדיברו איתו בכל חלקי התורה הוא הכיר את כל הדברים עם כל החקירות והאפשרויות, אך כל העמל שלו היה להגיע למסקנה אמיתית או לגדר יותר מדויק ועמוק וזה מה שהוא עשה בכל הזמן המרובה שהוא השקיע בסוגיא, ובשונה ממה שמקובל בישיבות שיש שעה קבועה לשיעורים אצלו הוא היה מודיע כשהיה מגיע למסקנה בסוגיא שיהיה היום שיעור! וגם לא היתה שעה קבועה לשיעור, אלא הוא הקציב לה זמן לפי מה שלוקח הביאור שיש בסוגיא, והשיעור עצמו תמיד היה מתחיל

ארבע שנים להסתלקות מרן רבינו הגר"ש אויערבאך זצוק"ל

בסיכום הסוגיא עם הראשונים ואיך כל ראשון מסביר את הסוגיא, כאשר תוך כדי סיכום עמד על הנקודות שמתעוררים מתוך הדברים וניסה ליישב אותם בעומק עצום, וכך המשיך את שיטות הראשונים אחד אחרי השני כשהוא מחשבן כל ראשון עם עצמו, ועם מה שראו קודם בראשונים אחרים.

מעניין לציין, שאף פעם לא היה מביא רשימת קושיות ומתרץ אותם בתירוץ אחד אלא כל קושיא היתה עומדת בפני עצמה, והוא היה מתרץ אותה כשלעצמה, למרות שברוב המקרים בסופו של דבר תירץ על פי אותו יסוד כמה קושיות. נראה לי שהסיבה לזה היא הרצון לא להיות משוחד, כי כשרוצים לתרץ כמה קושיות עם תירוץ אחד זה לפעמים לא מדוייק עד הסוף... לכן הוא העדיף לדון בנפרד ולראות את הדבר בפני עצמו.

ואכן במשך הסוגיא היה מצוי אצלו מאוד שהיה חוזר בו ממה שסבר בתחילה. זכורני בסוגיית זכיה מטעם שליחות שבתחילת הסוגיא אמר שדעת רוב הראשונים כך ובסופה אמר הפוך, וזה בדברים פשוטים ולא רק בדקויות של הסברה".

רבינו היה תמיד שקוע בכתיבה, שוב ושוב, בכל הענינים אותם למד...

"כולם ראו את ההנהגה שלו שהיה כותב חידושים בכל מקום שהיה מזדמן אליו. ודאי שרואים כאן את העניין של ניצול הזמן, אבל יש לראות בזה גם את השקיעות והמונחות בסוגיא, שהסוגיא מונחת בראשו בצורה כזו שהוא יכול לכתוב עליה שעות רבות בלי ספר, למרות שסוג הסברות שלו היו בנויות על לשונות הראשונים, דבר שמצריך עיון בתוך הסוגיא.

ככלל" מוסיף הרב גורא, "צורת הסברות שלו היו בעומק עצום אבל מי שהתבונן ראה שזה לא בא מתוך רצון לומר סברות מחודשות אלא מתוך רצון להבין את לשון הראשונים כצורתם, ולכן לא הסכים לביאורים שמנסים להסביר את הראשונים לפי חקירות של האחרונים כשזו לא המשמעות הפשוטה של הראשונים ומתוך רצון להיצמד ללשון הראשונים יצאו לו ביאורים נפלאים של מהלכים מחודשים שלא היה מקובל לומר אותם לפניו.

בהרבה מקומות הסוגיא מתיישבת לפי ההבנה שלו בצורה נפלאה והוא זכה להגיע לזה מתוך הרצון להגיע לכוונה האמיתית של הראשונים. עד היום אני נתקל הרבה פעמים בקושיות שמתורצות לפי המהלך של הראש ישיבה והם דברים שאני לא מוצא אותם במקום אחר".

יראתו מכרזת עליו

הרב גורא מבקש להזכיר גם את "תורת היראה" של רבינו. "היראת שמים הבוערת... כל מי שזכה לעמוד במחיצתו ראה את האש להבה של יראת שמים, בתפילות הבוערות, ובשיחות שיצאו מעומק הלב כשהיה מחדיר ללבבות את המבט של האמת בצורה מוחשית, להכיר את האפסיות של העולם ואת הערך של המצוות, עד שאחרי השיחות הייתה התעוררות עצומה בישיבה.

גם בשיחות היו שני סוגים, בסעודה שלישית היו אוכלים איתו והוא היה מדבר כדבר איש אל רעהו בשפה פשוטה, ובשיחה שנאמרה בתוך השבוע הוא היה מכין אותה, והיה ניכר שהיא באה מתוך עבודה אישית שלו והיה צריך להתאמץ להבין את העומק שלה, אבל אחרי ששמעו את השיחה בסעודה שלישית היה יותר קל להבין. זכורני שהיה פעם בישיבה קעמפ, ובסעודה

שלישית הוא דיבר דברי התעוררות והייתה לי הרגשה שאחרי דברים כאלה אין מקום לקעמפ... וכן בכל הזמנים המקודשים ראו איך שכולו אש להבה מלהט הימים.

ידוע מה שסיפר הג"ר אריה זולטי שהיה בעל תפילה בימים נוראים, שהראש ישיבה אמר לו שכשהוא רואה אותו הוא נכנס לפחד שזה מזכיר לו את הימים הנוראים. גם בזה ראו את התכונה שהכל בא מעומק הפנימיות.

זכורני שבדרך כלל היו מחכים לראש ישיבה בסיום שמונה עשרה, אבל היה ימים שהוא אמר לא לחכות לו כיון שהוא צריך להאריך, וגם בזה רואים אצלו שהאריכות לא באה תוך כדי התפילה אלא הייתה לו הרגשה שיש לו עכשיו הרבה מה לדבר עם הקב"ה, ועכשיו יקח לו הרבה זמן...

כך גם בעניין האבילות על החורבן, לא רק בימי בין המצרים שהיה כולו שקוע בעניין אבילות החורבן, וזכוני שאחרי שהרבנית נפטרה גילו שהיה צם כל הימים בימי בין המצרים ואוכל רק בלילה, אבל גם כל השנה הרבה לדבר על העניין של הגלות, וודאי שכל התפילות הארוכות שלו שהיו בבכיות עצומות היו שייכים לעניין הצער על גלות השכינה".

העמדת תלמידים

"בעניין העמדת תלמידים" אומר הרב גורא שליט"א, "הוא זכה בזה למה שלא מצוי בדורינו, אדם שזכה להעמיד כל כך תלמידים מובהקים, ונראה שגם העניין הזה לא היה אצלו בצורה של מלומדה, אלא היה כל ליבו נתון לטובת כל תלמיד ותלמיד והיתה לו שמחה עצומה בהצלחה של כל תלמיד. חשב על כל אחד בנפרד מה הדרך שמתאים בשבילו כדי להעלות אותו. היה לי חברותא שלא התאים לי והתיעצתי איתו, אמרתי לו שלא נעים לי להפסיק איתו, והוא ענה לי שתורה נקנית במיעוט דרך ארץ, וכשהוא ראה שאני לא חושב להפסיק הוא עשה זאת בעצמו ובכך הכניס לי את ההבנה ששום דבר לא עומד בפני אי הצלחה בלימוד.

כך אני זוכר שלמדנו חברותא, חקרנו חקירה וראינו תוס' בכמה מקומות על העניין. למחרת הוא שאל אותי שאלה שקשורה לחקירה, אמרתי לו שזה תלוי בצדדי החקירה והוא אמר לי שכך אי אפשר לגדול! צריך לזכור שלפי תוס' זה יוצא כך ולפי תוס' שם כך, אבל סתם 'תלוי בחקירה' זה שום דבר... וכן פעמים רבות באמצע סוגיא היה ניגש ושואל שאלה עד שהיה פחד לא לשלוט בסוגיא..."

יתן אל ליבו

"לא נגענו אלא בקצה המזלג" מסכם איש שיחנו, ומוסיף "אבל כפי ששמענו ממנו תמיד שהעיקר בכל הענינים זה לקחת למעשה! וזה מה שאנחנו צריכים ללמוד מדמותו הגדולה שהיה חד בדרא - וודאי לא שייך אצלנו המושגים הגבוהים שלו, אבל את מה שאנחנו מסוגלים לעשות בחיות ובפנימיות ולימוד התורה צריך להיות מתוך אכפתיות לדעת את הסוגיא, לא להסתפק שגמרנו את הסוגיא אלא לעיין שוב ושוב.

וכן בעניין התפילה, לא להבין שבהגיע זמן התפילה צריך להתפלל ולהשתדל לכוון... אלא להבין שיש לנו הזדמנות לדבר עם הקב"ה. וכן בעניין הימים המקודשים להבין שהגיעה הזדמנות שאפשר לנצל אותה.

השי"ת יזכנו שנוכה להתחזק בכל זה, וזה יהיה לע"נ מרץ צוק"ל".

שליט הדעת

< **המשך מעמ' 53**

בקשות: האחת, שאכנס לרה"י ואספר לו, אתן את השם ולא אשאיר את הפתק אצל רה"י כדי שאף אחד לא יידע. והשניה, שאשמע כל מילה שיאמר בדיוק ואמסור לה. חשבתי איך אעשה זאת באופן הכי מועיל וגם אטריד את רה"י במינימום, כתבתי את הסיפור ותחנוני האם על דף גדול בכתב קריא ומסרתי לרה"י מיד אחרי שחרית, לפני לימוד המשניות.

ראש הישיבה קורא, ושותק. אמרתי 'האמא מתחננת'... אמר בידייש: סתם לזרוק ברכה?... אמרתי אולי רה"י יכתוב כמה מילים להרגיע את האמא, ואמר 'מה זה יעזור לבחור'. ושתק. ואז אומר לי רבינו, 'ר' חיים, אתה צריך את הנייר הזה?'. אמרתי לא. לקח את הנייר, קיפל והכניס לכיסו, והפטיר 'מ'דארף דאווענען'. צריך להתפלל.

כמה לב, כמה אכפתיות. קשה לתאר את הדמעות החמות של האמא היקרה בשומעה שרבינו ישקיע בעזה"י תפילה מיוחדת על הבן יקר שלה.

זהו חידוש למצוא באדם אחד גם שכל, גם רגש, וגם שיקול הדעת בדברים שלנו נראה הפוך. יש מעשים שאי אפשר לפרט, בלבול שלם של רגשות ותסביכים מורכבים, רבינו בשניות אחדות הבין את הדבר, תפס את הנקודה והכריע. לעיתים לקח הרבה זמן להבין כמה הוא צדק. זו שליטת הדעת, לא להתבלבל, לשמור על דבקות במטרה.

כל זה איבדנו ואין לנו. היינו רגילים שהכל בקלות, נכנסים, שואלים, מקבלים תשובות ברגע, הכל נגמר. וה'נגמר' הכי נורא מכל הסיפור הזה - הוא שלא יהיה מי שיעמוד על קדקודנו ויתבע מעימנו 'גדל'!..."

"לדור במקום רבו"!

"לעולם ידור אדם במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה" (ברכות ח.). יש בחינה 'לדור במקום רבו', שהוא מיישר את הדרך מהמכשולים, מהחשבונות שלנו לעשות הפוך מכל מה שקיבלנו. הדר במקום רבו עומד על הנקודה בלי רשרוש.

מאיידך - 'תורתו משתמרת'. בזמן מלחמת העולם הראשונה היתה מלחמת אזרחים קשה ברוסיה, לבנים כנגד האדומים, ואלו ואלו הלקו ביהודים. הסבא מנובהרדוק, בתוך המלחמה, הקים חיידרים וישיבות בצורה של מסירות נפש שאין לתאר ואין לשער. הסבא היה בעל מרץ גדול וגם חזק פיזית, ופעל ועשה ובנה מתחת הרגליים של השלטונות. ולפתע פתאום - הסבא נפטר... באמצע המערכה, תוך כדי המלחמה להציל את בני ובנות ישראל!

תלמידיו התארגנו לקוברו בצורה מכובדת בתוך המלחמה, וכולם היו בהלם. מה יהיה...

קם חתנו הגאון רבי אברהם יפה'ן צוק"ל ואמר: "אמנם הסבא נפטר, אבל רוחו נשארה בקרבנו, את הרוח אנו נמשיך!".

מי יורה דעה מי יבין שמועה, דברים כל כך מעשיים, חיידרים, בתי ספר, גנים, ישיבות, שאלות יום יום, מי יכול לקחת על שכמו כזה עול, כזו אחריות?!

אבל רוחו נשמרה בקרבנו. אנו לא סוגדים לאיש, אלא לדרך שהוא חניך אותנו - לראות הכל בשכל. זה צריך לשמור בכל משמר, ולהדבק בדרכיו".

"אני בינה"

שיחת זכרון עמוקה עם תלמיד מרן זיע"א הרה"ג רבי ישראל יהודה ויינר שליט"א מחבר הספרים 'תפארת שמואל' ו'דעת קנית' ממשנת רבינו

יצחק מור

השכלנו מספיק לנהוג את היחס הנכון לכבודה האמיתי של התורה הקדושה, כפי שהיה ראוי. ובאמת מאחר עלות הענן למתיבתא עילאה, יצא טבעו של רבינו בעולם כפי שלא זכור בעבר, והסיפורים הרבים והנשגבים שטפו כים הגדול את חללי דעלמא.

אולם כאשר נבקש לנסות ולחשוב מה היתה דעתו של רבינו, נראה כי לבטח היה מלמדינו דעת, שבראש ובראשונה חובה להעמיד כל דבר על מקומו הנכון, ולא לעשות ערבוביא של עיקר וטפל, ועיקר העיקרים לזכור את היסוד הראשון, "לחיות עם הדעת", וזהו יסוד היראה לחשוב ולבקש "מה ד' אלוך שואל מעמך כי אם ליראה", ולא לתת לגלי העולם לבלבל את צלילות הדעת אפילו לרגע אחד, וכל ימי האדם לקיים "דרשו ד' בהמצאו" כל זמן שאתה חי, כלשון הירושלמי.

זהו יסוד הדעת, להבין את מציאות האמת לאמיתתה, ואע"פ שלפעמים הדברים נראים כסותרים, כוחה של הדעת הוא שמחבר ביניהם, ואין סתירה בין "אשרי אדם מפחד תמיד", לבין "תחת אשר לא עבדת את ד' א' בשמחה", וכן היה מעורר תמיד לא להיות מסתפק במועט ברוחניות, ואוהב תורה לא ישבע תורה, ולעומת זאת "איזהו עשיר השמח בחלקו", ומבאר רבינו הגאון שזה אמור גם על רוחניות, וכך היה מרגלא בפומיה משמיה דמרנא רבי עקיבא איגר ז"ל שביאר הכתוב 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב' שעל דבר אחד שמח כמו על שלל רב.

הוא תבע ש'יחיו' את הדעת!

"מי שחי עם הדעת, לא שייך שיבא ענין אחד על חשבון דבר אחר, כי ישירות הדעת נותנת לכל דבר את המשקל הנכון, והרבה דוגמאות יש לזה רבו מלספור, ולדוגמא בעלמא, רבינו חנין לעמל התורה בתכלית העיון והעמקות עד לאסוקי שמעתתא, ומאידך גיסא היה תובע להשקיע

גיבורג שליט"א, שרבינו סיפר לו שכאשר הספיד הגאון המהרש"ג ז"ל את רבו הגאון מהר"ם שיק ז"ל שהיה תלמיד מרן החתם סופר, עמד המהרש"ג בהספדו בשבח ענוותו של המהר"ם שיק, ואמר שהיה גדול בענוה מעין ענוותו של מרן רבי עקיבא איגר ז"ל, וכאשר נשאל הגאון מהרש"ג למה לא אמר שהיה עניו מעין רבו מרן החתם סופר, השיב הגאון ז"ל שאע"פ שגם מרנא החתם סופר היה עניו גדול, מכל מקום הוא ידע את ערכו, ואילו מרן הגרע"א לא ידע את ערכו לגמרי, וכן המהר"ם שיק אף הוא לא ידע לגמרי את ערכו, והוסיף רבינו אז על עוד אחד מענקי הדור שלפנינו, שהגם שהיה עניו, ידע את ערכו.

וענין זה שהיה רבינו מעמיד את השיעור קומה והמבט הנכון ביחס לרבותינו, היה ביתר שאת ועוז עם תורתם של רבן של ישראל רבנו חיים הלוי זיע"א, ורבינו הגדול מרן החזון איש זיע"א, ונהורא דעלמא מרן הגרי"ז הלוי זיע"א, ובפרט בדור האחרון העמיד את דמותו וקומתו של רבנו הגדול בעל האבי עזרי זיע"א, וכך בשנים האחרונות נהג כלפי פוסק הדור רבנו מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א. וכמו כן ברוב מעמדות ההספדים שנשא רבינו זיע"א לזכרם של גדולי התורה, כידוע שתמיד היה מבאר ומעמיד את הנקודה המיוחדת וההגדרה הנכונה על כל אדם גדול לפי ערכו.

ענוותנותו גדולה מכולם

ואולם, ממשיך הרי"י, דא עקא שאנחנו בעוה"ר, לא זכינו לאור הגדול והנשגב של רבינו שיאיר לנו את המבט האמיתי של תורה, איך לראות ולקבל את המאור הגדול לממשלת התורה, רבן של ישראל רבינו זיע"א בעצמו, וביותר שגדולה ענוה מכולם, ורבינו מעולם לא נתן שיגדילו ויעצימו את מעלתו, ובודאי לא

אוצר העובדות והזכרונות שבספר "תפארת שמואל", מלווה את תלמידי רבינו, במאות עמודי הספר שמציב מראה לדמותו הגדולה, כאשר בימים אלו התבשרנו אף על החיבור החדש "דעת קנית", ובו הרבה מענייני הדעת במשנת רבינו זצוק"ל.

בשיחה עם המחבר תלמידו הגאון רבי ישראל יהודה ויינר שליט"א, אנו שוקעים בזכרונות עמוקים אל הימים בצילו של רבינו, אלו שהביאו לכתיבת החיבורים המופלאים.

"דעת קנית" - על שום מה? יש כאן נקודה מאפיינת במיוחד?

"רבינו זיע"א, שהיה בעל דעה עמוקה בכל קצוי התורה בתכלית העמקות, זכה לאספקלריא המאירה ובכל שאלה ונידון בענייני החיים תמיד היה מאיר את הענין באור האמיתי, ולרוב לא היה שייך לקבוע מראש מה תהיה דעתו בענין פלוני, והיה ניכר לכל המקוריות המיוחדת ועומק מחשבותיו. זכינו בדור האחרון שרבינו העמיד את המבט הנכון והמדויק על כל מאורעות הזמן והתהפוכות שהתחדשו עליו, וכן את ההסתכלות והתפיסה בהלכות ציבור".

זה כלל גם את ההנהגה הציבורית?

בודאי, רבינו היה יחיד ומיוחד בהעמדת השיעור קומה של רבותינו מאורי האומה, וכפי שהיה שגור בפיו בשנים האחרונות "צאי לך בעקבי הצאן... על משכנות הרועים", וזהו חלק בלתי נפרד ממסורת הדורות שעליה נאמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, וראשון לכל בתקופת האחרונים, אור העולם אדוננו הגר"א זיע"א, ואחריו תלמידו מאור הגולה מרנא הגר"ח מוולאז'ין זיע"א, שרבינו השריש והטביע בחותם האמת את מעמדם וגובה תורתם כדי להנחיל את הערכין האמיתיים לכלל ישראל, ולדוגמא ידוע לשונו של מרן במכתב לספר אדרת אליהו ליקוט מדברי הגר"א, "אשר מאז חתימת התלמוד לא קם כמותו", וכתב מרן זיע"א בספר חידושי הגר"א על המשניות וז"ל: ואנחנו לא נדע, ועלינו להודות להלל ולשבח אשר זכינו אנו, ובשפלנו זכר לנו הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו לגילוי כתי מתורת רבינו הגדול גאון גאוני הגאונים רבינו אליהו החסיד נ"ע, אשר מי יערב לבו למלל בשבחיו, וזכה וזיכנו ל"אשר לא שיערום חכמי הדורות שלפנינו מימי חתימת התלמוד" [לשון נהורא דעלמא רבינו חיים נ"ע מוולאז'ין בהקדמה לס' שנות אליהו] עכ"ל [לשון הגר"ח נדפס בהקדמה לזרעים מהדורת זכר חנוך].

וזכורני הרבה פעמים במעמדות השיעורים, ראו בחוש איך שרבינו חרד לתורתו הגדולה של מרנא הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל, וכשהיה הולך להשיג על דבריו היה אומר בענוה, עפר אני תחת כפות רגליו, ולפעמים היה נוקט בלשון "לעניות דעתי הקלושה והרטושה", וכך היה בעל השמועה עומד לקראתו במלחמתה של תורה. וכעין זה וקרוב לזה עם רבינו הקצות החושן ועוד".

שמעתי מתלמיד רבינו, הג"ר שמחה נחום

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מרן רבינו
הגר"ש
אויערבאך
זצוק"ל

אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם, ואחז"ל בריש ע"ז שלא חטאו ישראל במדבר אלא כדי שילמדו מהם דרך תשובה". ומכאן הדחיפה לחיבור החדש?

ברכישת ידיעות בכל הש"ס, באופן שאין ענין האחד נוגע במשנהו כחוט השערה, וכן זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, ותפילה היא מן הדברים העומדים ברום עולם ובני אדם מזלזלים בהם כמ"ש כרום זולות לבני אדם, וכן זמן מוסר מוקדש למוסר עם כל החמימות, וגם כשהיה שר זמירות בשבת, ובשמחת תורה, היה עם כל רוממות הלב, וכן גם בשמחת חתן שהיה מוסר את עצמו למה שעושה שיהיה בשלימות.

וכך ראו אצלו תמיד שהבין אדם למקום אינו סותר לבין אדם לחברו, וכלשונו ואהבת את ד' אלוקיך ואהבת לרעך כמוך מרועה אחד ניתנו, וכמובן שיש לכל דבר את המשקל האמיתי לפי רצונו ית"ש".

נגלה ונסתר

"עוד דוגמא לדבר, מה ששמעתי מתלמידו הגאון ר' אליעזר מאיר שליט"א, שרבינו מרן זיע"א התבטא בפניו שאצל רבינו הגאון הנסתר לא היה על חשבון הנגלה, וכן אצל רבינו היו הדברים מקויימים עד לאחת, וזכורני שנכנסתי קמיה מרן זיע"א לשאול את הסכמתו על הוצאת דברי תורה בעניני פנימיות, ורבינו נתן הורמנא וחיוזק לכך, ובתוך הדברים שאל מהם סדרי הלימוד בפרוטרוט, ובתוך הדברים הרעים בקולו ואמר בלשון מליצה "ונגלה כבוד השם", וכדרכו בקודש שתמיד צריך לאחוז את הקצוות בדעת נכונה, שהנגלה יהיה נגלה, והנסתר יהיה נסתר. וביתר שאת הדברים אמורים במה שנוגע לעניני הציבור, שרבינו ביקש בכל מאודו שיבינו ויחיו את הדברים בדעת ובתבונה, ולא יעשו כמצוות אנשים מלומדה, ולכן היה טורח בכל נפשו ומאודו לרומם ולהעלות את המושגים, לחבר את הציבור לשורשים שמהם יוצאים הדברים, והיה מרומם להבין ולהשכיל את שורש הפגמים והנפילות שכלל ישראל נכשלו בהם, וללמוד מהם את דרך הישר, וכמו שאחז"ל אין

"אכן, התעוררתי כמציץ מן החרכים, להעלות את הדברים על הכתב, בקונטרס "דעה קנית" ולהביא את הדברים והקולות שראינו ושמענו, להבין כמה שניתן את שורש הדברים, ולהשתדל להעמיד נכונה במידת האפשר את דמותו הגדולה של רבינו שר התורה והיראה, עמוד הדעות, שזכה לשלימות נוראה בשלושה עמודי עולם.

אין כאן המקום להאריך בסיפורים מגדלותו ומעלתו, אבל אי אפשר להיפטר בלא כלום, וננקוט עובדות אחדות ממש שיצאו ללמד על הכלל.

סיפר תלמידו הג"ר אביעד סגרה שליט"א, בשנת תשנ"ז כשחזר רבינו הגדול מביה"ח אחר שחש בליבו, ראהו מכין כלי לנט"י בחדרו, וכשתמה על כך אמר לו רבינו, הרבה שנים לא הלכתי לישון, ולכן לא הכנתי מים, ועכשיו הוכרחתי לישון מסודר ולכן הכנתי מים. והדברים ידועים ומפורסמים לכל, שרבינו לא איבד את לילותיו, והיה משים לילות כימים כפשוטו.

הנה במכתב הסכמה של רבינו לספר טהרת התורה שחיבר הגה"צ רבי סענדר ארלנגר זצוק"ל, על עניני טבילת טהרה, כתב מרן בזה"ל: ומה מאד ראוי לבני תורה שתורתם אומנתם להדבק בזה, והדברים מפורסמים מפי סופרים וספרים, וגם עובדא ידענא בזה מרבנו הגדול בעל החזון איש זי"ע אשר מאד הקפיד והזהיר על זה וקשה לפרט בפרסום עכ"ל. ושמעתי מכמה תלמידים שנתפרסם אז שרבינו סיפר שאחד נכנס אצל מרן החזו"א ומיד הטא את ראשו ואמר לו שילך לטבול, וכן היה שכיח אצל החזו"א. ואנכי הקטן שמעתי מפי ת"ח שבדידיה הוה כעין עובדא דהחזון איש אצל רבינו הדרכי שמואל זללה"ה כמה פעמים, וכן שמעתי עובדות רבות בענינים מעין אלו, וכבר העידו ברבים כמה מקרוביו על עובדות נוראות בסגנון זה ואכמ"ל.

עמוד הדעת

אתה עמל. וצריך לזכור שמה שמתאים לאדם פשוט לא מתאים לבן תורה שזוכה להיות דבוק בתורה.

מרן ראש הישיבה היה מרבה לעסוק בענין חטא אדה"ר ותיקונו, ועיקר החטא היה בעצם השתייכות האדם לעולמות התחתונים שהן מחוץ למציאות הקדושה העליונה, והאכילה מעץ הדעת גרם את ההתחברות לטוב ורע, אבל לפני החטא לא היה לאדם שום שייכות עם הרע, כי האלוקים עשה את האדם ישר, וכמו שמבאר רבנו הגר"א.

מן הראוי לציין שבמעמד האחרון שנשא דברים רבינו זיע"א במוצ"ש תרומה תשע"ח, בועידת החינוך בבני ברק, האריך לדבר על ענין הדעת, ובודאי חיבה יתירה נודעת לדבריו האלו בהיותם דבריו האחרונים שנאמרו לכלל הציבור, ונעתיק מדבריו הקדושים (כפי שנדפס בספר לשעה ולדורות עמ' תע"ח) בזה"ל: "והמשמעות והפשט הפשוט ב"כל מי שיש בו דעה", שלא יהיה באדם רק חכמה ובינה בראש, זה אמנם חשוב אבל זה לא מספיק, הדעת משמעותה היא, עד כמה האדם חי את הדברים, עד כמה הידיעה היא החיות שלו, ומה שהוא מבין זה חלק ממנו ולא כמו שיש ספרים בארון, אמנם גם כאשר זה מונח בראשו ומוחו זה בודאי חשוב, אבל העיקר היא הדעת שהיא כנגד יעקב אבינו ע"ה, ודעת פירושה שחיים את זה למעשה, כלשון הכתוב 'בדעת חדרים ימלאו'".

במהלך השיחה מדגיש הגר"י ויינר: "רבינו עמוד הדעת, היה דבוק וקשור תמיד בקומת הדעת, אין דעת אלא תורה (סוטה מ"ט ע"א), וכך כל דיבור ומעשה והנהגה היו נובעים ממנו וליבו הגדולים בדעה שלימה, ובכל המצבים תמיד היה בתכלית שלטון הדעת, וכמו שהיה מעורר הרבה כי עיקר תפקיד האדם בעולמו לחיות עם הדעת, לחבר שמים וארץ, וכמ"ש בכל דרכיך דעה, ויודע כל מי שזכה לשמוע שיחות רבינו שתמיד היה עומד ותובע, לא להיות בכלל התוכחה הנוקבת של הנביא (הושע ד' ו') ואתה את הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי. אחד הדברים שהיה מעורר עליהם במוסריו, שהכלל הראשון בעבודת ד', דע את עצמך", ואיזהו חכם המכיר את מקומו, מצד אחד לא לרמות את עצמו שאוחז בדרגה גבוהה יותר ממה שהוא באמת, ומצד שני לשאוף לשיא השלימות. וכתב רבנו יונה ז"ל בשערי העבודה בפתח הראשון ז"ל: הפתח הראשון הוא שידע האיש העובד ערך עצמו ויכיר מעלתו ומעלת אבותיו וגדולתם וחשיבותם וחיבתם אצל הבורא ית', וישתדל ויתחזק תמיד להעמיד עצמו במעלה ההיא ולהתנהג בה תמיד וכו'.

מרן היה חוזר ואומר, אברך שיושב ועוסק בתורה, צריך לדעת את מעלתו שהוא דבוק בתכלית האמיתית, ואין לך אושר גדול מזה, אשרי האיש - אשריו של איש, וכל בן תורה שיושב ליד הגמרא התביעה ממנו הרבה יותר, וכדברי התנא באבות (פ"ב מ"ד) דע לפני מי

אז נדברו איש אל רעהו

נקודה נוספת עליה עומד איש שיחנו, הינה השמירה על הדרך המסורה שהנחיל רבינו: בזמננו אין בר דעת שאינו מבין כמה רבינו היה הרואה להבין נכוחה את המציאות האמיתית, וכל מה שעורר והתריע וחזר, עוד מלפני עשרות בשנים, בעוה"ר הדברים נתקיימו במילואם. אין מי שלב פועם בקרבו ומוח לו בקדקדו, שאינו רואה שרבינו מרן זיע"א היה שליח ממרום, עיר וקדיש משמיא נחית, להציל את שארית הפליטה מכליון גמור רחמנא ליצלו, ומסר נפשו להעמיד ציבור חדש עם זהות פנימית מרוממת שנבדלים מהציבור הכללי שאיבד לצערנו את מעלתו, ובמובן מסוים שונה היתה מלחמתו משאר המערכות שהיו בעבר, כשבעבר היה צורך להקים את תבנית עולם התורה ולבנות את ערכי ההשקפה הנכונה, לעומת זאת בזמנינו נדרש רבינו מרן הדרכי שמואל זיע"א להלחם על לב הציבור, שזו יותר קשה מן הראשונה, כאשר המלחמה היא עד דכדוכה של נפש, ואפשר להבין איזה נשמה גדולה נצרכה לזה, לתקן את לב הציבור, ותמיד היה שגור על לשונו הפסוק (משלי ד' כד) 'מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים'.

זיכנו הקב"ה והבדילנו מן התועים, והראה לנו את הדרך להתבדל מכל ההמון השטחי ההולך אחרי ההבל, ומי שמכתיב להם את הדעות הם אנשים חטאים וריקים, והקב"ה לא השבית לנו גואל ושלח לנו רב הדומה למלאך ד' מרן רבינו שמואל זיע"א, שכבר לפני שנים רבות ראה בעיניו הקדושות את המבול הנורא של דעות כוזבות ופריקת עול, ומסר נפשו לעמוד על משמר הישיבות בטהרתן, ועל כל מוסדות ציבור היראים, עד שאנשי הערב רב והחרדים המזויפים יצאו בריש גלי בחוצפה נוראה והכריזו מלחמה גלויה כנגד יסודות הדת. ומאותו זמן קשה, רבינו מסר נפשו ופעל במסירות נפש להקים את ציבור היראים מחדש, ובתחילה מעטים מאד היו שהשכילו להבין את עומק השבר הנורא, אבל ברבות הימים התאחדו כל יראי ד' שלא נטרפה והשתבשה דעתם לגמרי, והתאחדו לעמוד על נפשם, ובורך ד' שלא כבתה הגחלת, וזכינו בחסדי ד' עם הרבה מסירות נפש לקהילות ומוסדות טהורים ברוח ישראל סבא.

היום כעבור ארבע שנים מאת שבעוה"ר ניטלה עטרת ראשנו, ומרן זיע"א נתבקש לשיבה של מעלה, חובתנו להבין את השעה, להחיות את האש הגדולה ולהבעיר הלבבות באש מתלקחת בתוך הברד והחושך, אש של יראת שמים, בתוך ים הקרירות הנורא בכל עיקרי הדת, כמו שרבינו חינוך לקיים מה שאמר יהושע 'אנכי וביתי נעבוד את ד' שהיא נבואה שהוצרכה לדורות, ובל נהיה תמימים לחשוב שאינו מושפעים, ורבינו בעצמו התבטא שבדק את עצמו כל פעם אם לא התקרר, וכמה שמענו תמידין כסידרן בשיחות רבינו זללה"ה את התביעה של "אל תאמן בעצמך"!

עם כל החמימות!

פשוט הדבר שבמצב שאנו מצויים בו, כאשר סדרי עולם השתנו, והעולם התהפך על קרבו ועל כרעיו, ואין לך יום שלא עוקרים מושגי יסוד במסורת אבותינו בדברים הבסיסיים ביותר, והורסים ומששטשים כל זכר להשקפה - ודאי כי מי שלא ישמור על צלילות ונקיות הדעת, להמשיך את הדרך עם כל החמימות בדעות, בלי שום שינוי, קשה לצייר אופן שיוכל לשרוד הוא ובני

הליכות שמואל

לקט שמועות משלחנו של רבינו על ד' פרשיות // נחום הלוי

פרשת שקלים

פעמים שהורה בשבת שקלים, כמנהג מרן הגר"ש סלנט זצ"ל שא"צ להוציא ב' ספרי תורה, כיון שפרשת 'שקלים' סמוכה לפרשת השבוע וא"צ לגלול הרבה, והריאין כאן טירחא דציבורא, (ראה 'אדרת שמואל' עמ' קצז בהרחבה). ופעמים שאמר אז לעשות עכ"פ 'הגבהה' לאחר הקריאה הראשונה דפרשת השבוע.

פרשת זכור

את פרשת זכור היה מרן רה"י זצ"ל קורא בעצמו, ומוציא את הציבור יד"ה, וכנהגת הגר"א, (עי' במעשה רב סי' קלג, וע"ש בהע' בטעמא דמילתא, וע"ע טעם בזה בס' מגילת ספר ענינים ח"ב סי' צו). וסיפרו שבליל שב"ק האחרון לחייו (תצוה-זכור), עוד היה מוטרד מכך, שמחמת חולשתו הציבור לא ישמעוהו למחר בקריאתו את פרשת זכור, עד שאמר לו תלמיד ממקורביו שהוא ידאג שהציבור יתקברו וישמעו וכו', ואז

ביתו במציאות שאנו חיים בה. ואם נטעה לחשוב שדי לנו להשוות את עצמנו ביחס לאחרים, הרי שאנחנו בסכנה גדולה ח"ו, היות שהנפילה שאנו רואים מול עינינו היא בבחינת תהום בלי תחתית, והדברים פשוטים לכל בר דעת.

באמת ראוי להתבונן, שאמנם עיקר המערכה של רבינו בשנים האחרונות היתה על גזירת הגיוס, והחינוך הטהור, אבל אסור לנו לשכוח שיש לנו תרי"ג מצוות, ותלמוד תורה כנגד כולם, ואנו מצווים לשמור על כל עניני הדת שלא יכנס בהם המים הזידונים של מבול הקרירות בכל דבר שבקדושה, ולהזהר מכל הקלקולים שהולכים ומתרבים בעוה"ר מיום ליום, כמו שמתריעים רבותינו גדולי התורה שליט"א לעמוד על המשמר על מקומות עבודה שאינם ראויים ולפתח חטאת רובץ, ועל ענין הצניעות שעל זה ידו כל הדווים, וכידוע שהדברים צריכים חיזוק גדול גם אצלנו ציבור בני התורה, והלא כמה רעמים נוראים המשברים כל לב הרעיימו לנו מן השמיים בשנים האחרונות ואטו כי רוכלא ניזיל וניתי, ורוח הקודש צווחת ואומרת 'ושב מאחרריך', וכי יעלה על הדעת שבדברים אלו אנו לא צריכים להבדל מהם ומהמונם, והלא גם בהיותנו בארץ מצרים שהיה קטרוג של הללו והללו עובדי ע"ז, אבל כלל ישראל נתבדלו בשמם לבושם ולשונם, ומה נענה אנו, ועד מתי יהיה זה לנו למוקש.

"צריך להפוך את העולם בענין הצניעות"

רבינו היה חוזר תמיד: רב לא הוציא עיניו מד' אמות, ואם היה מסתכל חוץ לד' אמותיו כבר לא היה רב תנא ופליג עכ"ל. ומי שחפץ אמת לידע דעת התורה בזמנינו יתבונן בלשונות החריפים

אמר שנרגע...

"זָכַר" "זָכַר" - היה קורא תחילה את אופן הניקוד שאינו העיקרי, ואח"כ את האופן העיקרי, ונקט כהדעה שהעיקר בסגול"ל (ועי' במעשה רב סי' קלד), וא"כ למעשה קרא כסדר מנהג העולם. (וע"ע במועדים וזמנים ח"ב סי' קסז בהערה).

וכן בפסוקים שחוזרים עליהם במגילה, הקפיד שהתיקון יהיה בקריאה השניה.

פרשת פרה

שח אחד התלמידים: גם בשמיעת פרשת פרה היה רה"י זצ"ל שרוי בחרדה - אם כי לא כמו ב'זכור' - וחשש מאד להדעה שהיא ג"כ דאורייתא, (עי' סי' תרפה ס"ז ועי' במשנ"ב ס"ק טו).

וזכורני שאמר, שאמנם הרי בביאור הגר"א (סי' תרפה) כתב שנוסחא משובשת בתוס' בריש פרק שני דברכות נזדמנה להבית יוסף, אך הרי כך נמצא גם בתוס' הרא"ש - וכ"ה בתוס' רבינו פרץ (הרה"ג א. י. ש. שליט"א).

שרבינו נקט במכתביו בענין זה, ושמעתי מתלמידו יבלחט"א הגאון ר' שמחה נחום גינובורג שליט"א שרבינו אמר לו באחד השיחים, צריך להפוך את העולם בענין הצניעות. וגם אני הקטן שמעתי מפיו חומר הדברים, ואמר לי שכמה פעמים פעל וזים לתקן תקנות בעניני קדושה, ועסקנים שונים מיד קלקלו, ואמר לי בשעתו, תפרסם את זה שידעו.

התורה תובעת שלימות

אם חפצים אנו להמשיך את האש הגדולה שקיבלנו לנו ולדורות הבאים, ודאי לא מספיק לחנך לעמידה על המשמר רק על אי ההתייצבות, הגם שהדברים עומדים ברום עולם והם מיסודי הדת, אבל יש סור מרע ויש עשה טוב, ולא יצאנו ממצרים על חנם אלא כדי לקבל את התורה בשלימותה, כמ"ש 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה', ופשוט שהכרח גמור ללמד את הדור הבא 'אשר לא ידע את יוסף' ולא זכו להכיר מקרוב את רבינו הגדול זיע"א, למען ידעו דורותיכם, וכדי שלא תשתכח תורה מישראל, וחובתנו להחדיר את המסרים הגדולים שקיבלנו בלי שום חלישות, ובלי רפיון, וכדרכו של רבינו מרן זיע"א בעצמו שכל ימיו היה חוזר ומעורר את הדברים היסודיים.

וכדי שתהיה 'גבורה' לעמוד בפרץ המבול הנורא של כל הקלקול שיש ברשות הרבים, צריך את ה'בינה', ולזה צריך לחזק את ההתבדלות הגמורה מכל "החרדים לשעבר" שלצערנו איבדו את הראש והלב, ולעמוד על המשמר גם בתוכנו, לקיים ויגבה ליבו בדרכי ד', שתהיה לנו הגאווה דקדושה לייצג את היהדות האמיתית על כל ענפיה בעוז ובגאון, כאשר היתה באמנה אתנו, ואם אנו נעשה את חובתנו ודאי נזכה לסיעתא דשמיא.

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מרן רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

עבד ד'

על הנהגות וזכרונות מרבינו זיע"א, מרשימות הרה"ג רבי שלמה סובל שליט"א

אליהו מנדלזון

כשכונן את המוסדות על טהרת הקודש בארץ הקודש, והכל מתוך יראת שמים בוערת, ודאג להכניס בקרבנו את ההבנה בדברים אלו למרות שהם היו דברים פשוטים, והיה אומר על כך מה שמצינו (משלי ח' י"ד) "אני בינה לי גבורה" - שכמה שיהיה לנו יותר הבנה בזה, יהיה לנו אף את העזות והגבורה כדי לעשות מה שצריך לעשות בעת הזאת, ומהאי טעמא אין מקום להתייחס כלל לסביבה שממין ומשמאל, כי אם "אנוכי וביתי נעבוד את ה'" (יהושע כ"ד ט"ו), והכל מתוך הרגשה ורוממות (דה"י ב', י"ז ו') "ויגבה ליבו בדרכי ה'".

והנה מצינו ברבינו בחיי עה"פ (דברים ל"ד ה') "וימת שם משה עבד ה'", שכתב: לא נקרא "עבד" עד שמת, הנה בחייו קראו הכתוב בתחילת הפרשה "איש האלוקים", ועכשיו בסוף הפרשה אחר מותו קראו "עבד ד'" מה שלא תמצא כן בכל חומשי התורה. והענין... כי העבד רגיל אצל אדוניו ונכנס עמו בחדרי חדרים ומשמש לפניו תדיר, וכמו שאמרו בגמ' (חולין ז' ב') גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם, ועוד מצינו שהאדם אינו נקרא קדוש עד שמת, וזהו שכתוב: (תהלים ט"ז ג') "לקדושים אשר בארץ המה", ומצינו במדרש (תהלים שם) שדרשוהו על האבות שמתו, בזה"ל: אין הקדוש ברוך הוא קורא לצדיקים קדושים עד שינתנו בארץ, לפי שהיצר הרע מיצר לאדם בעוה"ז ואין הקדוש ברוך הוא מאמין בו עד שמת, ואפילו אבות העולם לא נקראו קדושים עד שניתנו בארץ, ע"כ. ומזה תיקנו בתפילה: 'וקדושים בכל יום יהללך סלה', שנשמת הצדיקים היא זאת שמהללת...

ובהאי ענינא של "עבד ד'", יש בנותן טעם להביא כאן מה שסיפר תלמיד ותיק של רבינו זיע"א הגאון רבי אוריאל איזנטל שליט"א, שבהושענא רבה תשע"ג, היה נוכח בשעה שחזר רבינו מהמקוה תפוס בשרעפיו, נכנס לסוכה

ציטוט נוסף מהדברים מעורר במיוחד את הלב, על שמו של הקובץ "עבד ד'". "ובטעם קריאת הקובץ זיכרון בשם "עבד ד'" יתבאר עפ"י מה שמצינו בנביא (יהושע א' א') "נִיְהִי אַחֲרַי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ד'". ופירש הרד"ק: עבד ד' - מי ששם כל כוחו וכוונתו וכל השגחותיו בשם יתברך, ואף בהתעסקו בענייני העולם מתכוין לעבודת הק-ל יתברך, הוא יקרא "עבד ד'" כמו אברהם עבדי, דוד עבדי, עבדי הנביאים, שהם כמו העבד לאדון, יעוי"ש.

מעתה ודאי נאה שם הקובץ על רבינו הגדול זיע"א להיקרא בשם "עבד ד'" וכפי שהגדיר הרד"ק זאת וכתב: ששם כל כוחו וכוונתו וכל השגחותיו בהש"ת, ואף בהתעסקו בענייני העולם מתכוין לעבודת הק-ל יתברך.

עוד מצינו במלבי"ם עה"פ שם "ויאמר ד' אל יהושע" שכתב: שיהושע זכה הן לנבואה והן להנהגת העם מצד שהיה משרת משה, וגדולה שימושה יותר מלימודו (ברכות ז' ב'). וקרא את משה בשם "עבד ד'" לאמור שגם אחרי מותו נקרא בשם עבד ד', כמו שאמרו בגמ' (סוטה י"ג ב') מה כאן עומד ומשמש אף שם עומד ומשמש. ר"ל כי הצדיק העוסק רק להשלים את עצמו, תופסק עבודתו בעת מותו. אבל העוסק לשלימות הדור והדורות הבאים, הוא זוכה ומזכה לדור אחרון. והעבודה המתמדת בסיבתו גם אחרי מותו תיקרא על שמו, כמו שכתוב (תהלים קי"א ג') "וצדקתו עומדת לעד", וזהו שאמרו הכא שגם אחרי מות משה היה עבד ד', יעוי"ש.

ממילא הדבר פשוט שאצל רבינו הגדול זיע"א מתקיים באופן נפלא מה שמצינו בחז"ל מה כאן היה עומד ומשמש, אף שם עומד ומשמש, כיון שנתן ליבו ועיניו לשמירת הדור, ומסר נפשו למען קיום הדת ושמירה ועשיית סייגים לבל יחדרו הפרצות הנוראות, ועמד בעוז כנגד כל הגזירות הקשות העומדים על עולם התורה. וכמו כן נתייחד רבינו זיע"א בשמירה על הדורות הבאים

אמנם אחרי פטירת האדם הגדול, במשך הזמן היה צורך נוסף בחיזוק גדול, וכפי שמובא בדרשות רבינו הקדוש ה'חתם סופר' זי"ע, שכשנפטר אדם גדול ונחסר בעולם אור גדול בעבודת ד', הרי אף אם בתחילה נראה שההתעוררות הגדולה ביותר היתה בזמן הסמוך לפטירת האדם הגדול, מכל מקום בהמשך הזמן החיסרון מורגש יותר ויותר, וככל שעובר זמן רואים עד כמה ההתעוררות לא היתה כל כך עמוקה, ואיזה חלל נותר בעולם מאוד, וצריך לזה חיזוק גדול, ודברי תורה תמיד צריכים חיזוק בכל כח" (מרן זיע"א, בדברי זכרון לרבינו הגדול מרן האבי עזרי זצוק"ל).

"והחת"ס זיע"א בדרשות אומר, וראויים הדברים למי שאמרם, שכשנפטר אדם גדול אם לא עומדים על עומק הדברים אין בזה תועלת והתורה עולה עמו, ולאחר כמה שנים מתעוררים כשרואים את הירידה שבאה בעקבות פטירתו. ובכזה אדם נורא שנפטר צריכים התעוררות עמוק יותר ויותר, התעוררות בר קיימא כי התעוררות הטבעית יש לה קצבה וכמו שכתב שם החת"ס אם לא עומדים על העומק ומתעוררים בכל עוז למעשה, למעשה ממש, אם לא מקיימים בפועל הרי שגם אם בתחילה נראה שהכל נשאר אותו דבר, הרי שלאחר זמן, רואים שהיה ירידה גדולה מאד" (מרן זיע"א, בדברי זכרון למרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל).

מילים אלו שנשנו במשנת רבינו בהסתלקותם של גדולי עולם, חיים וקיימים בכל הנוגע לדמותו הגדולה, שהאירה את חשכת הדור. "דע לך" שח לי אחד מגדולי המשפיעים החסידיים בדורנו, "שרבי שמואל לא השפיע רק על תלמידיו, רק על ההולכים בדרכו, כי אשו הגדולה, והיראה שהפיץ, והשמירה מכל משמר, מחלחלת לכל כלל ישראל", אמר והוסיף להרחיב בדברים שנדרשים ליחידים...

ארבע שנים חלפו, אך האש הגדולה עודנה מלהטת, ותפקידנו להחיות, לעורר ולהזכיר את כוחו העצום של רבינו זיע"א.

אחד מאותם שזכו להחיות את אורו של רבינו הוא הרה"ג שלמה סובל שליט"א, שישב במשך ימים ולילות והעלה זכרונות ועובדות, הרגשים ותורות מרבינו מרן זיע"א על הכתב, חלקם הופיעו בקונטרס הנפלא המביע יותר מכל את מהותו של רבינו "עבד ד'", והדברים נשמעים מפיו, מרגשים מעוררים ומחלחלים אל הלב. מעט מזעיר מהם, יובא לעורר את כל המתחממים לאורו של רבינו זיע"א.

"כל דבריו הקדושים היו בבחינת 'הוא היה אומר', כותב הרב סובל, 'והיה חי את חייו עפ"י הדברים האלו, וכפי שהיה מרגלא בפומיה: 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה', 'שהדברים יהיו חיים וקיימים'".

באור
פני
מלך
העלם

והתיישב בה, ופרס ידיו למעלה, ואמר בזה הלשון: ריבונו של עולם יהי רצון שאזכה למצוא חן בעיניך. כלומר, מה שהיה חי כל הזמן היא רק 'למצוא חן בעיני ד', לא מציאת חן בעיני בשר ודם, לא בעיני פלוני, ולא בעיני אלמוני, כי אם לעשות רצונו יתברך, ולמצוא חן בעיניו."

עובדות והנהגות

בין ים העובדות והנהגות שבקובץ "עבד ד", אשר קצרה היריעה מלהכילם, בולטים ומזדקרים זכרונות בגוף ראשון, כמו זה למשל: "שלושה ימים לאחר שנכנסתי לשיבה הקדושה בתחילת זמן חורף, מרן רה"י זיע"א מסר שיעור בביהמ"ד, ובתוך השיעור הזכיר מדברי האור שמח' בחדשים, ורציתי לעיין בו בפנים, אולם לא ידעתי היכן זה נמצא, וחיפשתי איפה שזה אמור להיות, ובכל זאת לא מצאתי את דבריו הקדושים. והנה בדיוק באותו יום בערב היה חתונה לאיזה בחור בשיבה, וכשחזרתי מביהמ"ד בערך בשעה 12 בלילה, ראיתי את רבינו רה"י חוזר מהחתונה, והתעניין בשלומי, איך אני מרגיש? והאם הבנתי את השיעור, והוסיף שהשפה שלו קצת קשה, אחרי שעניתי, אזרתי אומץ והרגשתי שאני יכול לשאול אותו איפה האור שמח שהזכיר בשיעור, ואמר לי שזה בכלל לא באור שמח על הרמב"ם, כי אם במשך חכמה על התורה, וכך היה: הלכתי איתו מהשביל של הכניסה לפנימיה עד לביתו, והוריד את הכובע והחליפה, והדליק את המזגן על חום כיון שהיה קר בחוץ, והושיב אותי והוציא מהארון את המשך חכמה במהדורה החדשה (מהדורת קופרמן) והראה לי את דבריו הנפלאים."

"פעם אחרי החתונה באתי לדבר עמו על כמה דברים, ואח"כ אזרתי עוז ושאלתי אותו האם אני יכול להשמיע לו את החבורה שמסרתי בכולל באותם ימים באיזה סוגיא במסכת שבת, ואמר לי מה השאלה?! בשמחה רבה! ואכן התחלתי להרצות את הסוגיא של בסיס לדבר איסור והיתר (שבת מ"ז א') ואמר לי להביא את הגמרא שבת, ופשוט התחיל ללמוד עמי את הגמרא עוד

פעם עם פירוש רש"י ותוס', ואח"כ עיין ברא"ש ואח"כ עבר לעיין בחידושי הר"ן על הר"ף, ושוב סיכם מה שרואים בסוגיא.

ואח"כ שאלתי אותו איזה שאלה בדברי הנשמת אדם בסוגיא הנ"ל, כיון שבכולל אצלנו היה דין ודברים בין בני החבורה היאך להבין בדבריו, וביררתי אצלו האם יש לו בבית את הספר חיי אדם? ואמר שהיה לו פעם, אלא שהשאלה היא האם יש בזה גם נשמת אדם. ואכן קם ממקומו וחיפש במשך דקות ארוכות את הספר, ואח"כ הלך לחדר נוסף, וכאשר לא ראה את הספר חזר למקומו, והתנצלתי בפניו על כך שלא התכוונתי להטריח את רה"י. וענה לי, שהוא טרח בשבילו, כיון שגם הוא רוצה לראות את הדברים בתוכו, תוך כדי שמציין שזה ממש "פקודי ד' ישרים משמחי לב". ואחרי כמה דקות דפק בחור בדלת ביתו [והתברר לי אח"כ שנאמן ביתו הרב דוד בידרמן שליט"א התקשר לאיזה בחור שישב באותו זמן בביהמ"ד ושאלו אם יוכל להמציא לרה"י את הספר הנ"ל] והביא את הספר הנ"ל, ואמר לי רה"י שמסתמא אני אמצא את זה יותר מהר, ואכן מצאתי את המקום והבאתי לפניו את הספר ולמד יחד עימי את כל הקטע בנשמת אדם (כלל ס"ו ס"ק ב') ובסיום אמר לי שאכן ממשימות הדברים נראה כמו שדיברנו עם בני החבורה בכולל דידן.

וכשסיימנו את הדברים, אמר לי מרן רה"י זיע"א, כשם ששימחת אותי בדברי תורה שנתקיים בם "פקודי ד' ישרים משמחי לב", הקב"ה ישמח אתכם בכל הברכות האמורות בתורה עד בלי די."

"הרבה מאוד פעמים בשעת לילה מאוחרת הייתי הולך לבד, לפעמים עם כמה בחורים, מהישיבה אל מאחורי ביתו, [מכיון שהיה אפשרות להיכנס לחצר של איזה בנין מרחוב קק"ל שהיה משקיף על המרפסת של הסלון של רבינו רה"י זיע"א], ומשם יכולנו לראות את רבינו זיע"א יושב ועוסק בתורה הקדושה ללא כל מפריעים.

ולא פעם ולא פעמיים ראיתי בשעת לילה באותו מקום יושב ועוסק בתורת הנסתור, בספרים

שהיה בהם כל מיני סימנים וצורות וכדו', ואין כאן המקום להאריך בפרטים אלו, כמו כן כידוע שכל בני הישיבה היו רואים היאך שבכל ליל שבת היה רבינו זיע"א עוסק בלימוד הספרא דצניעותא שהיה עטוף בנייר לבן, ובכל ימות השבוע היה מצטנע בארון שהיה קבוע בארון הקודש (במדרש שמואל) מצד ימין על יד מקום רבינו זיע"א". "זכורני מתקופת לימודי בשיבה שאמרו על רבינו רה"י זיע"א שיושב ולומד בביתו בכל לילה עד השעה 4:00 לפנות בוקר, ואז היה פורש למיטתו לשינת הלילה, ובהרבה פעמים כגון בליל שישי וכדו' היינו הולכים לראות אותו במקום הנ"ל, והיינו רואים שגם אחרי השעה הזאת עדיין יושב ועוסק בלימוד התורה.

כמו כן היה איזה תקופה שישנתי בחדר שהיה מעל הסלון של מרן רה"י זיע"א, ולפעמים בשעת לילה מאוחרת היינו יכולים לשמוע את קולות הלימוד עולים מתוך ביתו, וכן קרה לפעמים שבשעות לילה מאוחרות פתאום שמענו היאך שגורר את כסאו בסלון וכדו'."

"פעם רבינו הגדול זיע"א הגיע לביהמ"ד בסיום סדר ב', וראה אותי לומד את הרמב"ם על הסוגיא שלמדתי, ושיבח וקילס את זה הרבה, באמרו כך צריך ללמוד... לעיין בשיטת הרמב"ם על כל סוגיא, והראה לי שגרמתי לו נחת רוח."

דבר יום ביומו

בין האוצרות שבחיבור "עבד ד", תיאר הרה"ג ר' שלמה סובל רשימה מסודרת, פלאית ומעוררת כל לב, של סדר יום של מרן, כפי שחזו התלמידים בזמן היותו בשיבה – כך לפי נושאים: שחרית, סדר א', אמירת השיעור, מנחה, סדר ב', סדר מוסר, תפילת מעריב, סדר ג', שבת קודש קדשים, חודש אלול וימים הנוראים, חג הסוכות, חנוכה, פורים – שבכל אחד מהם סעיפים מרתקים ומאלפים מעבודתו של "עבד ד".

לבקשתנו מציין הרב סובל, כי ניתן להשיג את קובץ הזיכרון "עבד ד" במחיר מוזל למוסדות וליחידים, כמתנה לתלמידים וכדו', בטל' 054-8417340.

ויזעק
שמואל
בעד
ישראל
(שמואל א ז ט)

ארבע שנים
להסתלקות
מרן רבינו
הגר"ש
איוערבאך
זצוק"ל

מבעד לעדשה

הסיפור שמאחורי התמונה

מגיש: בנימין סופר

מופלא לרומם קרנה של תורה בצורה מופלגת ומרן זיע"א הכיר לו טובה רבה על כך, כפי שניתן לראות בהקדשה שכתב לו בספרו דרכי שמואל שהעניק לו במתנה.

רבינו זיע"א היה מעורה בכל ענייני הישיבה, וגם בנלמד בה. אף הצטרף לתיקונים שונים שהיו עורכים, כמו שניתן לראותו יורד מהאוטובוס שהביאם מידי שנה למעמדי תפילות שהיו עורכים גדולי המקובלים בה' אב בקבר האר"י ועוד קברי צדיקים.

(בתמונה מחנוכת הבית של שער השמים ברחוב רש"י, נראה נואם הגאון הגדול רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל ראש ישיבת טשעבין, יושבים הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, מרן הגרש"ז זצ"ל, הגאון רבי יצחק קוליצ' רבה של ירושלים, רבינו מרן זיע"א, כ"ק האדמו"ר מרחמסטריווקא זצ"ל, הגאון רבי פישל אייזנבאך זצ"ל ראש ישיבת שער השמים, יבל"א הגאון רבי ראובן גרוס שליט"א מראשי הישיבה, הגאון רבי דניאל חיים פריש זצ"ל בעל ה"מתוק מדבש" מרבני הישיבה, יושבים מאחור הגאונים רבי משה אהרון שטרן זצ"ל ורבי ישראל לייב זוסמן זצ"ל מרבני הישיבה.

בתמונה הנוספת מאחד המעמדים בישיבה: רבינו מרן זיע"א, לצידו נואם יבל"א הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מראשי הישיבה, הגאון רבי ראובן גרוס שליט"א מראשי הישיבה, הגאון רבי עמרם הופמן והגאון רבי יצחק משה ארלנגר שליט"א מרבני וחכמי הישיבה)

סיפור ד'

בברית מילה לנין הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א

כידוע בעשור האחרון לחי רבינו מרן זצוק"ל היה מסרב באורח קבע לשמש כסנדק בבריתות, למעט למקרים בודדים יוצאי דופן של תלמידים מקורבים ממש.

קשר עמוק שרר בין רבינו עם יבלחט"א הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, שנים רבות, עוד מימי כהונתו של הגרי"מ שליט"א בראשות ישיבת שער השמים.

במשך השנים ובמיוחד בשנים האחרונות עם פרוץ המערכה העצומה כנגד גזירת הגיוס, התבטא הגרי"מ רבות בביטויים מפליגים אודות רבינו זיע"א והיה אחד מגדולי מעריציו. בחודש חשוון תשע"ז פנה הגרי"מ שליט"א לרבינו זיע"א, ואמר שהוא מקפיד מאוד כפי שמקובל אצלו מרביותו לדקדק וליקח לסנדק בבריתות של צאצאיו את הצדיק הגדול ביותר בדור שניתן לקחת, וכיוון שהוא רואה ברבינו את דמות האדם השלם הצדיק המגן על כל הדור כולו פונה הוא בתחינה שיאות לשמש כסנדק לנינו שנולד באותם ימים.

רבינו זיע"א הגיב על אתר שאינו יכול לסרב, אין מסרבין לגדול. וכך רבינו מרן זיע"א הגיע לביהכ"נ דחסידי ברסלב במאה שערים

מנדל אויערבאך ואמר לו שהוא מעונין לנסוע לרבינו הרב שך - אך בקשתו היא שנסיעה זו תישמר בסוד ולא יידעו ממנה זרים.

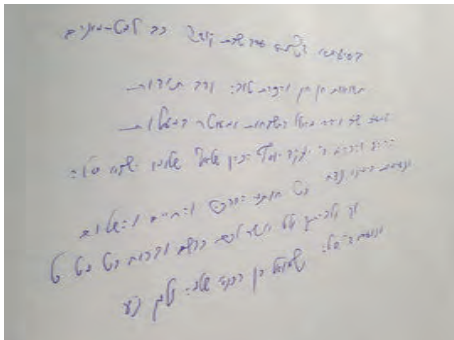
משהופיעו רבינו ואביו זיע"א במעונו של מרן הרב שך זצוק"ל זלגו עיניו דמעות התרגשות ואמר: "כולנו הרי תלמידי רבי איסר זלמן, זכינו להיות תלמידיו", ביקש להכין להם תה, וטרח בעצמו להכין ולא נתן לעזור לו.

דיברו בדברי רבינו האבן האזל, ולאחר מכן פנה למרן הגרש"ז ואמר: "על מה הטרחתם עצמכם אלי, הרי יש לכם את בנכם אתכם בירושלים..."

סיפור ג'

בישיבת המקובלים "שער השמים"

ישיבת "שער השמים" נוסדה ע"י סביו של רבינו מרן זיע"א, הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל, ולאחמ"כ היה נשיאה ומנהלה בנו הגאון רבי רפאל דוד אויערבאך זצ"ל ואחיו הגאון רבי אברהם דב אויערבאך זצ"ל רבה של שכונת בקעה ומר"י אור שמח היה מרבני הישיבה. הגאון רבי רפאל דוד מינה לנשיאות הישיבה את אחיו הגדול רבינו מרן הגרש"ז זיע"א.

בצוואתו כתב לבניו שלאחר אריכות ימיו נשיא הישיבה וכל ענייני הישיבה יהיו על פי אחיו הגדול מרן הגרש"ז, ולאחמ"כ ע"פ גיסו אחיינו רבינו מרן זיע"א (וכידוע כמה שהגאון רבי רפאל דוד היה מתבטל אליו כל השנים). אכן רבינו מרן זיע"א כיהן כנשיא הישיבה שנים רבות והכל התנהל על פיו ע"י בניו של רבי רפאל דוד ה"ה רבי חיים לייב ורבי מענדל אויערבאך שליט"א וכן ע"י נכדו בכורו של הגר"ד ה"ה הרב החסיד ר' יעקב יוסף הכהן שלאף שליט"א שעד היום נושא בעול הישיבה, ואף זוכה באופן

סיפור א'

תמונות בחול המועד על גג ישיבת אש התורה מול מקום המקדש, ובכותל המערבי

רבינו מרן זיע"א היה נוהג לצאת אל הכותל המערבי ולחזות במקום המקדש ביום א' דחוה"מ אחר תפילת שחרית ומוסף.

בתחילה נהג לעלות לגג המבנה הישן של "אש התורה" לחזות במקום המקדש, שם היה שקוע בשרעפים ובצער עצום על חורבן וביזוי המקדש ששועלים הילכו בו. רבינו היה פותח בתפילת "ומפני חטאינו", תפילה שארכה זמן ארוך, נאמרה ברגש רב ולוותה בבכיות עצומות.

בעת הגיעו לעיר העתיקה היה ממתין באופן מיוחד הרב ברוך גוטפרב מהנהלת הישיבה, שהיה טורח באופן אישי לפתוח את המקום ולסדר את הגג במיוחד עבור רה"י, וביחוד בחול המועד סוכות שהיו תלמידים ישנים שם בסוכה על הגג והיה טורח טרחה רבה סביב זה. רבינו זיע"א הכיר לו טובה מיוחדת על כך כל הימים. לאחר מכן היה יורד לשריד בית מקדשנו ומעתיר בתפילה שעה ארוכה.

סיפור ב'

בביקור במעונו של מרן הרב שך זיע"א

חלק מהתמונות מביקורו של מרן הגרש"ז יחד עם בנו רבינו זיע"א במעונו של רבינו הגדול מרן האבי עזרי זיע"א מוכרות. מדובר בימי הסליחות ער"ה תשנ"ה (האחרון לחיי מרנא הגרש"ז), אז פנה מרן הגרש"ז לאחיינו מקורבו יבל"א רבי

באור
פני
מלך
העלם

בשלב מסוים הוברר לרבינו שהאברך הנ"ל הינו בוגר ישיבת "אור ישראל" שהייתה אז ישיבה צעירה לימים, וראה לנכון שבאם יתערב ראש הישיבה דשם וייחלץ לעזרת תלמידו, יהא בכוחו ליישב את ההדורים. משכך רבינו זיע"א לא חס למעמדו וכבודו ולא שת ליבו לכך שלרום מעמדו כבר באותם ימים די היה בשיחת טלפון מצידו לראש הישיבה על מנת לגייסו לכך, והחליט באותו ערב לנסוע לביתו בעיר פתח תקווה לכבדו ולבקשו לפעול בעניין.

משהגיע לביתו מלווה במקורבו רבי מענדל אויערבאך שליט"א, נאלמה לשונו של בעל הבית ונעתק הדיבור מפיו. הוא בישר בקול ובהתרגשות לרעייתו על הגעת גדול הדור לביתם, וציין את פליאתו על הטרחה העצומה לשם בקשת דבר כה פעוט, ומה גם שמדובר בבוגר ישיבתו הוא. בחרדה רבה למוצא פיו של רבינו זיע"א קיים עוד מספר שיחות טלפון, עד סיומו הטוב של הענין על הצד הטוב ביותר.

סיפור ט'

בהכנסת ספר תורה ב'שערי חסד'

הרב חיים יעקב ג', תלמיד עץ חיים ומבחירי תלמידיה, זכה להתקרב לרבינו מרן הגר"ז הרב מבריסק ולהיות משומעי לקחו - שנים לאחר מכן שינה את דרכו, יסד את ישיבת ההסדר כרם ביבנה, ונהיה לאחד מהרבנים הבולטים של אנשי המזרחי, כל זאת חרף התנגדותו הנחרצת של רבו מרנא הגר"ז זלה"ה ואזהרותיו המפליגות אודות צעדיו אלו.

לפנינו תמונתו שנים רבות לאחר מכן, אחר יציאתו לגמלאות בערוב ימיו, עת חזר להתגורר בירושלים בשכונת שערי חסד. התמונה צולמה במעמד כתיבת אותיות לס"ת לע"נ אם מרן, הרב הנ"ל הגיע לכתוב, ושם פנה ואמר לרבינו זיע"א "ר' שמואל, באקומעט מיר צוריק אין חיידער (-תקבלו אותי חזרה לחיידר) כשכוונתו שיעזור לו לחזור ולחסות בתוככי הציבור החרדי. רבינו זיע"א השתתק למספר רגעים, וענה בארשת פנים חתומה "אבער ר' חיים יעקב דו ביסט דאך אריבער געגאנגען א חיידער..." (- אבל ר' חיים יעקב אתה הרי עברת חיידר). נשתררה שתיקה רועמת, ולאחמ"כ תפס רבינו את ידו ואמר: "ר' חיים יעקב זיי זיך נישט מייאש, מ'קען נאך תשובה טהאן". (- ר' חיים יעקב אל תתיאש, אפשר עוד לחזור בתשובה).

חרדה עמוקה לשמירת טוהר החינוך ומסורתה. בתמונות ניתן לראות את רבינו זיע"א בעת הגעתו לסיור בסמינר "אפיקי דעת" שעמד בהכוונתו, כאשר לפתע מבקש רבינו לראות את ספרי הלימוד והחל לעבור על תוכן הספרים בהתענינות כשהוא מתבטא שבשביל כזה דבר לא די במנהל שיחליט על ספרי הלימוד אלא יש צורך למנות אשה יראת שמים במיוחד לתפקיד זה שתעביר ביקורת על הספרים הנלמדים האם הם ראויים דיים. לבקשת המנהל מינה רבינו זיע"א את תבלחט"א הרבנית אויערבאך תליט"א אשת הגאון רבי מאיר שמחה שליט"א לתפקיד זה, ואף הוסיף ושיבח את החלטת המנהל ואמר שאכן היא הדוגמה לאשת חינוך יראת שמים אשר ניתן לסמוך עליה לתפקיד זה.

סיפור ז'

הוצאת ספר "דרכי שמואל" אהלות

בתמונות ניתן לראות את רבינו זיע"א בשהותו בבית תבלחט"א הרבנית וולס, שם היה שוהה מעת לעת, שרוי בשמחה והתרגשות עצומה, בעת הגעת הכרך הראשון של ספרו "דרכי שמואל" עמ"ס אהלות מבית הדפוס, ומיד התיישב לעבור על הספר יחד עם תלמידיו הגדולים שהתייגעו רבות בענין הוצאת ספרו - הגאון רבי דוד גולדשטוף שליט"א והגאון רבי יוסף פטרוף שליט"א ראש ישיבת מעלות התורה.

סיפור ח'

בבית ראש ישיבת אור ישראל

"והלכת בדרכיו", תלאה העט לתאר חסדיו וצדקותיו הרבים של רבינו זיע"א, וכמו בשאר חלקי עבודת השי"ת גם חלק זה נעשה בשלמות מופלגת, ומעשים רבים למעלה מהשגות אנוש סופרו בענינים אלו, ועדיין רב הנסתר.

לפנינו תיעוד מרגש ממעשה אחד מני רבים של מאמץ ועזרה ליהודי, המלמדת מצוות חסד מהי.

יהודי תלמיד חכם נקלע לצרות אימות בביתו ל"ע, ואין המקום לפרט את הסיבות שהביאו עד כדי צורך בפירוק החבילה. בשלב זה החלו להתערב גורמים שונים שנשלחו ע"י בני משפחה הקשורים לצד השני, ואלו פתחו במעשי רדיפות קשים כנגד אותו ת"ח. רבינו זיע"א שהכיר את הענין היטב על כל פרטיו וצדדיו היצר בצערו של אותו אברך ונתן ליבו לעזרתו.

(המכונה ה"שול") מיד לאחר תפילת שחרית ושיעור משניות במעונו, ולא הסיח דעתו ולא הסכים לשואלים לדבר בדברים בטלים עד אחר הסנדקאות.

סיפור ה'

שריפת חמץ

לפנינו תיאור של אחד המשתתפים: אחד המעמדים המרגשים מאוד בימי ערב פסח אצל רבינו זיע"א היה מעמד שריפת חמץ, שגם בזה היה רבינו מדקדק ומהדר ביותר ונוהג בזה כדרכו בכל עבודת ד' עם כל עצמותי תאמרנה, הוא היה שורף בהתרגשות נוראית את החמץ ולאחר מכן פוצח בריקוד עז של שמחה של מצווה ומחה כף אל כף ברגש רב ומפטיר ואומר כשנהרה נסוכה על פניו "ברוך ד' זכינו, זכינו".

סיפור ו'

על טוהר החינוך

רבינו מרן זיע"א כיהן כידוע בנשיאות מוסדות חינוך רבים, כאשר נשיאותו אינה מן השפה ולחוץ אלא באמת נטל אחריות, במיוחד בעניני חינוך שם ראה את העתיד של כלל ישראל וחרד

מֶרֶן רַבִּינוּ זִיע"א בְּדַבְרִים אֶל בְּנֵי הַיִּשִּׁיבוֹת
כִּינוּס שַׁע"י "הוֹעֵדָה לְהַצִּלַּת עוֹלָם הַתּוֹרָה", סִיוֵן תשע"ה:

"נוגעים בנשמת חיינו ועדיין הסכנה מרחפת מעלינו - ואסור להתקרב. יש לעמוד על המשמר שלא להתייצב ולא לשתף פעולה כלל"

שהרמב"ם אומר באגרת הרמב"ם, אמרו לגויים אתם יכולים להראות לנו מעמד הר סיני כזה? שהקב"ה ירד להר סיני.

לא נזוז מזה כמלוא נימה, נעמוד בעוז ובגבורה, גבורה דקדושה, לא להשתייך למה שרוצים למשוך אותנו, אלא להשתייך למה שהרמב"ם קורא 'חיל ד' שיושבים ולומדים תורה, שלא להימשך חס ושלום ולעזוב את חיינו ח"ו, זו הנשמה של כל כלל ישראל. אם אנחנו נתקרב, מי יודע מה זה יכול להביא. ד' יתן לנו עוז וגבורה דקדושה, שהקב"ה יעזור שלא נצטרך לעמוד בנסיגות הרבה זמן, שנתדבק בלימוד התורה ונעמוד על המשמר, כדאי כדאי לוותר על כמה דברים בשביל להישאר עם הקב"ה שכל כך אוהב אותנו, והכל אז יגלה כבוד ד', הכל יגלה, סוף דבר הכל נשמע.

נעמוד על נפשנו בקיום הדת ועל ידי כך נזכה לכל מה שהנביאים אמרו, מה שעין לא ראתה אלוקים זולתך, כל ההבטחות הגדולות, שיתקיימו בקרוב במהרה ונזכה לקבל פני השכינה. יחד עם משיח צדקנו אחר כך להמשיך, להמשיך לעמוד לפני השי"ת בעוז ובחידוה דגבורה, שיהיה בקרוב בימינו הגאולה השלימה, יאמר לצרותינו די, ולמשנאינו די, בקרוב בימינו אמן אמן.

אני רוצה גם להבהיר לציבור הקדוש שהתאסף כאן, שעד עכשיו עמדו והבינו את המשמעות של החומר של הגזירה הרעה הזו, ולא הלכו להתייצב, לא שיתפו שום פעולה, ואני כחלק מהציבור הזה אני משתתף איתם ביחד. בוודאי כל מה שדיברנו קודם והסברנו להבין, שלא יהיה שום קרירות, לא לחפש שום פיתויים מאיזה צד שיבוא, להמשיך בעמידה על המשמר, לא להתייצב, לא לשתף שום פעולה. בעצם ההתייצבות שם מביאים הרבה סכנות, מכאן ובעיקר שלא לשתף פעולה, ועל ידי כך אנחנו מעמידים את מצבנו האמיתי שאנחנו לא רוצים את זה, שום שייכות לזה, וכל המסתעף מזה - לא להתייצב, שום התקרבות.

אנחנו בשם אלוהינו נדגול, נמשיך בלימוד התורה, שזה שומר עלינו כי הם חיינו ואורך ימינו. התורה תשמור עלינו להנצל מכל הגזירות הרעות, הקב"ה יערה עליהם רוח ממרום על כל עם ישראל שלא לעשות גזירות רעות ח"ו, והקב"ה יתן לנו מנוחת הנפש והרחבת הדעת בזכות שנעמוד על נפשנו, בלי שום שיתוף פעולה, כמו שעשו בני לוי במצרים, וזה הציל את כל כלל ישראל.

נעמוד בזה בעוז וגבורה דקדושה, הקב"ה יתן לנו עוז ומנוחה וקדושה, לימוד התורה בהצלחה גדולה, לעסוק בתורה בשמחה, וקיום התורה בשמחה ובאהבה, ועל ידי כך נזכה לכל הברכות האמורות בתורה לנו ולכל יוצאי חלצינו בגשמיות וברוחניות כל הברכות האמורות בתורה, בוודאי זה יקרב את הגאולה השלימה במהרה בימינו אמן אמן.

אני רוצה לגמור בברכה שכולם יזכו, שובע נחת דקדושה מכל הצאצאים שיחיו בכל המובנים ברוחניות ובגשמיות, עד כי יבוא שילה, עד כי יבוא גואל צדק במהרה בימינו אמן אמן.

לצערנו ולבושתנו באורך הגלות, רבים קמים עלינו להדיא, בפירוש, ולא כל כך מעלימים כוונתם, אלא רוצים לעקור את הכי קדוש ויקר לנו. אסור לנו לשכוח מה מעלתנו, אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון, על ידי שנתן לנו את התורה, זאת התורה לא תהא מוחלפת, והיא שעמדה לנו ולאבותינו לכל אורך הגלות, שאנחנו עדיין מחזיקים מעמד בעזרת ד' יתברך. כמו שאומר המדרש על הפסוק 'לא מאסתים ולא געלתים... גם בהיותם בארץ אויביהם', ושואל המדרש הרי אין לנו לא נבואה ולא בית המקדש, אבל, יש לנו את התורה הקדושה ואת קיום התורה, שהיא מעמידה אותנו. ובאורך הגלות, רבים שכחו צור מחצבתם, שכחו שלא ככל העמים בית ישראל ורוצים לעקור ממש, והיצר הרע מכניס הרבה קרירות.

על דבר שכזה שעומד ברומנו של עולם, נוגעים בנשמת חיינו, כי הם חיינו ואורך ימינו, סכנה נוראה להחליש את התורה הקדושה, אם אין גדיים אין תיישים, ואם אין תיישים - אז ד' ישמור...

ועדיין הסכנה מרחפת עלינו מאד מאד בצורה לא רגילה, וככל שנעשה יותר קירור, ויש נסיגות של כסף וממון, שאם היינו מפחדים מדברים כאלה, כבר לא היה ח"ו נשאר שריד ופליט.

תמיד מה שעמדו עלינו, מה שתמיד מסרנו נפשנו ומאודנו, ידענו שכמו שבחר בנו מכל העמים, ידענו שאנו מצפים להיגלות כבוד מלכנו, מצפים לישועה הגדולה, להיגלות מלך המשיח, הקב"ה בכבודו ובעצמו ישמענו ברחמי שנית, לשמוע תורה מהקב"ה.

וקמים עלינו עכשיו, שמסתמא זה ודאי עקבתא דמשיחא, כבר סוף זמן הגלות, כך מקוים בעזרת ד'. ועלינו לא להתרפות, לא להתקרב, לא להתיישב, לא לעזוב לא לעקור. כך דרכו של יצר הרע, בתחילה אומר עשה כך ואח"כ עשה כך, כביכול זה לא כל כך נורא, אפשר זה ואפשר זה, וכך מנשלים אותנו מן הכל. הם עדיין מחפשים כל טצדקי, כל טצדקי ממש, לעקור כל חלקה טובה מעמנו. ועלינו חובה כפולה ומכופלת, שלא לעקור מתוכנו חס ושלום את הכי יקר וקדוש לנו, זה מה שהקב"ה רוצה מאיתנו. אנחנו מצפים, לא מתייאשים חס ושלום, לגאולה השלימה שכל אחד ימסור דין וחשבון, אנחנו מצפים ומחכים לישועה הגדולה שתבוא.

ועבר עלינו הרבה, ד' יאמר כבר די לצרותינו ולנסיגות, אבל עברנו הרבה ואין לנו שיוור אלא התורה הזאת, היא שעמדה לאבותינו, רק זה - לא דבר אחר. וכל קרירות בזה, זו קרירות בחיי הנשמה, ב"כ הם חיינו ואורך ימינו.

אנחנו מחנכים את הבנים רק לתורת ד', הקב"ה הבדילנו מכל העמים, שלא לחפש להידמות לכל העמים שזה חלק גדול מהקרירות של היום. ובעיקר הסכנה הנוראה, למסור את עצמנו. אנחנו צריכים להראות שאנחנו לא הולכים ולא רצים אליהם, אלא אנחנו רצים לתורה, לשיבה, לעמול בתורה. יש נסיגות תמיד, כמה התורה הזהירה אותנו, כמה כל הספרים הקדושים מזהירים אותנו מנסיגות שיעברו באורך הגלות. וכמו שהרמב"ן אומר זה עדות על קיום התורה, כמה שהזהירו אותנו לא להגרר ח"ו אחרי כל הפיתויים, בין הפיתויים מושכים את הלב, בין ח"ו לעקור בכוח מאתנו, אנחנו היינו במעמד הר סיני, זה מה